يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

1

1993

هايات

(راخمان ئوبۇل فوتوسى)

يېڭى قاشتېشى

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

1
1993

(ئون بەشىنچى يىل نەشرى)

(ئومۇمىي 69 ـ سان)

خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى

باش مۇھەررىر: مىجىت باقى   مەسئۇل مۇھەررىر: مەتقاسىم ئابدۇراخمان

بۇستاندا

چەت ئەلگە چىقىش نومۇرى: ISSN 1002 — 929X

ھېكايىلەر

قوشتاغدىكى مۇشائىرە ...... نۇرمۇھەممەت توختى 1
ساداقەت ئىمتىھانى ...... مەمەتجان مەتسەيدى 18
خادا ...... مۇھەممەتئىبلى مەتتىمىن 23
ئىسمەت، ئون يۈەن ...... ئابلەت ئەزىز 25
كالاچ ...... يۈسۈپ توختى 37
ئالتۇن ھالقا ...... ئابلەت مەتتىمىن 45
«دانىشمەن» ئامبال ...... (رىۋايەت) ...... مۇختەرجان مۇھەممەت 50

ئەدەبىي ئاخبارات

تاشيول قاراۋۇلى ھەققىدە قىسسە ...... سىدىق قاۋۇز 72

كىتابخانلاردىن خەت

تۈلۈكۈلۈكنى ئەسلەش — ئەتە ئۈچۈندۇر ...... مەھەممەت چاۋار 17
تەنقىد ئادىل، توغرا بولۇشى كېرەك ...... ئابدىقادىر مەتسىدىق / ئابدۇلھېكىم كېرىم 52

شېئىرلار

ئۈتەڭدىكى قوڭغۇراق ...... ئابدۇللا سۇلايمان 26
شېئىرلار ...... ئابدۇرېھىم زۇنۇن 30
شېئىرلار ...... ئابدۇراخمانجان ئابدۇكېرىم 31
يول ...... بارات ئىمىن 32
شېئىرلار ...... ئۆمەرجان توختىروزى 33
بىزنىڭ تىلەك ...... نۇرسىمان ئابدۇقادىر 35
سۈبھى پەيتى ...... مىھرىجان مەتتوختى 35
تاڭ شامىلى ئەلچىمۇ سېنىڭ ...... ئابدىقادىر مەتسەيدى 36
تەبەسسۇم ئەيلىگىن، ئەمما بىرلا رەت ...... ئۆمەرجان قاسىم 36
ئاق كېپە ...... ئوبۇلھەسەن سىدىق 36
جۇدالىق پەريادى ...... ياسىن زىلال 56
ئۈچ غەزەل ...... خالىس 63
ئىككى شېئىر ...... تەلئەت ئاتاۋۇللا 64
ئىككى شېئىر ...... ئەركىن داۋۇت 65
شېئىرلار ...... تۇراخۇن ئوبۇل 65
ئىككى شېئىر ...... ئابلىكىم مۇساق 67
ئىككى مۇخەممەس ...... مەھەممەت كامال 68
ئىككى شېئىر ...... روزىمۇھەممەت مۇتەللىپ 70
ئىككى شېئىر ...... پاتىگۈل مەتنۇرى 71

نەسرلەر

ئىككى نەسر ...... ئايگۈل روزى 79
ئىككى نەسر ...... ئالىم مەتنۇرى 81
يۇرۇڭقاش كۈيلىرى ...... ئابدىرىشىت ئىلى 83

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

يېڭى زامان خەلق قوشاقلىرى ...... توپلاپ رەتلىگۈچى: مۇھەممەتئىمىن قۇربان 85

ئەقىل خەزىنىسىدىن

ئەقلىيە سۆزلەر ...... ئاباي قۇنانباي ئوغلى 87
...... نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر تۇرسۇن

(بۇ ساندىكى ھۆسن خەت، قىستۇرما رەسىملەرنى ھەبىبۇللا ھەسەن ئىشلىگەن)

قوشتاغدىكى مۇشائىرە

(تارىخى ھېكايە)

بۇنىڭدىن توقسان يىل مۇقەددەم، گۈمىدىن قوشتاغقا چىقىدىغان تاغ يولىدا بىر پارچە ئاق بۇلۇت ئاستا - ئاستا تاغقا ئۆرلەپ كېلىۋاتاتتى. يىراقتىكى قىردىن قاراپ تۇرغان، چىرايىنى قارا ياغلىق بىلەن نىقابلىۋالغان يوچۇن ئادەمگە ئاق بۇلۇت بوشلۇقتا ئۈزۈپ كېلىۋاتقاندەك كۆرۈندى. ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ جەنۇبتا سوزۇلۇپ ياتقان تاغ چوققىلىرىغا نەزەر سالدى. ئۇياقتا توپ - توپ ئاق بۇلۇتلار گويا ھاردۇق ئېلىۋاتقاندەك تاغ چوققىلىرىغا قونۇپ ئولتۇرۇشاتتى. يوچۇن ئادەم يەنە شىمالغا بۇرۇلدى. ئاق بۇلۇت ئۇنىڭغا قاراپ سوزۇلۇپ كېلەتتى. ئاخشامقى يامغۇردىن كېيىن ھاۋا تىنجىپ قالغان، ئازراق ئاجىز سەلكىنمۇ بولمىسا، قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كېلىۋاتقان ئاق بۇلۇت بۇ؟ ... يوچۇن ئادەم چوڭ - چوڭ قارا كۆزلىرىنى يىراقتىكى ئاق بۇلۇتقا تىكتى. قامچا تۇتقان ئوڭ قولىنى پېشانىسىگە سايىۋەن قىلىپ كۆتۈردى. پۇرۇم-پۇرۇم قورۇقلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قارىچۇقتىن ئېتىلىپ چىققان ئۆتكۈر نۇر نەيزە بولۇپ ئاشۇ ئاق بۇلۇتقا سانجىلدى...

يوچۇن ئادەم قاردەك ئاق ئاتلارنى، ئاق شايى يەكتەكلەرگە ئورالغان گەۋدىلەرنى ئىلغا قىلدى. ئۇلارنىڭ سەللىلىرىمۇ قاردەك ئاق ئىدى. «راستىنلا ئاق بۇلۇت، پاكىز، غۇبارسىز ئاق بۇلۇت ئىكەن» دەپ ئويلىدى ئۇ.

ئاق ئاتلار تۈلكە يورغىسى بىلەن ئالدىرىماي قەدەم تاشلايتتى، ئارىدىن بىرەر ئات بۆرە يورغىسىغا ئۆتۈپ ئالغا ئۈزۈپ كەتمەكچى بولسا، ئۈستىدىكى ئاق يەكتەكلىك پەرىشتە يۈگىنىنى تارتىپ-تارتىپ قوياتتى. ئاق ئاتلار يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا توپلىشىپ، بىر - بىرىگە سۈركىلىشىپ ئالغا چامدايتتى. يوچۇن ئادەم ئاتى

لارنىڭ ئالدىرىماي يورغىلاشلىرىغا، توپلىشىپ مېڭىشلىرىغا قاراپ، ئىگەر ئۈستىدە قىزىق، ئاجايىپ ئەھمىيەتلىك سۆھبەت كېتىۋاتقانلىقىغا جەزم قىلدى...

ئالدى بىلەن ئاتلار سالاملاشتى. ئاق بۇلۇت ئىككى يۈز قەدەمدەك جايغا يېقىنلاپ كەلگەندە، يوچۇن ئادەمنىڭ تاگىدىكى شەپەقتىن رەڭ ئالغان ئوتقاشتەك قىزىل ئېتى ھۆرمەت بىلەن كىشنىدى. يىراقتىن ئاق ئاتلار بەس - بەستە كىشنەپ جاۋاب قايتۇرۇشتى. تاغنى ئاتلارنىڭ كىشنىگەن ئاۋازى جاراڭلىتىۋەتتى. كىمنىڭدۇر ئاق ئېتى چېپىپ - چاپچىپ، شوخلۇق بىلەن كىشنەپ توپتىن ئايرىلىپ چىقتى ۋە ھايال ئۆتمەي چىڭ تارتىلغان يۈگەننىڭ زورىدىن يەنە توپىغا قېتىلىپ كەتتى. يوچۇن ئادەم ئىسمىسلالىق ئىسمايىل دامۇللامنى تونىدى. «دامۇللام مېھمان باشلاپ كېلىۋېتىپتۇ - دە، بوپتۇ، مال - دۇنيانى ئاشۇنداق بۇزۇپ - چاچقۇلۇق، يالغۇز باشقا كۆپلۈك قىلىدۇ ئۇ...» دەپ ئويلىدى ئۇ يەنە.

ئاق بۇلۇت قىرغا كۆتۈرۈلدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام!

سالام تاق، جاۋاب گۇرۇلدەپ چىقتى.

— يول بولسۇن!

— يول بولسۇن!

ئاق بۇلۇت ئۆتۈپ كەتتى. يوچۇن ئادەم بىر - بىرىدىن رەڭ تاللاشقاندەك كۆرۈنىدىغان ئوخشاش ئاق ئاتلار، قاردەك ئاق شايى تون ۋە سەللىلىرىدىن كۆرە، خېزىردەك سالاپەت، پاكىز ۋە نۇرلۇق چېھرىلەرگە بەكرەك ھەيران بولۇپ تىكىلدى. ئات ئۈستىدىكىلەرمۇ مۇناردەك ئېگىز، يوغان ۋە كەۋدىلىك ئادەمگە، ئۇنىڭ قارا نىقابىغا تەئەججۇپ ئىچىدە قاراشتى. يوچۇن ئادەم ئاشۇ قىسقىغىنا بىر نەچچە دەقىقە ئىچىدە، ئۇلارنىڭ كۆپلىرىنى تونۇشقا ئۈلگۈردى. ئۇ، ئۇزاقى يىللىرى ئاشۇ يەكەنلىك ۋە قاغىلىقلىق تېۋىپ - ھېكىملەرگە تاغ ئۆسۈملۈكلىرى، ئارقار ۋە بۇغا مۈڭگۈزى، ئىپار ئاھۇسىنىڭ كىندىكى قاتارلىق دورا - دەرمەكلەرنى ساتقانلىقىنى يادىغا ئالدى. كۆزى تولىمۇ يىراقنى كۆرىدىغان، زېھنى ئاجايىپ ئۆتكۈر بۇ ئادەم ھەيران بولۇپ قالدى. «ئىسمايىل دامۇللامنىڭ ئۆيىدە كىم بىمار بولۇپ قالدىكىنە؟ ياق، بىمار ئۈچۈن بۇنچىۋالا كۆپ تېۋىپ تەكلىپ قىلىش كەتمەيدۇ، ئىسمايىل دامۇللامنىڭ ئۆزىمۇ تېۋىپ. ئۇ سانجۇدىكى ئافغانىستانلىق كەلگىنىدى دامۇللامدا ئوقۇغاندا تېۋىپ-ھېكىملىكنىمۇ قوشۇپ ئۆگەنگەن، ياق، بۇلار كېسەل كۆرسىتىش ئۈچۈن تەكلىپ قىلىنغانلار ئەمەس...ئەمدى چۈشەندىم. بۇلار شائىر - ئۆلىمالار ئىكەندە، ئەشئارنى جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىغان ياش دامۇللام شائىر - تېۋىپلارنى ھەمسۆھبەت بولۇشقا باشلاپ چىققان ئىكەندە، ۋاي بايۋەچچىيەي، ئىسكەندەر مۇللامدىن قالغان مال - دۇنيانى ئاشۇنداق بۇزۇپ - چاچ...»

يوچۇن ئادەم بەستىگە ماس بولمىغان چاققانلىق بىلەن قىزىل تورۇققا سەكرەپ مىندىدە، ئاق ئاتلىقلارنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى، ئۇنىڭ ئىسمايىل دامۇللام بىلەن كۆرۈشمىگىنىگە ئىككى يىل بولغانىدى. نېمىشقىدۇر ھېلى ئاشۇ ئاق ئاتلىقلار ئالدىدا تونۇشلۇق بېرىشكە ئەيمەندى. ئەمدى بولسا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن پۇرسەت ئىزدەپ ئەگەشتى. ئۇنىڭ ئالدىدا ئاق بۇلۇت ئاستا - ئاستا داۋانغا ئۆرلەپ باراتتى...

× ×

دەر ھەقىقەت، يوچۇن ئادەم خاتالاشمىغانىدى. ئاشۇ تاپتا شۇ زاماننىڭ ئەڭ

ئېسىل ئۆلىمالىرى، ئوت يۈرەك شائىرلىرى، خەلقپەرۋەر زاتلىرى جەم بولۇپ، ئەنە شۇ قوشتاغقا، ئىسسىقلاغا، كوھتام دەرياسى بويىغا ھەم ئاجايىپ ئىزگۈ ۋىسال ئۈچۈن ھەم ئىسمايىل داموللامنىڭ ئەلۋەك مېھماندارچىلىقى ئۈچۈن كېتىپ باراتتى. ئاق بولۇتنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالدىدا كېتىپ بارغىنى قارا قاش، قارا كۆز. قاڭشارلىقى، قارا كەكە ساقىلى خۇيمۇ ياراشقان ئوتتۇرا بوي ئادەم، بۇنىڭدىن توققۇز يىل مۇقەددەم يەكەنگە كېلىپ ئولتۇراقلىشىپ قالغان ئەنجانلىق شائىر - تېۋىپ زاكىرجان خالمۇھەممەت ئوغلى فۇرقەت ئىدى. شۇ چاغلاردا يەكەن خەلقى يېقىنچىلىق بىلەن ئۇنى «قورچاق ئەپەندىم» دەپ، ھەمسۆھبەتلىرى بولسا زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم دەپ ئاتىشاتتى. ئۇنىڭ ئوڭ يېنىدا قاغىلىقلىق ئۆلىما مۇتىللا ئەلەم ئاخۇنۇم، سول يېنىدا يېڭىسارلىق شائىر موللا سەئىدۇللا، ئۇنىڭ يېنىدا بولسا گۇمىلىق مەشھۇر ئۆلىما ئابدۇللا مۇفتى ھاجىم، مۇتىللا ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ ئوڭ يېنىدا بولسا ئىسسىقلالىق ياش، ۋىجىك، كىچىككىنە بويلۇق ئىسمايىل ھاجىم (يىناق، بۇ چاغدا ئۇ تېخى ھەج قىلمىغان، ئىسمايىل داموللام دەپ ئاتىلاتتى) شاش ئېتىنى يورغىلىتىپ سەل ئالدىدا يول باشلاپ ماڭاتتى. ئاتلىقلارنىڭ ئىككىنچى رەتتە قاغىلىقلىق نىزامىددىن ھاجىم، يەكەنلىك مەخمۇت قارى ھاجىم تەمبۇرچى، سالى ئەلەم، ئۆمەر ھاجىم، خالمۇھەممەت ھاجىم قاتارلىقلار؛ ئۇنىڭدىن كېيىنكى رەتتە بولسا، گۇمىلىق مەشھۇر داموللا، ئۆلىمالار ئاتلىرىنى دېۋىتىشىپ، زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ چەتئەللەر توغرىسىدىكى قىزىق سۆھبىتىگە قۇلاق سېلىپ كېلەتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرى جاھان كەزگەن، دۇنيانى كۆرۈپ چۈشەنگەن يۈرەكنىڭ مۇڭ - زارلار، دەرد - ئەلەملەر، ئەپسۇس - نادامەتلەر توغرىسىدىكى ئەكس سادىسىنى ياڭرىتاتتى. غەپلەتتە قالغانلارنى ئويغاتماقچىدەك، نادانلارنى قامچىلىماقچىدەك تۇيۇلاتتى. ئالىمقانداق قەپەز - سولاقلار، چۇللۇك - بويۇنتۇرۇقلار، ئارقان - زەنجىرلەر، ھەپسە - زىندانلار ئۈستىدىن ھەزىل قىلاتتى. ئالەمنى، ئاللانىڭ نىيەت - ئىقباللىرىنى زىكرى قىلاتتى... زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم جاھان غەۋغالىرى توغرىسىدا سۆزلەپ كېتىۋاتقان شۇ تاپتا، ئېھتىمال ئاشۇ سۆزلەرگە ئۆزىنىڭ زادىلا رايى يوقتەك، پەقەت ئاشۇ ياش ئىسمايىل داموللامنىڭ تۈگىمەس سوئاللىرى ۋەجىدىنلا بىر نەرسىلەرنى دەۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. كۆزلىرى يىراقتىكى تاغ چوققىلىرىغا، كۆپكۆك ئاسماندا ئۈچۈپ يۈرگەن بۈركۈتكە تىكىلەتتى. كۆتۈلگەن ئۈچرىشىش تەقەززاسىدا يۈرىكى دۇپۇلدەيتتى: ئۇ ئالىمنىڭ خىيالىغا ئالتە يىل تەشنائى مۇپتىلا بولدى، قاچانكى شۇ مۇپتىلالىق باشلانغاندىن بېرى ئۇنىڭ غايىۋانە سىماسى كېچە-كۈندۈز كۆز ئالدىدا جىلۋە قىلىدى. نۇرلۇق ئاي، سېھىرلىك بۇلاق، قامەتلىك سەرۋى بولۇپ گەۋدىلەندى. زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ ئاشۇ ئاي نۇرلىرىدا يۇيۇنغۇسى، سېھىرلىك چەشمە - بۇلاقلار بىلەن پىچىرلاشقۇسى، قامەتلىك چىنار بىلەن بويى تەڭلەشتۈرگۈسى كېلەتتى. لېكىن ئاشۇ ماھى تابانىنىڭ قايسى بۇلۇتنىڭ كەينىدە پىنھانلانغانلىقىنى، قايسى جىرادا كۈمۈش قوڭغۇراقتەك جىرىڭلاپ، قايسى ئورمانىنىڭ دالدىسىغا يوشۇرۇنغانلىقىنى بىلمەيتتى،

مانا تۈنۈگۈن، مانانلار تارقاپ، بۇلۇتسۇزلۇپ ئۇنىڭ ئورنى مەلۇم بولدى. مەخسۇم هاجىمنىڭ تۇمانلانغان قەلبى پاللىدە يورۇپ كەتتى. مانا هازىر ئاشۇ ئىسمىسلا تەرەپكە ئۆرلەۋاتقانلىرىدا ئۇنىڭ قاناتلىرى ۋىسال دەملىرىگە ئىنتىلىپ پەرۋاز قىلىۋاتاتتى...

يەكەن ۋە قاغىلىقلىق ئۆلىمالارنىڭ گۇملىق ئابدۇللا مۇفتى هاجىمنىڭ مېهماندارچىلىقىغا قەدەم تەشرىپ قىلغانلىرىغا ئون كۈنلەر بولۇپ قالغانىدى. ئاشۇ ئون كۈن لەززەتلىك لوقما - تائاملار، شېرىن مۇتالىئە - مۇلاهىزىلەر، مۇڭلۇق مۇقام - نەغمىلەر بىلەن تەمىنلەندى، هۆرمەت سىنچايلىرى توختىماي ئايلاندى. مېهماندوست گۇملىقلارنىڭ ئىززەت پايانداز لىرى تەرەپ - تەرەپكە سوزۇلدى... مېهمان ئىززەتلەنگىنىگە لايىق ئىززىتىنى ساقلىشى، ئۆز ۋاقتىدا قايتىۋېلىشى كېرەك. ئۇلار ئەمدى قايتىش تەرەددۇتىگە كىرىشكەندە، مانا تۈنۈگۈن قوشتاغ - ئىسمىسلالىق ئىسمايىل داموللام ئۇلارنىڭ ئالدىدا هازىر بولدى. ئېسىل ئىگەر - جابدۇقلار بىلەن جابدۇلغان ئون بەش ئاق ئاتنى ئابدۇللا مۇفتى هاجىمنىڭ چوڭ ۋە هەشەمەتلىك دەرۋازىسى ئالدىغا باغلاپ، «پېقىرنىڭ غېرىب هويلىسىدىن مۇبارەك قەدەملىرىنى ئايىمىغايلا» دەپ چوڭ ئايۋانىنىڭ سەهنىسىدە قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇردى. ۋىجىك، بۇغداي ئۆڭلۈك، كىچىككىنە كۆزلىرى قاراقات دانىسىدەك مۆلدۈرلەپ تۇرىدىغان بۇ ياش موللىنىڭ كىيىنىشىدىن بايلىقى، شېئىر - مىسرالىرى ئارىلاشقان گەپ - سۆزلىرىدىن بىلىملىك، شۇنداقلا هاكاۋۇرلۇقى، هەرىكەت ۋە قىلىقلىرىدىن شوخ ۋە يەڭگىلتەكلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. هەدېگەندىلا ئۇ مېهمانلارنىڭ كۆڭلىگە ياقمىدى. بولۇپمۇ زاكىرجان مەخسۇم هاجىم ئۆزىنى ئاللىقانداق بېزارلىق تۇيغۇسى ئىلكىگە ئېلىۋالغاندەك هېس قىلدى. ئۇ بەزى كىشىلەرنىڭ گەپ - سۆزلىرىگە شېئىر - مىسرالىرىنى قالايمىقان ئىشلىتىۋېلىشىنى ياخشى كۆرمەيتتى.

مېهمانلار ئىسمايىل دامولامنىڭ تەكلىپىگە رەهمەت بىلەن ئۆزرە ئېيتتى. قايتىشقا ئالدىراۋاتقانلىرىنى شىپى كەلتۈرۈپ يەنە بىر قېتىمدا ساهىبى قەدەم بولۇشقا ۋەدە قىلدى. لېكىن ئىسمايىل دامولام ئۆزى نىيەت قىلغان ئىشتىن ئوڭاي قول ئۈزىدىغان ئادەملەردىن ئەمەس ئىدى. ئۇ مېهمانلارغا يار يېلىمدەك چاپلىشىپلا ئالدى. ئۆلىمالارنىڭ ئەزىز قوللىرىدىن سۆيۈشكە، مۇبارەك ئاياغلىرىدىن چۈشكەن چاڭنى كۆزلىرىگە سۈرتۈشكە، خوش نەپەس سۆهبەتلىرىدىن كۆڭۈل كىرلىرىنى چايقاشقا تەشنا ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. ئۇنىڭ تولىمۇ چىڭ تۇرۇۋېلىشىدىن ئالىي مۇقام مېهمانلار خىجىل بولۇپ قېلىشتى. مانا شۇ چاغدا مېهمان ئىگىسى ئابدۇللا مۇفتى هاجىم زاكىرجان مەخسۇم هاجىمنى يانغا باشلاپ، ئۇنىڭ چىرايلىق قۇلاقلىرىغا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىدى. زاكىرجان مەخسۇم هاجىمنىڭ كۆزلىرى شۇ زامات چاقناپ كەتتى. «راست كىلىياتىدىمۇ؟» دېگەن تەئەججۈپلۈك سوئالى ئايۋاندىكى هەممە كىشىگە ئاڭلاندى. ئۇ قۇلاقلىرىغا هازىرلا ئاڭلانغان خوش خەۋەرگە ئىشىنەلمەيۋاتاتتى. ئۇ، بۇرۇلۇپ مۇتىللا ئەلەم ئاخۇنۇمغا سوئال نەزەرى بىلەن ئىلتىپات قىلدى. مۇتىللا ئەلەم ئاخۇنۇم نېمىنىدۇر چۈشىنىپ هۆرمەت بىلەن بېشىنى ئىغاڭلاتتى. بۇ ئۇنىڭ «ئاڭلىغانلىرى

راست ھەزرىتىم» دېگىنى ئىدى. زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم بىردىن خۇشال بولۇپ كەتتى ۋە ئىسمايىل داموللامنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ھاياجانلىق ئاۋاز بىلەن «ئىلتىپاتلىرىڭىزغا رەھمەت، ئىسىل خاندانلىرى ئەرزىمەس مېھمانلارنى قوبۇل قىلغاي» دەپ بېشىنى ئەگدى. زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ رازىلىق بىرىشىگە ئالىمنىڭ كوھىتام دەرياسى بويىدا پاناھلىنىۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر تۈرتكە بولغانىدى. ئىسمايىل داموللامۇ شۇ زامان رازىمەنلىك بىلەن ئىككى قولىنى كۆكسىگە ئالدى، «خىزمەتلىرىڭىزگە بىجانىدىلمىز» دەپ جاۋاب بەردى ۋە ئارقىدىنلا ھەر بىر مېھمانغا بىردىن قاردەك ئاق شايى تون ياپتى. مانا شۇنداق قىلىپ بۈگۈن سەھەردە، تۇخۇنىڭ بىرىنچى چىللىقىدا قوشتاغنىڭ نېرىسىدىكى كوھىتام دەرياسى بويىغا قاراپ ئاتلانغانىدى.

× ×

— شۇ زاماننىڭ يېتۈك ئالىمى، ئىستىداتلىق، كۆپ تىللىق شائىر، ماھىر تېۋىپ ھۇسەيىنخان قۇتبىدىن شاھ ئوغلىنىڭ ئەزىز بېشىغا كېيىنكى يىگىرمە يىلدا ئىنتايىن ئېغىر كۈنلەر چۈشتى. خۇراپىي بىدئەتچىلەرنىڭ تۆھمەت — بەدناملىرى، مانجۇ مەمۇرلىرىنىڭ تەقىپ — قوغلاشلىرى ئۇنى زادىلا تىنچ قويمىدى. ئاللىقانداق بىر يوشۇرۇن بالا — قازا خۇددى روھىي پايدەك ئۇنىڭغا سوگدىشىپلا يۈرەتتى. ئۇ قاچاتتى، يوشۇرۇناتتى ۋە يەنە قاچاتتى. ئاخىرى كېلىپ مانا شۇ پىنھان تاغ ئىچىدە، كىلياك بىلەن ئىسمىسلانىڭ ئارىلىقىدا، كوھىتام دەرياسىنىڭ ھاۋالىق بويىدا ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ ئالىمنىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتلەردىن خەۋىرى بار ئىدى. ئۇ يەكەنگە كېلىپ تۇرۇپ قالغان مۇشۇ سەككىز — توققۇز يىلدىن بېرى ئالىمنىڭ چوڭقۇر پىكىرلەردىن رەڭلەنگەن گۈزەل ئەشئارلىرىنى كۆپ ئوقۇغان، ئۇنىڭ ئىلمىي ماھارىتى، قابىلىيىتى، ئالىيجاناب ئەخلاقى توغرىسىدا كۆپ پاراڭلارنى ئاڭلىغانىدى. يەكەن، قاغىلىق تەرەپلەردە دېھلى، كابۇل، ئىسپاھانلاردىكى كاتتا دارىلفۇنۇنلاردا ئوقۇپ كەلگەن ھۇسەيىنخان ھەزرىتىم توغرىسىدىكى گۈزەل تەرىپلەر شۇنچىلىك كۆپ ۋە كەڭ تارقالغان ئىدىكى، ئاڭلىغان ئادەملەرگە خۇددى پاك پەرىشتىلەر توغرىسىدىكى سىرلىق رىۋايەتلەردەك تۇيۇلاتتى. ئاشۇ رىۋايەتلەردە ئۇ، تىلشۇناسلىقنىڭ پىرى، ئەشئارچىلىقنىڭ تەڭداشسىز ئۇستىسى، تارىخنىڭ تىرىك شاھىدى، ئىلمىي مەنتىقە، ئىلمىي نۇجۇم ۋە كىمياگەرلىك — تىبابەتلىرىنىڭ يېگىلىغۇچىسى بولۇپ تەرىپلىنەتتى. كىملەرنىڭدۇر شىپا تاپمىغان كېسىلى ھۇسەيىنخان ھەزرىتىم ئىجاد قىلغان تەرياق، ھەببى زوفا، ھەببى جەۋھىرى، ئازاراقى دېگەن دورا نۇسخىلىرىنىڭ قايسى بىرىدىن بىر قېتىم ئىستېمال قىلىش بىلەنلا ساقىيىپ كەتكەن بولاتتى. يەنە كىملەرنىڭدۇر دورا نۇش ئەتمەي تۇرۇپلا ھەزرىتىمنىڭ مۇبارەك نەزەرلىرى تەسىرىدىنلا ساقىيىپ كەتكەنلىكى ھېكايە قىلىناتتى. ئۆزىگە تېۋىپلىقنى كەسىپ ئەتكەن زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم بۇ گەپلەردىن ھەيران بولاتتى. داۋالاش ئەمەلىيىتىدە ئاشۇ دورا نۇسخىلىرىنىڭ ئۈنۈمىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ، بۇ يەردىكى ئاجايىپ ئىستىداتقا قايىل بولاتتى. ئاشۇ ئېقىپ يۈرگەن رىۋايەتلەرگە ئىشەنگۈسى كېلىـ

ۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئاشۇ رىۋا-
يەت ۋە تۇيغۇلار ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئا-
جايىپ ئۇلۇغ بىر ئىنسان سىماسىنىگەۋ-
دىلەندۇرەتتى. بولۇپمۇ ئۇ ئۆز قەلبىدە
نۇرلۇق سىما بولۇپ گەۋدىلەنگەن ئاشۇ
زاتنىڭ «بەرقى تەجەللىي»، «سەبىقى مۇ-
جەللىي» ماۋزۇلۇق قوليازما دىۋانلىرىنى
ئوقۇغىنىدا، قولدىن - قولغا ئۆتۈپ يۈر-
گەن«تەجەللىي—مۇجەللىي»تەخەللۇسىدى-
كى ئەشئارلىرىنى قايتا - قايتا مۇلاھىزە
قىلغىنىدا تۈركىي، پارس ،ئەرەب تىللىرى-
دا توقۇلغان ئاشۇ گۈزەل ئەشئارلار خۇد-
دى تەخەللۇستا جاكارلانغاندەك، ئۇنىڭ
ئوبرازىنىكۆز ئالدىدا نۇرلاندۇرۇۋېتەتتى،
ئەشئار مۇسابىقە مەيدانىنىڭ مۇكاپات
تارقىتىش سۇپىسىدا جىلۋىلەندۇرەتتى.
نۇر بىلەن ئادەم، ئادەم بىلەن ئەشئار قو-
شۇلۇپ پەرىشتە ھاسىل قىلاتتى... زاكىر-
جان مەخسۇمھاجىمنىڭ ئاشۇ پەرىشتە بى-
لەن قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى ئارىسىدا
مۇلاقەت بولغۇسى، ئۇنىڭۋۇجۇدىدىن تار-
قالغان ئاپتاپتا ئىسسىنغۇسى كېلەتتى.كۆپ
ھاللاردا ئاشۇ ۋىسال خىيالىرىغا مۇپتىلا
بولاتتى. ئۇنىڭ خۇددى يەتتە قات ئاس-
مانىنىڭ ئۈستىدىكى پەرىشتىلەردەك نەلەر-
گىدۇرپىنھانلانغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەل-
تۈرۈپ دىدار دەملىرىنىڭ بىۋاقىت ئىكەن-
لىكىدىن زارلىناتتى. زامان كۈلپەتلىرى-
نىڭ ئاشۇ ئۇلۇغ ئالىم بېشىغىمۇ كۆلەڭ-
گۇ تاشلىغانلىقىدىن ئەپسۇسلىناتتى...زا-
كىرجان مەخسۇمھاجىم ھۆسەيىنخان ھەز-
رەتلىرىنىڭ نائىبى ۋىلايەت جامائەدارداد-
خاھىنىڭ ئىلتىماتلىرىغا ئىرىشكەنلىكى تۇ-
پەيلى كېيىنكى كۈنلەردە مانجۇ مەمۇر-
لىرىنىڭ تەقىپ - تۇتقۇن قىلىشقا ئۇچ-
رىغانلىقىنى، بۇ تەقىپكە كۆپرەك خۇراپىي

بىدئەتچىلەرنىڭ تۆھمەت-بەدناملىرى سە-
ۋەب بولغانلىقىنى، شۇ ۋەجىدىن تۇتقۇن-
ھەپسە زۇلمىدىن قېچىپ يۇرتمۇ يۇرت
يوشۇرۇنۇپ يۈرگەنلىكىنى ئاڭلىغان. ئۇ
مانجۇ مەمۇرلىرى كېيىنكى كۈنلەردە
يۈرگۈزگەن ياۋۇزانە تەقىپ - تۇتقۇنلار
توغرىسىدا قوقاندا، تاشكەنتتە، ئىستام-
بۇلدا، دېھلىدا، كەشمىردىكى چاغلىرىدا
خەۋەردار بولغان. كەشمىردە، كەشمىردىن
يەكەنگە كېلىش سەپىرىدىكى تاغ يو-
لىدا تەقىپ - تۇتقۇندىن قېچىپ يۈرگەن
مۇساپىرلارنى ئۇچراتقانىدى. بىچارىلەر
ئاچ - يېلىڭ ھالدا يات ئەللەردە، سو-
غۇق تاغ قاپتاللىرىدا يوشۇرۇنۇپ يۈرۈ-
شەتتى. مانا شۇلارنىڭ بىرى ئۇنىڭ كەش-
مىردە تونۇشقان شائىر دوستى موللا سەئ-
دۇللا ئىدى. زاكىرجان مەخسۇمھاجىم
كەشمىردىكىچاغدىلائۆزىدىن يىگىرمە ياش-
لارچە چوڭ بولغان بۇ مۇساپىر دېھقانشا-
ئىرنى ئۆز قانات ئاستىغا ئالدى ۋە بىل-
لە يەكەنگە قايتۇرۇپكەلدى. ئۇ مانا تا-
ھازىرغىچە ئۆز يېنىدا بىللە يۈرۈپتۇ. ئە-
دى مانا شۇ ئاددىي خەلقنىڭ بېشىغا ،مول-
لا سەئدۇللانىڭ بېشىغا كەلگەن سەرسان-
لىق كۈلپىتىنىڭ نادىر ئالىم ھۆسەيىنخان
ھەزرىتىم بېشىغىمۇ چوقماق ئۇرۇۋشنى كىم
ئويلىغان دەيسىز؟ ھەي خۇراپىي بىدئەتچى-
لەر،- دەپ ئويلايتتى زاكىرجان مەخسۇم
ھاجىم،- دۇنيادا سىلەر يوق يەرلەرمۇبار-
مۇ؟ سىلەر پىتنە - پاسات ئۇرۇقلىرىنى
چاچمىغان قەيەر قالدى؟! ئالەم سىلەر-
نىڭ كاساپىتىڭلاردىن خاراب بولمىغان
ئوخشايدۇ، بىچارە ئالىم سىلەرگە نېمە يا-
مانلىق قىلغانىدى؟ ئۇ سىلەرگە زادى نې-
مە قىلغانىدى؟...

زاكىرجان مەخسۇمھاجىمنىڭ قەلبى زامان-

...دىشىنىڭ بېشىغا چۈشكەن قارا كۈنلەردىن ئازابلىناتتى. ئاشۇ ئالەمنى قاپقاندىن قېچىپ يۈرگەن يولۋاس، قىلتاق-تۇتقۇندىن چۆچىگەن بۈركۈت، قىسمەت زەنجىرلىرى بويىنىدىن باغلاپ يۇرتمۇ يۇرت، تاغمۇ تاغ سۆرەپ يۈرگەن بىچارە ئاھۇ سۈپىتىدە تەسەۋۋۇر قىلغىنىدا كۆزلىرىدىن ھېسداشلىق ياشلىرى مۆلدۈرلەپ تۆكۈلەتتى. نامەلۇم بىر غايىۋانە زالىمغا خىتاب قىلىپ «قويۇۋەت، قويۇۋەت، قويۇۋەت!» دەپ ۋارقىرىغۇسى، كۈچلۈك قوللىرى بىلەن زۇلۇم زەنجىرلىرىنى ئۈزۈپ تاشلىغۇسى، ئالەم ۋە ئالەمگە ئەركىنلىك - ھۆرمەت بەخش ئەتكۈسى كېلەتتى. ھەممىدىنمۇ بەكرەك ئالىم بىلەن بىر دەقىقە بولسىمۇ دىدارلىشىشنى، ئۇنىڭ نۇرلۇق جامالىدىن بەھىر ئېلىشنى، شېرىن-سۇخەن سۆھبەتلىرىگە داخىل بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتى. يۈرىكى ۋىسال ئارزۇسىدا يالقۇنلايتتى ...

مانا ھازىر ئىسمىسلا بىلەن كىياك ئوتتۇرىسىدىكى كوھتام دەرياسى بويىغا قاراپ كېتىۋاتقان تاغ يولىدا، ئۆز يېنىدا شاش ئاق ئارغىماقنى قاڭتايتۇرۇپ كېتىۋاتقان ياش ئىسمايىل داموللامغا تۇرۇپ - تۇرۇپ مەمنۇنلۇق - رازىمەنلىك بىلەن قاراپ قوياتتى. ئىسمايىل داموللامنىڭ ئالەمنى ئۆزىنىڭ ئىسمىسلادىكى گۈزەل باغلىرىدا، مانجۇ مەمۇرلىرىنىڭ كۆز ۋە قۇلاقلىرىدىن يىراقتا، كوھتام دەرياسى بويىدىكى پەزىسۇللىرىدا يوشۇرۇپ ساقلاۋاتقانلىقى ئۈچۈن رەھمەت ئېيتقۇسى كېلەتتى. ئۆزى دەسلەپتە نېمە ئۈچۈندۇر بېزارلىق ھېس قىلغان ئىسمايىل داموللىدىن كەچۈرۈم سورىغۇسى كېلەتتى. لېكىن زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ ئېسىيادى يەنىلا يېقىنلاپ قالغان ۋىسال دەملى-

رىدە ئىدى. ھېلىدىن - ھېلى تۈلكە يورغىسىدىن بۆرە يورغىسىغا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئاق ئېتىنى سەۋرسىزلىك بىلەن دېۋىتىپ قوياتتى. ئىسمايىل داموللامنىڭ ئۆز بېغىغا ياساتقان ئېگىز ۋە ھەشەمەتلىك راۋاق ئۈستىدە ئولتۇرۇپ كېچە-كۈندۈز ئىجتىھات بىلەن يازغان شېئىرلىرىنىڭ بىرەر قېتىممۇ ھوسەيىنخان ھەزرىتىمنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولالمىغانلىقى توغرىسىدىكى ھېلىقى ھېكايىنى يادىغا ئېلىپ ئىستىھزا بىلەن كۈلۈمسىرەيتتى. ئاشۇ ھېكايىنى ئاخشام ئىسمايىل داموللامنىڭ ئۆزى سۆزلەپ بەرگەنىدى. ھېكايىنىڭ تامامىدا زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم: «كامالەت چوققىسىدىن تېخى يىراق ئوخشايلا تەقسىرىم، بولمىسا ھەزرىتىم ئۇنچىۋىلا پەخىسىق ئادەممۇ ئەمەستۇ...» دېگەنىدى. ئىسمايىل دامولامۇ نۆۋىتىدە خۇش پېئىللىق بىلەن «... «شۇنداق ئوخشايدۇ، پەقىر ھەزرىتىمنىڭ بىر قېتىم بولسىمۇ كىچىككىنە ماختاپ قويۇشىغا چۆلدەك تەشنا ئىدىم، لېكىن ھازىرغىچە ئۇنداق نەسىۋە ماڭا بەخشەندە بولمىدى. ئەگەر ئاشۇ دەملەرگەمۇ يەسسەر بولالىسام، ھەزرىتىمنىڭ ئالدىغا پەتنۇس-پەتنۇس تىللالارنى تۆكمە قىلغان بولاتتىم...» دەپ جاۋاب بەرگەن. مانا ھازىر زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم شېئىرىيەت دالاسىدا ئېپىچەكلەپ، كامىللىق مەنزىلىگە ئۆمىلەپ كېتىۋاتقان ئىسمايىل داموللامغا ئىستىھزا ئارىلاش كۈلۈمسىرەپ قارىغىنىدا «ئالىم دېگەن ئاشۇنداق بولىدۇ» دەپ ئويلىدى ھوسەيىنخان ھەزرىتىم توغرىسىدا. لېكىن ئۇنىڭ پۈتۈن پىكىر - خىيالى بولغۇسى دىدار دەملىرىنىڭ تېزرەك يېتىپ كېلىشىگە قادىلىپ قالغانىدى. قانات چىقىرىپ ئۇچقۇسى، كوھتام دەريا ۋادىسىغا تېزرەك يېتىۋالغۇسى

كېلەتتى. ئۇزەڭگۈسى بىلەن توختىماي دىـ
ۋىتىۋاتقان ئاق ئاتقا خىتاب قىلاتتى:
ئاھ، ئاق ئات، قانات چىقىرىپ ئۇچ، جەـ
نۇبقا كۆچكەن ئاققۇدەك قوشتاغنىڭ ئاسـ
مىنىدا پەرۋاز قىل، تېزرەك-تېزرەك ئاـ
شۇ كوھتام دەريا بويىغا يېتىۋالايلى...

× ×

ئاق كېيىملىك ئاق ئاتلىقلار توپى قوشـ
تاغدىكى تاغ ئىچى كارۋان يولىنىڭ بىوـ
يىغا كېلىپ توختاپ قالدى. ئاتلار ئىغىزـ
دۇرۇقلىرىنى چىشلىشىپ، ئىزىـدا تېپچەكـ
لەپ نېمىدىندۇر ئۈركگەندەك پۇشقۇراشتى،
لېكىن توختىماي ئامال يوق ئىدى. ئىۇـ
لارنى يولدىن ئارقاندەك سوزۇلۇپ ئىۆـ
تۈۋاتقان قوتاز كارۋىنى توسۇپقويغانىـ
دى. ئۈركگەك قوتازلارغا تـاي - تـاي
يۈك - تېرە، باغلام - باغلام كىگىزـ تىكـ
مەتلەر ئارتىلغان، ئۇلار ئېغىر پۇشۇلدىـ
شىپ هورۇنلۇق بىلەن مېڭىشاتتى. لېكىن
كىچىككىنە يات تىۋىشتىن ئۈركۈپ، كۆزـ
لىرىنى دەهشەت بىلەن ئالايتىپ هەر تەـ
رەپكە يۇلقۇنىشاتتى ۋە ئارقىدىنلا بۇرۇنـ
لىرىدىن تېشىپ ئۆتكۈزۈپ ئالدىنقى قوـ
تازنىڭ چۇمىغا چېتىپقويغان دەهشەتلىك
چۇلۇكنىڭ زورىدىن شۇ زامان يـاۋاشلىـ
شىپ قالاتتى. يۈك -تېرە، كىگىز -تىكمەتـ
لەردىن كېيىن ئېغىر يۈك تاغارلار، تېرە
مىشكاپلار، مەزمۇت ياغاچ ساندۇقلار ئارـ
تىلغان قوتازلار ئۆتتى. بۇلارغا مەشهۇر
خوتەن قاشتېشى، قارا قـۇرۇم ئـالتۇنى،
ئارقار ۋە بۇغا مۈڭگۈزى، ئىپار ئاهۇسىـ
نىڭ كىندىكى، ئـۇلانىڭ پوكىنى قاتارلىق
بىباها نەرسىلەر ۋە ئېسىل دورا - دەرمەكـ
لەرنىڭ قاچىلانغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا
بولاتتى. توققۇز-ئون نەپەر قوتازهەيدىگۈـ
چى ئاتلىرىدىن چۈشمەي، يولنىڭ ياقىسي
بىلەن، كارۋاننىڭ باش-ئايىغىغا تەكشى تارـ
قىلىپ قوتازلار يۈرىشىدە كارۋاننى قورۇقـ
لاپ كېلەتتى... ئاق ئاتلىقلار كارۋانغا ئۈزۈنـ
غىچە قاراپ تۇرۇشتى. زاكىرجان مەخسۇم
هاجىم قازا قۇرۇم تاغ ئارىلىرىدىن چىقـ
قان بۇ كارۋاننىڭ مۇشۇ يـول ئـارقىلىق
يەكـەن ۋە قـەشقەرلەرگـە مـاڭغانلىقىنى
تەخمىن قىلدى، بۇ يول ئۇنىڭغا تونۇش ئىـ
دى. چېگرىدىكى سۆگەت قورۇلدىن ۋە ئۇـ
نىڭدىنمۇ يىراق يەرلەردىن باشلىنىدىغان
بۇ تاغ ئىچى كارۋان يولىنىڭ سانجۇدا بۇـ
رۇلۇپ، سولغاز، قوشتاغ، ئىسـمىسلا ـ
باش لەڭگەر - ئويتوغراق - بورا ئارقىـ
لىق قاغىلىققا چۈشۈپ، ئاندىن كېيىن يەـ
كەنگە يېتىپ بارىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۆـ
زىمۇ سەككىز - توققۇز يىل ئىلگىرى موللا
سەئىدۇللانى ئـەگەشتـۈرۈپ، مۇشۇ يولـ
دىن ئۆتكەنىدى، قوتاز كارۋىنىغا قـاراپ
تۇرغان مۇشۇ پەيتتە ئاشۇ يول ئۈستىدىـ
كى دەك - ئۆتەڭلەر، ئېگىز - پەس، ئەگـ
رى- توقاي تاغ - داۋانلار، ئالتۇن ئېزىتـ
قۇ جىلۋە قىلىپ تۇرىدىغان ساي- مەنزىرىـ
لەر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بىر - بىرلـەپ
ئۆتتى. تالاي جاپا - مۇشەققەتلەر، سۇرـ
ۋەھىملەر ئېڭىدا زاهىر بولدى. «ئىنسان
ئۆز ئۆمرىدە بېسىپ ئۆتىدىغان هاياتيوـ
لىنىڭ سىمۋولى شۇ ئەمەسمىكىنە؟ ئۇنىڭ
باش ۋە ئايىغى قەيەردىدۇر؟» دېگەن مۇڭـ
لۇق بىر پىكىر قەلبىنى كېزىپ ئۆتتى...

كارۋاننىڭ قۇيرۇقىدا ياغاچ قـەپەزـ
سۇلاقمىلار ئارتىلغان قېرى قوتازلار ياۋاشـ
لىق بىلەن مېڭىپ كېلەتتى. هەر بىر قوـ
تازنىڭ ئۈستىدە ئىككىدىن سۇلاقما، هەر
بىر سۇلاقمىدا ئۈچ - تۆتتىن، هەتتا يەتـ
تە - سەككىزدىن كەكلىك. ئۇلا، قارچۇغا،
بۈركۈتلەر ئايرىم - ئايرىم سولاپ قويۇلـ

غانىدى. بىر سۇلاقمىدىكى قورقۇنچلۇق مولۇن ئاق ئاتلىقلارنى جەلپ قىلدى. لېكىن بۇلار تېزلا ئۆتۈپ كەتتى. ئەمەك ئاخىرىدىكى قوتازغا ئارتىلغان ئىككى سۇلاقمىغا ئىككى تىرىك ئاھۇ سولانغانىدى. ھەممىنىڭ دىققىتى تېزلا ئاھۇلارغا بۇرالدى: ئاھۇلار چىڭ تاسما - ئارغامچىلار بىلەن بويۇن - كۆكرەكلىرىدىن چەمبەرچەس باغلىنىپ، سۇلاقمىنىڭ يان ياغاچلىرىغا تارتىپ قويۇلغانىدى. شۇ ھالەتتە ئۇلار يا ياتالمايتتى، يا مىدىرلاپ يۇلقۇنالمايتتى. ئاھۇلارنىڭ ئالدىغا سۇلاقما ئىچىگە تاشلاپ بېرىلگەن تاغ ئوت - چۆپلىرى سولىشىپ كەتكەنىدى. يېلىن - ئەمچەكلىرىنىڭ ئېشىلىپ - چىڭقىلىپ كەتكەنلىرىگە قاراپ، بىچارىلەرنىڭ تېخى يېقىندىلا ئوغلاقلىرىدىن جۇدا بولغانلىقىنى تەخمىن قىلىشقا بولاتتى. ئاھۇلارنىڭ ھالى مۇڭلۇق ۋە ئېچىنىشلىق ئىدى. غۇۋا چاقناپ تۇرغان ياقۇت كۆزلىرى ئەلەم بىلەن چۆچۈپ، ھەسرەت بىلەن مۆلدۈرلەيتتى؛ تۇرۇپ - تۇرۇپ يىراق تاغلارغا، سايلارغا تىكىلگەن كۆزلىرىدىن زەھىم، ئىلتىجا، كەڭچىلىك تىلەش مەنالىرى چىقىپ تۇراتتى... ئاق ئاتلىقلارنىڭ قەلبى بىردىن ئېغىر دەرد - ئەلەم ئىسكەنجىسىگە چۈشۈپ قالغاندەك بولدى. يۈرەكلەر سېقىراپ، كۆزلەر ياشقا تولدى. ئىنسانىي ياۋۇزلۇقنىڭ قەبىھ زۇلمى ئۇلارنىڭ تىللىرىنى لال قىلىپ قويغانىدى. زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ ئاستىدىكى ئاق ئات ئىزگىنىنى سىرىپ تېپچەكلەيتتى. ئۇنىڭ چوڭ ۋە قارا كۆزلىرى ئاھۇلارغا تىكىلىپ قالغان، خىيالىدا قەپەز - سۇلاقمىدىكى ئاھۇ، بويىنى، پۇت - قوللىرى باغلىنىپ سۆرەپ كېتىلىۋاتقان ئاھۇ، كۆكسىگە ئەجەل ئوقى تېگىپ قان ئىچىدە تىپىرلاۋاتقان ئاھۇ، ياقۇت كۆزلىرىدىن ھىجران يېشى مۆلدۈرەپ تۆكۈلۈۋاتقان ئاھۇ، قاپقانغا دەسسەپ جان تالىشىۋاتقان ئاھۇ، ئاچچىق مەرەپ پەرياد ئۇرۇۋاتقان ئاھۇلار ئارىلىشىپ كەتتى. ئاشۇ ئاھۇلارنىڭ ئىچىدە بويىنىنى قىسىپ كوھتام دەرياسىنىڭ دولقۇنلىرىغا مۇڭلىنىپ قاراپ تۇرغان سەرگەردان ئالىمنىڭ، تالاي ھەپسە - زىندانلاردا جان تالىشىۋاتقان بىچارىلەرنىڭ، يات ئەل ۋە سوغۇق تاغ ئارىلىرىدا يوشۇرۇنۇپ يۈرگەن قاچقۇنلارنىڭ سىيماقلىرىمۇ بار ئىدى... زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ يۈرىكى ئاستىدىكى ئاق ئاتتەكلا تېپچەكلەيتتى، ۋۇجۇدى ياپراقتەك تىترەيتتى، قەلبىنىڭ تىرەن قېتىدىن ئاللىقانداق بىر نىدا ماگمىغا ئوخشاش ئېتىلىپ چىقاي - ئېتىلىپ چىقاي دەپ قالغانىدى. ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا ئۇرۇندى. لېكىن يۈرىكى ئاچچىق بىر نىدا بىلەن: «ئەي زالىم، ئاللانىڭ بەندىلىرىگە، ئاللانىڭ مەخلۇقلىرىغا رەھىم قىل!...» دەپ خىتاب قىلدى. بۇ ئۇنىڭ يۈرىكى ئېيتقان سۆز ئىدى. لېكىن ئۇ ئاۋازغا ئايلىنىپ سىرتقا چىقىپ كەتتى. بوغۇق بىر پەرياد بولۇپ ھەممىگە ئاڭلاندى. ئۇنىڭ پەريادىدىن نېمىندۇر چۈشەنگەن ئىسمايىل داموللام شۇ زامات زەردەستىلىك قامچىسىنى كارۋاننىڭ ئەڭ ئاخىرقى قورۇقچىسىغا تەڭلىدى:

— قويۇۋەت، ئەي زالىم، بىچارە ئاھۇلارنى قويۇۋەت!

قورۇقچى مەڭدەپ تۇرۇپ قالدى.

— قويۇۋەت دەۋاتىمەن، ئاڭلىدىڭمۇ؟... قايسىڭ كارۋان بېشى؟

— كارۋان بېشى مانا مەن داموللام، نېمە گەپلىرى بولسا ماڭا دېسىلە، — ئاۋاز

ئاق ئاتلىقلارنىڭ ئارقىسىدىن يۇمشاق جاراڭلىدى، ھەممە بۇرۇلۇپ شۇ ياققا قاراشتى. ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا ھېلى داۋاندا سالاملاشقان، چىرايىنىڭ كۆزىدىن باشقا قىسمىنى قارا ياغلىق بىلەن نىقابلىۋالغان يوچۇن ئادەم ئوتقاشتەك قىزىل ئاتنىڭ ئۈستىدە نامايان بولدى.

— كارۋان بېشى سەنمۇ؟ — ئىسمايىل داموللام ئاق ئارغىماقنىڭ بېشىنى بۇراپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، — زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم ئاھۇلارنى قويۇۋەت دەۋاتىدۇ، ئۇقتۇڭمۇ؟

يوچۇن ئادەمنىڭ ئوچۇق كۆزلىرى پارقىراپ كەتتى.

— ھاجىمنىڭ نىيەتلىرىنى خاتا چۈشىنىپ قاپتىلا تەقسىرىم، ھاجىم ئاشۇ ئاھۇلارنىلا دەۋاتقىنى يوق...

ئەمدى مەڭدەش نۆۋىتى ئىسمايىل داموللامغا كەلگەندى. ئۇ ئاغزىنى ئاچقىنىچە يوچۇن ئادەمگە قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ مېڭىسىدىن: «ھوي، مۇنۇ ئادەم نېمە دەۋاتىدۇ؟ ئۆزى كىم زادى؟» دېگەن سوئال چاقماق تېزلىكىدە كېزىپ ئۆتتى. مانا شۇ چاغدا يوچۇن ئادەم يۈزىدىكى نىقابنى ئېلىپ تاشلىدى. ئۇنىڭ تاغلىقلارغا خاس قارىماتاق چىرايى ئېنىق كۆرۈندى. ئىسمايىل داموللامنىڭ ئاۋازى ھاياجان بىلەن جاراڭلاپ كەتتى:

— ۋاي تاغ باتۇرى، ئۆزلىرىكەنلىغۇ، تىنچ تۇردىلىمۇ؟

ئىسمايىل داموللاممۇ، يوچۇن ئادەممۇ ئاتلىرىدىن سەكرەپ چۈشۈشتى. ھۇرمەت بىلەن قوش قوللاپ كۆرۈشۈشتى. يوچۇن ئادەم ئىگەر ئۈستىگە قول ئۇزىتىپ ھەربىر مېھمان بىلەن بىر — بىرلەپ كۆرۈشۈۋاتقاندا، ئىسمايىل داموللام مەشھۇر تاغ باتۇرى ئەخمەت قۇدايىنى، ئۇنىڭ ئالتۇنچىلار ۋە باشقا قاچقۇنلارغا باشچىلىق قىلىپ مانجۇ ئىستىبدادىغا قارشى ئېلىپ بارغان كۆرەشلىرىنى تونۇشتۇرۇشقا ئۈلگۈردى. ئۇنىڭ سۆزلىرى ئىچىدە «زېرەكتاغ باتۇرى»، «خېزىر»، «تاغ مۇللىسى» دېگەندەك ماختاش سۆزلىرى كۆپ ئىدى. ئەخمەت قۇداي ئۆزى ھەققىدىكى ئاشۇ ماختاشلارغا كۈلۈپلا قويدى. ئۇنىڭ ئاشۇ كۈلكىسىدە ئۆز ھالىغا نىسبەتەن روشەن بىر مەسخىرە بىلىنىپ تۇراتتى. ئاچچىق ئەلەممۇ چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ خېلىدىن بېرى تەقدىرگە تەن بېرىپ مەنچىڭگە قارشى كۆرەشنى توختىتاتقانلىقىنى، ھازىر يەكەن دوتىيى شىن داريىنغا پارا بېرىپ سودا بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىقىنى، ئاشۇ ئاھۇلارنىمۇ شىن داريىننىڭ ساقايماس كېسەللىكىگە بۇيرۇلغان ئاھۇ سۈتى ۋەجىدىنلا ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئىسمايىل داموللام بىلمەيتتى...

بۇ چاغدا قوتاز كارۋىنى ئۆزاپ كەتكەنىدى. شۇنداق بولسىمۇ ئەخمەت قۇداي بىلەن بولغان تاسادىپىي ئۇچرىشىش ئاق ئاتلىقلارنىڭ ئېسىدىن ھېلىقى ئاھۇلارنىڭ پاجىئەسىنى كۆتۈرۈۋېتەلمىدى. زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ، موللا سەئىدۇللانىڭ، ئابدۇللا مۇفتى ھاجىمنىڭ، ئىسمايىل داموللامنىڭ ۋە باشقا ئاق ئاتلىقلارنىڭ ۋۇجۇدى ئازابلىق بىر ھاياجاندىن تېخىچە شامال سوققان لالىدەك تىترەپ تۇراتتى. ئاشۇ ھاياجان ئۇلارنى نېمىدۇر بىر نەرسە قىلىشقا، نېمىدۇر بىر نەرسە دېيىشكە تىنىمسىز ئۈندەيتتى. زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم تۇيۇقسىز ئېتىنى دېۋىتىپ، كارۋان يولىنى كېسىپ ئۆتتى-دە، جەنۇبقا — تاغلارغا سوزۇلغان يولنى بويلاپ چېپىپ كەتتى.

ئاق ئاتلارنىڭ ھەممىسى ئەگەشتى، قىزىل تورۇقمۇ ئەگىشىپ چاپتى. ئەخمەت قۇداي ئۆز كارۋىنىنىڭ ئارقىسىدىن كېچە يېتىۋې لىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، ئىسمايىل داموللامنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلغانىدى.

× ×

ئاتلار قوشتاغنىڭ چاچقۇن مەھەللىلىرىنى ئارىلاپ ئۇزاق چاپتى. ئاتلاردىمۇ، ئادەملەردىمۇ ھاياجان بار ئىدى. قىزغىن ئازابلىق، مۇڭلۇق بىر تۇيغۇنىڭ ئىلكىدە يۈرەكلەر نېمىنىدۇر ئىزدىگەندەك قىلاتتى، نېمىگىدۇر تەلپۈنەتتى. قەلبلەرنى بېسىپ تۇرغان ئېغىر بىر تاش باردەك، ئاشۇ تاشنى ئىرغىتىپ چۈشۈرۈۋېتىشنى كۆزلىگەندەك توختىماي چېپىشاتتى. ئاتلار قوشتاغنى ئارقىدا تاشلاپ، ياپيېشىل بىر پارچە تۈزلەڭ يايلاققا يېتىپ كەلگەندە توختىدى. ئاسمان زۇمرەتتەك سۈزۈك ئىدى. تاغ گۈللىرىنىڭ خۇش ھىدى گۈپۈلدەپ پۇراپ تۇراتتى. جەنۇبتا، يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قارلىق چوققىلار بارغانسېرى ئاسماننىڭ قەرىگە سانجىلىپ كىرىپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. كۆك ئاسماندا غايەت زور بىر بۈركۈت قاناتلىرىنى مىدىر- لاتماستىن پەرۋاز قىلاتتى... ئاشۇ مەنزىرىلەرگە قاراپ تۇرۇپ، زاكىرجان مەخسۇمھاجىمنىڭ خىيال كۆزلىرىدە، ئاشۇ دالانىڭ ئۇ چېتىدە بويىنىنى قىسىپ كوھتام دەرياسىنىڭ دولقۇنلىرىغا قاراپ تۇرغان مۇڭلۇق ئالىم، قەپەزگە سولانغان ناتىۋان كىيىك، يات ئەل ۋە تاغ ئارىلىرىدا قېچىپ يۈرگەن قاچقۇنلار يەنە ئارىلىشىپ كەتتى. ھېلىدىن - ھېلى كىيىكنىڭ ئورنىنى ئالىم، ئالىمنىڭ ئورنىنى كىيىك ئىگىلەيتتى. ئارقىدىنلا تەقدىرنىڭ قوپال زەنجىرى ئالىمنى قاچقۇنلار ئارىسىدا سۆرەپ يۈرگەن بولاتتى... شائىر زاكىرجان خالمۇھەممەت ئوغلى فۇرقەت قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن كۆتۈرۈلگەن سادا- غا قۇلاق سالدى. خۇدانىڭ چاراڭلىق، ئۇلۇغۋار ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدى. «قويۇۋەت، قويۇۋەت، قويۇۋەت!» دېگەن بىر خىتاب ئاسماندىنمۇ، زېمىن تەكتىدىنمۇ، قەلبىنىڭ قەرىدىنمۇ ئاڭلىناتتى. شائىر ئات ئۈستىدە قەددىنى رۇسلىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى يايلاق ئۈستىدە تۇيۇقسىز جاراڭلاپ كەتتى:

سەيدىنىڭ قۇيابەر سەييياد، سەييارە ئىكەن مەندەك،
ئالدامىنى بويىندىن بىچارە ئىكەن مەندەك،
ئۆز يارىنى تاپماستىن ئاۋارە ئىكەن مەندەك،
ئىقبالى نىگۇن، بەختى ھەم قارا ئىكەن مەندەك،
ھىجران ئوقىدىن جىسمى كۆپ پارە ئىكەن مەندەك،
كۆيگەن جىگەرى - باغرى سەدپارە ئىكەن مەندەك.

تاغ - جىرالار، يايلاق دالالار ئەكس سادا قايتۇردى. شائىر تەۋەللۇت ئالدىدىكى ئانىدەك بوغۇلۇپ ھاسىرايتتى. ئۇ نەپەس ئالماي داۋاملاشتۇرۇپ كەتتى:

— كى رىشتەنىكىم قىلسۇن چەپپەكلەر ئاتىپ جەستە،
ھەجرىدە ئەلەم تارتىپ بولدى جىگەرى خەستە،
تاغلارغا چىقىپ بولسۇن يارى بىلەن پەيۋەستە،
كەل قويما بالا دامى بىرلە ئۇنى پابەستە،

هىجران ئوقىدىن جىسمى كۆپ يارە ئىكەن مەندەك،
كۆيگەن جىگەرى - باغرى سەد پارە ئىكەن مەندەك.

دەريا - ئېقىنلار، جاڭگال - ئورمانلار ئەكس سادا قايتۇردى. شائىر موللاسەئىدۇللا، ئابدۇللا مۇفتى هاجىم، ئىسمايىل داموللام ۋە باشقىلار بىرىنچى كۇبلېتنى ئاڭلىغاندىلا ئەندىلىپىنىڭ «لەيلى - مەجنۇن» داستانىدىكى ئاشۇ مەشهۇر مۇخەممەسكە مۇشائىرە كېتىۋاتقانلىقىنى چۇشىنىشكە نىدى. موللا سەئىدۇللا ئۇچىنچى كۇبلېتنى داۋاملاشتۇرۇپ كەتتى:

— بەش كۈن سېنىڭ دەۋرىڭدە بىچارە خىرام ئەتسۇن،
ئاھۇلار ئارا ئوينىپ ئەيشنى مۇدام ئەتسۇن.
يامغۇر سۈيى تولغاندا تاغ لالەنى جام ئەتسۇن،
ھەققىڭگە دۇئا ئەيلەپ ئۆمرىنى تامام ئەتسۇن.

ئاخىرقى تەكرارلىمىغا ھەممەيلەن تەڭ قوشۇلۇپ كەتتى:

— ھىجران ئوقىدىن جىسمى كۆپ يارە ئىكەن مەندەك،
كۆيگەن جىگەرى - باغرى سەدپارە ئىكەن مەندەك.

يەنە ئۇزاق ئوپۇقلار، ئېگىز ئاسمان، ئاي ۋە يۇلتۇزلار ئەكس سادا قايتۇردى. ئىسمايىل داموللام نېمىشىدۇر چۈشىنىپ ئاغزىنى ئۆمەللىدى، ئۇنىڭغىچە يەنە زاكىرجان مەخسۇم هاجىم داۋاملاشتۇرۇپ ئېلىپ كەتتى:

— سەرگەشتە بۇ ۋادىدە بىر باشىغە رەھىم ئەتكىل،
يوق تاقەتى بەندەڭدە بورداشىغە رەھىم ئەتكىل.
يىغلاپ ساڭا تېرمۇلۇر كۆز ياشىغە رەھىم ئەتكىل،
رەھىم ئەتمىسەڭ ئۆزىگە يولداشىغە رەھىم ئەتكىل.

تەكرارلىمىغا يەنە ھەممەيلەن قوشۇلدى:

— ھىجران ئوقىدىن جىسمى كۆپ يارە ئىكەن مەندەك،
كۆيگەن جىگەرى - باغرى سەدپارە ئىكەن مەندەك.

تاغ ئىچىدىكى كۆمۈش بۇلاقلار، ئۇنچە مارجان چاچىدىغان شارقىراتمىلار ئەكس سادا قايتۇردى. زاكىرجان مەخسۇم هاجىم ئابدۇللا مۇفتى هاجىمغا قاراپ بېشىنى ئەگدى. ئابدۇللا مۇفتى هاجىممۇ ئاجايىپ ھازىر جاۋابلىق بىلەن داۋاملاشتۇرۇپ كەتتى:

تاغدا ئاچىلىپ لالە بەر سەبزە باھار بولسا،
ئەخىر بۇ نىچۈك دىدات ئالەم ئاڭا تار بولسا،
چىقماي دىسە جايىدىن ئۆزلەتتە فىگار بولسا،
گەر چىقسا بەناگاھى دامىغە دۇچار بولسا،
ھىجران ئوقىدىن جىسمى كۆپ پارەئىكەن مەندەك،
كۆيگەن جىگەرى - باغرى سەدپارە ئىكەن مەندەك.

كۆپنىڭ ئاۋازى گۈرۈلدەپ تاغ بورۇنىنىڭ ئەكس سادانى ھەلۇم قىلدى. ئەمدى نۆۋەت ئىسمائىل داموللامغا كەلگەندى. ئۇنىڭ شاش ئىتى ئۆز ئىزىدا چۆركىلەپ تىپچەكلەيتتى.

بېچارىنى زۇلۇم ئەيلەپ قول، بويىنىنى باغلاپسەن،
ھەر سارى چېكىپ - سۆدىرەپ ئۆلتۈرگىلى چاغلاپسەن.
ئۆكسىنى چاپا بىرلە لالە كەبى داغلاپسەن،
سات ماڭا ئەگەر قەستىڭ ئالغۇچى سۇراغلاپسەن.
ھىجران ئوقىدىن جىسمى كۆپ پارە ئىكەن مەندەك،
كۆيگەن جىگەرى - باغرى سەد پارە ئىكەن مەندەك.

يەرنىڭ چوڭقۇر قېتىمدىكى ماكمىلار قايناپ، ۋولقانلار ئەكس سادا قايتۇردى. كۆپچىلىك شېئىرنىڭ ئاخىرلىشىشىغا يېقىنلاشقانلىقىنى ھېس قىلىپ، بېشىنى زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم تەرەپكە بۇراشتى. ئاشۇ ھالەتتە: «ئەشئارنى باشلىغان ئۆزلىرى، ئاخىرىنى يەنە ئۆزلىرى چۈشۈرسىلە» دېگەن مەنا جىلۋە قىلاتتى. زاكىرجان مەخسۇم ھاجىم سەل ئويلىنىپ، ئوڭ قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ شائىر موللا سەئىدۇللاغا بېشىنى ئەگدى. ھەممەيلەن بىر قانچە كۈنلۈك مېھماندارچىلىق داۋامىدا شائىر موللا سەئىدۇللانىڭ دائىم تۆردە ئولتۇرۇپ، ئاخىرقى دۇئانىمۇ ئۆزى چۈشۈرۈپ كەلگەنلىكىنى يادىغا ئېلىشتى. مۇشۇ بىر توپ ئۆلىمالار ئارىسىدا ئۇنىڭ يېشى ھەممىدىن چوڭ بولۇپ، دۇئا چۈشۈرۈشكە ھەقلىق ئىدى. ئۇنىڭ سەل بوغۇق، لېكىن تەسىرلىك ئاۋازى جاراڭلىدى:

يوق ھوشى پەرى تىككەن دىۋانىگە ئوخشايدۇ،
كۆز ياشى يەنە تولغان پەيمانىگە ئوخشايدۇ،
غەم سىلى بىلەن كۆڭلى ۋەيرانىگە ئوخشايدۇ،
فۇرقەتتە بۇسەئىدۇللا ھەيرانىگە ئوخشايدۇ.
ھىجران ئوقىدىن جىسمى كۆپ پارە ئىكەن مەندەك،
كۆيگەن جىگەرى - باغرى سەد پارە ئىكەن مەندەك.

ناتىۋان قەلبلەر، ئېزىلگەن يۈرەكلەر، ئاچچىق ياشلاردىن نەملەنگەن كۆزلەر ئەكس سادا قايتۇردى. كۆپچىلىك موللا سەئىدۇللانىڭ ئاخىرقى مىسراغا زاكىرجان مەخسۇم ھاجىمنىڭ تەخەللۇسىمۇ، ئۆزىنىڭ ئىسمىنىمۇ قوشۇپ ئوقۇتكەن چىۋەرلىكىگە تەڭ بارىكاللا قىچقىرىشتى. لېكىن ئاشۇ قىچقىرىقتا شادلىقتىن كۆرە مۇڭلۇق ھاياجان، تۈگىمەس دەرد - ئەلەملەرنىڭ قالدۇق نالىسى، كەلگۈسىگە بولغان ئۈمىد ۋە ئەندىشىلەرنىڭ پەرياددى جاراڭلاپ قالدى. ئەلەم - كۈلپەت، ھەسرەت - نادامەت پىغانلىرى يەنىمۇ بەكرەك قويۇقلىشىپ كەتكەندەك بولدى. لېكىن مۇشۇ سورۇندىكى، مۇشۇ گۈزەل يايلاقتا تىزگىن تارتقان ھەممە كىشى ئاشۇ قۇتلۇق مىنۇتتا جاھانغا ئاجايىپ گۈزەل ۋە ئۆلمەس بىر ئەشئار مۇسەددەسنىڭ نازىل بولغانلىقىنى چۈشىنىشكە نىدى. ئۇلار ھاياجان بىلەن ھا-

سىرىشاتتى. ئەشئار دېسە جېنىنى بېرىشكە
تەييار تۇرىدىغان ئىسمايىل داموللامكۈ-
زەل يۇسۇپنىڭ تەۋەللۇتىدىن كېيىن كۆ-
لۈمىسىرىگەن ئانىدەك ھاياجانلىنىپ كەتـ
كەنىدى. ئۇ شاش ئېتىنى چاپتۇرۇپ يايـ
لاقنى بىر ئايلىنىپ چىقتى. ئۇنىڭ ئۆ-
زىنى چۆپلۈككە تاشلاپ يۇمىلانغۇسى، يۇكـ
سەك تاغلارنى باغرىغا بېسىپ سۆيگۈسى؛
بار ئاۋازى بىلەن توۋلاپ ناخشا - مۇقام
قىچقۇرغۇسى كېلەتتى. بۇ ھەقىقەتەنمۇ
ئاجايىپ ھاياجانلىق مىنۇتلار ئىدى...

× ×

شۇ كۈنى كەچتە ئاق ئاتلىق پەرىشـ
تىلەر قۇتبىدىن شاھ ئوغلى ھۈسەينخان
ھاجىم «تەجەللىي — مۇجەللىي» ھەزرەتـ
لىرىنىڭ مۇلاقاتىغا مۇشەررەپ بولدى.
ئالىمنىڭ ئوتتۇرا بوي، چىڭ ئۇستىخانـ
لىق سۇباتىغا، مېھرى - مۇھەببەت ۋە
ئاشىقلىق جۇلالاپ تۇرىدىغان بۇغداي ئۆڭ
چىرايىغا، ئىنچىكە، چىرايلىق ۋە تۇز قاڭـ
شىرىغا، تەپەككۇر نۇرلىرى يېغىپ تۇرىـ
دىغان كۆزلىرىگە تويماي قاراشتى. ئاـ
لىمنىڭ ۋۇجۇدى ئورۇقراق بولسىمۇ، چېھـ
رىدىن گۈلدەك تەبەسسۇم ۋە جەسۇر ئىـ
رادىسى چاقناپ تۇراتتى. زىيارەتچىلەرـ
نىڭ تەشنا كۆزلىرىدە ھۆرمەت نۇرلىرى
توختىماي جىلۋە قىلدى. ئىززەت سۆزلىـ
رى كۆز ئايلىرىدىكى كوھتام دەرياسىنىڭ
سۈيىدەك سۇزۇلۇپ ئاقتى. سېغىنىش پىـ
راقلىرى، جۇدالىق ھىجرانلىرى، ۋىسال
ئارمانلىرى بايان قىلىندى. ئەھلى ئىلىم
جەم بولغان سورۇنغا لايىق كۆپ ئۆتمەي
سۆھبەتنىڭ رايى ئىلمىي مەسىلىلەرگە
كۆچتى. تىلشۇناسلىق، ئەشئارچىلىق، تاـ
رىخ، ئىلمىي مەنتىقە، ئىلمىي نوجۇم،
كىمياگەرلىك — تىب پەنلىرىنىڭ يېڭى -

يېڭى سىرلىرى بىلەن مەزمۇنلاندى.
ئۆزلىرى كەسىپ سۈپىتىدە شۇغۇللىنىۋاتـ
قان تىب — داۋالاشتىكى، دورىگەرلىكتىكى
يېڭى تەجرىبە - نەتىجىلەر تونۇشتۇرۇلـ
دى، ئالىم سۆزلەيتتى، ئاڭلىغۇچىلار كۆچـ
لۈك سوئال ۋە پاساھەتلىك قوشۇمچىلىرى
بىلەن تولۇقلايتتى. ئۇلارنىڭ تولۇقلىمىـ
لىرى كۆپرەك تارىخنىڭ قايتىلانمىلىقى،
خۇراپىي بىدئەتچىلەرنىڭ شۇملۇقلىرى،
ئەل بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەرنىڭ ئېغىرـ
لىقى ھەققىدىكى شىكايەتلىك ھېكايىلەر
بىلەن رەڭلەنسىمۇ، نېمىشقىدۇر ئاخىرى
كېلىپ يەنە ئاشۇ پەن قانۇنىيەتلىرىنىڭ
ئىسپاتى تۈسىنى ئالاتتى. ئىلمىي تېپتە
جىسمانىي بىمارلىق بىلەن روھىي زەئىپـ
لىكنىڭ قايسىسىنى داۋالاشنىڭ ئالدىنقىلىـ
قى ھەققىدە مۇنازىرە كۆتۈرەتتى ۋە ئارـ
قىدىنلا ئۆز شۆبھىلىرىگە ئالىمنىڭ سۇقـ
راتتىن، فارابىدىن، ئىبنىسىنادىن كەلـ
تۈرگەن نەقىللىق دەلىللىرى ئارقىلىق
جاۋاب تاپاتتى.

شۇ كۈنى ئىسمايىل داموللامنىڭ مول
نېمەتلىك داستىخىنى ئالدىدا، مەخمۇت
قارى ھاجىمنىڭ تەمبۇر تەڭكەش قىلغان
مۇڭلۇق مۇقاملىرىغا ئىشتىياق كۆرۈنەرـ
لىك تۆۋەن بولدى. كۆپ ھاللاردا
مەخمۇت قارى ھاجىمنىڭ ئۆزىمۇ
تەمبۇرنى تامغا يۆلەپ قويۇپ سۆھبەتكە
قوشۇلۇپ كېتەتتى. سورۇندا جەم بولغانـ
لارنىڭ كۆپىنچىسى — ئەخمەت قۇداي ۋە
باشقا بىرقانچەيلەننى ھېسابقا ئالمىغاندا —
شائىرلىقى بىلەن روھىيەتنى، تېۋىپلىقى
بىلەن جىسمانىيەتنى ئەملەيدىغان ئۆلىـ
مالار ئىدى. شۇڭىمۇ سۆھبەتنىڭ قىزىق
نۇقتىسى يەنىلا ئەشئارچىلىقتىكى ئەڭ يېڭى
مۇۋەپپەقىيەتلەرگە مەركەزلەشتى. ھلى-

مۇشۇ ئىسسىلاغا كىلىۋاتقان يولدا فازىل
بولغان ئاجايىپ مۇشائىرە - مۇسەددەس
ھەققىدە پاراڭ بولغاندا، ئالىم ئاڭلاش
ئىختىيارىدىن بىشارەت بەردى. مۇسەد-
دەسنىڭ ئاپتورلىرى بىر - بىرىگە قاب-
راشتى، نېمىشقىدۇر ئاجايىپ ئىلھامنىڭ
تۇرتكىسىدە زوۋانغا جايىز بولغان ئاشۇ
گۈزەل مىسرالار ئەمدى ئەستىن قېچىپ
قالغاندەك بىلىنەتتى. مانا شۇ چاغدا ئەخ-
مەت قۇداي ئورنىدىن تۇرۇپ مۇسەددەسنى
ئۆز كۆبلېتلىرى تەرتىپىدە تاغىلارغا خاس
جاراڭلىق ئاۋازدا دېكلاماتسىيە قىلىپ
كەتتى. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ
بىر ئاڭلىغانىنى شۇ زامات ئەستە قالدۇرا-
لايدىغان ئاجايىپ زېھنىگە ھەيران قالدى
ۋە ئارقىدىنلا شېئىرنىڭ سېھىرلىك تۇي-
غۇلىرى ئىچىگە غەرق بولۇشتى. مۇسەد-
دەس ئاخىرلاشقاندا، ئالىمنىڭ كۆزلىرى-
دىن ئىسسىق تامچىلار دومىلاپ چۈشتى،
ئورۇق ۋۇجۇدى گۈل ياپرىقىدەك تىترەيت-
تى. ئولتۇرغانلار ھەزرىتىمنىڭ دەمدەر-
دەك بۇقۇلداپ، ئىچىگە بوغۇلۇپ يىغلا-
ۋاتقانلىقىنى كۆرۈشتى ۋە ئۆزلىرىمۇ قو-
شۇلۇپ يىغلاپ كېتىشتى...

شۇ كۈنى يېرىم كېچىدە، ئەخمەت قۇ-
داي ئۆز كارۋىنىنىڭ ئارقىسىدىن يېتى-
ۋېلىشنى كۆزلەپ، خوشلىشىشقا ئىجازەت
سورىدى. ئالىملار ۋە باشقىلار ئۇنىڭ ئا-
جايىپ زېھنىگە بارىكاللا ئېيتىپ دۇئا بەردى.
ئۇ مېڭىش ئالدىدا ئالىمنىڭ مۇبارەك قول-
لىرىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ، يە-
كەننىڭ دوتىيى شىن دارىن بىلەن ئالىم-
نىڭ ئەركىنلىكى توغرىسىدا سۆزلىشىدى-
غانلىقىنى ۋەدە قىلىپ خوشلاشتى...

ئەخمەت قۇداي كەتتى، شۇنداق قىلىپ
ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ شېئىرىيەت ئاسمىنىدا
«مۇشائىرەئى ئەندىلەپ»، «سەيدىڭ قۇ-
يابەر سەييياد»، «مۇسەددەسى فۇرقەت»
دېگەن داملار بىلەن ئاز كەم بىر ئەسىر
جاراڭلىغان ئاشۇ مەشھۇر مۇسەددەس جا-
ھانغا تارقالدى. ئۇ، شۇ بىر ئەسىر جەر-
يانىدا ئاجايىپ گۈزەل تىلى، مۇزىكىدەك
روشەن رىتىمى، مۇتائىلە قىلغانسېرى يېڭى-
يېڭى مەزمۇنلار ھۆسن ئاچىدىغان پاسا-
ھىتى ئارقىلىق شېئىرىيەت گۈلزارىغا يې-
قىنلاشقان ھەر بىر ئوت يۈرەكنىڭ تەل-
مۈرگەن نەزەرلىرىگە ئەڭ ئالدى بىلەن
قىزىل گۈلدەك ئايان بولاتتى. ئۇ ئېغىز-
دىن - ئېغىزغا كۆچۈپ تارقالدى. خوتەن
قەغىزىگە مىڭلاپ نۇسخىلاردا كۆچۈرۈلدى.
مەدرىسلەرنىڭ قاراڭغۇ ھوجرىلىرىدا، ئۇ-
نىۋېرسىتېتلارنىڭ جۇشقۇن كېچىلىرىدە
دېكلاماتسىيە قىلىندى. ھەربىر ئوقۇغۇچى
ۋە ئاڭلىغۇچى ئۇنىڭ ئاشۇ تويۇنغان مىس-
رالىرى ئىچىگە ئۆمۈرلۈك ئارزۇ - ئارمان-
لىرى، مۇقەددەس تىلەك - ئىلتىجالىرى
يوشۇرۇنغاندەك ھېس قىلىشاتتى. «سەي-
دىڭ قۇيابەر سەيياد» دېگەن ئاشۇ خى-
تاب بىپايان پەلەكتە، يۈكسەك تاغلار-
نىڭ چوققىلىرىدا، ئەزىم دەريالارنىڭ
شاۋقۇنلىرىدا، بوران - شامالنىڭ گۈ-
زۈلدىشىدە، چاقماق ۋە گۈلدۈرمامىلار-
نىڭ سادادىسىدا جاراڭلايتتى...

× ×

كۆپ ئۆتمەي، ئەخمەت قۇداينىڭ خىز-
مەتلىرى تۆپەيلىدىنمۇ ياكى مانجۇ ئىس-

تىبىداتلىرىنىڭ خەلقىنىڭ ئۈستىدىكى زۇلـ
مىنى بوشاشتـۇرۇش زۆرۈرلۈكىنى ھېس
قىلغانلىقى سەۋەبلىكمۇ، ئىشقىلىپ قوتىبـ
دىن شاھ ئوغلى ھۆسەيىنخان ھەزرىـ
تىم ئۈستىدىكى تەقىپنىڭ بىكار قىلىنغانـ
لىقى توغرىسىدا خەۋەر تارقالدى. ئالىم
ئىشىنەر - ئىشىنەلمەي بىرەر يىلغىچە
ئارىسالدى بولغاندىن كېيىن ئاخىرى قا-
غىلىققا كۆچتى. ئۇ زاكىرجان مەخسۇم ها-
جىم، شائىر موللا سەئدۇللا، مۇتىللا ئە-
لەم ئاخۇنۇم قاتارلىقلار بىلەن دائىم ئۇلـ
پەتلىشىپ تۇراتتى، يىراقتىكى ئىسمىـ
لانى، كوھتام دەرياسى بويىنى ۋە ئۇ
يەردىكى ئابدۇللامۇفتى ھاجىم، ئىسمايىل
داموللام قاتارلىقلارنى يادىغا ئېلىشاتتى.
يىل ئارىلاپ گۈمىدىكىلەر قاغىلىق تە-
رەپكە، قاغىلىقتىكىلەر گۇما تەرەپكە ئۆ-
تۈپ قەدىناسلار دىدارلىشاتتى، شۇ دەۋر-
نىڭ بۇ زاماندىش شائىر - ئۆلىمالىرى ئون
توققۇزىنچى ئەسىردىن ھالقىپ تاكى ئۆمۈر-
لىرىنىڭ ئاخىرىغىچە بىر-بىرىنى ئىزدىشىپ
ئۆردى. ھەر قېتىم دىدارلاشقانلىرىدا ئاشۇ
مەشھۇر مۇسەددەس توغرىسىدا قىزغىن
پاراڭلىشاتتى، مۇقەددەس ئارزۇ تىلەك-
لىرىنى سۆزلىشەتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە
ئىسمايىل دامولّلام-كېيىن ھەج - تاۋاپ
پەرىزىنى ئادا قىلىپ ئىسمايىل ھاجىم دەپ
ئاتالدى-ئەڭ ئۇزۇن، تاكى 1950- يىلىـ
غىچە ھايات كەچۈردى. ھەممە قەدىناسـ
لىرىغا ئاتاپ تەزىيە نامىلارنى يازدى. ئۇ
كىشىنى كۆرگەنلەرنىڭ ھېكايە قىلىشىچە،

مال-دۇنيالىرى ھەددى-ھېسابسىز بۇ تولـ
غان زەردار سەكسەن ئۈچ يىللىق ئۆمرىدە
سەكسەن ئۈچ خوتۇن ئالغان بولسىمۇ زادىلا
بالا يۈزى كۆرمىگەنىش (ئۇلار موللاخېنىمنى
ئۇنىڭ بېقىۋالغان قىزى دېيىشىدۇ). ۋەھاـ
لەنكى، ئۇنىڭ شېئىردىيەتتىكى ئاجايىپ
ئىجتىھاتىغا ھەممە قايىل بولۇشاتتى، ئۇ
ئاشۇ ئىسمىسلادىكى گۈزەل بېغىغا ياساتـ
قان ھەشەمەتلىك راۋاق ئۈستىدە ئولتۇـ
رۇپ، كۆپ ۋاقتىنى شېئىر ئىجادىيىتىگە
سەرپ قىلدى. تەجەللىي- مۇجەللىي ھەز-
رىتىمنىڭ كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ شېـ
ئىرلىرىنى ماختىغان ياكى ماختىمىغانلىقى
نامەلۇم، ۋەھالەنكى زاماندىشلىرى بولـ
غان ئاشۇ ھۆسەيىنخان ھەزرىتىم، فۇرقەت
مەخسۇم ھاجىم، موللا سەئدۇللالارغا ئوخـ
شاشلا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپلىگەن گۈزەل شېـ
ئىرلار مىراس قالدى ۋە كېيىنكىلەر تە-
رىپىدىن ئۇيغۇر يېقىنقى زامان دېموكرات
شائىرى دەپ قەدىرلەندى. ئاخىرىدا قەيت
قىلىپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدىغىنى شۇكى، بىر
پارچە گۈزەل شېئىرىنىڭ، بىر قېتىملىق
مول ئىلمىي سۆھبەتنىڭ بىر ئادەمنى ئې-
لىم ساھىلىغا سۆرەپ كىرەلەيدىغان پاكىت:
«تاغ باتۇرى» ئەخمەت قۇداي ئۆمرىنىڭ
كېيىنكى قىسمىدا «تاغ موللىسى»غا ئايـ
لىنىپ مەشھۇر «خەزىنە» دېگەن ئىقلىم
كىتابىنى يېزىپ قالدۇردى. ئابدۇللامۇفتى
ھاجىمدىنمۇ كۆپلىگەن شېئىر، ئابدىجېلىل
دامولّلام ئاتلىق شائىر ئوغۇل، ئابلىكىم
مەخسۇم ھاجىم ناملىق يازغۇچى، ئۆلىما
نەۋرە قالدى...

تۇنۇگۇنكىنى ئەسلەش ــ ئەتە ئۈچۈندۇر

مەھەممەت چاۋار

ھېكايە: «قوشتاغدىكى مۇشائىرە»

ئاپتورى: نۇرى مۇھەممەت تېتوختى.

تەقرىز: شېئىرىيەت تارىخى ھەققىدىكى كۈچلۈك ئەنئەنە تۇيغۇسىغا ئىگە بۇ ھېكايىنىڭ ئۆزى بىر شېئىر. ھېكايىنىڭ سيۇژېت قۇرۇلمىسىنى شەكىللەندۈرگەن ئامىللارنىڭ ھەممىسى شېئىر بىلەن تەقدىرداش بولۇپ، كىشىنى بەكمۇ ھاياجانلاندۇرىدۇ. مەلۇمكى بۇ بۈيۈك بىر پارچە شېئىرنىڭ ئالەمگە كېلىش تارىخى توغرىسىدىكى يېڭى ئىزدىنىشتۇر.

ئۆتمۈش بىزدىن كۆپ يىراقلاپ كەتكەن بولسىمۇ ئەمما ئۇنىڭ گېنىنىڭ تۆۋۈلمىلىرى بۈگۈنكى زاماندا ئومۇمىزنىڭ تەقىمىدا يەنىلا مەۋجۇت. ئۆتكەن ئاك تارىختا ئەنئەنە ھېسابلانسا، شەخسلەرنىڭ ۋۇجۇدىدا ئەسلىمە بولۇپ ئىپادىلىنىدۇ. ئەنئەنە بىلەن ئەسلىمە ھازىرقى زامان ئادەملىرى ھەممىدىن بەك كۆڭۈل بۆلىدىغان ئىجتىمائىي ھۆجەيرىدۇر. چۈنكى، نۆۋەتتە كىشىلەر ئۆزلىرىنى قايتا قۇرۇۋاتىدۇ!

ئەسەر چاچما سيۇژېت قۇرۇلمىسىغا ئىگە. تەسەۋۋۇر، ھېسسىيات، تىل بىلەن تىكلەنگەن سىمفونىيە. ئەسەردىكى پېرسوناژلار پائالىيىتى ۋە ئۆرپى - ئادەتلەر ئوت بېكىتىپ تارىخىي چىنلىق ئاساسىدا كومپوزىتسىيىلەنگەن. ھېكايە مۇھىتىدا تولۇقلىما ۋاسىتىسى ئارقىلىق كەيپىيات شەكىللەندۈرۈلگەن. ھېسسىيات، ئاپتورنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئامىللىرى توغرىسىدىكى ئىنچىكە تەسەۋۋۇرلىرى بىلەن سۇبيېكتىپ خاھىشچانلىقىدا ئىپادىلىنىپ، مۇشائىرەنىڭ تۈگەنچىسىدە ئەۋجىگە چىقىدۇ. ئەسەرنىڭ تىلى راۋان، ئېنىق، مۇزىكىلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولۇپ، كۈچلۈك شېئىرىي تۇيغۇ پەيدا قىلىدۇ.

ئەجەبلىنەرلىك: ھېكايىنىڭ ھېكايىلىق خۇسۇسىيىتى قەيەرگە كەتتى؟ ئۇنىڭدا نە تىپ، نە خاراكتېر دېگەنلەر يوقمۇ؟ ئەسەر پېرسوناژلىرى ئىلاھمىدۇ؟ شۇنداق، سىز بۇ يەردىن ئەركىنلىك ئۈچۈن ياش تۆكۈۋاتقان بىر توپ شائىرنىڭ پىداكارانە روھىدىن باشقا يەنە نېمىنى كۆرمەكچى ئىدىڭىز؟ بىلمەيمەن، ياكى ھازىر يازغۇچىلار ھېكايىنى شۇنداق يازامدىكىن؟!...

ھۆرمەتلىك نۇرى مۇھەممەت

«قوشتاغدىكى مۇشائىرە» نى ھاياجان، پەخىرلىك ھېسسىيات بىلەن ئوقۇپ چىقتىم. خۇددى مۇھىم بىر نەرسىنى جىددىي ئىزلەپ ماڭغان كىشىدەك، ئاخىرىدا نېمە چىقارغىنىنى دەپ ئەسەرنىڭ تۈگىگىنىنىمۇ سەزمەي قاپتىمەن. تارىخنى ئېتىمىدىكى ئەسەرلەرنى بۇنداق خاس، گۈزەل شېئىرىي تىل بىلەن يېزىپ چىقىش ئۇنچە ئاسان ئەمەس؛ مەن ئەسەرلىرىڭىزنىڭ ھەممىسىنى ياقتۇرۇپ ئوقۇساممۇ ئەمما مۇشۇسى ماڭا پەۋقۇلئاددە تەسىر قىلدى، غۇرۇرۇمنى ئۇرغۇتتى، سەپەر ئۈستىدە بىر ئىلمىي ئەنجۈمەنلىكى ئاجايىپ ماھىرلىق بىلەن تەبىئىي، تەسىرلىك ھالدا ئىپادىلەپسىز. روشەنكى بۇ ئەسەر ئاشۇ ئۇلۇغ ئالىم-ئۆلىمالارغا ئاتالغان ئۆلمەس بىر ئەدەبىي تەرجىمىھال بولۇپ قالغۇسى.

ھېكايىدىن ھازىرچە بىرەر نۇقسان ھېس قىلمىدىم. قالغان ئىككى پارچە ئەسەرنى تېخى كۆرەلمىدىم، سىز قوشۇلغان تەقدىردە بۇنى بىز ئىشلەتسەك.

سەپدىشىڭىز: مەتقاسىم

ساداقەت ئىمتىھانى

(ھېكايە)

مەمەتجان مەتسەيدى

ئافرىقىلىقلار ئۆز بەدىنىنىڭ قاپقارا بولۇشىنى، ھىندونېزىيىلىكلەر قۇلىقىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىنى تەڭرى ئاتا قىلغان ئامەت ھېسابلايدۇ. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاشلا بىزنىڭ ئابدۇللامۇ ئايالى مەخپۇزنىڭ ئوڭ يۈزىدىكى پارقىراپ تۇرىدىغان كۆرۈمسىز تاتۇقىنى ۋە ئۆششۈك سويمىسىنىڭ بۇرنىدەك دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان لەۋلىرىنى يېقىملىق ۋە ئوماق ھېس قىلىدۇ. مەخپۇزمۇ ئېرى ئابدۇللانىڭ ماكچىيىپ كەتكەن ماي تۈگمىدەك پاناق بۇرنىنى، سايىدا قالغان چۈژگۈن ئوتتەك ئاجىز تۈكلەر سالپىيىپ تۇرىدىغان ئىنالا باش گەدىنىنى قىممەتلىك ئاتا مىراسىدەك ئەتىۋارلايدۇ.

× ×

ئىيۇل ئايلىرىنىڭ پىژقىرىم ئاپتىپى تەكلىماكاننىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان بۇ كىچىككىنە مەھەللىنى تونۇردەك قىزدۇرماقتا. ئۇسسۇزلۇقتىن قۇلاقلىرى سالپىيىپ، سارغىيىشقا باشلىغان بىپايان قوناقلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىككى گەۋدە بەس-بەستە ئىشلىمەكتە. شۇ تاپتا ئۇلار بىر-بىرىدىن چەپدەس ئىدى.

— ئۇلار قوي قىغى بىلەن قوناقلارنىڭ تۈۋىگە ئەي قۇيۇپ، توپا يۆلىمەكتە. ھەر بىر تۈپ قوناق ئۇلارنىڭ ئەتىۋارلىق بايلىقى بولغاچقا، خۇددى يالغۇز ئوغلىغا كۆيۈنگەندەك ئەتىۋارلاپ، قۇلاقلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ قويىدۇ. ئۇلار گەرچە ھايات سەپىرىگە قەدەم قويغىلى ئۇزۇن بولمىسىمۇ پىشقان دېھقانلارغا ئايلاندى. چۈنكى ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۈدۈمى ئۇلارغا كۆيۈنۈپ ئىشلەش، زىرائەتلەرنى ئەتىۋارلاپ پەرۋىش قىلىشتەك ئىخلاسمەنلىكنى تەقدىم قىلغانىدى. سەۋر، چىدام، ھالاللىق، ئىخلاسمەنلىكنى ئاساس قىلغان ئاشۇ ئۈدۈم ۋەجىدىن ھەر ئىككىلىسىنىڭ قوللىرى كەتمەن سېپىدا چۆيۈندەك قاتتى، پاتاگلىرى تۆمۈردەك چىڭىدى، بەدەنلىرى شىردەك كۈچ-قۇۋۋەتكە تولدى.

مانا، بۇ ئىككى گەۋدىدىن يىراق-يىراقلارغا قەلبلەرنى لەرزىگە سالغۇچى سىتىرېئولۇق ئاۋاز رلاتارقالماقتا. ئۇلار ئىشلىگەچ «لىۋەن يارلار» غا تۇۋلىماقتا، يۈرەكلەرنى سۇ قىلىپ ئاقتۇرىدىغان لىرىك ناخشىلارنى ياڭراتماقتا. بۇ ناخشىلاردىن گاھ ناتىۋان قىزنىڭ ئىزكۆيلىرى ياڭرىسا، گاھ مۇھەببەت باياۋىنىدا ھەسرەت قۇملىرىنى يەپ، شامال بىلەن سىردىشىۋاتقان تەلەيسىز يىگىتنىڭ مۇڭزارى تارقىلاتتى. بەزىدە مۇھەببەت شەربىتىدىن ھوزۇرلىنىۋاتقان ئاشىق-مەشۇقلارنىڭ ئوتلۇق تىنىقلىرى ئاڭلانغاندەك قىلاتتى.

خۇدايا تۇۋا، قوناقلىقتا توپا يەپ، قىغ غاجاپ ئىشلىگەن «تومپاي» ئادەملەرنىڭمۇ ئاۋازى مۇشۇنداق مۇڭلۇق چىقامدىغاندۇ؟ ئېتىزلىقنىڭ چاڭ-توزان-

لىرى، قىنغىنىڭ قاقسىق پۇراقلىرى ئادەمنىڭ ئاۋازىنى ياخشىلامدىغاندۇ - يە؟! بۇ بىر مۆجىزە، ھەقىقىي سەنئەت!

يۇرەكنى ئەزگۈچى بۇ ئاجايىپ مۇڭلۇق سادالار قەلبلەر تارىنى ئۈنسىزچە كەمكەتتە. ئۇلارنىڭ ئۆزگىچە مۇڭلۇق ناخشىسىنىڭ سېھىرلىك تەسىرى پۈتۈن تەبىئەتنى ئويغاتتىمۇ قانداق، ھالسىزلانغان قوناقلارمۇ قول تۇتۇشۇپ تۇرۇپ خورئورۇنداۋاتقان بىر توپ باللاردەك لەرزان ئىغاڭلىماقتا. قاياقتىندۇر مۆكۈنۈپ ئولتۇرغان ئاق قۇشقاچلارنىڭ چۇرۇلداشلىرىمۇ ناخشىغا تەڭكەش بولماقتا...

مانا، بۇ ئىككى گەۋدە — ئابدۇللا بىلەن مەخپۇزنىڭ گەۋدىسى. چۈشتىن سەل ئۆتكەندە ئۇلار دەم ئېلىش قارارىغا كېلىشتى. مەخپۇز قوناقلىقنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى ئورەكتىلا سۇنا يىلىنىپ ياتتى.

— قارا، مەخپۇزۇم، مەن نېمە ئەكەلدىم؟ - قوناقلىقتىن خۇشال چىقىپ كەلگەن ئابدۇللا قولىدىكى سويمىنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتى.

— كۆردۇم، تۈكى چۈشمىگەن توكسويمىدىن بىرنى تېپىپسىز شۇ.

— نېمە؟ بۇنى خالىمامسىز؟

— ۋىيەي، ماۋۇ نازۇكنى، مۇنداقلا دەپ قويسام دومسايغىنىنى، ئۇسساپكەتكەندە، توك بولسىمۇ تازا ياقىدۇ - دە.

ئابدۇللا مەخپۇزنىڭ يېنىدىلا ئولتۇرۇپ، كۈچلۈك قوللىرى بىلەن سويمىنى «ۋاراس» قىلىپ ياردى - دە، مەخپۇز قوناقلارنىڭ قۇلىقىدىن يېيىپ سالغان «داستىخان» ئۈستىگە ئالتە پارچە قىلىپ قويدى. ئاندىن بىر - بىرىگە خوش ئېيتىشكېنىچە، غاجاپ يېيىشكە باشلىدى، گەرچە سويما ئېخى تازا تەمگە كىرمىگەن بولسىمۇ، ئۇلار زوق - شوقى بىلەن يېيىشمەكتە. شۇ تاپتا ئۇلار ئۈچۈن شەربەتلىرى ئېمىپ تۇرىدىغان ئاق ناۋاتمۇ كوييا ئەرزىمەس بىر نەرسە.

ئۇلار سويمىنى يەپ بولغاندىن كېيىن، مەخپۇزنىڭ بوز ياغلىقىغا يۆگەلگەن بوغداي كۆمىچىنى ئېلىپ مەزە قىلىپ يېيىشكە باشلىدى. ئەنە، ئابدۇللا مەخپۇزنىڭ ئېغىزىغا بىر چايىنام ناننى سېلىپ قويدى. بىردەمدىن كېيىن مەخپۇزمۇ بىر چىشلەم ناننى چايناپ، تىلىنىڭ ئۇچىدا ئابدۇللاغا ئۇزىتىۋىدى، ئۇمۇ بوينىنى غازدەك سوزۇپ ناننى شوراپلا يۇتۇۋەتتى. ئارقىدىن ئىككىسىلا قوناقلىقنى چاك كەلتۇرۇپ كۈلۈشۈپ كەتتى. پۈتۈن تەبىئەت، دەل - دەرەخ، ئۇچار قۇشلارمۇ ئۇلارنىڭ بۇ قىلىقىغا زوقلىنىپ تېلىقىپ - تېلىقىپ كۈلۈشتى. ئەجەب ئىش، تەبىئەت بۇ ئادەمدى، كۆرۈمسىز سەھرالىقلارغا نېمىشقا زوقلىنىدىكىنە؟ بىردىنبىر سەۋەب تەگىرى ئۇلارغا بايلىق ۋە مەرتىۋە ئاتا قىلمىغىنى بىلەن تاغ سۈيىدەك پاكلىقنى، توسۇن تايىدەك شوخلۇقنى، قەدىمكى داستانلاردىكى ئاشىق - مەشۇقلاردەك ۋاپادارلىقنى، چۆل يۇلغۇنىدەك ساددىلىقىنى ئاتىمىغاندى.

ئۇلار يەنە ئىشلەشكە كىرىشىپ كەتتى، كۈن ئولتۇرۇۋاتقىنىغا قارىماي نەمخۇش ئىسسىق ھاۋا قوناقلىقنى ئۆزباغرىدا ئېلىلىتماقتا ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىنىڭ كۆڭلەكلىرى تەرگە چىلاشتى. مەخپۇزنىڭ بويۇنلىرىدىن ئاققان كۈمۈشتەك پارقىراق تەر ئۇماققىنا كۆتۈرۈلگەن بىر جۈپ كۆكسى ئارىسىدىكى ئېرىقچىدىن سۇبولۇپ ئاقماقتا. ئابدۇللا بۇنى كۆرۈپ بىرپەس تۇرۇپ قالدى. تۇرغانسېرى ئىچى

سېرىلىپ، قەلبى چىدىغۇسىز ئازابقا تولدى. ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك غەمگۇزارىنىڭ بۇ ھالىتىگە قاراپ ئۆزىچە خىجالەتچىلىك ئىچىدە قالدى.

— جېنىم مەخپۇزۇم، ئۆيگە كېتىڭ، قالغان يەرگە ئۆزەم ئەي قويۇۋىتەي، — دېدى ئۇ غەمكىن ھالدا.

— سىزگە نېمە بولدى ئابدۇللا؟ باشقىچە كۆرۈنىسىزغۇ؟

— سىزگە پايلىمىدىم مەخپۇزۇم، بەكمۇ چارچاپ كەتتىڭىز، ئۆيگە قايتىپ ئارام ئېلىڭ.

— پايلىمىغۇدەك نېمە بار دەيسىز؟ بىز شۇنداق جاپاغا تۇغۇلغان خەق. مەن چارچىغۇدەك ھېچ نېمە بولمىدىم، كەتسەك تەڭ كېتىمىز.

— ئەمىسە مۇنداق بولسۇن، سىز ئۆيگە بېرىپ تاماق ئېتىڭ، بولامدۇ؟

— بوپتۇ ئەمىسە، نېمە تاماق ئېتىمەن؟

— كۆڭلىڭىز نېمىنى تارتسا شۇنى ئېتىڭ، ھەتتا ئاختامنىڭ چالمىسىنى پىشۇرسىڭىزمۇ جان دەپ يەيمەن.

ئۇلار كۈلۈشتى، ئابدۇللا يېقىن كېلىپ مەخپۇزنىڭ چىرايىغا ۋە لەۋلىرىگە تىكىلىپ قاراشقا باشلىدى. جاۋابەن مەخپۇزمۇ ئۇنىڭغا تىكىلدى، ئۇلار خۇددى تۇنجى مۇھەببەتلىشىۋاتقان ئاشىق-مەشۇقلاردەك بىر-بىرىگە ئوتلۇق نەزەرى بىلەن قارىماقتا. شۇ تاپتا مەخپۇزنىڭ كۆكۈش لەۋلىرى ئابدۇللا ئۈچۈن ئالىي دەرىجىلىك لەۋ بويىقى بىلەن قىزارتىلغان ئوتقاشتەك لەۋلەردىن مىڭ ھەسسە لەززەتلىك...

ئۇلار كەچتە مەزلىك سۈيۈق ئاشتىن تويغىچە ئىچىشكەندىن كېيىن، ھويلىسىدىكى ئۈجمىنىڭ تۈۋىگە كېلىپ ياندىشىپ ئولتۇرۇشتى. بىر پەس قىچىقلاشتى، چىمداشتى. مەخپۇز ئابدۇللانىڭ بۇرنىنى يېنىككىنە چىشلەپ، ئەركىلەپ تۇرۇپ سۆزلەشكە باشلىدى:

— سىزنىڭ مۇشۇ پاناق بۇرنىڭىزنى چىشلەپ ئۈزۈۋالسام دەيمەن.

— ئۈزۈۋالسىڭىزغۇ مەيلى ئىدى، بىراق، پۇچۇق بولۇپ قالسام تاشلىۋېتەرسىزمىكىن دەيمىنا.

— ئېغىزىڭىزنى چايقىۋېتىپ سۆزلەڭ پاناق...

ئۇلار خۇددى بىرى كومانداً بەرگەندەك تەڭلا كۈلۈشۈپ كەتتى.

— جېنىم مەخپۇزۇم، بىزمۇ بالىلىق بولارمىزمۇ؟

— خاتىرجەم بولۇڭ، ئۆزۈم سەت بولسامۇ، سىزگە يۇسۇپ ئەلەيھىسسالامدەك چىرايلىق بىر ئوغۇل تۇغۇپ بېرىمەن.

× ×

— بۈگۈنمۇ ئۇ مەخپۇزنى بۇرۇنراق كەتكۈزۈۋەتتى، ئۆزى ئالتە مو قوناقنى سۇغىرىپ بولغاندىن كېيىن، كەتمىنىنى دولىسىغا سېلىپ قوناقلىق ياقىسىدىكى تار يولدا غىڭشىپ ناخشا ئېيتقاچ كېلىۋاتاتتى. تۇساتتىن يان تەرەپتىن بىرسىنىڭ چاقىرغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى.

— ئابلاجان، كەچ تەرەپلەردە بىزنىڭكىگە كىرىپ ئولتۇرۇپ چىقامسىز؟

ئۇ قوشنىسىنىڭ ئايالى ھەيۋىخاننى كۆرۈپ سەل ئەجەبلەندى. ھەيۋىخان ئۇنىڭ تام قوشنىسى مەكسۇر جەگزەنىڭ ئايالى بولۇپ، چىرايى كېلىشكەن، چىرايلىقلار قاتارىدىن سانىلىدىغان ئەرزىگۈدەك چوكان ئىدى. مەكسۇر جەگزەن بىر نەچچە يىلدىن بۇيان تىجارەت قىلىمەن دەپ يەرنى تاشلىۋېتىپ يۇك-تىرە سودىسىغا كىرىشىپ، بۇ كۈنلەرگە كەلگەندە

خېلىلا ھالىق ئائىلىلەردىن بولۇپ قال-
غان ئىدى. بۇ ئائىلىنىڭ تۇرمۇشى باياشاد بولسىمۇ ئەمما ئەر - خوتۇن ئىككى-
سىنىڭ كۆڭۈل رىشتى تازا چىڭ باغلانمى-
غان ئەھۋالدا ئىدى.

— ھەيۋىخان ئاچا، - دېدى ئابدۇللا
تەئەججۇپ ئىچىدە، - بۈگۈن ئەجەب ئۆ-
يىڭىزگە تەكلىپ قىلىپ قالدىڭىزغۇ؟ بى-
رەر مەسلىھەت بارمىدى؟

— بۈگۈن ئۆيدە مەكسۇر يوق، تېرە
ئالىمەن دەپ باشقا ياقلارغا كېتىپ قال-
دى، شۇڭا...

— ئاچا، بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ مەكسۇر-
كام بولمىسا مەنمۇ كىرمەيمەن.

— ۋىيەي ئابلاجان، ئۇ پاھشۋاز ئوغ-
رىمۇ مۇشۇ تۇرقىدا بىرەر دىغىراپ قال-
غان بىلەن ئىسويناۋاتقاندۇ، - ھەيۋىخان
شۇنداق دېگىنىچە نازلىق قىلىقلارنى قى-
لىپ ئابلاجانغا يېقىنلاشتى.

گەرچە ئابدۇللا ھەيۋىخان بىلەن ئۇ-
زۇندىن بۇيان قوشنا ئولتۇرسىمۇ تۇگى-
مەس ئېتىز ئىشلىرى بىلەن بولۇپ كېتىپ،
ئۇنىڭ بۇنداق قىچىقى بارلىقىنى بىلمى-
گەنىدى. ئېرىدىن ئايرىلغىلى بىر نەچچە
كۈنمۇ بولمىغان ھەيۋىخان بۈگۈن
چېغىلىقىنىكى توشقانغا ئۆزىنى ئاتقان ئاچ
بۆركۈتتەك سەۋرى - تاقەتنى ئۇنتۇغان-
دى. ئەمدى كۆز ئالدىمىزدا قانداق ئەھ-
ۋال روي بېرەركىن؟ ئابدۇللا بىر تۇز
سىزىق، ھەيۋىخان بولسا بىر ئەگرى سى-
زىق. بۇلارنىڭ ئۇتتۇرىسىغا تەڭلىك بەل-
گىسى قويغىلى بولمايدۇ، بەلكىم ئابدۇللا
ھەيۋىخانىنىڭ سۆزىگە ئالدانماس.

«بەلكىم» سۆزىدىكى ئېھتىماللىق، راس-
تىنلا يۈز بەردى. بىر دەقىقە شەيتان
ۋەسۋەسىسى ئابدۇللانى ئازدۇردى. ئۇ

ھەيۋىخانىنىڭ نازلىق قىلىقلىرىغا، ئويۇ-
ناپ تۇرغان قاشلىرىغا بەرداشلىق بېرە-
لمەي ۋاپادارى مەخپۇزنى ئۇنتۇدى.

— جېنىم ئابلاجان، سىز كېلىشكەن،
چىرايلىق يىگىت، بىزمۇ مەخپۇزدىن كەم
ئەمەس. «مانا مەن» دەپ ئالدىڭىزغا
كەلگەندە، ھەرگىز ئىككىلەنمەڭ. يىلەك
كۈندە خەمەكلىمەيدۇ جۇمۇ...

ئابدۇللا ھەيۋىخانىنىڭ شېرىن كەپلى-
رىدىن ئېرىپ، قاراڭغۇ چۈشكەندە چىقىش-
قا ۋەدە بەردى.

ئۇ ھەيۋىخان بىلەن خوشلىشىپ ئۆيگە
كەلگەندە، مەخپۇز ئاشنى سوۋۇپ قالمى-
سۇن دەپ كولۇڭدىكى قوقاسقا قويۇپ
ساقلاپ ئولتۇرغانىدى.

— بۈگۈن بەكمۇ كەچ قالدىڭىز، ئاش-
مۇ سوۋۇپ قالاي دېدى.

— يەرلەرنى سۇغىرىپ بولالماي ... -
ئابدۇللا مەخپۇزغا تۇنجى قېتىم يالغان
ئېيتتى. ھېلى ئىچكەن يىلىمان ئاشتەك،
ئايالىنىڭ ناز - ئەركىلەشلىرىمۇ بۈگۈن
ئۇنىڭغا تېتىمىدى. ئابدۇللادىن ھېچقان-
داق سادا چىقمىغاندىن كېيىن كۆڭلى يې-
رىم بولغان مەخپۇز كۆڭلى بىرەر خېيىم -
خەتەرنى سەزگەندەك ئارامى بۇزۇلۇپ،
بۇقۇلداپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇ ھەقىقە-
تەن ئازابلىنىۋاتاتتى. بۇ ئۇنىڭ توي
قىلغان ئىككى يىلدىن بۇيانقى تۇنجى ئا-
زابلىنىشى ئىدى.

مەخپۇزنىڭ يىغىسى ئابدۇللانىڭ خى-
يالىنى بۇ جان كۆيەر ئايال بىلەن تو-
نۇشقان، بىللە ياشىغان، ئۆز ئارا ھەم-
دەم بولۇشقان چاغلارغا سۆرەپ بېرىپ،
ھېلىلا ھەيۋىخانغا بەرگەن ۋەدىسىدىن
ئىككىلەندۇرۇپ قويدى. ئۇ مەخپۇزنىڭ
ئۆزىگە ئۆز ئانىسىدىنمۇ ئارتۇق كۆيۈنى-

دىغانلىقىنى، بۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئۇنىڭ بىلەن ساداقەتتە بىر ئۆمۈر بىرگە ئۆتىدىغانلىقىنى ئويلاپ، سادىق ئايالغا ۋاپاسىزلىق قىلىپ سۇيۇق كۆڭۈللۈك قىلغىنىغا ئۆزىدىن نەپرەتلىنىشكە باشلىدى.

دەل شۇ چاغدا ھويلىغا بىر تال چالما چۈشتى، مەخپۇز يىغلاۋاتقاچقا بۇنى سەزمىدى. ئابدۇللا بۇنىڭ ھەيۋىخانىنىڭ بىشارىتى ئىكەنلىكىنى دەرھال پەملىدى - دە، سىرتقا ماڭدى. ئىككى قوشنىسىنىڭ پاسىلىنى ئايرىپ تۇرىدىغان قېرى ئۆرۈكنىڭ تۈۋىدە ھەيۋىخان ساقلاپ تۇراتتى.

— ھەي ئابلاجان، قاراڭغۇ چۈشىشىمۇ نېمىشقا چىقمايسىز؟ ئادەمنى شۇنچىمۇ تەقەززا قىلغان بارمۇ؟ يۈرەكلىرىم ئەچەپ سىقىلىپ كەتتىمىيا.

— خاپا بولماڭ ئاچا، مەن ئەمدى ئۆيىڭىزگە كىرەلمەيمەن.

— ھوي ئابلاجان، نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ ئاشۇ سەت خوتۇنىڭىزدىن ئۈمىد ئۈزەلمىگەن ئوخشىمامسىز؟ بولىڭە، چاپسان ئۆيگە كىرەيلى، - ھەيۋىخان شۇنداق دېگىنىچە ئابدۇللانىڭ بوينىغا ئېسىلدى. ئابدۇللا ئۇنىڭ قولىنى غەزەپ بىلەن سىلكىۋەتتى.

— بۇنىڭدىن كېيىن ماڭا گەپ قىلغۇچى بولماڭ، - دېدى ئۇ ھەيۋىخانغا غەزەپ بىلەن، - ئەگەر يەنە بولمىغۇر خىياللاردا يۈرىدىغان بولسىڭىز مەكسۇركامغا دەيمەن.

— ئوھۇش، ماۋۇ ئالا كەردەن تازىنىڭ كېپىنى، سەندەك لامزەللىنى ئادەم دەپ گەپ قىلىۋاتىمەن جۇمۇ. مەندەك خان ئاچاڭنىڭ سېنى ئادەم قاتارىدا كۆرگىنىدىن ئۆزۈڭنى ئاسمانغا چىقتىم دەپ ئويلىساڭ بولىدۇ. ھۇ قېرى پاناق...

ئابدۇللا ئېغىر قەدەملىرىنى سۆرىگىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

مەخپۇز تېخىچە يىغلاۋاتاتتى. ئابدۇللا ئەرلىك غۇرۇرى تۈپەيلىدىن بۇ ۋىجدان يارىسىنى مەخپۇزدىن يوشۇرسىمۇ، لېكىن چىن دىلىدىن ئۇرغۇپ چىققان ساداقەت توغرىسىدىكى ۋەدە - قەسەملەر بىلەن ئۇنى بەزلىدى، ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇ ساداقەت ئىمتىھانىدىن ئۆتكەنىدى. مەخپۇزمۇ يىغىدىن توختىدى، ئاز ئۆتمەي ئۆي ئىچى تىمتاسلىققا چۆمدى...

بۈگۈن ئابدۇللا ھاردۇقتا بۇرۇنلا ئۇيقۇغا كەتتى. مەخپۇز ئورنىدىن تۇرۇپ ئابدۇللانىڭ قولتۇقى يىرتىلىپ كەتكەن كاجى كۆڭلىكىنى ياماشقا تۇتۇندى. تەرنىڭ دەستىدىن ئاشلانغان تېرىدەك بولۇپ قالغان كۆڭلەكتىن بىر خىل قاڭسىق پۇراق دىماققا ئۇرۇلماقتا. ئەگەر بۇ پۇراقنى باشقا ھەر قانداق كىشى پۇراپلا سالسا چوقۇم كۆڭلى ئاينىغان بولاتتى، ئەمما مەخپۇز ئاشۇ قاڭسىق تەر پۇراپ تۇرغان كۆڭلەكنى مەڭزىگە ياقتى، بۇ پۇراق مەخپۇز ئۈچۈن خۇددى پارىژنىڭ قىممەتباھالىق ئەتىرلىرىدەك تۇيۇلاتتى. چۈنكى ئۇنىڭدىن ئابدۇللانىڭ ھىدى كېلىدۇ ئەمەسمۇ؟

× ×

بۇ بىر جۈپ پەرىشتە كەلگۈسىنى ئەنە شۇنداق غەمسىز، ھالال تەر بىلەن كۈتۈۋالماقتا. ئۇلار ھەر كۈنى ئىشتىن قايتىپ كېلىپ، تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن، ھويلىدىكى ئاشۇ ئۈجمە تۈۋىدە ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىدۇ، ئايغا قاراپ قاش ئېتىشىدۇ، قىچقىلىشىدۇ، «مۈشت كەتتى» ئوينىشىدۇ، دەسلەپ تونۇشقان، بىر - بىرىدىن تارتىنىپ تىرناق كوچىلاشقان چاغلىرىنى، ھاياجاندىن تېپچەكلىگەن يۈرەكلىرىنى قانداق بەزلەشكەنلىرىنى ئەسكە ئېلىپ كۈلۈشىدۇ.

ئۇلار كۈلسۇن، ئۇلارنىڭ كۈلۈشكە ھەققى بار، چۈنكى ئۇلارنىڭ بىرى سۆيۈملۈك، بىرى قەدىرلىك!

خادا

(ھېكايە)

مۇھەممەتئىلى مەتىمىن

خالدۇن ئاخۇننىڭ مېيىتى يەرلىكىگە قويۇلۇپ، گۆرنىڭ ئاغزى كۆمۈلۈپ بولغاندا، شاپ بۇرۇت، دوغىلاق گۆركار داق يەردە يۈكۈنۈپ دۇرۇت ئوقۇشۇۋاتقان جامائەتتىن سورىدى:

— خادا قېنى؟

جامائەت بىر چەتتە بېشىنى يېرىم ئېگىپ قول باغلاپ تۇرغان ياش يىگىتكە — خالدۇن ئاخۇننىڭ ناھىيىدە ئىشلەيدىغان يالغۇز ئوغلى مەۋلانجانغا قارىدى.

— خادا؟ — مەۋلانجان سەل ھەيران بولدى. ئارىدىن ياشراق بىرسى پىخىلدە كۈلۈۋەتتى. ئاپئاق سەللىلىك ئىمام كۈلكىچىگە بىر ھومايدى — دە، مەۋلانجانغا مۇلايىملىق بىلەن دېدى:

— ئوغلۇم، ئادەم دۇنيادىن ئۆتسە يۇيۇپ — تاراپ يەرلىكىگە قويۇش، تۇپراق بېشىغا خادا قاداش — بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئادىتى. دادىڭىزنىڭ ئىچ ئاغرىقىدا خادىنى ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايسىز، يا باشقىلارنىڭ يادىغا كەلمەپتۇ.

مەۋلانجان تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى. ئاڭغىچە توپ ئىچىدىن مەۋلانجاننىڭ يىراق بىر تۇغقىنى چىقىپ مەۋلانجاننىڭ قۇلىقىغا بىر نېمىلەرنى پىچىرلىدى. مەۋلانجان بېشىنى لىڭشىتقاندىن كېيىن ھېلىقى ئادەم ئىتتىك مەھەللە تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى.

كىشىلەر ئۆز ئارا پىچىرلىشىشقا باشلىۋىدى، ئىمام كېلىنى قىردى:

— ھە قېنى جامائەت، دۇنيا پارىڭىنى ئازقىلىپ، رەھمەتلىك خالدۇن ئاخۇننىڭ ھەققىگە دۇرۇت ئوقۇيلى، ئاللاھۇممە سەللى ئەلا...

بىردەم ئۆتكەندىن كېيىن ھېلىقى ئادەم قولى قۇرۇق ھالدا ھاسىراپ يېتىپ كەلدى:

— خېلى ئىزدەپ باقتىم ئۇكام، ئۆيىڭىزدە خادا بولغۇدەك بىر نەمە يوقكەن.

مەۋلانجاننىڭ پېشانىسىدىن بۇژژىدە تەر چىقىپ كەتتى. ھەيران بولغان، زاڭلىق قىلغان، ئىچ ئاغرىتقان كۆزلەر ئۇنىڭغا تىكىلدى.

— جامائەت، — ئىمام ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى، — خالدۇن ئاخۇننىڭ ھەر قايسىلىرىغا قىلغان ئەتكىنى باردۇر. رەھمەتلىك ھەر قايسىلىرى بىلەن ئىناق، ھالال ياشاپ پاك ئىمان بىلەن كەتتى. ئۇنىڭ روھى قورۇنۇپ قالمىسۇن، ئەھلى مۆئمىندىن بىرىڭلار بىرەر تال خادا ياردەم قىلىڭلار، ساۋاب بولار، بۇ ئىش ھەممىمىزنىڭ بېشىغىمۇ كېلىدۇ.

ئىمام ئۈمىد بىلەن ھەممەيلەنگە تەكشى قاراپ چىقتى. ھەممەيلەن بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالغان، جىمجىت ئولتۇرۇشاتتى.

ئىمام يەنە سۆز قاتتى:

— ئۇنداق قىلمايلى، بىرەر تال خادا!

دېگەن چوققىمىزدىن ئۆتۈپ چىقماس، — ئىمام مەۋلانجانغا قاراپ قويۇپ قوشۇپ قويدى، — پۇلغا بەرسەڭلارمۇ مەيلى.

— شۇنداق قىلايلى، — تاقىتى — تاق بولغان مەۋلانجاننىڭ ئاۋازى يىغلامسىرىغاندەك چىقتى.

— مانا مەن بېرەي، — دېدى خالدۇن ئاخۇننىڭ قوشنىسى ئابدۇقادىر ئاخۇن، — لېكىن سېتىپ بېرىمەن، ساتقانىدىمۇ بازار نەرقىدىن يۇقىرىراق، بىر تال خادا ئەللىك كوي بولسا بولار.

— نېمە دەۋاتىسىلا ئابدۇقادىر ئاخۇن، — ئىمامنىڭ ئاچچىقى كەلگەنىدى، — قوشنا دېگەن شۇنداق بولامدۇ؟ قوشنا بولمىغاندىمۇ بىر دېگەن ئەھلى مۇسۇلمان، مۇسۇلمانچىلىق ئىنساب بىلەن بولىدۇ. قارىغۇنى تار يەردە قىستىغاندەك بەش كويلۇق خادىنى ئەللىك كويغا ساتىمەن دېيىش بۇ قانداق، كەپ ئۆزى — ھە!..

— شاشمىسىلا ئىمام ئاخۇنۇم، — ئابدۇقادىر ئاخۇن ئورنىدىن دەس تۇردى، چىرايىغا ھەسرەت قاپلىغان، ئاۋازىمۇ تىترەپ — تىترەپ چىقاتتى، — خالدۇن ئاخۇندەك ئېسىل، ئادىل قوشنىمىزنى دېسىلە، مېنىڭ بىرلا تال خادىنى كەن، بېغىمدىكى ھەممە دەرەخلىرىمنى سورىسىمۇ ئۆزۈم كېسىپ بېرەلىگەن بولاتتىم. خالدۇن ئاخۇننىڭ بېغىدىن بىرەر تال خادا چىقمىغانلىغا ئادەمنىڭ ئاچچىقى كەلمەمدۇ؟ ئولتۇرغان ھەممەيلەن بىلىمىزمۇ، يەتتە سەككىز يىلنىڭ ئالدىدا خالدۇن ئاخۇننىڭ دەل — دەرەخلىرى ھەممىمىزنىڭكىدىن چوڭ ئىدى. مانا ھازىر، شۇنچە سۆگەت — تېرەكلەر نەگە كەتتى؟ مانا ماۋۇ غوجام، — ئابدۇقادىر ئاخۇن قولىنى مەۋلانجانغا جۇۋىنىدى، — ئۇ قۇشقا كىتىۋىدى، خالدۇن ئاخۇن پالغۇز ئوغلۇم دەپ تۆت — بەش يىلنىڭ ئىچىدە بىر مۇنچە تېرەكلىرىنى ساتتى، يېزىدىن ناھىيىگە يۆتكەيمەن، ئۆيلەيمەن دەپ قالغان قاتتىلىرىنىمۇ ساتتى. ناھىيىگە ئۆي سېلىپ بېرىمەن دەپ شادلىق ئايۋانلىرىنى ئاچتى، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا كۆرمىگەن كۈنى قالمىدى. كۆرۈشتىلمۇ، ھەممىسى مەۋلان ئاخۇننىڭ ئارقىسىدىن كېتىپ تۈگىدى. بۇغۇ مەيلى، ئۆزىنىڭ دەرىخى، ئۆزىنىڭ ئۆيى، لېكىن، شۇنى دەپ قويايكى، مەۋلان ئاخۇن كادىر بولۇپ تۆت ياز ئۆتتى. تۆت يازنىڭ ئىچىدە ئۇ بىر توپ چىۋىق تىككەن بولسا شۇنى دېسۇن، ئۇچيۈز ئاتمىش بەش كۈننىڭ ھەممىسىدە كادىرلىق قىلامدۇ ئۇ؟ ئوغۇل بالا دېگەن بىرگە ئىشلەپ قويۇپ، بىرنى ئىشلىتىكۈلۈك، توغۇلغان يېرىنى ئۇنتۇمىغۇلۇق...

مەۋلانجاننىڭ مىشىلداپ يىغلىشى بىلەن — ئابدۇقادىر ئاخۇن سۆزىدىن توختىدى ۋە يېنىدىكى ياش بالىغا دېدى:

— مالىك، تېز بېرىپ تېرەك كېسىپ كەل، يوغانىنى كەس!

مەۋلانجان خىتىلدىغىنىچە بىر تۇتام پۇلنى ئابدۇقادىر ئاخۇنغا ئۇزاتتى.

— نېمە قىلغىنىڭىز بۇ ئۇكام، — ئابدۇقادىر ئاخۇن باشتا چەكچەيدى، كېيىن بولسا كۆزلىرىگە ياش كېلىپ ئاۋازى بوغۇلدى، — سېلىپ قويۇڭ، نەزىرگە ئىشلىتەرسىز، بولمىسا كۆچەت ئېلىپ باغقا تىكىپ قويارسىز، بابا ئۆزۈمنى تۇتالماي قايناپ سالدىم، كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ، ئاتا — ئانىڭىزنى، يۇرتىڭىزنى سېغىنسىڭىز كېلىپ تۇرارسىز...

— ئاكا، — مەۋلانجان ئېسەدىگىنىچە بېشىنى ئابدۇقادىر ئاخۇننىڭ مۈرىسىگە قويدى.

[illegible] ئىنسىتىتۇ ئون يۈەن [illegible]

(ھېكايە)

ئابلەت ئەزىز

يالغان دەپسەندە قىلار ئادەمنى،
يالغان شەرمەندە قىلار ئادەمنى.
— سەئىدى شىرازى

ناۋايخانا ئالدىدىكى قاتار ئورۇندۇقتا كىشىلەر ئىشتىها بىلەن گۆش گىردە يەۋاتاتتى. چېچىنى بۇدۇر قىلىپ ياسىتىۋالغان، پاناق بۇرۇن، جام كۆز، سېرىق چىراي يىگىت ئاخىرقى بىر چىشلەم ناننى ئاغزىغا كاپ ئەتتى - دە، ئۆز كويى بىلەن غىڭشىپ قويۇپ بۇرۇلۇپلا ماڭدى. شۇئان ناۋاي ئۇستام سىلىق-سىپايىلىق بىلەن دېدى:

— ھوي بالىموي، توختىغىنا، پۇلىنىچۇ؟

— قايسى پۇل ئۇ؟

— ناننىڭ پۇلىنى.

— بەردىمغۇ ھېلى.

— بالىموي ئېلىشىپ قالدىڭمۇ، ئىككى نان يېدىڭ، پۇل تۆلىمىدىڭ.

— ئۆتە ساقال، مېنى ئالدامچى كۆرۈۋاتامسەن؟

— بالىموي ... ئەرىشتە خۇدا، ئالەمدە شۇنچە كىشىلەر تۇرۇپتۇ. مۇشۇ سىناقلىنىم بىلەن قانداقمۇ يالغان سۆزلەي.

ئەتراپتىكىلەرنىڭ ئۈچ - تۆتى يىگىتنىڭ پۇل تۆلىمىگەنلىكىگە گۇۋاھلىق بەردى، يىگىت ئەمدى ئۇسال ھالغا چۈشۈپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قۇۋلىقى ئاشكارا بولغانلىقىدىن قاتتىق تەمتىرىدى. ئەمما، يەنە چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ تەكەببۇرلۇق بىلەن دېدى:

— مانا ئارتۇقىنى قايتۇرە، ھۇ جازانىخور، - ئۇ يانچۇقىدىن بار - يوقى ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى ئالدى - دە، ناۋاي ئۇستامنىڭ ئالدىغا ئاتتى. ئەپسۇس، پۇل ناۋاي ئۇستامنىڭ ئالدىغا چۈشمەستىن، لەيلەپ - لەيلەپ بېرىپ ئەمدىلا ئاقىرىپ نان يېقىلىش ئالدىدا تۇرغان تونۇرنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ، بىر قورۇلدى - دە، گۇپ ئوت ئېلىپ كۆيۈپ كەتتى ...

يىگىت «پۇل ... پۇلنى ...» دېگىنىچە تونۇرغا چېندىماسلىق، ئەپسۇسلۇق نەزەرى بىلەن قاراپ كۆزىنى يوغان ئاچقىنىچە تۇرۇپ قالدى. ئەتراپتىكىلەر ئەيىبىنى يەنىلا تەن ئالماي غۇدۇڭشۇپ كېتىۋاتقان بۇ يىگىتنى تەنە، ھەزىل بىلەن تولغان مەسخىرىلىك كۈلكىسى بىلەن ئۇزىتىپ قويدى ...

ئۆتەڭدىكى قوڭغىراق

ئابدۇللا سۇلايمان

1

ھايات كارۋىنى بارماقتا قۇملۇقتا،
ھەر قەدەمدە تاغ - زور دۆمبەلنى يۆتكەپ.
ئۇ ياق يېشىل دۇنيا، بۇ ياق تىلسىم شەھرى،
ئالغان ئۇلارنى سەراپ - ئالۋۇن چۈمكەپ.
قامغاقلار ئوينايدۇ قۇيۇنغا ئۇسۇل،
قاقشال تاشلاندۇقتا قەدىمكى يېزىق.
چېچىلغان كۆكىرىپ داتلاشقان يۇلتۇز،
كىملەردۇر جان بېرىپ ئۆتكۈزگەن ئىزىق.
كارۋانلار سېپىدە مىڭ خىياللىقلار،
مال، جانىنىڭ قايغۇسى، قىزىقىشمۇ بار.
ئاقارغان ئۇستىخان ياتقان پەسلىكتە،
تەئەججۇپ، ئىزتىراپ، ئېزىقىشمۇ بار.
چاناشلار، يۈكلەردە ھەممىنىڭ رىسقى،
كىم سەردار، كىم سەرۋاز ئوخشاش تەقسىمات.
ئەقىدە ھۆكۈمران بۇ چاققان سەپكە،
لەۋلەر شۇنچە چاڭقاق، دىللار شۇنچە شاد.
ئۇزاپ بارماقتا كارۋان بارخانلار ئېشىپ،
ئاق يول تىلەيدۇ ھەم تىللالىق توغراق.
چىللايدۇ قوينىغا قۇملۇق خورىزى—
يىراق ئۆتەڭدىكى قۇيما قوڭغۇراق.

2

كېچە، ئۇ بىر چۈش كۆردى ئەجەب كارامەت،
ئوتتۇن كولاشقا چىققان جاڭگالدا يېتىپ.
سەھەر چۈشىدە كۆرگەن تىلسىمغا ماڭدى،
قىرچاڭغۇ ئېشىكىنى ھارۋىغا قېتىپ.
قەلبىدە بىر ئالەم تەشۋىشى تۇرۇپمۇ،
ئاۋۇندۇردى ئۆزىنى بۇ تەۋەككۇلدىن.
ھەممىنى ھەيران قالدۇرۇپ باي بولماقچى،
ئاتىلىپ ئەلدە پاراسەتلىك ئوغۇلدىن.
قۇملۇققا چۈشكەن شۇ ئەگرى-بۈگرى ئىزلار،
پېشانە قورۇقىغا ئوخشىدى ئۇنىڭ.
قۇياشنى ئۇخلاتتى ھەم قىچقىرىپ ئايىنى،
قەدىمكى بىر دۆمبەلدە توختىدى ئۇنىڭ.
خىرە نۇر قوينىدا ئۇ دالا چاشقىنى،
كولىدى ئۈمىد، تەشۋىشتە قۇم باغرىنى.
كەتمەن سېپىگە بولغان ھەممە مۇجەسسەم،
ئۇنۇتقان شۇ تاپ خورجۇندىكى زاغرىنى.
سىرلىق قۇملۇق تىلىدا ئىزگۇ مۇزىكا،
ئىسسىق شامال سوقماقتا تەرگە تەر قوشۇپ.
«گۈپ!» قىلغان بىر ئاۋازدىن ئېچىلغان تۆشۈك —
يۇتتى ئۇنى، قۇم تىقىلدى ئەجەل توشۇپ.
ئاداققى پەيتتە ئۇ ئاچچىقلا ئىڭىردى،
قارىيىپ كۆرۈنەتتى يېقىن ۋە يىراق.
قۇلىقىغا بەك ئاجىز ئاڭلاندى شۇندا،
ئۆتەڭدىكى ئاقساقال چالغان قوڭغۇراق.

3

ئۇ يەنە باردى-باردى كەچ قۇملۇق ساھىلغا،
سۈكۈنات ئىچرە سايىسىغا دەسسەپ.
ئۇ ھېس قىلمايتتى قىلچىلىك قورقۇنچ،
بۇندا بىرەر ئىنسان يۈرمىگەچ قەستلەپ.
جىمجىتلىق قوينىدا ياتقان دېڭىزمۇ،
سوزۇلغانتى ھاردۇق يەتكەن كىشىدەك.
نەمخۇش قىرغاق كۆرۈنەتتى ئاقىرىپ،
گويا يۆلەپ قويغان ھەرە چىشىدەك.
بەرگەندەك دېڭىز قەلبىگە ئويغاقلىق،
يىراق - يىراقنى خىيالەن كېزەتتى.
تېنى تەئەللۇق بولسىمۇ ئۆزىگە،
ھېسسىي- پىكرى ساھىل بويلاپ ئۈزەتتى.
ئىزدەيتتى شاۋقۇندىن خالى بۇ جايدىن،
چۈشىدە كۆرگەن ئاق لىباسلىق قىزنى.

دولقۇن يالاپ ئۆتكەن كۆكۈش قۇملۇقتىن،
بولاتتى كۆرگەندەك ساماۋى ئىزنى.
كەلدى، خىرە پەردىنى قايرىپ بىرسى،
پاختا، ياق، بۇلۇت ئۈستىدە مېڭىپ.
كەلدى، بارلىق، يوقلۇق كېسىشكەن جايدىن-
بىرسى، ۋىسال شادلىقىنى قەلبىگە تېڭىپ.
ئاسمان، دېڭىز گويا ئۆز دېكراتسىيە،
كۆرۈنۈش ئوخشايتتى تىلسىم شەھرىگە.
ئۇ تەييارلاندى بار قەددىنى رۇسلاپ،
شۇ قىز بىلەن چىقماقچىدەك سەھنىگە.
قول تەگلەش، ئىنتىلىش پەيتلىرى ئىدى،
ئۇ كۆزدىن بۇ كۆزگە تارتىلغاندا نۇر؛
سەزگۈلەر ھۇجەيرە. قېتىدا تىترەر،
دېڭىز تەمشەلدى يازماق ئۈچۈن قۇر؛
ئاھ! جىملىق بۇزۇلدى شۇ پەيت-شۇ دەقىق،
غايىپ بولدى ئۇ قىز، ۋىسال بەك يىراق.
ئىپادە قىلىپ ئۆركىتىش، ئەپسۇسنى
چېلىندى ئۆتەڭدە بوغۇق قوڭغۇراق.

4

ئۇ تېرە يېپىنغان، بەدىنىدە تۈك،
سالۋارىغان موپلارنى يۇرەر كۆتۈرۈپ.
ئورمان چېتى، قۇم باغرىدا ئۆيى بار،
ساقلايدۇ چوغنى ھەم كۆمۈپ- ئۆچۈرۈپ.
بۇ خىلۋەت ماكان ئۇنىڭغا بەئەينى،
دوزاخ، جەننەت ئارىلىقىدەك تۇيۇلىدۇ.
بۇ يەردە تالاي ئۆمرىنى يوقاتقان،
تالاي خىيال قەلبىگە قۇيۇلىدۇ.
ئىنسانغا خاستۇر تەسەۋۋۇر، ئىدرىكى،
ئۇزۇق ئىزدىشى ئوخشايدۇ ھايۋانغا.
خوشى تۇتسا ھۇۋلايدۇ چىلبۆرىدەك،
ئورمان، قۇملۇقنى كەلتۈرۈپ جەۋلانغا.
قاچان بۇ پىنھان جايىنى ماكان ئەتكەن؟
ئۇنى تەڭرى، بىر ئۆزىلا بىلىدۇ.
سىرلىرىنى شىۋىرلايدۇ سەھەر، كەچ،
سىرىنى قىزارغان كۆزىلا بىلىدۇ.
كېلىپ، كېتەر مېھمان پەقەت بىر بۆرە،
ئۆلۈمدىن ساقلىغان ئۇنى شۇ باشتا.
قېتىپ قالغان قاننى يالاپ تازىلىغان،
تەشناسىنى ھەم قاندۇرۇپ كۆز ياشتا.
ياشلار قۇمغا سىڭىپ سارغايتتى قۇمنى،
قان قۇمغا قوشۇلۇپ ياسالدى مونەك.
قەلب جاراھىتىنى ساقايتتى ۋاقىت،
ئېرىدى كۆز يېغى، سەگىدى يۈرەك.
قۇياش يەكاسىدى، كەڭلىك بىلدى ئۆز،
ھايات، ئۇمىد ئاتا قىلدى تەبىئەت.
ھايۋان دوستى بىلدى، ئۇ ئاڭا جاندىن،
ئۇلار بەردى ھەممىنى بىلدۈرۈپ شەپقەت.
ئادەمنىڭ رەقىبى بەرھەق ئادەمدۇر،
ئۇ بۇندا يەكۈنلەپ چىقتى ساۋاقنى.
قۇملۇق، ئورمانلىقتا ئىشقىنى بەردى،
سۆيگەندەك ئۇ بۆرە، پالتا، ساداقنى.
ئىنسان، تەبىئەت، ھايۋان دوستلۇقى،
ئۇ جەزم قىلدىكى ياشنايدۇ شۇنداق.
ئاڭا شاھىد بولۇپ بۇگۈنمۇ ياڭرار،
ھايات ئۆتىڭدە زور تۇچ قوڭغۇراق.

5

بىر بايقۇش ئەگرى سايدىن ئەگىپ ئۇچتى،
قامغاقلىق تۆپىلىكنى نىشان ئەتتى.
قاناتلار سايىسىدىن بارخان يىغلار،
جۇپ كۆزنى تورلاشتۇردى ئىسسىق تەپتى.
ئالاڭلاپ تاشلار نىگاھ پەسكە گاھى،
قارابوز تەلپەك ھەرتۈپ قامغاق، سوكسوك.
شاپ تېرىپ يەپ ئوتلىغان شالاڭ قويلار،
ئەندىكەر سايە ئۆتسە، يۈرەك پوك - پوك.
ئايلىنار ئولجىسىدىن قارنى ئاچ قۇش،
ئېچىرقاش جۇپ قاناتقا دەرمان بېرەر.
پەستە — دەل يانباغرىدا ئىككى سەبى،
بوزلۇقتىن پۇچۇق ساپال، داچەن تېرەر.
قويلىرى - قوزىلىرى ئوتلار تاقلاپ،
قىزىلدۇر ئىككىسىنىڭ ئۇستىبېشى.
گاھ كېلەر بىر نۇقتىغا، گاھ يىراقلار،
گۆش رەڭلىك پوسما كىيگەن يۇمران بېشى.

نىشانى بولدى قۇشنىڭ شۇ قىزىللىق،
شۇڭغىدى بار تېنىنى تاشلاپ پەسكە.
قورقۇشتىن تىترەپكەتتى دۆڭلۈك ھەتتا،
قۇتقۇزۇش جاننى چۈشتى بەكمۇ تەسكە.
مۇردىگە، بەلكە ئۆتتى ئۆتكۈر تىرناق،
ئېپقاچتى يەردىن ئۈزۈپ بالىنى قۇش.
قوي-قوزا، شاپ - قامغاقلار سالدى پەرياد،
ھۇۋۇلىدى قەيەردىندۇر شۇ چاغ ھۇقۇش.
پاجىئە يەتتى ئۈپۈق گىرۋىكىگە،
ئاڭلىدى بىردەمدىلا يېقىن - يىراق.
قۇملۇق ۋە يېشىللىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن،
جىرىڭلاپ سادا بەردى تۈچ قوڭغۇراق.

6

ئورەك كولىماقتا شېغىللىق سايدىن،
بىلەككە يىغىپ ئوغۇل بار كۈچىنى.
ئىزدىگىنى نېمە، شۇنچە زورۇقۇپ،
كۆممەكچىمىكىن بىرەر يىپ ئۇچىنى.
ئورەك ئۈستىدە بار بىر ئات، بىر موماي،
ئۈن - تىنسىز خورسىنىپ تۇرار داڭقېتىپ.
گىياھسىز بۇ سايدا ئوغۇل بىلىگە،
ئېتىنىڭ چۇلۋۇرىنى قويغان چېتىپ.
كۆزىدىن قۇياش ئاقماقتا ئانىنىڭ،
تاغ تىترىگەندەك تىترەيدۇ يەلكىسى.
لىڭشىتىدۇ ئاق روماللىق بېشىنى،
سەزگەندەك ئارىدىن شۇملۇق شەپىسى.
ئۈچ قەلب، ئۈچ جۈپ كۆز شاھىتلىقىدا،
بەرمەكتە روي بۇندا ئاجايىپ بىر ھال.
سۇر باسقان ئوغۇلنىڭ چىراي، تۇرقىنى،
ئويلايدۇ بۇ يەردىن كېتىشنى دەرھال.
ئىشىنىپ ھەممىگە، چۈشەندى ئانا،
شېغىللىق ئورەككە چۈشتى تارتىنماي.
دېدى: «ئوغلۇم سەنلا خاتىرجەم بولساڭ،
ئىشىڭنى داۋام قىل، نىيىتىڭدىن قايتماي.
جاپا چەكتىڭ سايغا ئېلىپ كەلگۈچە،
قاملاشتۇرۇپ سۆزلەپ ماڭا يالغاننى.
ئېتىڭغا مىندۈرۈپ يېتىلەپ كەلدىڭ،
كۆردۈم مانا ئاخىر سەندىن يالغاننى...».
ئوغۇل ھېچگەپ قىلماي تاشلىدى توپا،
ئورەككە — ئانىسى ئۈستىگە، ھەيھات!
بىردىن بۇ كەڭ سايىنى لەرزىگە سېلىپ،
كىشنەپ ھەم يۇلقۇندى باغلاقتىكى ئات.
«ئاھ، بالام!» دەپ ئانا نىدا قىلدى،
سۆرەلدى چىگىلگەن چۇلۋۇردا ئوغۇل.
ساداقتىن ئۇچقان ئوقتەك چاپماقتا ئات،
قارايغان كەڭلىككە باش ئېلىپ ئۇدۇل.
تاشلار - شېغىللىقتا قان تامچىسى،
ئات كەينىدە بارماقتا تاپ سۆرۈلۈپ.
ئانا ئورەك ئۈستىدە دۇئا قىلدى،
ئوغلى دەردىدە يۈرىكى ئۆرۈلۈپ.
يۈزىنى داغ باسقان ئايمۇ كۆز قىستى،
بۇ قىسمەتنى يازدى بېتىگە تۇپراق.
يىگانە ئانىغا بولغاندەك ھەمراھ،
ئۆتەڭدە چېلىندى يەنە قوڭغۇراق.

7

ئۇ كەلمەكتە شېرىن تۇيغۇغا بۆلىنىپ،
ئايىغى ئاستىدا بەرق ئۇرىدۇ يالپۇزلۇق،
يىراقتا ئالقۇنلار قىلىدۇ ئىشارەت،
تارتىمسۇن دېگەندەك سەپەردە يالغۇزلۇق.
ئۇ ئۆزى ئۈچۈن قىلغان ھەممە - ھەممىنى،
يۇلتۇزلارنى كۆزىتىپ بولغان مۇنەججىم.
قانۇن ئۆگەنگەن بولماي دەپ تالان-تاراج،
(يېمەيدۇ ئۇ ئۆمرىدە خورلۇقتىن ۋايىم).
تىبابەت ئىلمىدە ھەم ئاسىراپ ئۆزىنى،
بۈگۈنگە ئۇلاشقىنى ياشاش ئۈچۈنلا.
تېنى بىر ئات ئۇنىڭكى، ئۈستىدە ئۆزى،
يۈكلىگەن روھىنى تېنىگە پۈتۈنلا.
بۇ سەپەردە ئۇ قالدۇرماقچى ئىزىنى،
ماڭغىنى يۇمشاق يەر ھەم يۇرمەكتە تاللاپ.
قاتتىق يەرگە ئىز ئاياغ بېسىپ باقمىدى،
(ئۆتىدۇ ئۇندىن گاھى چۆگىلەپ - ياندىپ).
پاتقاق ئىدى، توپىلىق يوللارنى كەچتى،
ئۇنۇتۇپ ئاستا - ئاستا نىيەت، ئىقبالىنى،

ئۇچراتتى يولىدا بىر ئاھۇنى باغلاپ —
سۆرەپ ئېلىگىرىلىگەن كاجسەييادنى—چالنى،
بۇ ھالدىن ئۇنىڭ بىردىن بۇزۇلۇپ كۆڭلى،
جۇپ كۆزىدىن ئاققۇزدى تارام - تارام ياش.
دېدى ئۇۋچىغا: «ئىنسان، تەڭرىدىن قورققىن،
قويىۋەت ئۇنى، ئازاب تۇتقۇندا ياشاش.»
سەيياد ئاھۇنى يەشتى تەستە باغلاقتىن،
ئۇنىڭ ئىلتىجاسىنى بىجا كەلتۈرۈپ.
ئاھۇ ئۈمىدلىك بېقىپ كەلدى يېقىنلاپ،
ئاڭا قارىمىدى ئۇ، قوشۇما تۈرۈپ.
ئۇنىڭ بىر تىلىكى بار (ئېسىگە ئالدى)،
ئۇزۇن ساقلانغان مەي-شارابتەك قۇۋۋەتلىك.
داۋام قىلدى يولىنى، يەتمەككە ئاڭا،
قىلىپ ھېس ئۆزىنى شۇنچىلىك قۇدرەتلىك.
ئۈستىدە ھەيھات! (چوقۇنغانتى ئەسلىدە)،
چىقتى ئاخىرى شۇ توپىلىق چوققىغا.
باش ئۇردى ھەم قىبلىگاھ بىلىپ قانچەرەت،
باغلاپ ئۇنى ئۆزىنىڭ بارى - يوقىغا.
قوزغىلىپ قەلبىدە ئوتلۇق ئۈمىد - ئارزۇ،
بۇ چوققىدىن ئۆرلىمەك بولدى يۈكسەككە.
تىل سالدى «نەگە باراتتىڭ!؟» دەپ تىك قىيا،
ئوخشىتىپ ئۇنى ئەرزىمەس پور كۆتەككە.
ئۇ ئۆمچەيدى چوقۇنۇش پۇشايمىنى يەپ،
قەلب تارىنى قايتا چېكىپ دەرد - پىراق.
ھايات دېمەك ئىنتىلىش دېگەندەك شۇ كەچ،
ئۆتەڭدە جاراڭلىق چېلىندى قوڭغۇراق.
سىرنى بىلدىم دېگەندەك جاراڭلار تاڭ، كەچ،
يىراق ئۆتەڭدە چېلىنغان تۇچ قوڭغۇراق.

8

چۆلدە يىگانە ئۆي، دەرەخ قورشىغان،
ئالدىدىن چوڭ يول ئۆتىدۇ سوزۇلۇپ.
ياز بۇندا تونۇر تەپتى، ئايازى ئاندىن،
چىقىدۇ بوران، كۈندە ھاۋا بۇزۇلۇپ.
يۇلغۇن ۋادەكلىك ئەشۇ قىسايغان ئۆي،
قونالغۇسىدۇر بىر مويسىپىت چالنىڭ.
چاچ - ساقىلى گويا ئاقارغان ئۇچتەك،
بەستى تەسۋىرىدۇر ئېگىلگەن تالنىڭ.
گىياھسىز بۇ چۆلدە بىرلا يېشىللىق،
دەرەخلەر ئەجدادى بېشىدىن نىشان.
غەم، شادلىق يېشىدا سۇغىرىپ شۇنداق،
ئۈمىددىن ئۇ ئۈمىد كۆكلەتكەن ئىنسان.
بىر تال تاش يۆتكەلدى قاچان، قەيەرگە؟
قايسى چاغ سەل كەلدى جىرانى بويلاپ؟
ھەممىنى بەش قولدەك بىلىدۇ بوۋاي،
بۇ چۆلنىڭ ئۈستىدە يۈرىدۇ ئويلاپ.
كولدۇرما ئاسقان كارۋان سېپىنى ئۇ،
زەمزەم، ئىسسىق بېرىپ ئۇزاتقان تالاي.
باشلىغان بايلىق ئىزدىگۈچىلەرنى ھەم،
تۆگىسىنى يېتىلەپ بولۇپ مالاي.
كەلدى، كېتىشتى شۇ تەرىزدە ئۇلار،
قىرانلىق قالدى شېغىللىق يوللاردا.
كېلىدۇ، كېتىدۇ ئادەملەر يەنە،
نام - نىشان قالدۇرۇپ قاداق قوللاردا.
كارۋاننى ئۇزىتىپ كارۋان كۈتكەندە،
ياشلىققا قايتقاندەك بولىدۇ خۇشال.
كېلىدۇ مۆجىزە، كېتىپ تۇرغاندا،
ئالدىدا تەكراردۇر مۇشۇ بىرلا ھال.
نېمىسى قىزىقتۇردى بۇ يەرنىڭ ئۇنى،
چۆلدە نە ئۈچۈن ئۇ تۇردى خاتىرجەم.
ئۆزىگە ئېيتىدۇ: «ھېچ مەنىسى يوق،
تەڭ بولمىسا تۇرمۇشتا شادلىق ۋە غەم.»
تۇرمۇش شادلىقىدا دىلى ئاۋۇنۇپ،
ھاردۇقى چىقىدۇ ھەر كۈن ئاخشىمى.
غەملىرى كۈچ - ئىلھام بېغىشلاپ ئاڭا،
قەلبىدە جۇش ئۇرار ئارزۇ تاشقىنى.
بىرلا غېمى بار شۇ مويسىپىت چالنىڭ،
نە بىر بالىسى يوق، نە بىر تۇغقىنى،
قۇرۇپ دەرەخ، ئۆي بۇزۇلۇپ كېتەرمۇ؟
كۆزىدىن ئۆچكەندە ھايات ئۇچقۇنى.
گاھ نېرىسىغا ئۆتەلمەي شۇ غەمنىڭ،
ياق، دەيمۇ باقىدۇ، دەر يەنە بىراق…
كارۋان يولىغا چىقتى دېگەندەك تاڭ، كەچ،
ئۆتەڭدە چېلىنىدۇ تۇچ قوڭغۇراق.

شېئىرلار

ئابدۇرېھىم رۆتۈن

كۆل بۆگۈن

ھەر قاچان بولماس نېسىپ ھەركىمگە شادلىق، كۆل بۆگۈن.
كۆپ ياياق يۈرگەن تىكەندە، ئەمدى ئاتلىق، كۆل بۆگۈن.

تاشلىدىڭ كۆرەك تۇماق، كونا چاپاننى بىر يولى،
خۇددى تاۋۇس رەڭگىدە بولدۇڭ ساباتلىق، كۆل بۆگۈن.

سالدۇرۇپ دوختۇرخانا، مەكتەپ ۋە كۆۋرۈك ئەل ئۈچۈن،
ئەيلىدىڭ تەنلەرنى ساق، ئەلنى ساۋاتلىق، كۆل بۆگۈن.

بەزىلەر پۇل تاپسا باردى ھەج ـ تاۋابقا مەككىگە،
سەن بىلىپ ئەلنى ئۇلۇغ بەردىڭ ھاياتلىق، كۆل بۆگۈن.

كېچە ـ كۈندۈز ۋەسۋەسىگە سالدى ئەل ـ مىللەت غېمى،
تىركىشىش مەيدانىغا ئۇچتۇڭ قاناتلىق، كۆل بۆگۈن.

باشپاناھ بولدۇڭ ئېلىڭ ـ مەھەللەڭگە، تارتساڭمۇ جاپا،
يۈكسىلىپ قىلماقچى، قىلدىڭ باي ـ بىساتلىق، كۆل بۆگۈن.

كىم بېرەلەيدۇ يۈرەكتىن سۇغۇرۇپ خەقلەرگە سېنىت،
سەن تۇمەنلەپ خەجلىدىڭ، سەن ئەرسۇباتلىق، كۆل بۆگۈن.

غۇسسە ـ غەمسىز شاد ياشاركەن تۇل، يېتىم مەھەللەڭدىكى،
سەن بىلەن بولغاچ ئۇلارمۇ باي، ھىماتلىق، كۆل بۆگۈن.

چاپتى ئۇن يەتتە ماشىناڭ سەپ تۈزۈپ يولدا راۋان،
ئات ـ ئېشەك مىنمەي داداڭ ئۆتكەن ئۇياتلىق، كۆل بۆگۈن.

ھەممە ئىشتا ھەر قاچان بولدى ساڭا يار غەلىبە ـ شان،
سەن ـ پەرىشتە مەرد ـ سېخى ھەم قۇت ـ نىجادلىق، كۆل بۆگۈن.

زور پىلانلار بار تېخى ئالسي بىلىم يۇرتى قۇرۇش،
ھەممە ماختاپ دەر سېنى: « ئۇ ئىلتىپاتلىق »، كۆل بۆگۈن.

كونىلار ئېيتقان: كۆرۈنگەن تاغ ئەمەس ئەسلا يىراق...
بولغۇسى ھەل بۇ مۇرادىڭ پاتلا، تاتلىق كۆل بۆگۈن.

كەتتى نامىڭ يەر ـ جاھانغا ساپ ھاۋادەك تارقىلىپ،
ئەل ئۇنۇتمايدۇ «كېرەم باي» ـ ياخشى ئاتلىق، كۆل بۆگۈن!!

ئاچتى سۈبھى نۇرانە چىراي

سۇ باشلىدىم كېچە يېرىمىگە،
بولدى ھەمراھ كۆكتە تولۇنئاي.
تەشناسىغا قانغاندا ئېتىز،
ئاچتى سۈبھى نۇرانە چىراي.

قىز مەيزىدەك قىزاردى ئۈپۈق،
ئالدى ئاينىڭ نۇرىنى قۇياش.
كۆلدى قەلبىم ئاتەشتەك يېنىپ،
يەر، قۇياشقا بولغاچ تومۇرداش.

«قۇياش!» دېدىم، تېۋىندىم ئاڭا،
يەرگە ئىشلەپ تۆكتۈم ھالال تەر.
قان يۈگۈردى مەيزىمگە تۇتاش،
پاك ئەجرىمنى قايتۇرغاچقا يەر.

× ×

چىن ۋارىسى بولۇپ ئاتامنىڭ،
يەرگە بەردىم چوڭقۇر مۇھەببەت.
ماڭلىيىمنى سۆيۈپ تۇرسا نۇر،
ئۆلمەس ئادەم قىلغانغا مېھنەت.

سەھرا گۈزىلى

ئويناپ كەلدىڭ سۇمبۇل چېچىڭنى،
لالە يۈزلۈك سەھرا گۈزىلى.
بىر بېقىشتا ئوت سالدىڭ ماڭا،
پۈتتى يۈرەك سۆيگۈ غەزىلى:

ئەي قىياق قاش، بۇلاق كۆز مېنى،
غۇنچە بويۇڭ قىلدى مەھلىيا.
تۇرۇپ قالدىم چىشلىگەنچە لەۋ،
ئادەممۇ سەن، پەرىمۇ ۋە يا...؟!

يوق چېھرىڭدە پەردازدىن ئەسەر،
گۈل يۈزىڭدە ئويىنار نۇر - زىيا.
...كىرپىكىڭدە پىلدىرلىغان چاڭ،
گۈلگە قونغان كېپىنەك گويا.
....
قايناق ئېتىز، چېلىش قوينىدا،
كۆردۈم يەنە ئەي ئىشچان پەرى.

خېجىل بولۇپ پاتتى زەر قۇياش،
ئاققاچ پۈتمەي چېكىڭنىڭ تەرى.

نەزەرىمدىن قىلمىدىم يىراق،
مۇڭداشتىم كۆپ سەن بىلەن ئۈنسىز.
سادىدە، ئوماق قىلىق، مىجەزىڭ،
يۈرىكىمگە سالدى ئۆچمەس ئىز.

سەھرا قىزى — ئىش - ئەمگەك قىزى،
ھەمراھ ساڭا تاڭنىڭ يۇلتۇزى...
ئۈزۈۋالدىم سېنى دالادىن،
گۈل سىياقىڭ، ھۆسنىڭ گۈل ئۆزى.

سەھرادەك كەڭ، تازا قەلبىڭدە،
بارمۇ ئورۇن كىرسەم گەر ئېقىپ؟!
تىڭشاپ كەلدىم قەلب ناخشاڭنى،
ساپ تەرىڭگە باغرىمنى يېقىپ...

ئاڭلا، پۈتتۈم سۆيگۈ غەزىلى،
ئەي چىرايلىق سەھرا گۈزىلى!

شېئىرلار

ئابدۇراخمانجان ئابدۇكېرىم

تەنھا بوۋاي

پېتىۋاتقان قۇياشقا قاراپ،
ئولتۇرىدۇ تەنھا قىرى چال.
بۇ دەم بوۋاي قەلبىگە تاراپ،
سەيلە قىلار بىر مىسكىن خىيال.

سەيلە قىلار بىر مىسكىن خىيال،
نە ـ نەلەردە بوۋاينى باشلاپ.
خېلى بۇرۇن كەتكەن ئېھتىمال،
شۇ سۆيۈملۈك مومىيى تاشلاپ.

سەھرا بالىلىرى

شۇنچە سەبىي سەھرا بالىلىرى،
كۆزلىرىدىن بالقىيدۇ قۇياش.
يۈزلىرىدە زىناق خاللىرى،
رىشتى مەڭگۈ سەھراغا تۇتاش.

ئات ئېتىشىپ تال چىۋىقلارنى،
كېيىك كەبى يۈگۈرىشەر ئۇلار.
ياساپ بەزەن لاي ئېرىقلارنى،
شادلىنىشار ئاققاندا سۇلار.

چۆمۈلۈشۈپ زۇمرەت سۇلارغا.
بىر ـ بىرىگە چاچقۇ چېچىشار.
كۆلكە بەرگەن تەكرى ئۇلارغا،
شوخلۇق قىلىپ كۈلۈپ قېچىشار.

ئوغۇللىرى قاۋۇل ھەم زىرەك،
ھەممە ئىشنى قىلىپ باقىدۇ.
چوڭ بولسام دەپ ئويلايدۇ تېزرەك،
خىيال قۇشى قانات قاقىدۇ.

قىزلىرى پاك بىغۇبار شۇنچە،
جۇپ كۆزلىرى ئوخچىغان بۇلاق.
بويى زىلۋا بەئەينى غۇنچە
سۆيەر دىلدىن سەھرانى ھەر ۋاخ.

ئەسرا بولۇپ قاپتۇ ھېسلىرىم

جىمجىت كېچە شۇ خىلۋەت كوچا،
ئىللىققىنا تۇرار جىلمىيىپ.
ئاسفالتسىز يوللىرى توپا،
كونا تاملار قالغان قىڭغىيىپ.

نېمىشقىدۇر خېلىدىن بېرى،
شۇ كوچىنى ئەگىپ يۈرۈيمەن؟
بۇندىن تېزىپ كېتەلمەي نېرى،
بىتاقەت بوپ نېمە كۈتىمەن؟

سوئال سوراپ يۈرۈپ ئۆزۈمدىن،
جاۋابىنى تاپتىم ھەم ئۆزۈم.
مىسكىن شولا چاچقان كۆزۈمدىن،
تويۇۋاپتۇ سەزگۈر يۈرىكىم.

ئەسرا بولۇپ قاپتۇ ھېسلىرىم،
يالقۇنجىغان تەلۋە سۆيگۈگە.
تەڭكەش بولۇپ سوقار يۈرىكىم،
«سۆيگۈ» ئاتلىق بىر لەزىز كۈيگە...

◁✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱▷

يول

بارات ئىمىن

مۇشۇ يولدىن تالاي ئۆتكەنمەن،
كاتاڭ تولا، گاھى پاتقاقلىق،
گاھى قومۇش، گاھى يانتاقلىق.
ماڭماق بەك تەس ھېرىپ كەتكەنمەن.
شىپىسقچىلىق دېمىگىنى كېسەر،
مەينەتچىلىك تولغان ئازگاللىق.
ئىككى كۈنلۈك مەنزىلگە بەش كۈن،
يۈرۈپ ئاران تەستە يەتكەنمەن.

«پاياندار» تېمىسىغا بېغىشلانغان ئەسەر

باغلىغاندەك دۇتارغا پەدە،
يول ئۈستىدە ئېرىق ھەر يەردە.
ئاتلايمەن دەپ يىقىلغان نەچچە،
تاپالماستىن ئامال ھېچيەردە.

غىچىر - غىچىر يارىيار ھارۋام،
يول مېڭىشنى قىلالماي داۋام.
چاقى سۇنۇپ بىرەلمەي پايەك،
مالۇ - مۈلكۈم بولغانتى ھارام.

چاپچىپ تۇرغان توسۇن - ياش ئاتمۇ،
تۇلپار كەبى چاپقان شاش ئاتمۇ؛
قانچە ئۇرۇپ باقسام قامچىلاپ،
چىقالمىغان بۇ يولدىن پاتمۇ.

كۆرۈك تېخى بۇ يولدا كىشى،
كېچە قالسا چىقىپ بىر ئىشى.
بۇلاڭچىسى ئىدى بەك يامان،
چېقىملاتتى ناھەقتىن بېشى.

«قانچە بولسا كۆرنىڭ ئازابى،
شۇنچە قاتتىق يولنىڭ ئازابى.»
دېگەن سۆزگە ھازىر باشقىچە،
تەبىر بىرەر قەلبىم جاۋابى.

ئەمدى ئۇنداق يولدىن ئەسەر يوق،
يېڭىلاندى، كەتتى بەدەر يوق.
قانچە ماڭساق داغدام مەنزىلگە،
ئاپىرىدۇ ھېچبىر خەتەر يوق.

ئىككى يېقى باغۇ گۈلىستان،
ھەم يېتىشكەن ياڭاق، تال بوستان.
بوستانلاردا كاككۇك ئاۋازى،
تاڭدا قۇشلار ئۇرىدۇ خەندان.

قاتناش راۋان - يوقتۇر رىيازەت،
ھېرىپ - چارچاش ھەمدە مۇشەققەت.
ماشىنىلار كېچە - كۈندۈزى،
ئۈزۈلمەيدۇ بۇ يولدا پەقەت.

بۇ مەنزىلدىن ئۇ مەنزىلگىچە،
ئاسفالتلىق بىرىپ يەتكىچە.
ئارامبەخش سەيلىگاھ گويا،
زوق بېغىشلار ماڭساڭ قانغىچە.

بۇرۇن بۇندىن تالاي ئۆتكەنمەن،
مېڭىش قىيىن ھېرىپ كەتكەنمەن.
ئەمدىلىكتە بۇ يول بەك راۋان،
مۇرادىمغا تامام يەتكەنمەن.

••••••••••••••◁ × ▷••••••••••••••

شېئىرلار

ئۆمەرجان توختىروزى

ساۋاقداشىمغا

ئېسىڭدىمۇ ئۇچۇش ئالدىدا،
پەر ئۇشلىغان قۇشتەك چېغىمىز.
ئەقىل ئۇرغۇپ، تاشقىنلاپ تۇرغان،
ئاشۇ گۈزەل چۇشتەك چېغىمىز.
ھەر لەھزىمىز ئىدى تاماشا،
ر كۈنىمىز ئىدى بىر ناخشا.

تۇشمۇ تۇشتىن ئىقىپ بۇلاقتەك،
ھاسىل قىلغانىدۇق بىر ئېقىن.
ئارىمىزدا يوق ھېچ ياتسىنىش،
كەچۈرۈش كۆپ، رەنجىش ئاز لېكىن.
تۇشمۇ تۇشتىن كەلسەكمۇ لېكىن،
ئۆتكەنىدۇق تۇغقاندەك يېقىن.

دەرس كەچكى ئۆگىنىش دېگەن،
ئويۇن كەبى ئىدى كۆڭۈللۈك.
ئۇستازلارنىڭ ئىللىق نىگاھى،
ئاھ، نەقەدەر ئىدى سۆيۈملۈك.
بېرەر ئىدى بى مىننەت زەمزەم،
سۇمۇرەتتۇق ئىنىماي دەممۇ دەم.

ئاخشاملىرى چىقساق، يىنىپتىن،
ناخشىمىزدىن ئېتىرەپ كاربدۇر،
تېپچەكلىگەن ياشلىق ھېسسىمىز،
ياڭرار ئىدى بولۇپ گۈزەل خور.
كېيىن ئۇنداق پەيزى ناخشىنى،
ئاڭلىمىدىم ھېچ بىر ئاخشىمى.

ياتاقلاردا، ئۇخلاش ئالدىدا،
مۇلاھىزە قايناپ بىر ھازا.
باشلىناتتى تۇرلۇك دە تالاش،
كېتەر ئىدۇق قىزىشىپ تازا.

يېتىپ، چوچەك ئېيتىشساق ئاخىر،
«ئۇخلاش!» دەيتتى نۆۋەتچى تاھىر.

كېچە كۆرگەن چۈشلىرىمىزنى،
ئېيتىشاتتۇق، ئويغىنىپ سەھەر.
ئاندىن جۈپ - جۈپ سەينا كېزەتتۇق،
قولىمىزغا ئېلىشىپ دەپتەر.
باشلىناتتى دائىم بىز ئۈچۈن،
ئەنە شۇنداق قۇتلۇق يېڭى كۈن.

خۇش دېمەستىن شۇ گۈزەل كۈنلەر،
ئۇزاپ بارار چىقارماي ئۈنلەر،
ساۋاقدىشىم شۇ كۈنلەر ئويى،
ماڭا ھەمراھ بولۇپ كۈن بويى.
گاھى ئېزىپ، گاھى كۈلدۈرەر،
كۆڭلۈمدە كۆپ ئارمان ئۈندۈرەر.

ياشارغان تۇۋرۇك

(مەسەل)

ياغاچلارنى يىقىتتۇق كېسىپ،
ئاندىن چاتتۇق يونۇپ - تەكشىلەپ.
يۆلەشتۇردۇق ئىشىك ئالدىغا،
شاخ - پاخالنى باستۇق ئۇستىلەپ.

ۋايىم يېدۇق، ياز يامغۇرىدىن،
توپا بىلەن كۆمدۇق ئۇستىنى.
ياسالدى بىر ئوبدان پېشايۋان،
ئاچتى ھويلىمىزنىڭ ھۆسنىنى.

كىم ئويلىغان، لېكىن كېلىپ ياز،
ئىككى تۇۋرۇك ياشاردى ياندىن.
كۆلۈپ تۇرار يېشىل نوتىسى،
نىشان بېرىپ ھاياتلىق - جاندىن.

نەزەر سالسام، شۇنچە ئېغىر يۈك،
بېسىپ تۇرار كۆۋرۈك بېشىدىن.
كۆۋرۈك ئۆزرە چاتما ياغاچلار،
تۇتقان ئەمما ئەجەل پېشىدىن.

كۆۋرۈكلەرگە نەدىن پۈتتى كۈچ؟
ئويلار ئىدىم مۇشۇ توغرىدا.
بىردىن كۆردۈم تۇۋرۇك ئايىغى—
تۇرار ئانا يەرنىڭ باغرىدا.

ئانا تۇپراق، شۇ ئانا تۇپراق،
ئاڭا قايتا بېغىشلاپتۇ جان.
خورلۇق تېشى باسسىمۇ باشتىن،
ئۆز يېرىدە كۆكلەر ھەم ئىنسان.

كۆكلەمنىڭ دوستى

مەھەللىمىزگە يەتتى قەدەمى،
كۆكلەم ئاتلىق ئەزىز مېھمانىنىڭ.
ئېلىپ كەپتۇ جان ئارامىنى،
مەھەللىمىزگە دوستى دېھقانىنىڭ.

دېھقان چىقتى ئۇنىڭ ئالدىغا،
چاپان سېلىپ ھەممىدىن بۇرۇن.
مەرھابا! دەپ باشلاپ ئاغا يول،
كۆرسەتتى باغ، قىرلاردىن ئورۇن.

دېھقان ئەمدى پەرۋىشكە ئېلىپ،
كۆكلەم ئاستا يېتەر ۋايىغا.
يېشىللىققا تولۇپ ھەممە يەر،
يېڭى ھۆسن كىرەر ۋادىغا.

كۆكلەم يېتىپ ۋايىغا شۇ ئان،
سۇنار دېھقان ئۈچۈن نېمەتلەر.
كېيىن كەچكۈز ئەيلىسە، خازان،
يەنە دېھقان يىغار - ئىززەتلەر.

دېھقان دوستى يېشىل كۆكلەمنىڭ،
دوستى ئانا تەبىئەتنىڭ ھەم.
ھايات ئىشقى، گۈزەللىك ئىشقى،
بۇ ئۈچ دوستنى باغلىغان مەھكەم.

بىزنىڭ تىلەك

نۇرسىمان ئابدۇقادىر

تال ئاستىدا مۈكلۈق شىلدىرلاپ،
زىلال سۇلار ئەزدى يۈرەكنى.
ئويلاپ قالدىم ئاشۇ دەقىقە،
بىللە ئارزۇ قىلغان تىلەكنى.

ئېقىنلارغا قوشۇلۇپ بىللە،
ئاقساق دېدۇق چەكسىز دېڭىزدا.
يۇيۇلۇپ بىز ئۇندا بەھوزۇر،
پاك، غۇبارسىز بولساقكەن تېزلا.

ئانا يەرنى باغاشلاپ مەھكەم،
مېھرىمىزدىن ھاياتلىق بەرسەك.
كەڭ زېمىنغا پاكلىق ئاتا قىپ،
نەبىر ئارمان يەرگە كۆمۈلسەك ...

بىراق ھازىر يىگانە ئۆزۈم،
ئۇرۇلدۇم زور دولقۇنغا دەھشەت.
سەن شۇ «پاكلىق» تىلەكلىرىڭدىن،
تاپتىڭ تېزلا ئۆزگىچە لەززەت.

سۇبھى پەيتى

مىرجان مەتتوختى

سۇبھى باشلاپ كەلسە سەھەرنى،
كۆلەر كۆكتە نۇرلىنىپ قۇياش.
مەيىن سابا تارقىتىپ خۇشھىد،
مەستخۇش ئېتەر دىماقنى تۇتاش.

سۇبھى باشلاپ كېلەر قۇياشنى،
كائىناتقا تۆكۈپ نۇر - زىيا.
ئاھ، شۇ پەيتتە تەبىئەت ھۆسنى،
گۈزەل قىزدەك بوپ كېتەر گويا...

تاڭ شامىلى ئەلچىگمۇ سېنىڭ

ئابدۇقادىر مەتسەيدى

تاڭ سەھەردە دېرىزە چېكىپ،
ئۆتەر ھەر كۈن سەلكىن شامالار.
شوخ شامالغا سىڭىشكەن ھىدىڭ،
ئويغىتىدۇ شېرىن خىيالار.

تاڭ شامىلى ئەلچىگمۇ سېنىڭ،
نېچۈن پەردەم قايرىلار دائىم؟

ياكى ئۆزۈڭ شوخ شامال بولۇپ،
مېنى ئەگىپ يۈرەمسەن ئايىم؟

بولدى ئەمدى، پەردەم قايرىما،
رۇجەكلەردىن ماراپمۇ يۈرمە.
ساڭا قەلب ئىشىكىم ئوچۇق،
ساداقەتتە ياشايلى بىرگە.

تەبەسسۇم ئەيلىگىن، ئەمما بىرلا رەت

ئۆمەرجان قاسىم

سەھەرنىڭ كۆكسىدىن كەلمەكتە ئۇچۇپ،
يۈرەكنى بوشقىنا چەككۈچى ساباھ.
ئۇپۇقنىڭ لېۋىدە كۆكلىگەن چۈشلەر،
قورشىدى بىرسىنى چەمبەرلەر ئارا.

ھېكمىتىڭ گۈللەرگە قونماقتا بىلسەڭ،
ھەقلىقسەن ئەقلىمنى قىلىشقا ھەم لال.

كۈزۈرۈڭ ئەمەستۇر دەيمەن دەرد چېكىپ،
ئۆزۈڭنى يوپۇتۇپ قىلغاندا مالال.

يوپۇتقىن مەيلى دەي (ئۆزۈڭنىڭ ئەركى)،
تەبەسسۇم ئەيلىگىن ئەمما بىرلا رەت.
قىلمىسام سۆز ياكى، بولمىسام غەيرى،
كۈپايە ئەمەسمۇ شۇ دەقىق پۈرسەت.

ئاق كېچە

ئوبۇلھەسەن سىدىق

ئاپئاق كېچە كۈي تىڭشىساڭ دالىدا،
شىۋىرلايدۇ ئاي نۇرىغا شوخ بۇلاق.
كۈمۈش لىنتا يالتىرايدۇ ئۇپۇقتا،
گۈلباغلاردىن ئۇچۇپ كېلەر خۇش پۇراق.

قۇلاق سالساڭ ئاڭلىنىدۇ يىراقتىن،
يۈرىكىڭنى ئۆرتەپ ۋىسال ناخشىسى.
تومۇرىدا كەۋسەر ئاققان چۆللەرنىڭ،
شۇ بۇلاققا چىگىلگەچ دىل رىشتىسى.

(ھېكايە)

يۇسۇپ توختى

كېچىچە ئېزىپ قالغان يولۇچىدەك، دەممۇ دەم، ئىشىك - دېرىزىلەرنى زېرىكمەي قېقىپ چىققان بوران تاڭغا يېقىن تىندى. بوران ئۆگزىدىكى قالدى - قاتتىلارنى تاشلاپ، هويلىنى ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەر بىلەن تولدۇرغانىدى (ھە، قاچانغىچە شۇ نەرسىلەر بىلەن ھەلەك بولار، كىشى). ئاخىر، توپا - توزانغا مىلىنىپ، قالايمىقان ياتقان نەرسىلەرنى تۈزەشكە كىرىشتىم. كۆتۈلمىگەندە، ئانچە چوڭ بولمىغان، لاتا - پۇتىلار بىلەن ئورالغان خېلىلا ئېغىر بىر بوخچا قولۇمغا چىقىپ قالدى. يۇمشاق بىر نەرسە باردەك قىلاتتى. پاق - پۇق قىلىپ، ئۇيەر - بۇيېرىنى قاققان بولدۇم. ئېرىدىنىپقىنا تۈگۈنچەكنى يېشىۋېتىپ، ئۇنىڭدىكى كالاچقا كۆزۈم چۈشتى، قوللىرىمغا ئېلىپ قاراپ كېتىپتىمەن: كالاچنىڭ چەم، چەت - ياقىلىرى تۆت - بەش يىل كىيىلىپ، سۇرمەل بولۇپ كەتكەن، نېپىزلىشىپ، ئۇچ - تۆت يېرى تېشىلگەن، بىر نەچچە يېرى ئاق ۋە قارا يىپلار بىلەن، بىر يېرى چىگە شوينا بىلەن چىرماپ - يامالغان، قەغەزدەك يۇمشاپ، ئۆگۈپ - ئاقىرىپ، ئارانىلا قالغانىدى. كۆڭلۈم بىر قىسىملا بولۇپ قالدى. بىردەم ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇپ، ئىزتىراپ ئىچىدە ئۆرتەندىم.

بۇ مېنىڭ رەھمەتلىك ئانام بۇيەردىن بىر كۈنلۈك نېرىدىكى بوز يەردە كىيىپ يۈرگەن يالداما كالاچ ئىدى. بۇندىن يىگىرمە يىل بۇرۇنقى كالاچ، ھازىرغىچە، مۇشۇ جاھاندا، مېنىڭ يېنىمدىلا تۇرۇپتۇ. كۆڭلۈم غەش بولۇپ، ئىش - پىشلىرىمنى قويۇپ، كالاچنى كۆتۈرۈپ قايتىپ كىردىم. قولۇم ئىشقا بارمايتتى. جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتىم. شۇ ئەسنادا بالىلىرىم چۇرۇقلىشىپ كىرىپ كەلدى، ئۇلارنىڭ

هېچ ئىشتىن خەۋىرى يوق، بىرسى بىر يېنىمغا، يەنە بىرى بىر يېنىمغا ئولتۇرۇۋېلىپ، بۇدرۇق قوللىرىنى بوينۇمغا تاشلاپ، سۆيۈپلا كېتىشتى.

بالىلار، ئانىسىنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئورۇنداپ، مەزىلىك، پۇرىقى ئۆيىنى بىر ئالغان ئاپئاق پاكىز تەخسىلەردىكى لەغمەنلەرنى ئالدىغا تارتىپ، گۆشلەرنىڭ تاتلىق تەمىدىن كۆزلىرى خۇمارلىشىپ قالغانىدى. مېنىڭ بولسا، كېلىمغا بىر نەرسە تىقىلىپ قالغاندەك، ئاشتىن رايىم يېنىپ، ئانامنىڭ غەمكىن، ئورۇق چىرايى كۆز ئالدىمغا كېلىپ تۇرۇۋالاتتى. بالىلىرىم چىرايىمدىكى غەلىتە بىئاراملىقنى سەزگەندەك، جىم بولۇپ قېلىشتى. قىزىم هە دەپ مېنى تاماق يېيىشكە زورلايتتى. ئۇنىڭ كىرپىكلەر يېپىۋالغان قارا كۆزلىرى مۇلايىملىشىپ، ماڭا تىكىلىپلا قالغانىدى. مەن ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن كۆتۈرۈۋېلىپ، يۈز - كۆزلىرىدىگە سۆيۈپ، باغرىمغا باستىم. دۇنيادا، بۇنىڭدىن تاتلىق يەنە نېمە بولۇشى مۇمكىن!؟ يۈرىكىم ئاغرىپ، بالىنى ئاستا قويدۇم - دە، ئاشنى خالار - خالىماس قولۇمغا ئالغان بولدۇم.

... كۆڭۈلسىز كەچكۈز كېچىلىرىنىڭ بىرى، تۈن يېرىمىدىن ئۆتكەن چاغدا، كىمدۇر بىرىنىڭ دەرۋازىنى ئاۋايلاپ، ئاستا قېقىشىدىن ئويغىنىپ كەتتىم. ئەندىشە بىلەن ئورنىمدىن تۇرۇپ، جۇۋىنى ئۈشنەمگە تاشلىدىم - دە، دەرۋازىغا قاراپ ماڭدىم. زەنجىرىنى چۈشۈرۈپ، ئىشىكنى ئېچىشىمغا غۇۋا قاراڭغۇدا، بېشىغا ئاق نېپىز ياغلىق ئورىۋالغان، ئۈستىگە ئۇزۇن كېلەڭسىز چاپان، پۇتىغا يوغان ئۆتۈك كىيىۋالغان بىچارە، غېرىب ئانام بوينىمني

قىسىپ قاراپ تۇراتتى، ئانام ماڭا:

— ئوبدان تۇردىڭىزمۇ بالام؟ دېگەن سۆزنىلا دېيەلىدى. ئۇ بەكمۇ چارچاپ ۋە هېرىپ كەتكەنىدى. يېشى يەتمىشنىڭ قارىسىنى ئالغان، ياشانغان دېهقان ئايال ئۈچۈن، شۇ قاراڭغۇ كېچىدە ئوغلىنى دەپ، ئادەمسىز چۆل يولىغا چىقىش، تىرىكچىلىك دەردىدە يۈرگەن، يالغۇز ئوغلى ئۈچۈن پەرۋانە بولۇپ، قازاغا تەۋەككۇل قىلىپ ئوتقا ئۆزىنى تۇتقانلىق ئىدى. مەن دەرۋازىنى كېرىپ قاناتلىرىنى كەڭ يېيىپ، ئانامنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىۋېدىم، ئۇ:

— ئوتتۇنلارنى ئەكىرىۋېلىپ، ئاندىن...

ئۇ، گەپىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتمايلا، قاراڭغۇ، تار كوچىنىڭ بېشىغا، ئوتۇن ئېلىپ كېلىشكە ماڭدى، ئۇنىڭ سۆزى ئۆتۈنۈشلۈك، بەكمۇ هارغىن ئىدى.

ئاه! ئانىلار ئۈچۈن پەرزەنت بەختىدىن ئارتۇق يەنە قانداق بەخت بولۇشى مۇمكىن. يىلتىزى بىلەن قومۇرۇلغان، كېلەڭسىز يۇلغۇن كۆتەكلىرى ئەكىرىشكە ئەپسىز ئىدى. مىڭبىر جاپادا ئوتۇنلار توشۇلۇپ بولدى.

... شۇنداق، بىچارە ئانام مېنىلا ئويلايتتى، چۈشلىرىدە مېنىلا كۆرەتتى، يالغۇز ئولتۇرۇپ، غېرىب بولغان چاغلىرىدا، قەيەردىن كېلەركىن دەپ يولۇمغا قارايتتى. ئۇزاقتىن، كىملەرنىدۇر ماڭا ئوخشىتىپ، بىردەمگە بولسىمۇ، جېنى سۆيۈنۈپ كېتەتتى. ئېتىزلاردا يالغۇز قېلىپ، تەرلەپ - پىشقاندا ئاپتاپتىن قاغجىراپ كەتكەن توغراق، يا بولمىسا ئۇسسۇزلۇقتىن يەرگە چاپلىشىپ قالغان سايىسىز يۇلغۇننىڭ تۈۋىنى پاناه تارتىپ، ئولتۇرۇپ- ئولتۇرۇپ مېنى ئويلاپ، كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش تامچىلايتتى... بوز يەر

كۆپىنچە چۆلگە تۇتاش كېلىدۇ.

ھاۋا تونۇردەك قىزىپ كەتكەن، چۆلنىڭ نېرىقى تەرىپىدە، ئاسماننىڭ يەرگە تېگىپ تۇرغان يېرىدە، ۋىل - ۋىل قىلىپ، سايىنىڭ بۇ تەرىپىگە قاراپ، بىر تەكشى يېيىلىپ ئېقىپ كېلىۋاتقان سەراپ سۈيى ئانامنىڭ كۆزلىرىگە كېلىپ تىنىپ توختاپ قالاتتى...

قومغا پېتىپ قالغان، كۆلەڭگىلەر قىيىچىپ ئاپتاپ يەلكىلەرنى ئېچىشتۇرغاندا، سالمىلار چىمچىلاقلارنى چىشلەپ تارتقىنىدىن كېيىن ئويغىنىپ، بىردەمھاڭقىيىپ قالغان ئانام، ئېغىر چۈشتىن قاتتىق خورسىنىپ، ئۇزۇن ئولتۇرۇپ قالاتتى. شۇچاغدا ساي شامىلى قەيەردىندۇر قايسىبىر قۇشنىڭ يېقىملىق، ئەمما بەكمۇ مۇڭلۇق نالە-زارىنى ئېلىپ كېلەتتى - دە، ئۇنىڭسىزمۇ ئاغرىپ تۇرغان يۈرەكنى زېدە قىلاتتى... قانداق يالغۇزلۇق بۇ، ئۇنىڭ خىيالى ھېچيەرگە يەتمەيتتى، شۇنداق چاغلاردا، خۇددى مۆجىزىدەك، ئالدىدىكى دۆڭلۈكتىن، شاخ - شۇمبىلارنى يېرىپ، چۈشۈپ كەلسە؟! ئۇ، ئۆزىنى بەيتۇللاھەرەمگە بارغاندەك ھېس قىلاتتىمكىن...

- بىچارە ئانام، مېنىڭ غېمىمدىلا يۈرەتتى! قىش كەلسە، شۇ ئۇزاق چۆلدىن نەچچە قېتىملاپ، يېلىڭ - يالىڭاچ، ئاچ-توق يۈرۈپ، ئوتۇن - شاخ ئېلىپ كېلەتتى، كېلىپلا ئارام ئېلىپ - ئالماي، كېچە - كۈندۈز دېمەي يولغا چىقىپ كېتەتتى. يىغلا - يىغلا ھارۋا ئىگىلىرىگە يالۋۇرۇپ يۈرۈپ، يىللىق تەقسىماتتا بېرىش ۋەدىسى بىلەن ھارۋىنى ھەل قىلغان بولاتتى.

- شۇ ئاخشىمى، ھېرىپ - ئېچىپ كەلگەن ئانام ئۈچۈن داستىخانغا نېمە ئېلىپ چىقارىمنى بىلمەيتتىم، بىرەر چىشلەم نانغا چاغلىق ئېغىزنى مىدىرلىتىدىغان ھېچنەرسە يوق ئىدى. شۇ بىر ئىش ھامان مېنى ئازابلايدۇ، ئېچىندۇرىدۇ. ئاخىر، ئانام تىرىكلىك نىشانىسى سۈپىتىدە ئېلىپ كەلگەن بىر نەرسىنى ياغلىقنىڭ ئۇچىدىن يېشىشكە باشلىدى، شۇ نەرسىنى ماڭا بېرەلمەي، تەڭلىكتە قالغان بولسا كېرەك، بەكمۇ خىجىل بولۇپ، قولۇمغا ئۇزاتتى. ئۇ بىر تۇخۇم، پەقەت بىرلا تۇخۇم ئىدى (تۇۋا خۇدايىم، مېنىڭ كاج تەلىيىمگە، كەپتەرنىڭ تۇخۇمىدەك، كىچىككىنە تۇخۇم، تېخىمۇ كىچىكلىشىپ، قوقاسىتا قورۇلۇپ، قېتىپ كەتكەنىدى)، داندىن قىسىلىۋاتقان توخۇلاردىن كۆڭۈل ئاغرىتىپ بولاتتىمۇ، ھېلىمۇ، چىشىگىنىڭ كاۋىكىغا كىرگىدەك بىر نەرسە چىقىرىپتۇ - دە، شۇ خامانۋەساگەلاردىكى شۇنچە كۆپ ئاشلىقتىن بىرەرپېرىمىتە دان شۇ توخۇنىڭ ئاچ پوكۇنىغا نېمىشقا ئۇچراپ قالمىدىكىن؟

كانايلار ۋارقىراپ، توقلۇق ھەققىدە جاھانغا جار سېلىۋاتمامدۇ، ياق، توخۇلار بەلكىم، شۇ تۆكۈلۈپ ياتقان دانلارنى كۆرمەي قالغاندۇ، توخۇ ئەمەسمۇ!...

ئادەملەر شۈكرى - قانائەت قىلىپ، ئاچ قورساق كۈن ئۆتكۈزۈپ، يوقنى ئويلىمايدىغان، بارغا دۇئا قىلىپ، ئاللاغا سېغىنىدىغان شۇ كۈنلەردە، مېنىڭمۇ تازا سېرىقتال كۈن كۆچۈرۈپ يۈرگەن مەزگىللىرىم بولۇپ، چىرايىم سولغۇن، ئوقۇتقۇچىلىق بىلەن تاپقان پۇلۇم بەكمۇ ئاز، ئىشتىھايىم ساز ئىدى. ئۇ ئايدىن بۇ ئايغىچە پۇلنىڭ يانچۇقۇمدىن قانداق غايىب بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلمەي قالاتتىم. قانچە چىڭ تۇتۇپمۇ، ئالغان نەرسىنىڭ تايىنى يوق، قوينۇمدا قاتتىق

زاغرا، ئىچىشىم ئېرىق سۇيى، يۇز سۆڭەك-
لىرىم گىردىيىپ چىققان، كۆزلىرىم بولسا
يېغى تۈگەپ قېلىۋاتقان سۇس جىن چە-
رىغىدەك ئاجىز، ھەر ھالدا پىلدىرلاپ تۇ-
راتتى. ئانام گەپ - سۆز قىلمىسىمۇ، مۇ-
شۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بەش قولدەك
بىلىپ تۇراتتى. بېشىمنى ھەمىشە غەم-
تەشۇىش ئوراپ تۇراتتى. ئۆيۈمدىن شا-
مال ھۇۋلايتتى...

شۇ كېچىدە، بىزمۇ ئارتۇق گەپلەشمەي،
ئاستا - ئاستا ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، ئا-
نام بولسا ئاچلىقىچە، مەن بولسام ئىچ-
ئىچىمدىن تىترەپ چىققان ئۇيقۇسىز بىر
كېچىنى ئۆتكۈزگەنىدۇق... شۇ بىر كېچىنى
قاچان بولمىسۇن ئۇنتالماسلىق بىلەن ھە-
مىشە ئازابلىنىمەن...

مەن شۇ كېچىسى ئويان ئۆرۈلۈپ، بۇ-
يان ئۆرۈلۈپ، شۇ بىر تۇخۇمنى ئويلاپ،
زادىلا ئۇخلىيالمايتتىم. ئوغرىلىق قىلىپ
بولسىمۇ، ئانامغا بىر نەرسە ئەكىلىپ
بەرگەن بولسامغۇ مۇنچىلىك ئازابلىق
ھالغا قالماس ئىدىم.

سەھەرگە يېقىن ئۇخلاپ قاپتىمەن، ئانام
ئۆز ئادىتى بويىچە جايناماردىن چۈشۈپ
ماڭا قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ بەكمۇ
ياداڭغۇ چىرايى، ياغلىقلىرى تېگىدىن
چىقىپ تۇرغان ئاپئاق چاچلىرى مېنى
ئەندىشىگە سالاتتى. شۇنداقتىمۇ، ئانام
ھېچ ئىش بولمىغاندەك، كۈلۈمسىرەپ
ئولتۇراتتى. ئانام ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى
ئېيتىپ كېلىپ، تونۇگۈنلا يىراق بىر جاي-
دىكى (ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، بىر ئۇخلاپ
ماڭغاندا، ياتار مەھەللىگە بارغىلى بولىدى-
غان جاي ئىدى) ئۇستەڭدىن قايتىپ
كەلگەنلىكىنى، بۈگۈن چۈشكىچە ئەترەتتىن
رۇخسەت ئالغانلىقىنى، ۋاقتىم يەتكەندە

ئانام تۇرغان جايلارغا بېرىپ، بىرەر
يېرىم كۈن تۇرۇپ كېلىشىمنى ئۆتۈندى.
ئانىلار ئۆز پەرزەنتىنى بېقىش يولىدا
دۇنيادىكى بار جاپالارنىڭ ھەممىسىنى
تارتىشقا رازى، كۆيۈپ، كۈل بولۇپ
كەتسىمۇ، بالا دەردىدە يانىدۇ، ياشايدۇ...

مانا، ئانامنىڭ بىر چىرايلىق يۈزلى-
رىنىڭ قېنى قاچقان، قوللىرى قېتىپ،
قوۋزاقتەكلا بولۇپ قالغان... پەقەت ئو-
رۇق ئالقانلىرىنىڭ كەينىدىكى كۆك تومۇر
كۆكۈلنى ئاللىقانداق ئويغا سالىدۇ،
پەقەت ئۇنىڭ كۆزلىرى، كۆزلىرىلا
شەپقەت بىلەن يېنىپ تۇرۇپتۇ. ئەمما
ھېلىلا يىغلىۋەتمىدىغاندەك كۆرۈنىدۇ...
ئانام كۆڭلى زىل، غېرىبسىنىپ قارايدى-
غان، مېھرىبان - مۇلايىم، بۇغداي ئۆڭ،
دىلىنىڭ ئازار يېيىشىدىن بەكمۇ قورقىدى-
غان ياۋاش ئايال ئىدى. جەۋرى - جا-
پادىن ئىڭشىمايتتى، ئېغىر كۈنلەردە
سەۋرى - تاقەتلىك ئىدى. مەن ئۇنىڭ
بۇ خىل مىجەزىگە بەكمۇ ھەيران ئىدىم.

ئېيتقانىدەك، شۇ يىلى زىمىستان قىش
كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، مەنمۇ شۇ ئانامنىڭ
ئامان - ئېسەنلىكىنى بىلىپ
كېلىش نىيىتىدە، بايراق تۇغقانلىرىمىز-
دىن بىرىنىڭ ھارۋىسىنى ئېلىپ يولغا
چىقتىم. سۇر، جۇغى كىچىك، بېزەك
ھاڭگا، قانچە قىلغان بىلەنمۇ، ئۆز كې-
گىشى بىلەن بولۇپ كېتىپ، بىر خىلدا
بەكمۇ ئاستا ئېرىنىپ قەدەم تاشلايتتى،
ئادەمنىڭ تىت - تىت بولۇشى
بىلەن، ھايت - ھۇيتلارغىمۇ پەرۋا قىل-
مايتتى. ئاخىرى، مەنمۇ زېرىكىپ، ئۇ-
نى ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋەتتىم. مېنىڭ
كارىم بولمىغانلىقىنى بىلىپ قالغان ھاڭ-
گا، يولنىڭ يان تەرىپىگە چىقىۋېلىپ،

قۇلاقلىرىنى تاشلاپ، بېشىنى ساڭگىلىتىپ
ئىش قىلىپ مىدىرلاپ كېتىپ باراتتى ...
ئۇدۇلىمىزدىن هارۋىلار كېلىپ قالسا زەن
سالمايتتى ، ئەمما ، ئارقا تەرەپتىن
كەلگەنلىرىگە بولسا قىزغىنىپ ، ئۆز يو-
لىنى بەرمەسلىك كويىداقۇلاقلىرىنى كۆ-
تۈرۈپ ، غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋازى بىلەن
هاڭراپ قويغان بولاتتى .

قىشنىڭ كۈنى بىر تۇتام دېگەندەك ،
بىردەمدىلا قۇياش تىك كۆتۈرۈلۈپ، هاۋا
بىر ئاز ئىللىپ، تاياقتەك قېتىپ كەتكەن
پۇت- قوللىرىم يۇمشىدى . كۈن نۇرىدىن
قېلىن ياققان قارنىڭ يۈزى ئالماستەك
پارقىراپ ، كۆزگە سانجىلاتتى
ۋە كىشىگە بىر يېنىككلىك
ئاسايىشلىق بېغىشلايتتى.

پېشىنگە يېقىن، يولنىڭ سول تەرىپى-
دە، مىدىرلىشىپ يۈرگەن قارا - قۇرا بىر
نەرسىلەرنى كۆزۈم ئىلغا قىلىشقا باشلى-
دى، لېكىن شۇ يەرگىچە يول خېلىلا ئۇ-
زۇن ئىدى. ئوڭغۇل - دوڭغۇل يولدا هار-
ۋا پات - پات تەۋرىنىپ، قىرلىق تاشلار
هارۋىنى قاتتىق سىلكىيتتى. يول تۇيۇق-
سىز تۆۋەنگە پەسلەپ، هارۋا ئىتتىكلەپ
كەتتى، چاقمۇ، هاڭگىمۇ هېچ زورۇقمايلا،
قىرىق- ئەللىك قەدەم يەرگىچە، ئۆزلۈكى-
دىن غىلدىرلاپ كەتتى، بۇ ئۆستەڭنىڭ
ئوڭ تەرىپى بولۇپ، ئۆستەڭ ئىچى قىر-
غاقتىن قارىغاندا ناهايىتى چوڭ ئىدى.
ئۆستەڭنىڭ سول قېشى بولسا، سۇنىڭ يا-
لىشى بىلەن بوش قۇم - توپىلار ئۆستەڭ
ئىچىگە گۇمۇرۇلۇپ چۈشۈپ، ناهايىتى
چوڭ بىر كۆلنى هاسىل قىلغانىدى.
قىرغاقنىڭ شۇ گۇمۇرۇلۇپ چۈشكەن يېرى-
دە، توپا - قۇملارنى توختىتىش ئۈچۈن،
نەچچە يۈزلەپ ئادەم مىدىرلىشىپ يۈرۈ-
شەتتى، ئادەتتىكەتمەنلەر بولسا، بۇ مۆ-
جىزىلەر ئالدىدا ئاجىز كېلەتتى ...

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، - تۇيۇقسىز
ئاڭلانغان تەكەللۇپتىن ئۆزۈمگە كەلدىم.

— ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام، - دېدىم، تې-
ڭىرقاپ قېلىپ.

— بۇ يەرگە كېلىپ قاپسىز - غۇ، با-
لام،- دېدى هېلىقى تونۇش، ئانام بىلەن
بىر مەهەللىلىك كىشى.

— شۇنداق ئاكا، ئانامنى يوقلاپ كې-
لەي دەپ چىقىۋېدىم، ئاشۇلارغا قاراپ
بەلكىم ... بەلكىم ئانام بارمىكىن دېگەن
ئوي بىلەن ... گەپ ئاغزىمدا قالدى،
بوۋاينىڭ چىرايى سەل ئۆزگىرىپ قالغا-
نىدى.

— هىم ... بىر هەپتىدىن بېرى مەشە
بىلەن هەپىلىشىۋاتىمىز، خۇدا ئۆزى ئا-
سان قىلغاي، هېچ تۈگەيدىغاندەك ئە-
مەس، ئىشقۇ بىر سىرى، سوغۇقنىڭ جاپا-
سى يامان بولدى، بۇ سوغۇق هەممىنى
جېنىغا جاق تويغۇزدى، كېچىسى ئۈستى -
باش بىلەنمۇ، يوتقان - جۇۋىلار هېچنې-
مىگە دال بولالمايۋاتىدۇ، دەڭا ، بالام ...
ئۇ، قارىداپ تەمەچتەك بولۇپ قالغان
قوللىرى بىلەن ساقلىنى تۇتامىلىدى.
بۇ يەردە هەممە ئادەم ئاغرىقتەكلا يۈرى-
شىدۇ، ئانىڭىزنى، هىم ... ئانىڭىزنىسەل
مىجەزى يوق بولۇپ قېلىپ، يەنە شۇ كو-
نا كېسىلى ئەمەسمۇ، ئاغرىپ تۇرغان
قولىنىڭ دەردى بىلەن كېچە - كۈندۈز
بىئارام بولۇپ، دوزاخ ئازابىنى كۆردى،
بىچارە، زادىلا بولالماي قېلىپ، هە - هۇ
قىلىشىپ، كەنتكە يولغا سېلىپقويۇشتۇق،
هېلىغىچە ئۆيگىمۇ كىرىپ بولغاندۇ، سو-
غۇق يەل بەكمۇ يامان كېسەل، داۋاسى
يوق، خۇدا، شۇ مۆمىن ئايالغا ئاشۇ كې-

سەلنى سېلىپ ... سوغۇقتا ، بۇنداق دالىـ
دا، ئادەم تۆكۆل جانۇ - جانىۋارلارمۇ
ياتقان يەردە توڭلاپ قېلىشىدۇ. ئوبـ
دان چاغدا كەپىسىز، تېز مېڭىك، يېنىدىن
ئايرىلماڭ، قېرىنغاندا، بۇ نېمە دىشۋار-
چىلىقتۇ، بىزگە ... گۆرىگە سۇ كىرىپ
كەتكۈر ناكەسلەر، شۇ يامان سوغۇقتا
ئادەمنى تېچ قويسا نېمە؟ ... سايمۇ
ساي، دۆڭمۇ دۆڭ ھەيدەپ يۈرىدۇ، كىـ
شىنى، ئىمانسىز كەتكۈرلەر ... خۇدا، گۆـ
رىگە ئوت كېتەر. بوۋاي تىترەپ - بو-
غۇلۇپ سۆزلەيتتى ...

مېنىڭمۇ بولسا تاقىتىم - تاق بولۇپ ،
بوۋاي بىلەن چالا - پۇلا خوشلاشتىم -
دە، ھارۋىنى ئالدىمغا سېلىپ كەنتكە قا-
راپ چاپتىم، ئۇزاق ئۆتمەي، چۆلدە قار
ئارىلاش شىۋىرغان چىقىپ، توزىغان قار-
لارنى كۆزگە تىقىشقا باشلىدى. مۇزلاپ
قېتىپ قالغان تېيىلغاق يولدا ھايت -
ھۇيت بىلەن كېتىپ بارىمىز، ھەش-پەش
دېگۈچە، كۈن چۆل ئاسمىنىدىن غايىپ
بولدى. گۆگۈم بىلەن ھاۋا تۇتۇلۇپ، لەپـ
شىپ قار يېغىپ كەتتى، ئەمدى نېمە قىـ
لىپ بولسىمۇ، كەنت يولىنىڭ ئاغزىغا
بارماي بولمايتتى، خۇدا ياراتقان بەنـ
دىسىنىڭ غېمىنى قىلىدىكەن ،
ئارقا تەرىپىمىزدىن سوغۇقتا
دۈگدۈيىشىپ قالغان بوۋايلار ، ئۇششاق
بالىلار ھارۋىلىرىنى ھەيدىشىپ كېلىشىـ
ۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ باش - كۆزلىرى قار-
غا كۆمۈلگەن بولۇپ، يەڭلىرى يۇچىلىپ،
پاختىلىرى چىقىپ قالغان ئەگلەكتەك
چاپانلىرى، سوغۇقتىن كۆكىرىپ كەتكەن
بۇرۇن - لەۋلىرى يۈرەكنى سىقاتتى...مەن
ھاڭگىنىڭ ھورۇنلۇقىدىن ئەنسىرەپ، پۈر-
سەتنى قولدىن بەرمەي، بىر ئىلاجى قىـ
لىپ، شۇلارنىڭ ئارىسىغا تىقىلىۋالدىم.
مەن شۇ باھانەبىلەن كەنت يولىنىڭ ئاغـ
زىغا كەلگىنىمنى تۇيماي قاپتىمەن.

ئېغىر ياتار مەھەللىگە تونۇش ئۆينىڭ،
ئانام ئولتۇرغان ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ
توختىدىم. پۈتۈن ئەتراپ، ئەلە - مەلە،
تال - تېرەك، چەللىلەر قار ئاستىدا قالـ
غان. شاخ - شۇمبىلاردىكى يېغىۋېرىپ،
ئېغىرلىشىپ قالغان قارلارنىڭ ئۆزىنى
كۆتۈرەلمەي، شىرىلداپ يەرگە چۈشكىنى
جىمجىت كېچىدە ئاڭلىنىپ قالىدۇ. ئادەم
شەپىسىنى سەزگەن ئېغىلدىكى قوي - قو-
زىلار جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، غەمكىن مەرە-
شىپ قويىدۇ ۋە ئېغىلدىكى قاتتىق - قۇ-
رۇق شاخلارنى كورۇسلىتىپ چاينىغىنى ئاڭـ
لىنىدۇ... دان غېمىدە، قەدىمكى ئادىتىنى
بۇزۇپ، باش ئاخشامدىن بېرى قىچقىرىشـ
نى ئۇنۇتۇپ قالغان ئاچ پوكان تەلەيسىز
خورازلارمۇ، بۈگۈن نېمە ئۈچۈندۇ قور-
قۇشۇپ، جىمبولۇشۇپ قالغان، پۈتۈن مەھەلـ
لە غەرق ئۇيقۇدا، قار تۆكۈلۈپ تۇرۇپتۇ!...

ئالىلانىڭ ئالدىدا بەندەشۇنچە گۇناھـ
كارمىدۇر، خۇدانىڭ غەزىپى قاچانغىچە
بېسىقمايدىكىن؟!... ھەممىدىن قىسىلىۋاتـ
قان شۇ بىچارە دېھقانلار ئەتە نېمە كۈنـ
لەرنى كۆرەركىن! نان، يېقىلغۇنىڭ ئىشى
قانداق بولار؟! قار ئاستىدىكى ئاشۇ گەـ
مە - ئۆيلەردە، نۇرغۇن - نۇرغۇن ئادەمـ
لەر ئۇخلاپ يېتىپتۇ - غۇ، ئۇلار بەلكىم،
نەچچە قېتىم غەمدىن چۆش كۆرۈپ ئويـ
غانغاندۇر. ھە، دېھقانغا خۇدا ئۆزى ئاجا-
يىپ سەۋرى - تاقەت بەرگەن ئەمەسمۇ،
بۇنداق قېلىن قار ياغقان نەچچە - نەچـ
چە قىشلارنى، سوغۇقلارنى ئۆز بېشىدىن
كەچۈرگەندە، ئۇلار، ھېچقىسى يوق، ھېچـ
قىسى يوق!... دەپ ئۆزلىرىگە تەسەللىي

بېرىشكەن...

نېمىشقىدۇر، قول - پۇتۇم بوشاپ، ئى-
شىك زەنجىرىگە قولۇمنى ئۇزىتالمايتتىم.
مېنى ئىچ - ئىچىمدىن بىر قورقۇنىچ بې-
سىۋالغانىدى.

ئاخىر، ئۆزۈم بىلمىگەن هالدا ئۆي ئى-
چىگە كىرىپ قالدىم.

خۇدايا تـوۋا ، ئـۆيگـە كـىرىشـىمگە
ئانامـىنىڭ:

ــ يارمەمەت، يار مەمەت بالام!ــ دې-
گىنى مېنى هەيران - هەس قالدۇردى. ئاه
ئانام، ئۆزىنىڭ مۇقەددەس سۈتىنىڭ ئۆت-
كۈر هىدىنى ۋە دۇنيادىكى ئەڭ ئەزىز ئوغ-
لىنى ئەقىل كۆزى بىلەن شۇ قاراڭغۇ، ئىز-
تىراپلىق تۈن كېچىدە بايقاپ بولغانىدى.

ــ ئانا!... شۇ سۆزدىن كېيىن مەن ئۇ-
نىڭ بېشى ئۈستىگە سىلاپ - سېيلاپ يۇ-
رۇپ كېلىپ قاپتىمەن. ئۇ نېمىنىدۇر تى-
مىسقىلاپ يۇرۇپ، بېشىدا تـۇرغان جىنى
چىراغنى ياندۇردى.

قوللىرىنى يوتقاندىن چىقىرىپ، يۈز -
كۆزلىرىمنى، پۇت - قوللىرىمنى تىترەپ
تۇرۇپ ئـارقا ئارقىدىن سىلاپ - سېيلايت-
تى، هاياجاندىن دۇدۇقلاپ گەپ قىلالمايت-
تى. گەپ قىلماقچى بولاتتى - يۇ، ئـۆ-
زىنى تۇتۇپ تۇرالمايتتى. تىنىقلىرى ئې-
غىر بولۇپ ، ئازراق ئىسسىتمىسى باردەك
قىلاتتى. ئاخىر، ئۇنى قىلىپ، بۇنى قى-
لىپ، بىر هازادىن كېيىن تـىلـى گەپكە
كىردى.

ــ خۇدايىم رەهمەت قىلسۇن بـالام،
هەر نېمە بولسىمۇ كەپسەن، مـەن... مەن
ئۈچ كۈن بولدى، هىم... نېمە قىلاي، ئۈچ
كۈن بولدى، ئاغزىمغا ئۇۋاق سـالمىدىم.
يا جېنىم چىقمىدى، يا ياخشى بـولـۇپ
كېتەلمىدىم، خۇدا دوزاخ ئازابـىنى كۆر-
سـەتـتـى مـاڭـا ، ئـاه... غـەپلـەت
بـېـسـىـپـتۇ، غـەپلـەت، قانـداق قـى-
لىپ، ئۇخلاپ قالغاندىمەن؟ هېچ كـۆزۈم
يۇمۇلمايتتى. نېمە بولغاندۇر، كۆزۈم ئۇي-
قۇغا ئىلىنىپتۇ، شۈكرى خۇدايىم، سېنى كۆ-
رۈپ ماغدۇرۇمغا كەلگەندەك بولۇپ قال-
دىم. شۇ ئۇزاق يولدا سوغۇق ئازابىـنى
راسا تارتقانسەن بالام، قانداقمۇ چىدى-
غـانسەن، خۇدا ساڭا جەننەتكە كـىرگىلى
نېسىپ قىلار. شۇ قاتتىق سوغـۇقتا مـېنى
دەپ جاپا تارتىپسـەن، باققىنـىمغا رازى
بالام، باققىنىمغا...

ۋاي جان! (ئانام ئوڭ قولىنى سەزمەي
ئاستىغا بېسىپ سالغانىدى)، ئۇ، تۇرۇپ-
تۇرۇپ « ۋايجان » نى تەكرارلايتتى، ئەم-
ما بەكمۇ ئاچچىق، ئازابلىق ئاۋاز بىلەن
تەكرارلايتتى. هېلى ئۇ يېنىغا ئۆرۈلسە، هېلى
بۇ يېنىغا ئۆرۈلەتتى. بەزىدە دۈم، بەزىدە
ئوڭدىسىغا بولۇپ ياتاتتى، شۇ چاغدا ئۇ-
نىڭ چېكىلىرىدىن تەر قۇيۇلاتتى. تاشقى-
رىدا تىنىماي قـار ياغاتتى . ئوچـاقتىكى
هـۆل يـۇلغۇن كـۆتىكى تۈتەيتتى . ئۆي
ئىچى مۇزدەك سوغۇق ئىدى . سۈس ، ئا-
جىز چىراغ نـۇرى بـولسا ، ئـۆي ئىچىگە
ئاللىقانداق قورقۇنچلۇق كۆلەڭگۈ چۈشۈ-
رەتتى .

ــ ۋايجان، - ئانامنىڭ ئوڭ قولى تۇ-
تالماس ، قويالماس بـولۇپ قالغان . ئۇ
كېسەل ئـازابىدىن ئىڭرايتتى ، ئېلىشىپ
قالغاندەك تېز - تېز ئـۇيقۇغـا كېتىپ ۋە
يەنە ئويغىنىپ ، جـۆيلۈپ قـوياتتى ، -
ئىتمۇ مۇنداق قاتتىق چىشلىمەس، - ئاه
خۇدايىم ، ۋايجان، دوختۇرلارنىڭ ئېيتى-
شىچە ، ئانامدا رېماتىزم بـولـۇپ ، بۇ
كېسەل هـازىر رېمـاتىزم خـاراكتېرلىك
يۈرەك كېسىلىگە ئـايلانغـانىدى . گەپ

قىلىۋېتىپ ئۇنىڭ كۆزى ئاستا ئۇيقۇغا
كەتتى .

ئۇ شۇنچىۋىلا ئورۇقلاپ ، جۇدەپ كەتـ
كەنىدى . لېكىن ئۆزىنىڭ تارتقان ئاـ
زابلىرى ھەققىدە ھېچكىمگە ھال ـ مۇڭ
تۆكۈپ يۇرمەيتتى . ئەمدى ئۇ تۇرالـ
ماس بولۇپ يېتىپ كەتتى . بەلكى بىر
چاغلاردا ئۇنىڭ خۇشال ـ قۇتلۇق ئۆتـ
كەن كۈنلىرى بولسىمۇ ، بولغاندۇر ...
لېكىن تەقدىر ئۆزىنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەس
قولى بىلەن ئۇنىڭ كېلىنى سىقىپ ،
جېنىنى سۇغۇرۇپ ئالماقچى ، ئېلىپ كەتـ
مەكچى بولۇۋاتىدۇ ... ئۇ ، ئۇخلىدىمۇ ،
چۈشىدىمۇ ، تەرى يامان ، زەردىلىك ،
قاراموتۇق ئەترەت بېشىنىڭ زەھەرلىك
قاراشلىرىدىن قۇتۇلالمايدىغاندۇر ، شۇنىڭـ
دىن بولسا كېرەك ، ئۇ چۆچۈپ ئويـ
غىنىپ كەتتى . ئۇنى قارا باسقانىمكىنـ
تاڭ ، ئېغىر ـ ئېغىر تىناتتى . ئۇ ، ئويـ
غىنىپ مېنى كۆردى ۋە مەھكەم تۇتۇۋالـ
دى . دېيىشىۋالغانىدەك ئۆزىمىزنى تۇـ
تالماي يىغلاپ كەتتۇق ، مەن يىغلاپ
تۇرۇپ ، كەينى ئەگىتىپ يۇرمەي مەقـ
ستىمنى ئۇدۇللا ئانامغا ئېيتتىم :

— ئانا ، جېنىم ئانا ... ـ كېتەيلى ،
ئەمدى يەنە نېمىگە تارتىشىپ تۇرىسىز ؟
بولدىلا ئانا ، نېمە بولساقمۇ ، بىللە بوـ
لارمىز ، يالغۇز تىكەندەكلا بۇ يەردە
تۇرسىڭىز بىز ئەنسىرەپلا يۇرىدىكەنمىز .
تەندە جان بولسا ، پۇلنىڭ بىر ئىلاجىنى
قىلارمىز ، كۆزىمىز مىدىرلاپ تۇرۇپتىغۇ ؟
خۇدا ئۆزى بىر يولدا قويار ، خۇدا سىزگە
شىپالىق بېرىپ قالسا ... ئانام ئورۇق ـ
ئاجىز يەلكىلىرىنى لىكىلدىتىپ ، ئۆزىنى
يىغىدىن ھېچ توختىتالمايتتى . ئۇچاقتىـ
كى ئوت لاپ قىلىپ يېنىپ ئۆينى يورۇتـ
تى . ئۇيقۇم يوق ئىدى ، ئاستا تاڭ يوـ
رۇپ كېلىۋاتاتتى ، ئولتۇرۇپ خىيال سۇـ
رىمەن ... بىزدە قولغا چىققۇدەك ساتاـ
ساتقۇلۇق نەدە ؟ شۇ ئونبەش ـ يىگىرمە
يىلدىن بېرى ئالا قاراڭغۇدا تۇرۇپ ،
يېرىم تۈنلەرگىچە ئىشلەپمۇ يېگەن زاغـ
راڭ ئۇچۇن قەرزدار ؟! ... ئاھ ، ئانا ،
پاشا كېلىپ پىشانەڭگە قونسا ھۇركىتىشكە
ۋاقتىڭ يوق ئىدىغۇ ؟ ـ شۇ قاراڭغۇ ،
سۇرلۇك ، شامال ھۇۋلاپ تۇرىدىغان ئۆـ
يىڭدە يوقسۇزلۇق ئېشىپ ـ تېشىپ تۇـ
رۇپتۇ ؛ بىرەر قېتىم تىنىپقىنا ئولتۇرـ
غانىمىدىڭ ئانا ، مانا ئەمدى ئاغرىپ
يېتىپ قالغىنىڭدا ، بېشىڭدا خەۋەر ئېلىپ ،
كىم ئولتۇرۇپتۇ ؟ ... يەرمۇ يەر ،
گەشمۇ ـ گەش ھەيدىلىپ يۇرۇپ ، ئېتىزـ
دا ئۆلسەڭ ، ئولارغا بىر ئاۋارىچىلىق
تېپىپ بىرىدىغانلىقىڭنى بىلەتتىڭمۇ
ئانا ! ...

قاتتىق تۇرقۇپ كەتكەن ئاۋازدىن چۆـ
چۇپ ئۆزۈمگە كەلدىم . بىز ئولتۇرغان
ئۆيگە بىر ئېشەك بېشىنى تىقىپ ، بەخىراـ
مان قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ ، پۇشقۇرۇپ
تۇراتتى . ئورنىمدىن دەس
تۇرۇپ كەتتىم . بۇنداق
خورلۇققا چىداش مۇمكىنمۇ ئاخىر ! يەرـ
بىلەن يەكسان بولۇپ كەتسەممۇ ، بۇئەرـ
كە جانىۋارنىڭ تازا بىر ئەدىبىنى بېرىپ
قويۇش نىيىتىگە كەلدىم .

خۇدايا توۋا ، بۇ تام قوشنا ئۆيدىكى
دادۇي بوغالتىرىنىڭ ئېشىكى بولۇپ ، ئۆيـ
نىڭ سۇۋاقلىرىنى كەينى پۇتلاپ تېپىپ
چۇشۇرۇۋېتىپ ، تامنىڭ شاخلىرىنى كورۇسـ
لىتىپ يەپ تۇراتتى . قولۇمغا چىققان ئوـ
تۇن بىلەن ئېشەكنىڭ باشلىرىغا پۇتۇن

(ئاخىري 49 ـ بەتتە)

ئالتۇن ھالقا

(ھېكايە)

ئابلەت مەمتىمىن

مەن شوپۇر بولدۇم. شوپۇر بولغاندىمۇ
قانداق ماشىنىنىڭ شوپۇرى دەڭ؟ ھۆكۈ-
مەت قارىمىقىدىكى كونا شىركەتنىڭ، ئىم-
پورت قىلىنغان، سۈرئىتى تېز، كۆرۈنۈشى
كۆركەم، كۆتۈرۈشلۈكى يۇقىرى، ئاق رەڭ-
لىك يۈك ماشىنىسىنىڭ شوپۇرىمەن.

شوپۇر دېگەن پۇلنى كۆپ تاپىدۇ. ئۇ ماشى-
نىسىنى شەھەرمۇ شەھەر ھەيدەپ ھۆكۈمەت
ئۈچۈن يىل بويى پۇلغا ئىشلىگەندىن سىرت،
ئانچە- مۇنچە ئۆز غېمىنىمۇ يەپ قويىدۇ،
بۇ ھەممىگە مەلۇم. مەن بۈگۈن تۇنجى
قېتىم رولنىڭ سىپىنى تۇتۇپ، ئۆزۈم ئى-
گىدارچىلىق قىلىدىغان ماشىنىنى ھەيدەپ
كېتىۋاتقىنىمدا ، پۇل تېپىش توغرىسىدا
ئويلىشىپ قالدىم. باغلام - باغلام، تاتا-
زا- تاتازىلاپ پۇل تېپىش توغرىسىدا خى-
يال قىلدىم. ئەمما مېنىڭ پۇل تېپىپ ھە-
شەمەتلىك شەخسىي قورۇ جاي سېلىش نىيى-
تىممۇ، ئالىي رېستورانلارغا كىرىپ گۈزەل
جانانلارغا پۇل خەجلەپ كۆڭۈل ئېچىش
نىيىتىممۇ يوق. ئانچە پۇل تاپتىم،
مۇنچە پۇل تاپتىم دەپ ئەل - ئاغىنىلە-
رىم ئارىسىدا ماختىنىشنىمۇ ئارزۇ قىلمايـ
مەن. پەقەت پۇل تاپىمەن، مىڭلاپ، ئون
مىڭلاپ پۇل تاپىمەن. قانچە كۆپ تاپسام-
مۇ زادىلا بولدى قىلمايمەن. ئاندىن خۇدا
بۇيرىسا تاپقان بارلىق پۇللىرىمغا ئالتۇن
ھالقا ئالىمەن. ئانامغا، ئاشۇ كۆزدىكى
گۈلدەك سۆلۈپ كېتىۋاتقان ئانامغا ئال-
تۇن ھالقا ئېلىپ بېرىمەن. ئۇنىڭغا بىر
ئەمەس، ئون، يىگىرمە، ئوتتۇز ئالتۇن
ھالقا ئېلىپ بېرىمەن. سىز ھەيران قې-
لىۋاتامسىز؟ مېنىڭ بۇ ئارزۇيۇمنىڭ بىخ
سۈرگىنىگە خېلى بولدى.

دۇنيادا ئانا دېگەننىڭ سەتى يوق! ۋە-
ھالەنكى مېنىڭ ئانام بارلىق ئانىلار ئى-
چىدىكى ئەڭ گۈزەل ئانا. ئۇنىڭ زىلۋا
ۋە ئېگىز قامىتى، مېھرىبانلىقى چېچىلىپ
تۇرىدىغان كۆزلىرى، ئۇزۇن ۋە توم قارا
سۇمبۇل چاچلىرى كىچىككىمدىنلا ماڭا تو-
نۇش، قاچان ئىكەنلىكى يادىمدا يوق، توق-
قۇز - ئون ياش چاغلىرىم بولسا كېرەك.
بىر كۈنى مەن ئانامغا ئەگىشىپ بازارغا
بارغانىدىم. بازاردىكى كىشىلەر نېمىشقىدۇر
ھەممىسى دېگۈدەك بىزگە تىكىلىپ قارىشاتـ
تى. يېنىمىزدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئەرلەر
ئىختىيارسىز ئارقىغا بۇرۇلۇپ ئانامغا نە-
زەر سېلىشاتتى. مەن بۇنىڭدىن نېمىگىدۇر
ھەيران بولاتتىم. ئانام بىر ياييمكەشنىڭ
ئالدىدا توختاپ، بىر نەرسە توغرى-
سىدا سودىلىششقا باشلىدى. شۇ ئەسنادا
ياندىكى بىر نەچچە ئەركىشىنىڭ ئۆز ئا-
را قىلىشىۋاتقان سۆزلىرى قۇلىقىمغا كى-
رىپ قالدى:

— كىم بۇ پەرىشتە سۈپەت؟
— ئىسمايىل تۆمۈرچىنىڭ خوتۇنى.
— قايسى ئىسمايىل تۆمۈرچىنىڭ؟
— قۇمثېرىقتىكى ئىسمايىل تۆمۈرچى-
نىڭچۇ.
— ئەجەب چىرايلىق خوتۇن ئېلىۋاپ-

تىكىنا كاساپەت...

مەن سۆھبەتنىڭ ئانام توغرىسىدا كېـ
تىۋاتقانلىقىنى پەملەپ قالدىم. ئانام
راستىنلا شۇنچە چىرايلىقمىدۇ؟ سودىسىنى
تۈگىتىپ بۇرۇلغاندىلا مەن ئانامنىڭ چىـ
رايىغا تىكىلدىم. ئاق ئالمىدەك سۈزۈك
چىرايى، قارلىغاچنىڭ قانىتىدەك ئەگمە
قاش، ناچىدەك بۇرۇن، تاناپ تارتقاندەك
كەلگەن تۈز قاڭشار، قىزىلگۈلدەك ئېچىلىپ
تۇرغان ئىككى مەڭزى كۆز ئالدىمدانامامـ
يان بولدى. مەن ھەر كۈنى تالاي قېتىم
تىكىلىپ قارايدىغان ئاشۇچىرايىنىڭ بۇنـ
چىۋىلا گۈزەل ئىكەنلىكىنى نېمىشقا ھاـ
زىرغىچە ھېس قىلمىغاندىمەن؟ بۇنىڭغا
ئۆزۈممۇ ھەيران ئىدىم.

كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئانامنىڭ رۇخـ
سارىغا، ئانامنىڭ قامىتىگە ھەر قېتىم نەـ
زەر سالغىنىمدا قەلبىمدە «مېنىڭ ئانام
نېمە دېگەن چىرايلىق» دېگەن بىر پەخىرـ
لىنىش تۇيغۇسى مەۋج ئۇرۇپ، قەلبىم
ئاللىقانداق بىر تۇيغۇ ئىلكىدە سۆيۈـ
نۈپ كېتەتتى. ئانامنىڭ رۇخسارىدا ھەـ
قىقەتەنمۇ سىرلىق بىر خىل گۈزەللىك
بار ئىدى. ئۇنىڭ ئاشۇ بىر ـ بىرىگە توـ
لىمۇ ماس كەلگەن قاش-كۆزلىرى ئارىسىـ
غا نامەلۇم مۇقەددەس مەپتۇن قىلغۇچى
بىر گۈزەللىك سېھرى يوشۇرۇنغانىدى.
بۇ گۈزەللىك سېھرى ئانامدىن ئۆزگە
ھېچقانداق ئايال زاتىدا تېپىلمايدىغانـ
دەك تۇيۇلاتتى.

ئاستا ـ ئاستا چوڭ بولدۇم. قاچان،
قايسى كۈن ئەقلىمگە كەلگەنلىكىم نامەـ
لۇم. ئىشقىلىپ تۇيۇقسىز ئانام چېھرىدىـ
كى گۈزەللىكنىڭ، ئۇنىڭغا نۇر قوشۇپ
تۇرغۇچى مەنبەنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى
ئاز ـ تولا ھېس قىلىپ قالدىم. ئۇنىڭ

ئاشۇ خۇشپىچىم قامىتىگە نۇر ـ جۇلا قوشۇپ
گۈزەللىكىگە رەڭ بېغىشلاپ تۇرغىنى ئانامـ
نىڭ قۇلىقىدىكى ئالتۇن ھالقا ئىكەن.

يېرىم چەمبەردەك ئەگمە، قۇياشتەك نۇرـ
لۇق ئالتۇن ھالقا ئانام چېھرىگە نۇر سېـ
پىپ ئۇنىڭدا گۈزەل جۇلالارنى ھاسىل قىلـ
غانىكەن. ئاھ ئانام، ئالتۇن ھالقىلىق
ئانام. «ئاناڭنى ئاتاڭغا پەردازسىز كۆرـ
سەتمە» دېگىنى شۇ ئىكەندە قەدىمقىلارـ
نىڭ... ئانامغا ھەر قېتىم نەزەر سالغىـ
نىمدا ئاشۇ ئالتۇن ھالقىنىڭ ئاجايىپ
خاسىيىتى ھەققىدە ئويلايدىغان بولدۇم.

بىر كۈنى ئانامدىن تۇيۇقسىز سوراپ
قالدىم:

— ئانا، ئالتۇن ھالقىڭىزنى قاچان سېـ
تىۋالغان؟

ئانامنىڭ قىزىل گۈلدەك مەڭزىلىرى
يەنىمۇ بەكرەك نۇرلىنىپ كەتكەندەك ئاـ
شۇ ئىككى مەڭزىدە قىپقىزىل ئوت كۆـ
يۈۋاتقاندەك بولدى. كۆزلىرىدىن ئانلارـ
غا خاس تارتىنىش ۋە خىجىللىق بالقىپ
چىقتى.

— ئانامدىن قالغان بالام، ـ دېدى ئاـ
نام بېشىمنى سىلىغىنىچە، ـ ئۇنىڭغىمۇ ئاـ
نىسىدىن قالغانىكەن. بۇ تولىمۇ بۇرۇنـ
قى ئىشلار... ئەجەب سوراپ قالدىڭىزغۇ؟

— سىزگە بەكمۇ يارىشىدۇ. ھالقىڭىزنى
ئاسقىنىڭىزدا چېھرىڭىزگە بىردىنلا سېھىرـ
لىك ئاپتاپ چۈشكەندەك گۈزەللىشىپ
كېتىسىز...

ئانام يەنە ۋىللىدە قىزاردى، ھەتتا
ئۇنىڭ ئاشۇ ئالتۇن ھالقا ئاسقان قۇلاقـ
لىرىمۇ قىزىرىپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئاشۇ
قېتىمقى ئەدەبسىز سوئالىمدىن كېيىن ئانام
ئالتۇن ھالقىسىنى تاقىمايدىغان بولۇۋالدى،
ئۇ يەنىلا گۈزەل ئىدى. لېكىن ماڭا ئاشۇ

ئالتۇن ھالقىسىنى تاقىغاندىلا يەنىمۇ بەكرەك گۈزەللىشىپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. مەن ئۇنىڭ دائىم ئالتۇن ھالقىسىنى تاقاپ يۈرۈشىنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم.

شۇنىڭدىن كېيىن، ئالتۇن ھالقىنى ئۇنىڭ قۇلىقىدا ئىككى قېتىم كۆردۈم. ئالدىنقىسىنى مەن «تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپى» نىڭ شوپۇرلۇق سىنىپىنى تاماملاش ئالدىدا تۇرغاندا كۆرگەنىدىم. ئانام مەكتەپكە مېنى يوقلاپ كەپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ ئالتۇن ھالقىسىنى قۇلىقىغا تاقىۋالغانىدى. سىنىپ مۇدىرىمىزنىڭ ئېغىزىنى ھاڭ ئېچىپ ئانامنىڭ جامالىغا تىكىلىپ قالغانلىقىنى سېزىپ قالدىم. ئۇ ئاشۇ ھالىتىدە ئېغىزىغا چىۋىن كىرىپ كەتسىمۇ سەزمىگۈدەك دەرىجىدە قېتىپ قالغانىدى. قەلبىمنى ئاللىقانداق بىر ۋەھىمە چاڭگىلىغا ئالغاندەك بولدى. نېمىلەرنى دېگەنلىكىم ئېسىمدە يوق، پەقەت ئانامنى تېزرەك يولغا سالغانلىقىمنى، ئۇنىڭ گۈزەل قامىتى ۋە ئالتۇن ھالقا نۇر چېچىپ تۇرغان رۇخسارىنى ئاشۇ مەستانە كۆزلەردىن قاچۇرغانلىقىمنىلا ئەسلىيەلەيمەن. شۇقېتىم ئانامنىڭ گۈزەللىكى ۋە ئالتۇن ھالقىسى ئۈچۈن نېمىشقىدۇر بىرىنچى قېتىم خىجىللىق ھېس قىلدىم. قەلبىمدە ئاچچىق ئارىلاش بىر خىل خوۋلۇقنىڭ ئىزى قالدى. ئانامغا ياكى سىنىپ مۇدىرىمغا ئاچچىقلانغانلىقىمنى بىلەلمىدىم. ئانام كەتكەندىن كېيىن سىنىپ مۇدىرىم مەندىن سورىدى:

— ئۇ سېنىڭ ئاناڭمۇ؟ — بۇ ئۇنىڭ ئانام كېتىپ ئالاھەزەل يېرىم سائەتلەردىن كېيىن سورىغان سوئالى ئىدى.

كېيىنكى قېتىمقىسى بۇنىڭدىن تەخمىنەن بىر - ئىككى ئاي ئىلگىرىكى ۋاقىت بولسا كېرەك. ئانامنىڭ قۇلىقىدا يېنىك چايقىلىپ تۇرغان ئالتۇن ھالقىنى غىلىپپالا كۆرۈپ قالدىم. ئەقىل كۆزلىرىم ئۇنىڭ جامالىنىڭ ئاجايىپ نۇرلىنىپ كەتكەنلىكىنى، تەڭداشسىز گۈزەللىكىنىڭ جەۋلان قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتى... مانا ئەمدى ئاشۇ ئالتۇن ھالقا يوق. ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە نۇر - رەڭ بېرىپ، ھۆسن بېغىشلىغۇچى مەنبە يوق. ئانامنىڭ جامالىغا ھەر قېتىم كۆزۈم چۈشكەندە ئۇ ياداپ، قېرىپ كېتىۋاتقاندەك، ئۈششۈك تەگكەن گۈلدەك سولۇپ سارغىيىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. قەلبى نېمىدىندۇر ئازاب چېكىۋاتقاندەك، نېمىگىدۇر ئېچىنىۋاتقاندەك سېزىلىدۇ. ۋايىغا يەتكەن ئوغۇل ئۈچۈن ئانا قەلبىنىڭ چىگىلگەنلىكىنى كۆرۈشتىن ئارتۇقراق ئازاب بارمۇ؟ ئانىسىنى مۇراد - مەقسىتىگە يەتكۈزۈشتىن ئارتۇقراق ئارمان بارمۇ؟ مەن پۇل تاپىمەن، باغلام - باغلام، تاتازا - تاتازىلاپ پۇل تاپىمەن، ھەممىسىگە ئالتۇن ھالقا سېتىۋالىمەن. ئانام ئۈچۈن، ئۇنىڭ ياشلىقى، گۈزەللىكى ئۈچۈن ئالتۇن ھالقا سېتىۋېلىپ بېرىمەن. مېنىڭ پۇل تېپىشتا بۇنىڭدىن باشقا مەقسىتىممۇ يوق. چۈنكى يېقىندىلا ئۇنىڭ ئاشۇ گۈزەل رۇخسارىغا نۇر بەخش ئەتكۈچى تەۋەرۈك ئالتۇن ھالقىسى بىر ئاچ ئەجدىھانىڭ قارنىغا كىرىپ كەتتى، ئەجدىھانىڭ قارنىدەك تويماس بىر ھاڭغا چۈشۈپ كەتتى.

مەن شوپۇرلۇق كۇرسىنى تاماملاپ پراۋا ئالغىنىمدىن كېيىن ئىش كۈتۈپ ئىككى يىل تۇرۇپ قالدىم. بارمىغان ئىدارە، دوقمۇرمىغان دەرۋازا، يېلىنمىغان يالۋۇرمىغان تونۇش-بىلىشلەر قالمىدى. لېكىن شوپۇر دېگەن

ئۈستىنىڭ قۇرتىدەك تـولا بـولۇپ كەتكەن
بۇ كۈنلەردە ئۇنداق ئوڭاي ئېچىلىدىغان
دەرۋازا، ئوڭـايلا هـەيدەيـدىغان ماشىنا
نەدە تۇرۇپتۇ؟ هەممىسى بىرلا سۆزنى ياد-
لىشىۋېلىشقاندەك «شتات تولۇق،شوپۇرغا
ئېھتىياجىمىز يوق» دەپ جاۋاب بېرىشتى.
كۈتۈپ تۇرماقتىن باشقا ئىلاجىمىز بول-
مىدى.«ئارقا ئىشىكتىن ماڭ، زامانغالايىق
بىر نەرسە شۇڭغۇت» دەپ مەسلىھەت بەر-
گەنلەر بولدى. لېكىن، ئۇ ئارقا ئىشىك
قەيەردە؟ قايسى ئىشىك بىلەن قەيەرگە
شۇڭغۇتىمىز؟ قۇمتېرىقلىق كەمبەغەل تۆ-
مۈرچىنىڭ شۇڭغۇتقۇدەك نېمىسى بار؟ بىز
يەنىلا قەيەرگە سولاپ قويغان يول-
ۋاستەك چىقىش يولى تاپالمايتتۇق،هەم-
مە ياق يوروق كۆرۈنەتتى. لېكىن قاياق-
قا ماڭمايلى،ئەينەك ساندۇقنىڭ ئىچىگە
كىرىپ قالغان چىۋىندەك دوقۇرۇپ توخ-
تاپ قالاتتۇق. ئۆزىمىزنى هەر تەرەپكە
ئۇراتتۇق. يەنە دوقۇرۇپ يىغلايتتۇق...
شۇنداق كۈنلەردە ئالتۇن هالقىلىق
ئانامنىڭ ئانچە يىراق بولمىغان
بىر تۇغقىنىنىڭقاتناش شىركىتىگە دىرېك-
تور بولغانلىقىنى ئاڭلاپ قالدۇق.
بىزگە گويا يىراقتىن قۇتقۇزۇش يۇلتۇزى
كۆرۈنگەندەك بولدى. «بۇ كىـ-
شى پارا يېمەسمىش، ئارقا
ئىشىكنى پېچەتلەپ مەهكەم ئېتىۋەتكەن-
مىش، ئەمدى هەممە ئىش ئىزىغا چۈ-
شەرمىش...» چىرايلىق گەپلەر قۇلىقى-
مىزنى بىر ئىلىك سەمرىتىۋەتكۈدەك كۆپ
ئىدى. ماڭا ئىشلىرىم بىردىنلا هەل بول-
دىغاندەك، يېپيېڭى ماشىنىنىڭ شوپۇرى
بولۇپ رولدا غادىيىپ ئولتۇرۇپ ئەتىلا
يولغا ئاتلىنىپ كېتىشىمدە گەپ يوقتەك
تۇيۇلاتتى.

مەن خۇشاللىقىمدىن يوغان بىر سېۋەت-
كە ياقۇتتەك سارغىيىپ پىشقان سايۋا ئۆ-
زۈمدىن لىق قاچىلاپ هېلىقى دېرىكتور
تۇغقىنىمىزنىڭ ئۆيىگە قاراپ ئاتلاندىم.
— شتاتىمىز تولۇق، شوپۇرغا ئېھتى-
ياجىمىز يوق... — ئۇ كىشىمۇ ماڭا ئاشۇ
گەپنى تەكرارلاپ بەردى. قاقشاپ، قاي-
ناپ قايتىپ كەلدىم.

ئۆيگە كەلگەندە ئانام بىچارىغا قان-
داق تاپا - تەنىلەرنى قىلغانلىقىمنى بىل-
مەيمەن. بەلكىم «ئۇنداق تۇغقىنىڭىزنى-
يەي... مۇنداق تۇغقىنىڭىزنى-يەي...»
دېگەندىمەن. بىچارە ئانام مۈگدىنىپ،
غېرىبسىنىپ ئولتۇرۇپ كەتتى. لېكىن ئە-
تىسى ئاشۇ تۇغقىنىنى ئۆزى ئىزدەپ كەت-
تى. قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭ كۆزلىرىدى-
كى غېرىبلىق كۈلەڭگۈلىرى يەنىمۇ قو-
يۇقلىشىپ كەتكەنىدى. ئانام ئۇلارنىڭ
ئۆيىگە بىر ئاي ئىچىدە ئۈچ قېتىم قاتىرىدى.
ئۇ هەر قېتىم قايتىپ كەلگەندە تېخىمۇ غې-
رىبسىنىپ كەتكەندەك تۇيۇلاتتى. هۆسن-
جامالىنى چاڭ - توزان بېسىپ، قاش-كۆز-
لىرىنىڭ ئەتراپىغا قورۇق چۈشۈپ، قېرىپ
كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كېتەتتى. ئانام-
نىڭ ئاشۇ هالىنى هەر قېتىم كۆرسەم قەل-
بىمنى غايىبانە بىر نەرسە غاجىلىغاندەك
ئازابلىنىپ كېتەتتىم. هەممىدىن ۋازكەچ-
كۈم، ئاتامنىڭ بولقىسىنى كۆتۈرۈپ تۆ-
مۈرچىلىك سەندىلى ئالدىغا كېلىپ هەم-
مىنى بولدى قىلغۇم كېلەتتى. لېكىن...

ئانام ئاخىرقى قېتىم ئۇلارنىڭ ئۆيى-
گە ماڭغاندا ئاشۇ چىرايلىق ئالتۇن هال-
قىسىنى تاقاپ كەتتى. بىراق، ئۇ كەچتە
قايتىپ كەلگەندە قۇلاقلىرىدا ئالتۇن هال-
قىسىنىڭ يوقلۇقىنى سېزىپ قالدىم. ئۇ-
نىڭ قۇلاقلىرىغا مىختەك قادالغان كۆزلى-

رىمنى سەزگەن بولسا كېرەك. ئانامنىڭ
لەۋلىرى بىردىنلا ئۆمچەيگەندەك كۆرۈ-
نۈپ كەتتى. بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەۋات-
قان ۋۇجۇدىغا كۈچلۈك بىر يىغا قىستاپ
كېلىۋاتقاندەك، ئۇنى ئېيتقۇسىز گۈزەللەش-
تۈرۈپ تۇرىدىغان سېھىرلىك نۇر ئۆچۈپ
قالغاندەك تۇيۇلاتتى. ئەمما ئۇنىڭ كۆز-
لىرىدىن ئانا قەلبىگە خاس بولغان شاد-
لىقنى كۆرگەندەك بولدۇم.

— ئىشىڭ ھەل بولدى بالام، ئەتە ئىش-
قا چۈشىدىغان بولدۇڭ. دىرېكتور تۇغقى-
نىمىز سېنى ئەتە كېلىپ ئىشقا چۈشسۇن
دېدى...

ئانامنىڭ ئاۋازى ماڭا گويا يىغلاۋات-
قاندەك ئاڭلاندى. مېنىڭ ۋۇجۇدۇمغىمۇ
يىغا ئۇلاشقاندەك بولدى. لېكىن بۇنىڭ
شادلىق يىغىسى ياكى ئېچىنىش يىغىسى
ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىم. ئانامنىڭ چىراي-
لىق ئالتۇن ھالقىسى، ئۇنىڭ گۈزەللىكى-
گە نۇر سېپىپ تۇرىدىغان تەۋەررۈك ئالتۇن
ھالقا ئەجدىھانىڭ قارنىغا كىرىپ كەت-
كەنىدى. ئاھ، ئالتۇن ھالقا...

مانا مەن شوپۇر بولدۇم. يەنە كېلىپ
دەسلەپتىلا ئىمپورت قىلىنغان سۈرئىتى
تېز، كۆرۈنۈشى كۆركەم، كۆتۈرۈشلۈكى زور
ئاق رەڭلىك يۈك ئاپتوموبىلىنىڭ شوپۇ-
رى بولدۇم. مەن پۇل تاپماقچىمەن، مەن
پۇل تاپالايمەن. پۇل تاپسىملا تاپقان پۇل-
لىرىمنىڭ ھەممىسىگە ئانامغا ئالتۇن ھال-
قا ئېلىپ بېرىمەن. ئاھ، ئۇ تەۋەررۈك ئال-
تۇن ھالقىسىنىڭ ئورنىنى باسالامدىكىن؟

(بېشى 44 - بەتتە)

جان - جەھلىم بىلەن ئۇرۇپ كەتتىم...
ئەندى مېنىڭ كۆزۈمگە ھېچنەرسە كۆرۈن-
مەيتتى. ھېلىقى بىر ئېشەك ئىكەن، ئۇن
يولۋاس بولسىمۇ، ئالدىمغا يۈگۈرۈپ، ھۆ-
كىرەپ كېلىشىدىن كۆزۈمنى مىت قىلمايت-
تىم. ئېشەك مەندىن تېگىشلىك ئىنئام ئال-
غاندىن كېيىن، يامان پەيلىدىن قورققان
بولسا كېرەك، مۇبارەك بېشىنى ئۆيدىن
ئېغىلغا تارتىۋالدى...

ئۆزۈمنى تۇتالماي، تاڭ ئاتقۇچە، جا-
لاق - جۇلۇق تىترەپ چىقتىم. ئانام بىر
قولىنى ساڭگىلىتىپ، لاتا - پۇتا، يوتقان-
كۆرپىلىرىنى نېرى - بېرى يىغىشتۇرۇپ،
پارچە - پۇراتلىرىنى خالتىغا سېلىۋات-
قاندا، مانا شۇ تەۋەررۈك كالاچ ئۇنىڭ قو-
لىدا تۇراتتى.

چىۋەر - چاققان ئايالىم، داستىخاننى
يىغىشتۇرۇۋېتىپ، ئۆڭۈپ كەتكەن چىرا-
يىمدىن بىر نەرسىنى سەزگەندەك، ھېلىقى
كونا كالاچنىڭ چاڭ - توزانلىرىنى سۈر -
تۈپ، قولىدا تۇتقىنىچە تۇرۇپ قالدى...
مەن بالا - چاقىلىرىم بىلەن تىنىچ - ئا-
مان، بىللە ئولتۇرسامىمۇ، ئانامنىڭ ئاشۇ
تارتقان جەۋرى - جاپالىرى يوغان بىر
تاش بولۇپ، يۈرىكىمنى ئاستىغا بېسىپ
تۇرماقتا؟!...

«دانىشمەن» ئامبال

(رىۋايەت)

مۇختەرجان مۇھەممەت

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئامبال ئۆتكەنىكەن، ئۇ بىر كۈنى بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ ئولتۇرۇپتۇ ۋە تۇرۇپلا كاللىسىغا بىر ئوي كەپتۇ - دە، ئۆز - ئۆزىگە:

— پاھ، مېنىڭ ئەقىل - پاراسىتىم بىلەن بۇ شەھەر، بۇ يۇرت ئامان تۇرمىسا، مېنىڭ ئەقىل-پاراسىتىم بىلەن خەلقى ئالەم تۇرمۇش يولىنى تاپمىسا... ئەگەردە مەن بولمىغان بولسام جاھان نېمە بولار ئىدى - ھە، - دەپ ئويغا چۆشۈپتۇ. بۇنداق چوڭقۇر تەپەككۇر قىلىش ئامبالنىڭ ئادىتىگە ئايلانغانىكەن. ئۇ ئويلاپ - ئويلاپ كاللىسىغا مۇنداق بىر خىيال كەپتۇ:

— راست ئەخمەقلەردىن شەھىرىمىزدە تالاي - تالاي تۇرسا، شۇلاردىن بىر نەچچىنى تېپىپ راسا ئەدىبىنى بېرىپ، باشقىلارنى ئىبرەت قىلمايمۇ، - دەپ دورغا بەگنى ئالدىغا چاقىرتىپتۇ.

— خوپ ھەزرەتلىرى، قانداق تاپشۇرۇقلىرى باركىن، - دەپ تىك تۇرۇپتۇ دورغا ئامبال ئالدىدا.

— ساڭا بىر پەرمانىم بار، سەن بۈگۈن بازار ئارىلاپ ئۈچ ئەخمەق تېپىپ، ئۇلارنىڭ ئەخمەقلىق قىلىقلىرىنى ماڭا دەپ بېرىسەن، مەن ئۇلارنىڭ ئەخمەقلىق قىلمىشلىرىنىڭ ئېغىر - يېنىكلىكىگە قاراپ، ئۇلارغا جازا بېرىمەن، - دەپتۇ بۇرۇتىنى تالاپ تۇرۇپ ئامبال.

دورغا بەگ پەرماننى بېجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بازارغا چىقىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ قارىغۇدەك بولسا، بىر ئادەم ئۆشنىسىگە تاغارنى ئارتقان ھالدا ئېشەككە مىنىپ كېتىۋاتقۇدەك.

— ھەي ئەخمەق، تاغارنى ئېشەككە ئارتماي، ئېشەكنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ يەنە ئۆشنەڭگە ئارتىۋاپسەنغۇ، - دەپ سوراپتۇ دورغا بەگ.

— ئېشىكىم سەل ئاجىز ئىدى، مەن مىنسەم، ئۇنىڭ ئۈستىگە تاغارنىمۇ ئارتسام، ئېشەككە زۇلۇم بولارمىكىن دەپ شۇنداق قىلدىم، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئېشەكتىكى كىشى.

— ھە تاپتىم، تاپتىم، ئەخمەقتىن بىرنى تاپتىم، - دەپ دورغا خۇشلۇقىدىن ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ۋە ئادرېسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سورىغاندىن كېيىن يەنە ئىككى ئەخمەق تېپىش ئويى بىلەن يەنە بازار ئارىلاپ ئىزدەشكە باشلاپتۇ. مېڭىپ - مېڭىپ سېپىل دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە قارىغۇدەك بولسا دەرۋازا ئالدىدا بىر كىشى بىر

خادىنى كۆتۈرۈپ، ھېلى يانتۇ تۇتۇپ، ھېلى تىك تۇتۇپ، سېپىل دەرۋازىسىدىن خادىنى ئۆتكۈزەلمەي تۇرغۇدەك. دورغا بۇنى كۆرۈپ:

— ھەي، نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ خادا بەك ئۇزۇن ئىكەن، يانتۇ قىلسام دەرۋازىنىڭ كەڭلىكىدىن ئېشىپ قالدى، تىك قىلسام دەرۋازىنىڭ ئېگىزلىكىدىن ئېشىپ قالدى، بەلكەن بولسام كېچىكرەك خادا ئېلىپ كېلىدىكەنمەن، — دەپتۇ ھېلىقى كىشى. دورغا:

— ياخشى بولدى، بىردەمدىلا ئىككى ئەخمەق تېپىلدى، ئۈچىنچى ئەخمەقنىمۇ بىردەمدە تاپىدىغان بولدۇم دەپ خۇشلۇقىدىن بۇ ئادەمنىڭ ئىسمى-شەرىپى ۋە ئادرېسىنى سورىغاندىن كېيىن ئۈچىنچى ئەخمەقنى تېپىش ئۈچۈن يولغا راۋان بوپتۇ. مېڭىپتۇ-مېڭىپتۇ، شەھەرنى بىر قانچە قېتىم ئايلىنىپتۇ. ئۈچىنچى ئەخمەق زادىلا تېپىلماپتۇ. كەچ كىرىپتۇ، ئەمدى تانىداق قىلغۇلۇق، — دەپ دورغىنىڭ بېشى قېتىپتۇ. ئاخىرى ئائىلاج ئامبالنىڭ ئالدىغا بېرىشقا مەجبۇر بوپتۇ. ئامبال دورغىنى كۈتۈپ تەقەززا بولغانىكەن. دورغىنى كۆرۈپلا:

— سەن ئەتىدىن كەچ بولغۇچە نەلەردە يۈردۈڭ؟ قېنى تاپقان ئەخمەقلەر؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەزرەتلىرى يۇرتىمىزدا ئىككى ئەخمەقلا تېپىلدى، كەچكىچە ئۈچىنچى ئەخمەقنى ئىزدەيمەن دەپ ئاۋارە بولدۇم، ئۈچىنچىسى زادى تېپىلمىدى، — دەپ مەلۇم قىپتۇ دورغا تىترەپ تۇرۇپ. ئامبال:

— قېنى ئەخمەقلەرنىڭ قىلىقلىرىنى سۆزلەپ باق، — دەپتۇ. دورغا بىرىنچى ئەخمەقنىڭ قىلىقىنى سۆزلەپ بەرگەنىكەن، بۇنى ئاڭلىغان ئامبال:

— راست، راست بۇ كىشى راستىنلا ئەخمەق ئىكەن، — دەپتۇ.

ئىككىنچىسىنىڭ قىلىقىنى ئاڭلىغان ئامبال:

— ھەي بۇ ئەخمەقنى، ئۇنداق قىلغۇچە خادىنى سۇندۇرۇپ ئۆتسە بولمامدىكەن، شۇنىڭغىمۇ ئەقلى يەتمىگەن بارمۇ، — دەپ ئۆزىنىڭ كۆرسەتكەن ئەقلىدىن مەمنۇنلۇق ھېس قىلىپ كېرىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئامبالدىن بۇ گەپنى ئاڭلىغان دورغا دەرھال:

— ھە ئەمدى ئۈچىنچى ئەخمەقمۇ تېپىلدى، — دەپ ۋارقىرىۋېتىپتۇ ۋە يەنە دەرھاللا ھاياجىنىنى بېسىۋېلىپ سىرتقا قاراپ تېز-تېز مېڭىپتۇ. ئامبال:

— ھەي دورغا، توختا! ئۈچىنچىسىنى تاپتىم دەيسەن، ئەمىسە دېمەي نېمىشقا چىقىپ كەتمەكچى بولىسەن؟ — دەپتۇ. لېكىن دورغا ئۈن-تىنسىز ھالدا چىقىپ كېتىپتۇ. دورغىنىڭ كەينىدىن چىققان خاتىق:

— دورغا بېگىم، ئۈچىنچى ئەخمەقنى دېمەي چىقىپ كەتتىڭىزغۇ: ئۇ زادى كىم؟ — دەپ سوراپتۇ. دورغا كەينىگە قارىماستىن:

— ئۇنى ئامبال ئالماشقاندا دەيمەن، — دېگىنىچە چىقىپ كېتىپتۇ.

تەنقىد ئادىل، توغرا بولۇشى كېرەك

ئابدۇقادىر مەتسىدىق، ئابدۇلھەكىم كېرەم

ئەدەبىي تەنقىد ــ ئەدەبىي ئەسەر بىلەن كىتابخانلار ئوتتۇرىسىدىكى كۆۋرۈك بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئەدەبىي ئىجادىيەتنى يۈكسەلدۈرۈش، ئاپتورلارنى تەربىيەلەش ۋە ئۇلارغا ئىلھام بېرىش قاتارلىق جەھەتلەردە تۈرتكىلىك رول ئوينايدۇ. شۇنداق ئىكەن، ئەدەبىي تەنقىد بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار مول ئەدەبىيات نەزەرىيىسى بىلىملىرىگە ئىگە بولۇپلا قالماي، يەنە توغرا ۋە ئىلمىي دۇنيا قاراشقا، ئەدەبىي ئەسەرنىڭ سەنئەتلىك قانۇنىيىتىنى ھېس قىلالايدىغان سەزگۈرلۈككە، مۇئەييەن ئەسەر ئۈستىدە ئەتراپلىق پىكىر يۈرگۈزۈپ، توغرا، ئادىل ھۆكۈم چىقىرالايدىغان ئەمەلىي ئىقتىدارغا، شۇنداقلا مول تۇرمۇش بىلىمىگە ئىگە بولۇشى كېرەك.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى ئەدەبىياتىمىزدىكى بىر ئاجىز ھالقا ــ ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، ئارقا ـ ئارقىدىن بىر تۈركۈم ئەدەبىي ئوبزورلارنى كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى ۋە جامائەتچىلىكنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى. مۇشۇ قاتاردا روزىتوختى داۋۇت بىلەن ئەركىن داۋۇتنىڭ مەزكۇر ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان (1991 ـ يىل 5 ـ سانىدا) بىر تۈركۈم شېئىرلىرى ئۈستىدە سادىر ئەكرەمنىڭ «ئەكس سادا» (1992 ـ يىل 2 ـ سانىدا)، ئەنۋەر ھوشۇرنىڭ «تەنقىد ئىلمىي بولۇشى كېرەك» (1992 ـ يىل 4 ـ سانىدا) قاتارلىق ماقالىلىرى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن ئوخشاش بولمىغان كۆز قاراش شەرھلەنگەن بۇ ئىككى پارچە ماقالە ئىلمىي مۇنازىرە تۈسىنى ئالغانلىقى سەۋەبلىك دىققىتىمىزنى قوزغىدى.

بىز ئەسلى ئەسەرنى ۋە بۇ ئىككى پارچە ماقالىنى قايتا ـ قايتا ئوقۇپ، سېلىشتۇرۇپ كۆرۈپ، ئەپسۇسلۇق ئىلكىدە شۇنى ھېس قىلدۇقكى، روزىتوختى داۋۇت بىلەن ئەركىن داۋۇتنىڭ ئۆز شېئىرلىرىدا سانسىز قېتىم تىلغا ئېلىنىپ بولغان، شۇنداقلا ھەممىلەنگە دېگۈدەك ياد بولۇپ كەتكەن كونا پىكىرلەرنى كۆتۈرۈپ چىقىش بىلەن بىرگە، ئەنئەنىۋى ئوبرازلاشتۇرۇش ئۇسۇلىدىن قۇتۇلالمىغان بولسا، سادىر ئەكرەم «ئەكس سادا» ناملىق ماقالىسىدا يۈزەكى تەھلىللىرى ئارقىلىق ئەسەرلەرنىڭ بەزى كونكرېت يېتەرسىزلىكلىرىنى كۆرسىتىپ بېرەلىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئىچكىرىلەپ بۆسۈپ كىرەلمىگەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە قىسمەن مەنتىقىي بۇرمىلاش ۋە «شەخسكە تېگىپ كېتىش» تەك ناتوغرا ئۇسۇللارغا يول قويۇپ، تەنقىدنىڭ ئىلمىي بولۇشىغا ئەھمىيەت بەرمىگەن.

ئەنۋەر ھوشۇرچۇ؟ ئۇ «تەنقىد ئىلمىي بولۇشى كېرەك» ناملىق ماقالىسىدا ئەتراپلىق تەھلىل يۈرگۈزۈش، ئەمەلىي پاكىت كۆرسىتىش ئارقىلىق سادىر ئەكرەمنىڭ ماقالىسىدىكى ئىلمىي سەۋەنلىكلەرنى (بولۇپمۇ مەنتىقىي بۇرمىلاشنى) توغرا كۆرسىتىپ

بېرەلىگەن ۋە تۈزەتكەن بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا ئىككى تۈرلۈك نۇقسانغا يول قويغان.

بىرىنچىسى، تاپىنىغا كىرگەن تىكەننى چوققىسىدىن كوچىلىغاندەك، سادىر ئەكرەم بەدىئىيلىك نۇقتىسىدىن سۆزلىسە، ئەنۋەر ھوشۇر ئىدىيىۋىلىك نۇقتىسىدىن سۆز ئېچىپ، ئۇستىلىق بىلەن مۇنازىرە تېمىسىنى باشقا ياققا بۇرىۋېتىپ، قەستەن باشقىلارنى پاسسىپ ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويۇشقا ئۇرۇنغان.

ئىككىنچىسى، ھەقىقىي مۇنازىرە تېمىسى ئۈستىدە ئىجابىي جەھەتتىن كونكرېتنى تەھلىل يۈرگۈزمەي تۇرۇپ روزىتوختى داۋۇتنىڭ «ياشلىقىمنى ئىزدىسەڭ ئەگەر» ۋە ئەركىن داۋۇتنىڭ «ياشلىق» قاتارلىق شېئىرلىرىغا بىراقلا «ياخشى شېئىر» ماركىلىق تون يېپىپ، ئومۇمىي جەھەتتىن توغرا، ئادىل ھۆكۈم چىقىرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغان. تۆۋەندە يۇقىرىقى قاراشلىرىمىزنى دەلىللەپ، كىتابخانلار بىلەن ئورتاقلاشماقچىمىز.

ئالدى بىلەن روزىتوختى داۋۇتنىڭ «ياشلىقىمنى ئىزدىسەڭ ئەگەر» ناملىق شېئىرى ئۈستىدىكى تالاش - تارتىشقا كېلەيلى. سادىر ئەكرەمنىڭ قارىشىچە، بۇ كونا قېلىپتىن قۇتۇلالمىغان شېئىر، كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، بۇ يەردىكى پىكىرنىڭ ئېغىرلىق نۇقتىسى شېئىردا قانداق ئىدىيىنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلغانلىقى ئۈستىدە ئەمەس، بەلكى شۇ ئىدىيىنى قانداق ئىپادىلەش مەسىلىسى ئۈستىگە چۈشكەن. ئەنۋەر ھوشۇرنىڭ قارىشىچە سادىر ئەكرەم «بۇ شېئىردا ئوتتۇرىغا قويۇلغان يوشۇرۇن ئىدىيىنى ئازراقمۇ ھېس قىلالمىغان ...» ئەمەلىيەتتە قاراپ باقىدىغان بولساق، بۇ شېئىردا ھېچقانداق بىر «يوشۇرۇن ئىدىيە» نىڭ مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى، ئىدىيىنى بىر ئوبيېكتىپ توغرىسىدىكى پىكىرلەرنىڭ ئوپئوچۇق ئوتتۇرىغا قويۇلغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ شېئىر تېمىسى ئىلگىرى كۆپ قېتىم تەكرارلانغانلىقىنى، ھېچبىر شېئىرىي دېتال قوللىنىلمىغانلىقىنى ھېس قىلالايمىز (كونا قېلىپتىن قۇتۇلالماسلىق دېگەن شۇ ئەمەسمۇ؟). شۇنداق تۇرۇغلۇق ئەنۋەر ھوشۇر مۇنازىرە تېمىسىنى بەدىئىيلىك ئۈستىدىن ئىدىيىۋىلىك ئۈستىگە يۆتكىۋەتكەننى ئاز دەپ، خۇددى قىران ئادەمگە نان چايناپ بەرگەندەك «بۇ شېئىردا بىر مېھنەت ئىگىسىنىڭ ئانا ۋەتىنىگە، خەلقىگە بولغان يۈكسەك ۋەتەنپەرۋەرلىك، خەلقپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ئىپادىلەنگەن» دەپ بىھۇدە تەپسىر ئېيتىدۇ. كىتابخانلىرىمىزنىڭ شېئىردىكى بۇ «يوشۇرۇن ئىدىيە» نى شەرھىسىزمۇ چۈشىنەلەيدىغانلىقىغا ئىشەنمەسلىكىنىڭ ئۆزى بىھۇدە ئاۋارىچىلىقتە. يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتكەن پىكىرىمىزنىڭ تېخىمۇ دەلىللىك بولۇشىنى كۆزدە تۇتۇپ، «ياشلىقىمنى ئىزدىسەڭ ئەگەر» ناملىق شېئىر بىلەن يولداش ئابلىكىم روزىنىڭ «توي چاچقۇسى» ناملىق كوللېكتىپ توپلامغا كىرگۈزۈلگەن «چۈشەنسەڭلار» ناملىق شېئىرىنى كىتابخانلارنىڭ سېلىشتۇرۇپ كۆرۈشىگە سۇندۇق:

ياشلىقىمنى ئىزدىسەڭ ئەگەر

«يوقىلىپتۇ ياشلىقىڭ» دەيسەن،
كۈمۈشتەك ئاق چېچىمغا قاراپ.
يول - يول قورۇق قاپلىغان يۈزۈم،
نۇرى كەتكەن كۆزۈمگە قاراپ.

— ياق بۇرادەر يوقالمىغان ئۇ،
بۇ زېمىنغا سىڭىشىپ كەتكەن.
بېرىپ گۈلدەك ھۆسنىنى ئاڭا،
ئۆزى شۇنداق سولىشىپ كەتكەن.

ياشلىقىمنى ئىزدىسەڭ ئەگەر،
يېشىل ئورمان - چىمەنگە قارا.
ۋۇجۇدۇمغا ھوزۇر بېغىشلاپ،
چاقناپ تۇرغان گۈللەرنى پۇرا.

چۈشەنسەڭلار

سوراپ قالدى بىر كۈن مېنىڭدىن،
يۈرتىمىزنىڭ قىزىقچىلىرى.
«نەدىن كەلدى پېشانىڭىزنىڭ،
چىمپەرقۇتتەك سىزىقچىلىرى»

جاۋاب بەردىم: «بۇ سىزىقچىلار،
قېرىلىقتىن بەرمەس بىشارەت.
پېشانەمدىن ئورۇن ئالدى ئۇ،
يۈرتۇم ئۈچۈن چەككەچ رىيازەت.

چۈشەنسەڭلار بۇ سىزىقچىلار،
تەپەككۇرنىڭ دەرياسى ئەسلى.
ئۇندا ئاققان ھەر بىر تامچە تەر،
چىن ھاياتنىڭ مەناسى ئەسلى.

ئابلىكىم روزى1984 - يىلى 1 - يانۋاردا يازغان«چۈشەنسەڭلار»ناملىق شېئىرنىڭ يەنە بىر ۋارىيانتى — «ياشلىقىمنى ئىزدىسەڭ ئەگەر» ناملىق شېئىر ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتكەندە «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 1991 - يىللىق 5 - سانىدا ئېلان قىلىنىپلا قالماي «كىمكى سۈتكە سۇ ئارىلاشتۇرسا داملاپ ساتار» دېگەندەك «ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى» نىڭ 1992 - يىل 29 - ئىيۇلدىكى سانىدا يەنە قايتا ئېلان قىلىندى.

بۇ ئىككى پارچە شېئىردىكى مەنتىقىي پىكىر يۈرگۈزۈش جەريانىنىڭ ۋە بىر قىسىم تەپسىلاتلارنىڭ،ھەتتا شېئىر شەكلىنىڭ ئاجايىپ ئوخشىشىپ كېتىشى بىزنى «ياشلىقىمنى ئىزدىسەڭ ئەگەر» ناملىق شېئىرنىڭ ئاپتورىغا «بۇمۇ ئىجادىيەت ھېسابلىنامدۇ؟» دېگەن سوئالنى قويۇشقا قىستايدۇ. چۈنكى ئىجادىيەت يول تەرمىچى تىرىندىغان ئىش ئەمەس، ئۇ مۇستەقىل ئىجاد قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. قېلىپبازلىق، شەكىلۋازلىق قىلىش ۋە باشقا ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىدىن تەرمەچ تىرىپ كۆچۈرۈپ قويۇش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىستىلىغا خىلاپ قىلمىشتۇر.

ئەمدى ئەركىن داۋۇتنىڭ «ياشلىق» ناملىق شېئىرى ۋە بۇ ھەقتىكى بەس-مۇنازىرە ئۈستىدە توختىلىمىز. ئەنۋەر ھوشۇر بۇ شېئىرغا «... ياشلىقنىڭ قۇدرىتىنى ئوبرازلىق تىل ۋاسىتىسى ئارقىلىق ھەر جەھەتتىن يورۇتۇپ بەرگەن — جۇشقۇن، تېتىك شېئىرلارنىڭ بىرى» دەپ باھا بېرىدۇ. دەرۋەقە ئۇنىڭ ھەر بىر مىسراسىدا مۇئەييەن شېئىرىي ئوبراز ۋە شېئىرىي كارتىنا كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدۇ. دەرھال ئوقۇماققا شېئىردىكى رەڭدارلىقتىن زوقلانغاندەك قىلىمىز - يۇ، لېكىن ئەستايىدىللىراق نەزەر تاشلايدىغان بولساق، «قان تومۇرۇڭ گۈللەرگە تۇتاش» دېگەن بىر مىسرادىن باشقا يېڭى، ئۆزگىچىرەك بېزەلگەن شېئىرىي دېتالنى ئۇچرىتالمايمىز. ئەركىن داۋۇت بۇ شېئىردا ياشلىقنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنى ئوبرازلىق نامايان قىلىش مەقسىتىدە «توسۇن تاي»،«تاي»، «تەر»، «ئاسمان»، «بۇلبۇل»، «قۇياش»، «ئوت»، «گۈل»، «بۇلاق»،«تەبىئەت»،«بوۋاق» قاتارلىق بىر تالاي مەجازىي ۋاسىتىلارنى تاللىغان بولسىمۇ ئۇنى قىلىقلاشتۇرۇش ۋە سۈپەتلەشتە باشقىلارنى دوراپ قويۇش بىلەنلا كۇپايىلەنگەن، ھېچقانچە ئىجادىي مېھنەت سىڭدۈرمىگەن.

مەسىلەن: ئاپتور بۇ شېئىردا ئاسماننى «كۈمۈش ئۈنچە چاچىدۇ» دېسە، بۇلبۇلنى «مەستخۇشلىنىپ كۈي توۋلىدۇ» دەيدۇ. تەبىئەتنى «ناخشاڭغا قۇلاق سالىدۇ» دېسە، بوۋاقنى «تېپچەكلەپ كۈلىدۇ» دەيدۇ. بۇنداق بىر خىل ھەم ئاددىي ئوبرازلاشتۇرۇش ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىش ئومۇملىشىپ، نۇرغۇن شائىرلىرىمىزغا نىسبەتەن رېفلېكسقا ئايلىنىپ كەتكەن بىر ئەھۋالدا يەنىلا كونا رامكىدىن قۇتۇلالماسلىق، ئۆز شېئىرلىرىغا يېڭى جان، يېڭى روھ بەخش ئېتەلمەسلىك ئەركىن داۋۇتتەك ياش ھەم مول ھوسۇللۇق شائىرغا نىسبەتەن ئانچە مۇناسىپ ئەمەس، دەپ ئويلايمىز.

ئۇنىڭدىن باشقا «ياشلىق» ناملىق شېئىرنىڭ ئايرىم مىسرالىرىدا يەنە بەزى سۆزلەر ئارتۇقچە قوللىنىلغان. مەسىلەن: «كىرپىكىڭگە قويۇپ دائىم باش»، «ئېرىيدۇ سۇ بولۇپ نۇرغۇن تاش»، «ناخشاڭغا خوپ سالىدۇ قۇلاق» دېگەن مىسرالاردىكى «دائىم»، «نۇرغۇن»، «خوپ» قاتارلىق سۆزلەر ۋەزىننى تولدۇرۇش يۈزىسىدىن سىغداپ كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ھېچقانچە مەنا كۈچەيتىش ياكى ئوبرازلارنى روشەنلەشتۈرۈش رولى يوق.

تىنىقىڭدىن چېچەكلەر خۇش ھىد،
قان تومۇرۇڭ گۈللەرگە تۇتاش.
سۆيگۈ ھۆكۈم سۈرگەن ھاياتتا،
قىزىلگۈلنى ئادەتتۇر پۇراش.

شېئىرنىڭ بۇ بىر كۇپلېتى مۇئەييەن مەزمۇن ئىزچىللىقىغا ئىگە قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن ئالدىنقى ئىككى مىسرا بىلەن كېيىنكى ئىككى مىسرا شېئىرىي كەيپىيات، شېئىرىي تىل جەھەتتىن چىپىسلىشىپ كېتەلمىگەن. ئالدىنقى ئىككى مىسرا ئىنتايىن جەزىبىلىك يېزىلغان بولسىمۇ، كېيىنكى ئىككى مىسرا ئادەتتىكى سۆزلەمە نۇتۇققا ئايلىنىپ كەتكەن. بۇ خىل نۇقسانلار ئەدەبىي ئەسەرنىڭ تەسىرچانلىقىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

ئەدەبىي ئەسەرنىڭ رولىدىن تولۇق پايدىلىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭ تەسىرچانلىقىنى كۈچەيتىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك.

سادىر ئەكرەم «ياشلىق» ناملىق بۇ شېئىر ئۈستىدە توختالغاندا سادىر قىلىنغان ئىلمىي خاتالىقلارنى ئەنۋەر ھوشۇر كۆرسىتىپ ئۆتكەن ۋە تۈزەتكەنلىكى ئۈچۈن بۇ يەردە يەنە قايتا تىلغا ئېلىپ ئولتۇرمايمىز.

ئاخىرىدا شۇنى ئېيتىپ قويۇشنى زۆرۈر تاپتۇقكى، دەلىللىك ۋە توغرىلىق ئەدەبىي تەنقىدنىڭ جېنى. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن بىرەر ئەسەرنىڭ ئۇتۇقى ئۈستىدە توختالغاندا ئۇنىڭ قانداق قىلىپ مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققانلىقىنىڭ سەۋەبىنى شەرھىلىشىمىز، بىرەر ئەسەرنىڭ كەمچىلىكى ئۈستىدە توختالغاندا يۈز-خاتىرە قىلماستىن ئۇنىڭ يېتەرسىزلىكلىرىنى كۆرسىتىپ بېرىشىمىز، ھەرگىزمۇ چاپان يېپىش پوزىتسىيىسىنى تۇتماسلىقىمىز كېرەك. قىسقىسى، ئادىللىق بىلەن توغرا ھۆكۈم چىقارغاندىلا كىتابخانلارنى قايىل قىلىپ، ئەدەبىي تەنقىدنىڭ رولىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلانغىلى، كىتابخانلارنىڭ، دەۋرنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇنلاشقىلى، كىشىلەرگە يېڭى - يېڭى ئىستېتىك زوق بەخش ئېتەلەيدىغان نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشقا ئىلھام بەرگىلى بولىدۇ.

جۇدالىق پەريادى

— مېھرىبان ئانامنىڭ ۋاپاتىغا يىغىشلايمەن

ياسىن زىلال

I

تىغ كۆتەردى باتىنىمدا قىيامەت،
ئاڭلانغاندا قۇلىقىمغا شۇم خەۋەر.
ئاھ، ئانامنى «مەرھۇم» دېدى بىرھەزرەت،
يۈرىكىمنى تىلىپ ئۆتتى مىڭ خەنجەر.

پەرياد سالدىم كۆككە قاراپ چىرقىراپ،
ياغدى تەگرى قىسمىتىگە سوئالىم.
ئانا! دېدىم قۇيۇن كەبى پىرقىراپ،
جۇنۇن بولدى باياۋاندا خىيالىم.

كۈن يىقىلدى ئاسمىنىدا روھىمنىڭ،
غۇلاپ كېلىپ تىك تاغلارغا ئۇرۇلدى.
ئالەم تولدى بىر دەھشەتلىك ئۈنگە چىڭ،
ھاياتىمغا ئەسرات بولۇپ تۈيۈلدى.

يالقۇن چۈشتى تاغ ئۈستىگە تۆپىلەپ،
مىڭگەز تەكتى يەردىن تاشتى ئوت ئېقىن.
كۆكتىن چاقماق لاۋا تاشلاپ گۈلدۈرلەپ،
جېنىم يېرىم چىقاي دېدى قېنىمدىن.

بۇلۇت سۆيگەن تىك چوققىلار سىرىلدى،
قورام تاشلار ئۇرۇپ ئارچا يىقىلدى.
كۆك پىرقىراپ زېمىن چاك-چاك يېرىلدى،
غايىپ بىر قول بىلەن كېلىم سىقىلدى.

I

نەقەدەر ئۇزاق يول — بەش مىڭ چاقىرىم،
بىر - بىرلەپ قالدۇ ھەر بىر دانە تاش.
مىڭ يىلدا ئۈلىشار گويا تۈن تاڭغا،
لەھزىلەر قوينىدا دەريا - دەريا ياش.

مەن نەگە بارىمەن، نېمىلەر ئۈچۈن؟
ئانا مۇسىبىتىگە، ياق، مۇمكىن ئەمەس!
يۇلقۇنۇپ جىسمىمدىن سىلكىنىدۇ جان،
ئاھ، ھوشسىز تېنىمنى تاشلايمەن بىرپەس.

ئاھ، قانداق مۇمكىن بۇ، ئاھ قانداق مۇمكىن ؟
بۇ چوقۇم قارا چۈش، بۇ ئازغۇن خىيال .
بەلكى چۈش كۆرگەندۇر خەۋەر بەرگەنلەر،
بۇ ئۈچۈر ئالمىشىپ قالدى ئېھتىمال.

بۇ چوقۇم ئالمى ئۆي، ئاخىرى يالغان ،
ئانام بوسۇغامدا كۈتۈۋالىدۇ.
چاك بولغان ھالىمدىن بولىدۇ ھەيران ،
ياشلانغان يۈزۈمگە سۆيۈۋالىدۇ .

«بىر يېرىڭ ئاغرىمدۇ، يوقمۇ مىجەزىڭ ؟
قانچە كۈن ئارامداپ يېتىۋال بالام »
دەپ ياستۇق قويىدۇ ، ياپىدۇ ئەدىيال ،
قاباھەت خىياللار بولىدۇ تامام .

قايتىدىن تۇزىلىپ قالىمەن شۇچاغ.
مۇھەببەت بولىدۇ مېنىڭ بارلىقىم.
پاتقاقتىن دەرياغا چۈشكەن بېلىقتەك ،
باشلىنار بىغۇبار - پاك بالىلىقىم.

يېتىلەپ ئانامنى، ئاڭا ئەركىلەپ،
باغلارغا بارىمەن گۈلدەستە ئىزلەپ.
كېپىنەك قويىمەن ئالقانلىرىغا،
ساھىلدا شېئىرلار ئوقۇيمەن ھەدەپ .

كېچىكلەر قوينىدىن يۈدۈپ ئۆتىمەن،
ھارمايمەن ئاپارغىن دېسە قۇياشقا.
سۆيگۈمدىن بىر يارقىن داستان پۈتىمەن،
شۇ ئىزگۈ سەپەردە ھەر قورام تاشقا،

مەن ئۆزۈم ئېيپ قويۇپ تىرناقلىرىنى ،
بوينۇمغا تۇمار قىلىپ ئېسىۋالىمەن.
مەن تاراپ چاچلىرىنى ئۆرۈپ چىرايلىق،
ھىدلاپ مىڭ كۆزۈمگە بېسىۋالىمەن...

مۇسىبەت چاقمىقى چاچراتتى مېنى ،
ھىجرانلىق يىللارنىڭ باغرىغا خەنجەر!
نەلەردە يۈردۈم ئاھ، نېمىلەر ئىزلەپ ،
ئاھ، ئىنسان بىچارە ئىكەن شۇ قەدەر.

ھېلىمۇ ئېسىمدە، توققۇز يېشىمدا،
دېيتتىمغۇ: «ئاسمەن بوينۇڭغا زىنھار.
مەككىگە ئاپارغۇم ئون قېتىم يۈدۈپ،
باقمەن كۆرپىدىن چۈشۈرمەي زىنھار.»

كۆڭلۈمگەگۈلبەرمەي قۇرۇق چۆنتەكلىك،
ئېرىشمەي زىنھارغا ئالتۇندەك تىلەك؛
ئارمانلار ئوت بولدى ئارمان ئىچىدە،
ئەمەلسىز ئەھدىمدىن كۆپ كۆيدى يۈرەك.

بېرەلمەي تۇچ ھالقا چاغلىق نەرسىنى،
كۆڭلۈڭنى ياسىدىم بۇغداي سۆزۈمدە.
شۇ گەپنى يەنە دەپ ئوتتۇز يېشىمدا،
سەزگەنتىم قوقاسنىڭ تەپتى يۈزۈمدە.

«زۇننارنى قاچانراق ئاسىدىكىن-تاڭ،
ئەتىۋار ئوغلىڭىز» دەپ بولسا چاخچاق.
دېگەنتىڭ: بوينۇەغا باقماڭ بالىلىرىم،
كۆڭلۈمگە ئۇ ئاسقان زۇننار بىساناق».

سەن ئالتۇن كۈتمىگەننىدىڭ ئوغلۇڭدىن،
ھەم تاما قىلمىغان تەتىللا - دۇردۇن.
كۈتكىنىڭ: سۇتۇڭنى بۇلغىماسلىقىم،
كۈتكىنىڭ: ناخشامدا دەريانى ئۇدۇن.

كۈتكىنىڭ: ئەجدادقا نەسىلداشلىقىم،
كۈتكىنىڭ: چىمەندە گۈل ئوتقاشلىقىم.
كۈتكىنىڭ: ئەلسۆيگەن مەڭزىمدىن سۆيمەك،
كۈتكىنىڭ: يۇلتۇزلۇق كۆكتەك ياشلىقىم.

كۈتكىنىڭ: توغراقتەك چىڭ بەرداشلىقىم،
كۈتكىنىڭ: ۋىجدانغا ئۇيۇلتاشلىقىم.
كۈتكىنىڭ: مۇز تاغقا باغنى قوندۇرۇپ،
قۇملۇقتا مىڭ بۇلاق بولۇپ تاشمىقىم.

كۈتكىنىڭ:كۆپ بولدى، پۈتكەنلىرىم نۆل،
بولغىنىم بىر قەترە، تىلىگىنىڭ كۆل.
باغ ۋەدە قىلغانتىم ساڭا مەن چەكسىز،
ئۆمرۈمدە تېخىچە چۆل پېتىچە چۆل.

زەرگەرگە تاپشۇراي يۈرىكىمنى مەن،
ئالتۇننىڭ ئورنىدا سوقسۇن بولقىسى.
كۆزلىرىم زۇنناردىك كۆزلىرى بولسۇن،
پاك روھىم ئۇنىڭغا جۇلا بولغۇسى.

يالغان قىل بۇ دەھشەتخەۋەرنى تەڭرىم،
ئانامغا ھاياتىم بولسۇن سەدىقەم.
ئايرىلىپ ياشىدۇق بەندىچىلىكتە،
مىڭ ئەپسۇس، داجىماس، ئەمدى دەقىقەم!!

III

مىڭ كەپتەر ئۇنىدەك بۇقۇلداپ يىغلاپ،
دەشتلەرنى ياشلىرىم ئەيلىدى نەمناك.
تورغايلار يىقىلدى سىم تاناپلاردىن،
قورام تاش زارىمدىن يېرىلدىچاك-چاك.

ئاھ، شۇنداق ماتەمكار كەلسەم يوقجۇدا،
ئانىجان ئالدىمغا چىققىنىڭ راستلا.
چىققاندا مۇسىبەت ئەھلى دار سېلىپ،
جان پەرۋاز قىلغىلى قوپتىتاس-تاسلا.

ئېتىلدىم ئىشىكلەرگە بىتاقەت غەمھال،
مېھرىبان غەمخارىم تاپالماي سېنى.
ئېسىلسام ئاتامغا ئانام قېنى؟ دەپ،
ئاتام ھەم يىغلىدى: ئانىڭىز قېنى؟!

مېھرىڭنىڭ ھىجرىدە كەلسەم ھەر نۆۋەت،
قۇچاتتىڭ باغرىڭغا باغاشلاپ مەھكەم.
قېقىپچاڭ - توپىلارنى ئۇستى-بېشىمدىن،
پاشلانغان كۆزۈمگە سۆيەتتىڭ بىردەم.

بوۋاق بىر بالىنى ئەركىلەتكەندەك،
پەپىلەپ كېتەتتىڭ مېنى جان ئانا.
ساقاللىق مەڭزىمگە مەڭزىڭنى يېقىپ،
سۆز قېتىپ كېتەتتىڭ مېھرىبان ئانا.

بىر ئاي گەپلىشەتتۇق قېنىشمىغاي زادى،
ئېھ، قانداق كۆڭۈللۈك ئىدى ئۇ سۆھبەت.
تۇتۇشۇپ قولىمىزنى ئولتۇراتتۇققۇ،
ئانا مۇھەببىتىدەك بارمۇ مۇھەببەت؟!

ھەسرىتا، ئىزلىسەم ئانا سەنغۇ يوق،
مۆڭلىنىپ ياتىدۇ تۇتقان-قويغىنىڭ.
ئويلايمەن: يان ئۆيدىن چىقمىدىڭغاندەك،
گويا ئۇرۇلىدۇ خۇشبۇي تىنىقىڭ.

پۈرىدىم باش قويغان ياستۇقلىرىڭنى،
يۈز ئېرتقان لۆڭگەڭگە يۈزۈمنى ياقتىم.
مۇقەددەس بىلىندى سۇپۇرگەڭ ھەتتا،
تايانغان ھاساڭغا سەجدىدە باقتىم.

تەلمۈرۈپ سۈرىتىڭگە ئۈنسىز يىغلىسام،
يېشىمنى سۈرتتۈڭ سەن (سېھرىي تۇيغۇمۇ؟)
چىقىپ سەن رامكىدىن كۈلۈپ بىرتاتلىق،
«كىم رەنجى يەتكۈزدى ئوغلۇم؟»دېدىڭغۇ.

دەرىغا! مىڭ ھەسرەت! تۇمەنمىڭ ئەپسۇس!
جان ئانا بولدۇڭمۇ، ئاھ، مەرھۇم، مەرھۇم؟!
ئانىسىز قالدۇقمۇ بىز بۇ دۇنيادا؟!
بولدۇقمۇ مېھرىڭدىن ئەبەدىلىك مەھرۇم؟!

كىم ئەمدى سىلايدۇ پېشانىمىزنى،
سەن كەبى مېھرىگە ئالالايدۇ كىم؟!
كۆرسىتىپ بېرەر كىم نىشانىمىزنى؟
نادامەت قىلدى ئاھ، دىلنى مىڭ تىلىم.

نۇر شەمئى ئىدىڭسەن ھاياتىمىزغا،
سەن سالغان تۇغقانلىق - پەرۋانىلىقنى.
شولاڭغا رىشتىمىز چىگىلگەن ئىدى،
كۆرەرمىز نېچۈكرەك ۋەيرانىلىقنى.

شېخىدىن ئايرىلغان غازاڭ بىز ئەمدى،
نەق ئانا ئاھۇدىن ئايرىلغان كېيىك.
بىز ناگاھ باغرىغا ھال چۈشكەن چېچەك،
يېتىملىك ھاياتىڭ پەيزى قانچىلىك؟!

بىز بوران ئۈزگەن دانە - دانە قۇم،
بىز تېڭى كېسىلگەن خەندىسىز بۇلبۇل.
بىزگە لەت-مەسخىرە بېرەر ھەر كۈلكە،
بىز مىسكىن يېتىملىك ئالىمىدە قۇل.

بىر كۆزۈڭ بەكمۇ تەس يۇمۇلۇپتۇمىش،
ئارماندا كەتكەنسەن پەرزەنت غېمىدە.
قانچىلىك تولغانغاندۇ روھىڭ، بالىلىرىڭ،
پەريادى، ئوت ئاھى زار ئەلىمىدە؟!

شام كەبى تۆكۈلۈپ تۇرغان كۆزلەردىن،
كۆزۈڭنى سۆگەرەت ئۈزدۈڭ ئاھ نېچۈك.
لەۋلىرىڭ قىمىرلاپ ئۈنسىز توختاپتۇ،
بار ئىدى بىزلەردىن قانداق كۈتكۈلۈك.

چېھرىدە خۇش كۈلكە چۈشەكىنگەندەك،
چىرايلىق كۆز يۇمدى دېيىشتى سېنى.
مەن ئويلاپ بۇ سىرنى يېشەلمىدىم ھېچ،
كۈلكەڭگە سىغدۇردۇڭ زادى نېمىنى.

خۇشاللىق ئاز نېسىپ بولغان ساڭا ئاھ،
ئۆمرىمىز دەرىخىن ياشارتقان يېشىڭ.
بىلمەيمەن تىلىقىپ بىر كۈلگىنىڭنى،
چوڭقۇر بىر مىسكىن ئوي ئىدى دىلكىشىڭ.

غەم بىلەن ئۆتكۈزدۈڭ يېرىم ئەسىرنى،
قان يۇقى بىر يىگىنە قولۇڭدىن چۈشمەي.
ياشىدىڭ ئادەملىك غۇرۇرۇڭ بىلەن،
ھېچكىمنىڭ ئالدىدا يىغلاپ پۈكۈلمەي.

ھېممىتىڭ غۇربەتنى يىغلاتقان ھامان،
قۇرىغان ئەمەستۇر پېشانەڭدىن تەر.
سەن بولغاچ لەت بولغان قىيامەت زامان،
بىز ئىدۇق بەھرىڭدە پارلىغان گۆھەر.

سەن پىنهان ياش تۆككەن پەقەت تۈندىلا،
تەڭرىگە يالۋۇرۇپ، سىلىپ مۇناجات.
ئۇخلىغان سىياقتا ياتساق سۆيەتتىڭ،
چوغدەك ياش مەڭزىمگە تاماتتى پات-پات.

بار ئىدى يېشىڭدا ئىسسىق مۇھەببەت،
شۇررىدە قىلاتتى تەپتىدە تېنىم.
زىمىستان تۈنلەرنى سۆيگۈڭ ئىللىتقان،
ئۆتمىگەن يېشىڭسىز تۈنلەر بىر قېتىم.

ئاخىرقى دەقىقەڭ كۆلۈپسەن ئەجەب،
تاۋۇتقا چىقىپسەن ئى، كۆلكە چىراي.
ئېسىت، كۆلەر چاغلىرىڭ ئالدىڭدا ئىدى،
پەريادەي، شۇمپەلەك، ئاھ قانداق قىلاي؟!

ئۇزاپسەن ئالەمدىن، ئېھ، كۆلكە چىراي،
بۇ قانداق مەنزىرە؟ نېچۈك مەنزىرە؟!
بۇ زادى شادلىقمۇ ئۆلۈم ئەكەلگەن؟!
نېمىلەرگىدۇر بۇ ئاچچىق مەسخىرە؟!

IV

ئەزرائىل قانىمدىم بۇ ئىشىڭغا مەن،
مەيلى سەن جاننى ئال شۇ گۇناھىمغا.
مەيلى سەن مېنى بار دوزىخىڭغا سال،
جەھەننەم كۆيىدۇ بۇ دەم ئاھىمغا.

ياخشىلار ياشىسا بولماتتى ئۇزاق،
يېتىمنىڭ يېشىدىن ياسامتىڭ غىزا.
يېتەتتى بىزلەرگە كەچمىش ئازابمۇ،
بۇ ئەمدى قەيەردە قېپقالغان قازا.

ياۋاشنى، پاك دىلنى تاپىسەن ئانى،
دوزىخى خۇيلارغا كەلمەيسەن يېقىن.
نا ئەھلى ئۆمرىنىڭ بېغى ياشنايدۇ،
ياخشىلار يېشىنى قىلغاچ سەن ئېقىن.

ياخشىلار دۇنيانىڭ زىننىتى ئىدى،
ياخشىلار بولغاچقا ھايات مۆھتەرەم.
ياخشىلار جەننەتكە يىغىلسۇن دەمسەن؟
خۇدانىڭ ئالىمىغۇ ھەم مۇشۇ ئالەم!

بەختىمىز، تەختىمىز، پەخرىمىز ئىدى،
جەننىتىم، بېھىشىم، پىردەۋسىم ئانام.
مىڭ دوزاخ ئازابىنى چەكتىم ھىجرىدە،
سەن قانداق رەھىمسىز، باغرى تاش قارام!

تەڭرىمگە يەتكۈزگىن شىكايىتىمنى،
مەھشەردە ئۈستىڭدىن كۆتۈرىمەن داد.
ماتەملەر ساڭا خۇش مۇزىكا ئىدى،
نېمىشقا باغرىڭنى ئەزمەيدۇ پەرياد؟!

ئانامغا يۈز يىللىق ئۆمۈر تىلىسەم،
نىسپىنى كەم قىلدىڭ، قېنى ئىجابەت؟!
قىرىق يىل ئىبادەت قىلدى ئاللاغا،
ئوتتۇز بەش يىلدا مېھنەت - مۇشەققەت.

مېھرىدە چوڭ بولدۇق، گۈل قىستى ئالەم،
نەۋرىلەر كۆزىدە كۆلكە ئەجرىدىن.
پۈت - قولى كۈندۈزدە توختىغان ئەمەس،
كېچىدە باش ئالغان قاچان سەجدىدىن.

باغرىمىز قان بولدى يېتىملىك يېتىپ،
پاراسلاپ يۇلۇندى قانىتلىرىمىز.
گەر تۇيغۇڭ بولغاندا مەيۇسلەنگەنسەن،
يۇرەكنى يارغاندا پەريادلىرىمىز.

بېھىشكە ئېپ كەتتىڭ بېھىش ئانامنى،
قالدۇق بىز جەننەتسىز، ئالەمدە ۋەيران.
بوراندا ئىڭرايدۇ ئۆمرىمىز شېخى،
نىھاللار قايرىلدى، يوپۇرماق خازان.

ئەزرائىل بۇ نېچۈك ھېسداشسىز سەتەم،
ئاللاغا يات ئىشقۇ بۇ بىرەھىملىك؟!
ئايرىلىپ باقسانمۇ سەنمۇ ئانادىن،
تىغ، پەنجە ئۇرغانمۇ ساڭا يېتىملىك؟!

سەن جاللات تېنىدىن جان يۇلغان ئەمەس،
گۇناھسىز جانغا تىغ چۈشسە ئالەمدە.
بەلكى چاغ بېرىسەن ئۇلارغا يۈز يىل،
كۆلدۈرۈپ ئاھلار كۆك ئۇچقان مەھەلدە.

ئانامنىڭ تېگىدە قۇرت ئۆلمىگەن،
ئۇ ھەققە ئېگىلگەن نىھالدەك يۇمران.
ھاياتى بەك قىسقا، ھاياتى تىلەك،
قۇرىدى ئۇنىڭغا گۇل بەرمەي دەۋران.

ئەللىك يىل يىغلايدۇ بىز بىلەن بىللە،
قەيەردىن پۇتۇلگەن بۇ شورلۇق تەقدىر.
ئەللىك يىل لەھزىلەر غەم يۇرۇپ ئۆتتى،
زەر دىگۈش بوپ كەتتى پاك دىل، پاك بېغىر.

ناھايەت ئەكەتتىڭ ئانامنى دادەي،
ئوق ئۇزدى قەيەردىن بۇ قارىغۇ ئەجەل؟!
ئالەمنىڭ خۇۋلىقى پەش قاقتى مەندىن،
بۇ ئەمدى نېمىگە تۆلەنگەن بەدەل؟!

V

ئانامغا خالايىق جەننەت تىلەشتى،
ئاشۇنداق تىلىمەك راۋامۇ ئاللا؟!
مەنچىغۇ ئانامغا جەننەت ھازىردۇر،
بۇ كېيىم ئالدىڭدا ئەمەستۇر گۇناھ؟!

«دوزاخنىڭ ئازابىدىن بەرمە» دېيىشتى،
بۇ گەپتىن ھېسلىرىم بولدى سەرگەردان.
ئاھ، نېچۈك ئازاب ئۇ دەرگاھىڭدىكى،
يەتمەمدۇ زاھىردا بىز كۆيگەن خۇمدان؟!

مۇڭ كۆمگەن قەلبىدە ئېتىقادىڭ تاڭ،
نەپسى ئۇزۇلگەن ئەمەس زىكرىڭدىن.
ئۇمىدكە يول ئاچقان سېنى پاناھلاپ،
نېمىلەر كۇتمىگەنىدى مېھرىڭدىن؟!

نېمىلەر كۇتمىگەنىدى مېھرىڭدىن،
بۇردا نان تاپسىمۇ سېنى بەردى دەپ.
«بىسسىمىللا» ئېيتاتتى ئالسا بىر قەدەم،
روزىدا سەجدىدە ئىدى كېچىلەپ.

ھېچكىمنىڭ ھەققىگە قىيا باقمىغان،
ھېچكىمنىڭ ئەگلىگە قىلمىغان ھەسەت.
ھېچكىمنىڭ كۆڭلىگە بەرمىگەن ئازار،
ھېچكىمنىڭ ھەققىدە قىلمىغان غەيۋەت.

ئۇ مامۇق تۇشەكلەرگە نېسىپ بولمىغان،
ياسىداق قەسىرلەرگە باسمىغان ئاياغ.
قىرلارغا باش قويغان مېھنەت ئىچىدە،
ئېگىزدا كۇن بويى يۇرگەن ھەم ياياق.

ئۇ تالاي تۇنىگەن قىشتا تۇگمەندە،
مىڭ قېتىم كىرگەندۇ تونۇرغا بېشى.
ئۇ كەتمەن كۇتۇرۇپ سۇ تۇتقان تۇندە،
مۇز ئاققان ئېقىندا ئاياغ تىۋىشى.

قۇندۇز چاچ يۇلۇنغان بەدبەخ قوللاردا،
بائىسى چاچ تەگكە - تەۋەررۇك مىراس.
زەر ھالقا يۇلۇنغان يىرتىلىپ قۇلاق،
كاچاتلار ئېغىزدىن قان ئالغىنى راست.

دەرىغا! ئەكەتتىڭ ئانامنى خۇدا،
ئاھىمىز باغرىڭنى ئەزمىدى، ئەپسۇس!
ياش قۇرۇپ قان قۇچتى بۇلاق كۆزلەرنى،
بىز يىغلاش ئۇچۇنلا كەلگەنمۇ مەخسۇس.

ئۇ تېخى قانمىغان ھايات ھۆسنىگە،
يادىغا يەتمىگەن قىسمەت تەستىكى.
گۇل قىسىپ قوياتتى قىزلاردەك گاھى،
شوخلانسام كېلەتتى زوقى - مەسلىكى.

ئەلەملەر قەلبىنى قېرىتالمىغان،
شېرىن بىر ئاھاڭدا ئېيتاتتى غەزەل.
كۆكسىدە كۇلمىگەن بىر تالاي ئارمان،
ئاھ، كۆڭۇل كۆزىدىن يىراقتى ئەجەل.

قان يىغلاپ پەرزەنتلەر تۇرسا چۆرىدەپ،
كۆزۇڭنى ئاچقىنا جېنىم ئـانا! دەپ.
كۇلمىگەن ئارمانلار كـۆيسە گۇرۇلدەپ،
كېلەچەك نۇرلىنىپ ئۆتسە تۇزۇپ سەپ.

نەۋرىلەر پىلدىرلاپ يۇرسە قېشىدا،
جۇدۇندا ئىگرىغان مايسىدەك بەدھال.
يۇرت قەۋمى باسالماي ئىچ ئاغرىقىنى،
رىزالىق تىلىشىپ ياغدۇرسا سوئال.

ئاسانمۇ خۇش دېمەك، رىزالىق بەرمەك،
ئاسانمۇ ئالەمدىن مېھرىنى ئۈزمەك؟!
ئاسانمۇ كۆز يۇمماق ھەممىنى ئۇنتۇپ،
توختايدۇ قانداق بىر دەھشەتتە يۈرەك؟!

ئۇ شۇنداق ھەسرەتتە كۆز يۇمدى، كەتتى...
بىز قالدۇق چاقىرىپ ئەپخانىلىق ئىدا.
ئۇ نەدە بىزلەرنى يادلايدىغاندۇر؟
بىز ئۇنى تاپالماي يۈرىمىز بۇندا.

ياشايمىز جان قۇچقان ئاتەش ئارماندا،
ئون يىللاپ تىپىرلاپ سوقىدۇ يۈرەك.
ئۈمىد پەر سىلكىيدۇ تىنماي ۋە لېكىن،
ئۇچار قۇش يۇلتۇزغا يېتەلمىگەندەك...

ئانامغا جەننەت بەرا، جەننەت بەرتەڭرىم!
ئانامغا پەقەتلا جەننەت راۋادۇر.
ئازارلىق دۇنيانىڭ ئازابى يېتەر،
سېنىڭدىن پەقەتلا شەپقەت راۋادۇر.

VI

ئادەملەر قەلبىدە تا ئەلمساقتىن،
ساقلىنىپ كەلمەكتە مۇنداق ئەقىدە:
«تۇغۇلماق بار ئىكەن، ئۆلمەك بارچوقۇم،
ئۆلگەندىن كېيىن ھەم تۇغۇلماق ھەق-تە!»

ھاياتنىڭ يالقۇنى ئۆچمەكلىكى راست،
يېڭىدىن قايتا نۇر ئالماقلىقى سىر.
ئېتىلە - ئېتىلمەي لەھەتنىڭ ئاغزى،
ئۇندا تەخ بولارمىش ئاھ مۇنكىر - نىكىر.

ئۆتۈنەي - پۈكۈلەي مۇنكىر - نىكىرلەر،
سۈر - دەھشەت سالماڭلار جېنىم ئانامغا.
سوراقچى دەستىدىن قەلبىدە مىڭ داغ،
بىغۇبار يۈرىكى لەختە، قان - يارا.

ئۇ سوراق قىلىنغان ئون يىل، ساق ئون يىل،
بەك قەبىھ ئادىمى مۇنكىر - نىكىرلەر.
ئۇلاردا نە ئىنساب، نە ئەخلاق، ئەقىل،
كۈتكىنى تۆھمەت، قان، ھېلە - مىكىرلەر.

نە كېچە، نە كۈندۈز سوراقسىز ئۆتكەن؟
مەلئۇنلار ياخشىغا تۆھمەت ياپالماي،
مەزلۇملار ئاھىدىن گۇۋاھلىق كۈتكەن،
جىنايى قىلمىشقا پاكىت تاپالماي.

ئاي گۇۋاھ، كۈن گۇۋاھ، ئەھلى يۇرت گۇۋاھ،
دەھشەتلىك شۇ ئۆتمۈش دەمگە مەن گۇۋاھ.
ئاھ، قانداق چاغلارنى كۆرمىدى ئانام؟!
قاباھەت قوينىدىن ساق چىققان تۇۋا!

بولدىلا، ئەسلەشمۇ ئازاب، بەك ئازاب،
سەكسىنىپ كېتىمەن جالاقشىپ تىترەپ.
ئېيتىڭلار خۇدانىڭ مالايىكىلىرى،
سورىماق بولدۇڭلار سىلەر نېمە دەپ؟

سورىماق بولساڭلار، ئەھۋال سوراڭلار،
مۇلايىم ئاۋازدا بېرىڭلار سالام.
دەرگاھى رەھماندا يۇيۇلسۇن داغلار،
رەھمىنىڭ رەھمىدىن تاپسۇن ئېھتىرام.

VII

ئانىلار ئانىسى ئەي ئانا زېمىن،
ماڭلىيىم سەجدىگە، ئۆپەي تۇپاڭنى.
يوق سەندەك مېھرىبان، يوق سەندەك غەمخور،
چاچلىرىم سۈپۈرسۇن چېھرىڭدىن چاڭنى.

سەن ھايات بۆشۈكى، سەن ئۇلۇغ ئانا،
بىز كەلدۇق دۇنياغا سەندىن تۇغۇلۇپ.
مېھرىڭدە كۆكلەيمىز، ئۇچىمىز، ئاخىر،
كېتىمىز يەنە بىز ساڭا قوشۇلۇپ.

ئانامنى قوينىڭغا قويدۇق بىز بۈگۈن،
ئىسسىق ياش، زار-ئەلەم، دۇئاغا ئوراپ.
سەن قۇچتۇڭ يوشۇرۇپ بىزدىن ئەبەدلىك،
بىز قالدۇق ئۈستىڭدە ھىدىنى ھىدلاپ.

بىز قالدۇق بوراندا يېتىم كېيىكتەك،
شەپەقتەك يۈزلەرگە قوندى سامان رەڭ.
ئاھ بوستان كىرپىكلەردە مازار تۇپىسى،
دىل - بەرگى سەھەردە تىتىلغان لالەڭ.

ئەللىك يىل مۇقەددەم كۆردى ھاياتلىق،
سەدەپتىن دۇر چىققان كەبى پاك ئىنسان.
ئۇ سېنىڭ ۋاپادار، ھايالىق قىزىڭ،
ئۇ مېنىڭ قەدىردان ئانام جانىجان.

ئەللىك يىل تەر تۆكتى، تۇتتى ھازاگنى،
كۈلكەڭنى تەڭ كۈلۈپ گۈل تىكتى كۆركەم.
ئەللىك يىل باش قويدى سېنىڭ سەجدەڭگە،
چاڭ سۈرتتى، قاتتىقراق باسمىدى قەدەم.

«توپىدەك ئايال» دەپ نام ئالدى ئەلدە،
دۇنيادا توپىدىن پاكراق نېمە بار؟!
ئۆتتى ئۇ ھاياتتا شۇ قەدىردەك،
توپىدەك ئۆزىگە قوندۇرماي غۇبار.

ئۇ شۇنداق مېھرىبان ئىللىق ئىدى، ھەي،
ئوخشايتتى غېرىبنى ئىسسىتقان تاڭغا.
باھارنىڭ يېلىدەك ئاقاتتى مېھرى،
كۆكلەمنى بېغىشلاپ روھىي غازاڭغا.

سەن قۇچتۇڭ ئۇنى چىڭ، بىز قالدۇق مەھرۇم،
ئۇگالدۇق، سورۇلدۇق بولۇپ دانە قۇم.
سەن بەلكى خۇشالسەن پەرزەنتۋەسلىدىن،
بىز تا سەن يۇتقىچە ھەسرەتكە مەھكۇم!

ئاسرىغىن پاختىدا چوغ ساقلىغاندەك،
كۆكسۈڭدە تەۋرىتىپ ئەت ئۇنى ئەللەي.
ئۇ ئانا باغرىدا ياتقان بوۋاقتەك،
خىرامان ئۇخلىسۇن ھېچنېمە سەزمەي.

ياۋايى چۇقانلارنى تىڭلاتما ئاڭا،
ئۇقمىسۇن بىز سالغان پەريادلارنى ھەم.
گەپلىشىپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالغاندەك،
خەيرلىك چۈش كۆرسۇن جەننەتتە ھەردەم.

زەررە چاڭ يولاتما، كۆتۈرەلمەس داغ،
كرىستال قاچىدەك ساقلىغىن ئۇنى!
بىر شېرىن ئۇيقۇدىن ئويغانغان كەبى،
ئورنىدىن تۇرسۇن - دە!
ئېھ، مەھشەر كۈنى.
...

VIII

قەبرەڭنى قۇچاقلاپ تۇرىمەن ئانا،
كۆردۈڭمۇ نىمجانە تىترەشلىرىمنى.
سەزدىڭمۇ بۇ مىسكىن بىچارىلىقىم...
كەپتەردەك بۇقۇلداپ ئۆنلەشلىرىمنى.

سەن مېنى بۆشۈكتە تەۋرەتكەن كەبى،
قەبرەڭنى ئەللەيلەپ ئۆتەي دېگەن ئىدىم.
تۈنلىرى يورۇتۇپ مازار بېشىڭنى،
دېگەن ئىدىم شام بولۇپ يانسۇن پاك تېنىم.

ئاھ، ئۈمىد ئۈمىدكە ئۇلاشمايدىكەن،
مەن يەنە ئالماقچى يىراقلارغا يول.
قەبرەڭنى قەلبىمگە سالدىم خىيالەن،
ھاياتلىق شۇنىلا كۆرەركەن مەقبۇل.

روھىمنى قالدۇردۇم قەبرەڭ ئاھىڭدا،
مېھرىمنى تولدۇرۇپ يۈرىكىم بىلەن.
ھىجرىڭنى ئېيپ كەتتىم، ۋاراقلىغان ئوت،
ئىچىدە مەڭگۈلۈك كۆيەر جانۇ تەن!

رىزالىق ئالالمىدىم مۇساپىر بالاڭ،
رازى بول دېيىشكە تارتىمەن ئىزا.
قايتۇرغان ئەمەسمەن قەترە سۈتۈڭنى،
كېرەملىك ئانىسەن، بولغايسەن رىزا!!!

1991 - يىل 9 - ئاي. كېرىيە - ئۈرۈمچى.

ꕥꕥꕥ

ئۈچ غەزەل

خالىس

I

دەپ بىرى: «سالغانىدىم سارايۇ ئايۋان، ساتمىدىم،
بەش تۈمەن ئازمۇ، بىراق، كۆردۈمكى ئەرزان، ساتمىدىم.

كەتسە كەتكەندۇر مېنىڭدىن بىر تۈمەن بۇ ئۆي ئۈچۈن،
بىر تۈمەن غەملەشكىنمۇ جان تىكمىدىم - قان ساتمىدىم.

ھەق ئىكەن بۇ سۆز، چىشىڭنىڭ باريدا گۆش يە دېگەن،
كەلدى ئامەت، ئۆي سالۇردا چارۋا - هايۋان ساتمىدىم».

سۆزلىدى مەنسەپ - هوقۇقنىڭ پايدىنىسىدىن بىر هازا،
ۋە دېدى: «سەندەك بىراۋغا كۈچ ۋە دەرمان ساتمىدىم»

ماختىنىپ شۇنداق ماڭا، تېلىقتى بىر پەس كۈلكىدىن،
توچكىسى بولدى جاۋابىمنىڭكى (جەريان ساتمىدىم):

«ئېھتىمال ساتقاندىمەن سەن ساتمىغانىنىڭ ھەممىنى،
ئەمما سەندەك نەپنى كۆزلەپ ئەسلا ۋىجدان ساتمىدىم».

I

ئەي يېزام، كەلدىم ساڭا ئاۋات شەھەرنى تەرك ئېتىپ،
ئاق كېچە - نۇرلۇق كېچە، قايناق سەھەرنى تەرك ئېتىپ.

دوستلىرىم تۇتقاندىمۇ كەلدىم - كېلىشۋەردىم بۇيان،
«يوق پۇشايمانغا قاچا، كەتسەڭ ئەگەر» نى تەرك ئېتىپ.

باقمىدىم ئارقامغا ئەسلا، يۈرمىدىم دىلغۇل بولۇپ،
سەن تامان چاپتىمكى «ئامەت»، «خۇشخەۋەر» نى تەرك ئېتىپ،

يۇلقۇنۇپ قوينىڭغا ئاتتىم مەن ئۆزۈمنى، بىل يېزام،
«يازدا ئاپتاپ، قىش سوغىدىن قىل ھەزەر» نى تەرك ئېتىپ.

ياغدى تەنە يامغۇرى، يۈردۈم گويا پاكقۇش كەبى،
«كەم ئەقىل، ئەخمەق ئىكەنسەن شۇ قەدەر» نى تەرك ئېتىپ.

داد دېمەي بەردىم چىداش، تەگكەندە تۆھمەت تاشلىرى،
«قوغلىغاچ، تىككەن ئىمىش قۇيرۇق بەدەر» نى تەرك ئېتىپ.

«پەس-ئېگىز» لىك، «چوڭ-كىچىك» لىك ئۈستىدە چوت سوقمىدىم،
ئىشلىدىم خالىس نىيەتتە «زېر - زەۋەر» نى تەرك ئېتىپ.

يوق پۇشايمان، كەلدى پۇرسەت سەن ئۈچۈن تەر تۆككىلى،
رازىمەن، كەلگەن بولاي مىس دەپكى زەرنى تەرك ئېتىپ.

چۈنكى سەن كىندىك قېنىم تامغان دىيارىم، جەننىتىم،
شۇ ئۈچۈن ئەرزىيدۇ كەلسەم ھەر، قەيەرنى تەرك ئېتىپ.

III

چاكارمەن ئەلگە، بەگ، سۇلتان ئەمەسمەن،
بىراق بەگ پايدا پايخان ئەمەسمەن.
ئەمەستۇر ئەۋرىشىم بەل ۋە ئومۇرتقام،
مۇشۇك ئالدىدىكى چاشقان ئەمەسمەن.

شامالنىڭ رايىغا ھېچ باقمىغايمەن،
چېكىنتىسىز گىر، تۇراقسىز سان ئەمەسمەن.
كۇتۇلمەك ئىستىمەيمەن ئەل، ئاۋامدىن،
ئاۋامنىڭ ئوغلىمەن، مېھمان ئەمەسمەن.

تىلەش يوق ئۆزگىلەردىن خەيرى-ئېھسان،
زەبەردەستۇر تېنىم، نىمجان ئەمەسمەن.

بىراۋ كۆڭلى ئەمىس تاپسا خۇشالمەن،
«مېنىڭ كۆڭلۈم تېخىۋەيران» ئەمەسمەن.

قەرەلسىزدۇر ھايا تىنىڭ ئىمتىھانى،
سوراقلاردىن شۇڭا ھەيران ئەمەسمەن.
مېنىڭ ئۆمرۈم - ھاياتىمشامغا تىمسال،
ئۆزۈم نەپسى ئۈچۈن قۇربان ئەمەسمەن.

قىلارمەن ئەجرى - مېھنەت ئۈن-تىۋىشسىز،
ئەمەلسىزلاپ ئۇرار گەپتان ئەمەسمەن.
مۇراد شۇكى: يولۇمدا قالسا ئىز، بەس.
دېرەكسىز گەر ئىزىم، ئىنسان ئەمەسمەن!

◁〰〰〰〰〰〰〰〰▷

ئىككى شېئىر

تەلئەت ئاتاۋۇللا

بىر ئازغۇنغا سۆزۈم

سالساڭ ماڭا ئۈمىدلىك نىگاھ،
مەسخىرىلىك كۈلەر دېمىقىم.
تاتلىق چۈشلەر سوۋغا قىلساڭ گاھ،
غەزەپلىنىپ تىترەر تىنىقىم.

كۆزۈڭدىكى غېرىبانە مۇڭ،
ئېرىتەلمەس قەلبىمنى ئەبەد.

ئانت ئىچسەڭمۇ «بولايمەن قۇلۇڭ...»
ئىشەنمەيمەن سۆزۈڭگە پەقەت.

ئىزگۇ كويگە بولدى ربتىمداش،
سەندىن زارلاپ ئوقۇغان ناخشام.
پەيدا قىلغاچ يۈرىكىمدە تاش،
سەن ئازغۇنغا ئاتالغان ناخشام...

ياشلىق تۇيغۇسى

تومۇرۇمدا دولقۇنلايدۇ قان،
يۈرەك سەكرەر يۇلقۇنغان قۇشتەك.
تارلىق قىلار تۇيغۇمغا جاھان،
قىسمەت ماڭا بىلىنەر چۈشتەك.

قىلماق بولۇپ دۇنيانى پۈتۈن،
كائىناتقا سىڭىپ كېتىمەن.
تىنچلىق ئىزدەپ ئەل بەختى ئۈچۈن،
يەر شارىنى ھاپاش ئېتىمەن.

«پايانداز» تېمىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

ئىككى شېئىر

ئەركىن داۋۇت

تاشيول ئىشچىسى

مەن مۇھەببەت يولىنى، كارۋاننى،
ئىشقىم بىلەن سۆيىمەن قانماي.
شاۋقۇنلايدۇ كۆتۈرۈپ دولقۇن،
قېنىم گويا تومۇرغا پاتماي.
زوقلىنىدۇ پاك ئەقىدەمگە،
كۆك پەرىسى نۇرلۇق تولۇن ئاي.

بولۇپ ھەمراھ جۇشقۇن ناخشامغا،
قىزىقسىنىپ تارايمەن ھەر يان.
خارابىلىشىپ سولاشقان يانتاق،
جانلىنىدۇ رەڭلىنىپ شۇئان.
سېھرىي كۆچكە بېرەلمەي بەرداش،
ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلايدۇ تۇمان.

خىيال ئىچرە ئايلىنىپ قۇشقا،
مەنزىل تامان تاشلايمەن نىگاھ.
چەكسىز كەتكەن يۆتكەلمە قۇملۇق،
نەزەرىمدە ئاۋات سەيلىگاھ.
ئۇرغۇتىدۇ روھىمنى رەت - رەت،
چاچقۇ چېچىپ ئۇستۇمگە ئىلاھ.

تۇتاشتۇرۇپ يېقىن - يىراقنى،
ئىچ-ئىچىمدىن يايرايمەن كۈلۈپ.
سېلىپ گىرە بۈيۈك ئارمانغا،
شېرىنلىكىنىڭ پەيزىنى سۈرۈپ.
چاقماق چېقىپ غالجىر تەبىئەت،
ھومايسىمۇ قاپاقنى تۈرۈپ.

سېغىنىشتۇرما

ئانا ئىشلەر ئېتىزدا دائىم،
چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈلۈپ.
بوران چىققان كۈنلىرى تېخى،
توپا، قۇمغا بىر سەت كۆمۈلۈپ؛
ئاشۇ ھالەت ئاشۇ يوسۇندا،
ئېغىر يۈكنى چىدار كۆتۈرۈپ.

لېكىن ئوغلى ئۆيدە خىرامان،
يوتقانىغا ئاھ، ياتار بۆلىنىپ.
تەلپىكىنى كىيگىنى كىيگەن،
كىيسەلمەندەك چوڭقۇر چۆكۈرۈپ.
قاچانغىچە ياتار ئۇ شۇنداق،
ئانىسىغا تايىدەك يۆلىنىپ؟

شېئىرلار

تۇراخۇن ئوبۇل

سەھرا سۈرىتى

سۈكۈتلەرگە بەرمەيدۇ ئارام،
نەي ئاۋازى ئاڭلاتقان سادا.
تۈيغۇلارنى قىلدۇرۇپ داۋام،
كۆي ئەۋجىدە بالقىيدۇ سەھرا.

تۇمانلارغا باقمايدۇ ئۇپۇق،
قىيالاردىن مارىشىپ قۇياش.
ھالسىرايدۇ تەۋرىنىپ بوشلۇق،
ئوت شارىنى قىلغاندا باغاش.

پايانداز

قىياقلارنىڭ نازلىق تەۋرىشى،
سابالارغا سىرغىتار شەبنەم.
مامكاپ گويا رەڭلەر قىبلىسى،
رەڭ بەرگىدەك كۆرۈنەر ئالەم.
توغراقلاردا يېقىملىق ناخشا،
شامالللارغا جۆر بولار ئۇزاق.
سۆكسوكلاردا يوق ئامال باشقا،
مۇڭ تۆكىدۇ قۇم ئارا يانتاق.
خىلۋەتتىكى ئويناق شوخ بۇلاق،
مەجنۇنتالغا كۈلۈپ باقىدۇ.
دالا ئىچرە ياڭرىتىپ قوشاق،
چىمەنلەردە ئويناپ ئاقىدۇ.

نەرگىس تەرگەن سەھرا قىزلىرى،
مۇڭلۇق بېقىپ خىيال سۈرىدۇ.
مۇڭ يىگىتنىڭ تەلۋە ئىزلىرى،
گۈل باغلاردا تېنەپ يۈرىدۇ.
كۆي ياڭراتسا شوخ ئەزىم دەريا،
ياش تۆكىدۇ يۇلغۇنلار ئۇزاق.
ساپلىقىدىن تاغنىڭ ھاۋاسى،
ئېلىپ قاچار نەپەسنى يىراق.
مۇڭلۇق كۆي ھەم جۇشقۇن كەيپىيات،
بۆشۈكىدۇر سەھرا ئارىسى.
ئۆتكەچكە بۇ سەھرادا ھايات،
مەن سەھرانىڭ ئەركە بالىسى.

گۆگۈم مەنزىرىسى

قىزغۇچ يالقۇن قاپلىغان كەڭلىك،
ئالۋۇنلاردا چايقىلار بىرە.
نەمخۇش تۇمان ئۇپۇق سەتھىنى،
چەكسىزلىكتە كۆرسىتەر خىرە.

پەنجىر قىقىپ ئوينىغان شامال،
سۆرەپ يۈرەر يۇمران لويلىنى.
بىر ئىللىق ھىس ئوراپ تۇرىدۇ،
سەھرادىكى گۆگۈم قوينىنى.

جىگدەزارلىق خىلۋەت ئارامگاھ،
كۆرۈنىدۇ يوچۇن مەنزىرە.

بىر جۈپ گەۋدە ئەجەب سىھىرلىك،
بىر ـ بىرىگە سالىدۇ گىرە.

ئاڭلىنىدۇ تاتلىق پىچىرلاش،
ھېتىرقاشلار كۆي تۆكەر ئۇزاق.
ۋىسال ئىزدەپ يۈرگەن نەپەسلەر،
سەزگۈلەردىن جۇپلىشەر ئوماق.

ۋەدىلەشكەن جۈپ-جۈپ كۆلەڭگە،
سىڭىپ كېتەر گۆگۈم قوينىغا.
لېكىن مۇڭلۇق باقار بىر يىگىت،
مەھەللىدىكى پىنھان ھويلىغا.

ئاھ، بۇ يۈرەك ئېيتقىن قانداق چىدايدۇ؟

كۆيلىرىمگە گىرە سالار كۆيلىرىڭ،
ئەقىدەڭمۇ ئالدىۋالدى روھىمنى.
چۈشلىرىمنى ئىزدىتۇردۇڭ تالاي رەت،
مەغرۇرلۇقۇم كۆرسەتمەس يولۇمنى.

دولقۇنلانسا قۇندۇز چېچىڭ بېلىڭدە،
دىمىقىمغا مۇشكى ئەنبەر تارايدۇ.
ھەر قارىسام قەلەمقاشلىق يۈزۈڭگە،
ۋۇجۇدۇمنى ئىللىق سېزىم ئورايدۇ.

كۆي ئەۋجىدە جاراڭلىغان ئاۋازىڭ،
ھەر قەدەمدە يوللىرىمنى تورايدۇ.
گىلاس كەبى گۈلسۇرۇقتەك لېۋىڭدىن،
نازۇك، يۇمران سۆيگۈ ھىدى پۇرايدۇ.

ساھىلىڭدا تېڭىرقىغان مۇڭلىرىم،
ھېتىرقاشتا سەندىن سۆيگۈ سورايدۇ.
گۆدەكلەردەك سەن سۆيگۈنى بەرمىسەڭ،
ئاھ! بۇ يۈرەك ئېيتقىن قانداق چىدايدۇ.

قىز مەگزىدەك جۇلالىق سەھەر

قىز مەگزىدەك جۇلالىق سەھەر،
قارىچۇقۇمنى چاقار نۇر - زىيا.
دالا ياتار يېيىپىنىپ شەلپەر،
نۇر ئويىنىتار كەڭلىكتە قىيا.
سابالارغا بولۇشار ھەمدەم،
گۈل - چېچەكلەر تەۋرىنىپ لەرزان.
قۇچىقىدا چاقنىتار شەبنەم،
پۈرمە-پۈرمە بەرگلەر ھامان.

دالىلارنى كېزىپ مەن تەمكىن،
قېنىپ - قېنىپ پۈرايمەن ئىپار:
مۇڭ ياغدۇرار دىلىمغا سەلكىن،
تورغاي قىردا ئۇنلىتەر زىلتار.
قۇچىقىدا چاقنىتىپ شەبنەم،
گۈل-چېچەكلەر مەيلىمنى ئۇتار.
تۇيغۇلارنى ئۇلۇغلاپ ھەر دەم،
خىيالىرىم سەھرانى قۇچار.

باھار لىرىكىسى

چىملىقلار ئارىسىدا يالىڭاياق،
ماڭىمەن ۋادىلارغا نەزەر تاشلاپ.
ئالدىمدا كېپىنەكلەر ئۇچۇپ لەرزان،
بوستانلار ئارىسىغا كېتەر باشلاپ.
كۆزلەرگە جۇلا تاشلاپ يېشىل ۋادا،
كائىنات سىماسىنى ئۇلۇغلايدۇ.
بۇلبۇللار قونۇۋېلىپ تال ئۇستىگە،
باھارنىڭ ناۋاسىنى تولۇقلايدۇ.
ئاڭلانسا يىراقلاردىن باغ ناخشىسى،
يۈرەكلەر ئۆز ئورنىدا تۇرالمايدۇ.

سەيلىگە چىقىلاپ ئەنە كۆل بويىغا،
پاقىلار كۆل ئىچىدە كۇرۇلدايدۇ.
گۈللەرنىڭ لەۋلىرىگە سۆيۈپ شامال،
دىللاردا رەشىك ئوتى ياندۇرىدۇ.
يېشىللىق ئالەمگە سىلىپ دىلنى،
باھارنىڭ ۋىسالىغا قاندۇرىدۇ.
يېشىل تون كىيىۋالغان دالىلارنى،
شادلىقىم ۋىسالىغا قېتىۋالدىم.
بۇلدىكى گۈزەللىكتىن،سۆزۈكلۈكتىن،
يېشىللىق ئارمانىغا يېتىۋالدىم.

ئىككى شېئىر

ئابلىكىم مۇساق

بوۋاقلىقا قايتسام ئەگەر مەن

سوۋۇمىغىن كىندىك قېنىمنى،
مەكتىم ئۈچۈن ئانار كەشتىلەپ.
ئالتۇن ئۆزۈك چايقىغان سۇدىن،
ئىچكۈزمىگىن زېرەكلىك تىلەپ.

پاكلىقىم چۈن چايقىغان سۇنى،
مەسچىتلەرگە چاچما ئۇلۇغلاپ.
ئىسرىق سالما ساقلىقىم ئۈچۈن،
يول - كوچىدىن تەمەچلەر چوغلاپ.

سۈت پاراشوكى ئەمگۈزمە ئانا،
ئوغۇزلانسۇن كۆكسۈڭدىن تېنىم.
يۈرىكىڭنىڭ سوقۇشلىرىنى،
تىڭشاپ ياتاي ئانا ھەر قېتىم.

ماڭا كېرەك، كېرەك پەقەتلا —
كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن تۇپراق.
شۇ تۇپراقتا بۆلىگىن مېنى،
ئۆسۈپ باراي بەئەينى توغراق.

دىل ئىسرىڭنى بىلمەمتىم دىلبەر

چېھرىڭ ئوماق رۇخسارىڭ زىلال،
زىلۋا قامەت سەرۋىگە مىسال.
چاچلىرىڭنى يەلپۈتەر شامال،
ئىگاھلىرىڭ قۇچىدۇ ۋىسال.

كۆيگىنىمنى بىلمىسەن دىلدار،
قەلبىم ساڭا بولغاچ رېھىنگىن.

چۈشلىرىڭگە كىرسەممۇ لېكىن،
قۇياش كەبى ئاچمايسەن دىدار.

سېنى سۆيۈش بولمىغاچ نېسىپ،
تەنھالىقتا ئۆتىمەن غەمكىن.
كۆكۈل قۇشۇم ئۇچسىمۇ ئەركىن،
قايتىپ كېلەر دويىنىنى قىسىپ.

ئىككى مۇخەممەس

مۇھەممەت كامال

كۆرسەت

(مۇھەممەت چاۋارنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە)

قوشۇندىن ئايرىلىپ قالغان كىشىگە سەن جازا كۆرسەت،
چىقىپ قالسا ئەگەر خائىن رەھىم قىلماي قازا كۆرسەت،
ئويۇپ كۆرنى يەنە چوڭقۇر، تىقىپ ئاڭا مازار كۆرسەت،
ئۇلۇغ بەيگىگە چۈشكەندە جاسارەتنى راسا كۆرسەت،
قىرانلىقتا ۋەتەن ـ ئەلگە پاراسەتنى تازا كۆرسەت.

دىلىڭدا چاقنىغان ئەختەر غۇۋالىق كۆرمىسۇن بىردەم،
ئۆمرۈڭ مەنىلىك ئۆتسۇن دوستىڭغا قىلىپ ياردەم،
سازىڭنى ئېلىپ قولغا، چېلىپ مۇڭلۇق، بولۇپ ھەمدەم،
ۋە يا ئۇندا مۇقام توۋلاپ تىلىڭدىن گۈل تۆكۈپ ھەردەم،
غەزەلخانلىق بىلەن مەشرەپ ئارا پەيزى ناۋا كۆرسەت.

بولمايدۇ رېئاللىق ئۇ كېچە كۆرگەن شېرىن چۈشتەك،
خاتا قىلساڭ تېگەر ئۇندىن ساڭا ئىنئام ئۇچۇن مۇشتەك،
يولۇقساڭ گەر شەۋىرغانغا چېلىپ تۇرغان قەبىھ پۇشتەك،
چىدام بىرلە ئۇزۇپ ماڭغىن قانات قاققان جەسۇر قۇشتەك،
يىراق مەنزىلگە ئۆرلەشتە ساداقەتلىك جاپا كۆرسەت.

چوڭ بولدۇڭ، ئەقىل تاپتىڭ ۋەتەن باغرىغا تاڭغاندا،
ھايات ئىشقى سېلىپ ئاتەش، چىن قەلبىڭدە ياڭغاندا،

ٸەزىز خەلقىم ساڭا خۇشخۇي تىلەك - ٸارزۇنى تاڭغاندا،
ۋەتەن تۇتتى ساڭا كەۋسەر بۈيۈك مەنزىلگە ماڭغاندا،
ٸاڭا ٸۆتكەلدە ٸەجرىڭدىن باھاسىز چىن ۋاپا كۆرسەت.

ٸەۋەتىپتۇ

(توختىمۇھەممەت تۇردىنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە)

قازانغان شان - ٸۇتۇقلاردىن نىگار شۆھرەت ٸەۋەتىپتۇ،
مېنى چىللاپ چېلىش - جەڭگە يەنە غەيرەت ٸەۋەتىپتۇ،
«ٸۇتۇپ چىقساڭ سېنىڭمەن» دەپ تېخى ھۆججەت ٸەۋەتىپتۇ،
قاناتلىق شوخ شاماللاردىن نىگارىم خەت ٸەۋەتىپتۇ،
سېلىپ خەتنىڭ ٸارىسىغا يېڭى سۈرەت ٸەۋەتىپتۇ.

قوشاركەن ھەممە ٸەل يۇرتتا نىگارنى يېڭى داستانغا،
چۆللەرگە تۆكۈپ ساپ تەر ٸۆزگەرتكەچكە بوستانغا،
جاڭگالدىن يوقاپ چاتقال، جاي بەرگەي گۈلىستانغا،
ٸوقۇپ خەتنى ھاياجاندىن بېشىم ٸۇلاشتى ٸاسمانغا،
بىتاپ، تەشنا يۈرىكىمگە شىپا - شەربەت ٸەۋەتىپتۇ.

باشلامچى بولۇپ ماڭغاچ سەپ ٸالدىدا بەس - بەستە،
يىگىتلەرمۇ ھېرىپ قاپتۇ تېخى تەڭ يولغا يەتمەستە،
ٸۇنۇتماپتۇ مېنى ھەر چاغ ساقلاپتۇ قەلب - ٸەستە،
ۋاپا گۈلزارىدىن تاللاپ تىزىپتۇ ماڭا گۈلدەستە،
مېنىڭ ٸىشقى ٸەقىدەمگە رەھىم - شەپقەت ٸەۋەتىپتۇ.

ساڭا كۆيگەچ يۈرەك بىتاپ، لېۋىمنىڭ چىقتى چاك - چاكى،
دەرد بىرلە ٸۆتەرمەنمۇ ٸۆمۈر ٸاخىرغىچە تاكى،
كېلەرسەنمۇ مېنى يوقلاپ كۈنلەر بىر كۈنى ياكى،
سېغىندىم بەك سېنى، - دەپتۇ، - قاناتىم بولسىدى كاشكى،
شەپەقتەك پاك مۇھەببەتكە قەدىر - قىممەت ٸەۋەتىپتۇ.

«ساڭا كۆيدۈم، سېنى سۆيدۈم، ٸاق يۈزلۈك جېنىم ٸاپئاق»،
دېسىمۇ بەزى شاللاقلار، كېتىپتۇ «لام» دېمەي تاق - تاق،
سۆيگەن يىگىتنىڭ كەچتى، دېسە بېرىپ جاۋاب ياق - ياق،
مىكىردىن قۇرسا شەيتانلار ساداقەت يولىغا قىلتاق.
يۇرۇپتۇ تەۋرىمەي دادىل، ٸېسىل خىسلەت ٸەۋەتىپتۇ.

ٸاشىققا يىراق كەلمەس دەريا نېرىدىكى قاشلار،
يېتەلمەيدۇ بىراق ٸاڭا نا ٸۈمىد ھورۇن ياشلار،

كېسىلگەيلەر ئاشۇ يولدا بىراۋنىڭ قولىدا باشلار،
مۇھەببەت باغىمۇ ئارزۇ تىلەكتىن سۇ ئىچىپ ياشنار،
ئەجەب ئالى، گۈزەل بىزنىڭ تىلەك ـ مەقسەت ئەۋەتىپتۇ.

چالساڭچۇ ئەزىز دوستۇم ئارامبەخش راۋابىڭدىن،
قۇتۇلسامەن كۆيۈك بىرلە كۆڭۈل غەشلىك ئازابىڭدىن،
ئەۋزەلدۇر چىدام ـ تاقەت خىسلەتلەر تامامىدىن،
قېنى ساقى قەدەھ كەلتۈر قۇيۇپ تاقەت شارابىڭدىن،
ئىچەي خۇشلۇقتا، دىلدارىم بەخت ـ ئامەت ئەۋەتىپتۇ.

◁||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||▷

ئىككى شېئىر

روزىمۇھەممەت مۇتەللىپ

بەرگەن ۋەدەڭ قۇرۇق يەلمىدى

كېتەرىڭدە كۆزۈڭنى ياشلاپ،
قىيالماستىن ماڭغانىڭنىڭ ئۇزاپ.
مەن لېۋىمنى چىشلەپ قالغانىدىم،
ھەسرەت بىلەن ئارقاڭدىن قاراپ.

شۇندىن بېرى يولۇڭغا بېقىپ،
كۈتتۈم شۇنچە كۈتتۈم زارىقىپ.
شوخلۇقۇمۇ خۇشلاشتى مەندىن،
ھەر كۈن سېنى ئويلاپ ياد ئېتىپ.

قېرىپ كەتتى كۈتۈشلىرىممۇ،
بىراق سەندىن خەۋەر كەلمىدى.
دەپىياقىنا ۋىجدانىڭ بولسا،
بەرگەن ۋەدەڭ قۇرۇق يەلمىدى.

ئازغان قىزغا

ئوچۇق ـ يورۇق خۇشخۇي قىزمەن دەپ،
كىمنى كۆرسەڭ قاش ئېتىپ كۈلدۈڭ.
يوللاردىمۇ «دېسكو» غا تولغاپ،
يىگىتلەرگە كۆز قىسىپ يۈردۈڭ.

دەستەك قىلىپ خۇشخۇيلۇقۇڭنى،
قىزلىقىڭنى بىلمىدىڭ ئازراق.
ئاتا ـ ئاناڭ، دوستلىرىڭنىڭمۇ،
ھەق سۆزىگە سالمىدىڭ قۇلاق.

شۇ خۇيۇڭغا بولغاچ مۇناسىپ،
نۇرلۇق يۈزۈڭ، زىبا قامىتىڭ.
بازار تاپتىڭ بىر مەھەل قاتراپ،
كەلدىچەكسىز «بەخت ـ ئامىتىڭ».

ئۆتتى كۈنمۇ، ئايمۇ تىزلىپ،
خۇشال ـ خۇرام «بەخت» ئىچىدە.
ئويۇن دەپلا قاتردىڭ ھەر يان،
گاھى كۈندۈز، گاھى كېچىدە.

مانا ئاخىر «بەختىڭ» چېچەكلەپ،
مېۋىسىنى كۆرسەتتى ساڭا.
ئۇ بولسىمۇ ۋۇجۇدۇڭدىكى،
شۇ تۆرەلمە، ئاتىسىز بالا.

مانا بۇگۈن قارىسام مەيۈس،
ئولتۇرۇپسەن كۆزۈڭنى ياشلاپ.
«بەخت» چىللاپ كەلگەن خۇيۇڭمۇ،
كېتىپ قاپتۇ نەگىدۇر تاشلاپ.

ئۆتكەن ئىشقا سالىۋات قىزچاق،
ئىنسان ئازار شۇنداق گاھىدا.
يېڭىدىن بىر تۆرەلگىن ئوماق،
خۇي دېگەنمۇ بولسۇن جايىدا.

◁·································▷

ئىككى شېئىر

پاتىگۈل مەتنۇرى

يۇرت سۆيگۈسى

ئانامنىڭ مېھرىدە كىردى قەلبىمگە،
يۇرتۇمنىڭ سۆيگۈسى، ئىشقى ۋە مېھرى.
بالىلىق چۈشۈمگە كۈۋاھدۇر يەنە،
يۇرتۇمنىڭ تاڭدىكى كۈمۈشرەڭ سەھرى.

تومۇزدا سەكرەپ چۆمۈلگەن سۇدا،
بالىلىق شادلىقىم، تۇيغۇلىرىم بار.
«مۆكۈشمەك»، «چالماجەڭ» ئوينىغان جايدا،
تۇپراقتا، تاشلاردا قالغان ئىزىم بار.

ياشلىقىم بېغىدا ئېچىلغاندا گۈل،
ياشناتقان بۇ گۈلنى يۇرتۇم كەۋسىرى.
مول ـ ھوسۇل ئەلچىسى كەلگەندە كۈلۈپ،
ياڭرىغان ناخشىمىز سەھەر ئاخشىمى.

يۇرتۇمدا ھاياتتۇر ئەجدادىم روھى؛
يۇرتۇمغا باغلانغان يۇرىكىم رىشتى.
يۇرتۇمدا ياڭرىغان ئىقبال كۈيلىرىم،
يۇرتۇمنى گۈللىتىش ئۆمرۈم ئىستىكى.

ياپراق قىسمىتى

چۈشىدۇ زېمىنغا قارلار ئۇچقۇنى،
چۈشكەندەك ئاسماندىن ئاپئاق چېچەكلەر.
لېكىن شۇ كوچاڭدىن كېتەلمەيمەن ھېچ،
قەلبىمنى كېزىدۇ شېرىن ئىستەكلەر.

دېرىزەڭ ئىچىگە قارايمەن تىنماي،
تەشنالىق قەلبىمگە ھۆكۈمران يەنە.
نە قىسمەت ئالدىمغا چۈشتى بىر ياپراق،
(كۆزلىرىم ئالدىدا مۇدھىش مەنزىرە).

بىر چاغدا ئىككىمىز ئۈزگەنتۇق ئۇنى؛
ۋىسالنىڭ بېغىدىن ئېلىپ ئەندىزە.
«سۆيگۈمىز شاھىدى يېشىل ياپراقنى،
ساقلايمەن» دېگەنتىڭ، شۇ لەۋزىڭ قېنى؟

نە ئامال، قولۇمغا ئالدىم ياپراقنى،
مۆلدۈردەك تۆكۈلدى ھەسرەت ياشلىرىم.
بايىلا قەلبىمدە بار ئىدى باھار،
ياپراقتەك توڭلىدى ئەمدى تەنلىرىم.

سىدىق قاۋۇز

مەن جىپقا ئولتۇرۇپ كۆز تەپتەندىسىگە چۆمگەن سىخى تەبىئەتنىڭ ئەتىۋارلىق مېھمىنى، توغرىسىنى ئېيتقاندا زىيارەتچىسى سۈپىتىدە كۆمۈش بەلباغ ئۈستىدە چېپىپ كېلىۋاتىمەن. مېنىڭ ھەمراھىم گۇما تاشيول ئوچاستكىسىنىڭ مەسئۇلى سەپەر يېقىندىلا ۋەزىپىگە تەيىنلەنگەن ئوتتۇرا بويلۇق، جۇغى كىچىك كىشى ئىدى. مەن بۇ ئېغىر - بېسىق، كىچىك پېئىل كىشىنىڭ ئېغىزىدىن گەرچە يەر - جاھاننى لەرزىگە كەلتۈرگۈدەك ئاجايىپ قەھرىمانلىق داستانلىرىنى ئاڭلاشقا سازاۋەر بولالمىساممۇ، يىل بويى قاقاس سايلاردىكى جەڭگاھلاردا قان - تەر ئاققۇزۇپ، ئۆمۈر كىتابىنى چىرايلىق نەقىشلەۋاتقان نامسىز تۆھپىكارلار توغرىسىدا يېڭى ئۇچۇرغا ئېرىشكىنىمگە خۇرسەنمەن. ئۇ مېنىڭ «تاشيول قاراۋۇلى ھەققىدە قىسسە» سەرلەۋھىلىك ئەسىرىمنىڭ كىتابخانلارغا تەسىرات شارابى سۇنۇشى ئۈچۈن ۋاستىلىق رول ئوينىغان قەدىرلىك كىشىدۇر.

مەن ئاۋۋال قاغىلىق بىلەن گۇما ئارىلىقىدىكى كىچىك تارام ئوچاستكىسىغا يېقىن جايدا تاشيولنى توسۇش كويىدا قۇترىۋاتقان «سېرىلىق ئەجدىھا» نىڭ قامالىنى تارمار قىلىۋاتقان ئەزىمەتلەر بىلەن، ئاندىن كېيىن موكويلا① بىلەن مۇجى② ئارىلىقىدا يامغۇر سېلى پەيدا قىلغان لاي-لاتقىلارنى يۆتكەۋاتقان ئىشچانلار بىلەن ئۇچراشتىم. تېخى ھېلىلا بۇ يەل - يېمىش ماكانىدىكى سەر خىل مېۋىلەرنىڭ شېرىن ھىدىنى تەقدىم قىلغان كۆز شامىلى بۇ يەردە بورانغا ئايلىنىپ ئۈستى باشلىرىمنى قۇم توزانلىرىغا كۆمدى. ھەيرانمەن، مۇشۇ يېقىن ئەتراپتا «كويىقاپ» نىڭ ئېغىزى بارمۇ نېمە؟ ئۇ بىردەمدىلا غەلييان كۆتۈرۈپ، ئۆركەش - ئۆركەش قۇم ئېقىنلىرىنى تاشيول بويلاپ سۈرۈپ كەلمەكتە. مەن بۇنىڭدىن بىزارلىق ھېس قىلدىم. بىراق، تەبىئەتنىڭ بۇنداق قاتتىق - يىرىك مۇئامىلىسىگە كۆنۈپ كەتكەن ئىشچىلار پەرۋاسىز ئىدى.

ئۇلار نېمە دېگەن جەسۇر كىشىلەر - ھە؟! يۈرىكىم ئۇلارنىڭ ئۈنسىز كۈيلىرىنى، ئوتلۇق تىنىقلىرىنى، پاك سۆيگۈگە تولغان يۈرىكىنىڭ كۆپۈلدەپ سوقۇشلىرىنى ئاڭلاۋاتىدۇ. مەن ئۇلارنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن، ئىتتىن - گۈرجەكلىرىنىڭ «تاق - تۇق» ساداسىدىن ئۆز كەسپىگە بولغان مېھرى - ئىشتىياقىنى، ۋەتەنگە بولغان سەممىي ساداقىتىنى سەزسەم، ئۆزۈلمەي كېلىۋاتقان ئاپتوموبىل كارۋانلىرىنىڭ نوتىغا چۈشمەيدىغان بىر خىل رىتىمدىكى ناخشىلىرىدىن ئۇلارنىڭ بەختىنى كۆرۈۋاتىمەن.

12 - ئاۋغۇست بىر كېچە - كۈندۈز ئۈزۈلمەي ياغقان يامغۇر ئابىھايات سۈيىدەك، قاغجىراپ ياتقان چۆللەرنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇردى. كۆل - گىياھ، دەل - دەرەخلەرنىڭ ئۈستى - باشلىرىدىكى داغلارنى تازىلاپ، ئۇلارنىڭ تەبىئىي گۈزەللىكىنى نامايان قىلدى. ئارىدىن ئون كۈن ئۆتۈۋىدى، تاقىر سايلارمۇ قامغاق، مامكاپ، لويلىلاردىن يېشىل تاج كىيىپ، يولۇچىلارغا ئۆزلىرىنى كۆز - كۆز قىلىشقا باشلىدى. بىراق، ئاسمان ئىلاھى ئۇنچىلا ئوچۇق - يورۇق ۋە رەھىمدىل ئەمەس. قارىڭا، شىددەتلىك يامغۇر پەيدا قىلغان سەل كۆزگە كۆرۈنمەس چىشلىرى بىلەن ئاسفالت يولنى غاجاپ بىر قانچە يەردە ئويمان - كاتاڭ ھاسىل قىلىپ، بىر كىلومېتىردەك يەرگە 25 - 30 سانتىمېتىر قېلىنلىقتا لاي تاشلاپ، كارۋانلىرىمىزغا بىھۇدە ئاۋارىچىلىق تۇغدۇردى. تووۋا، بىرىگە ئامەت، بىرىگە ئاپەت! مانا كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن، ساغان ئوچاستىكىسىدىكى ئىشچىلار سېمونتتەك قېتىشما بولۇپ كەتكەن سېغىزنى جوتۇ بىلەن قېزىپ، گۈرجەك بىلەن يولنىڭ سىرتىغا تاشلىماقتا. ئەپتىدىن يالقۇن تەپتى كېلىدىغان ئاشۇ تاقىر سايلاردا ئىشلەش ئادەت بولۇپ كەتكىنى ئۈچۈنمىكىن، دېمىق ئىسسىق، كۆز ئاچقۇسىز بوراندا ئۇلارنىڭ ئاپتاپتا پىشىپ، توزانغا كۆمۈلۈپ كەتكەن چىرايىدىن قىلچىلىك ۋايساش ياكى ھارغىنلىق ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى. ئۇلارنىڭ قىلىۋاتقىنى بىر - ئىككى كۈنلۈك ئىش ئەمەس، بەلكى ئايلاپ، يىللاپ تۈگىمەيدىغان مەڭگۈلۈك ۋەزىپە. ئەمما ئۇلار تەشنالىق يېتىپ، لەۋلىرىگە گەز باغلاپ كەتسىمۇ، ۋابا قۇرتىدەك ماغدۇرىنى شورايدىغان تومۇزنىڭ پىژغىرىم ئىسسىقىدا كىيىملىرى تەرگە چىلىشىپ قالسىمۇ ئارام ئېلىشنى ياكى بۈگۈنكى ۋەزىپىسىنى ئەتىگە قالدۇرۇشنى ئويلىمايدۇ. جەمئىيەتنىڭ خىزمەت تەقسىماتىدا يول ياساش، كۆۋرۈك سېلىشتەك ھەج - تاۋاپ بىلەن بىر قاتاردا تۇرىدىغان ساۋابلىق ئىش ئاشۇلارنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەن، ئۇلار بۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنىدۇ، ئۇلارنىڭ جاپالىق مېھنىتى يولۇچىلارنىڭ بەختى. ئۇلار بەئەينى بوران - چاپقۇن، جۇت - شۇۋىرغاندا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان توغراق، تىك قىيادىكى قارىغاي، جاپا پىچىدە تاۋلانغان پولات! مەن ئاشۇلارنىڭ تىپىك ۋەكىلى سۈپىتىدە ساغان ئوچاستىكىسىنىڭ باشلىقى ئابدۇراخمان ئامۇقنىڭ ئىش ئىزلىرىنى كىتابخانلارنىڭ نەزىرىگە سۇنماقچىمەن.

× ×

ئالدىنقى يىلى ئابدۇراخماننىڭ ۋاقتى پەۋقۇلئاددە ئالدىراشلىق ۋە جىددىيلىك ئىچىدە ئۆتتى. چۈنكى بەشىنچى ئايدىن توققۇزىنچى ئايغىچە دەريا - ئېقىنلار سۇ،

بىلەن تولۇپ تېشىپ، تەلەيلىك كىشىلەرگە ئامەت چىللىغان بولسىمۇ، ئۇ ئۆزى بىلەن ئاپەت ۋە بالا-قازانىمۇ بىللە ئېلىپ كېلىپ، تاشيول قاراۋۇللىرىنى ئۇرغۇن تالاپەتكە دۇچار قىلدى. تارىختا كۆرۈلۈپ باقمىغان قارا كەلكۈن بۇزغۇنچىلىقتا رېكورت يارىتىپ، چوڭ تارام ئۇچاستكىسى بىلەن مۇجى ئارىلىقىدىكى 60 كىلومېتىر دائىرىدە، سەككىز ئاپەت نۇقتىسىدىن باشقا يەنە تۆت يەردىن يار پېچىپ، بەش كىلو مېتىر يولنى يېرىم مېتىر قېلىنلىقتا لايغا كۆمۈۋەتتى. بۇ هال يۇرتقا چوڭ يېغىلىق بالاسى كەلگەندەك ئابدۇراخماننى قاتتىق بىئارام قىلىپ، تەشۋىشلەر قاينىمىغا ئىتتىرىۋەتتى. لېكىن ئۇ، ئېسىنى يىغىپ، قەددىنى رۇسلاپ، يىگىرمە تۆت يىللىق خىزمەت ئەمەلىيىتىدە يېتىلدۈرگەن تەمكىنلىك، ئەستايىدىللىق بىلەن مۇناسىپ قەتئىيلىك ۋە شىجائەتنى بىرلەشتۈرۈپ «توپان بالاسى»نى مەغلۇپ قىلىش جېڭىگە ئاتلاندى. تۆت ئايغىچە ئۇ ئىللىق ئائىلىسىدە بىرەر كۈن ئارام-خۇدا سۇنايلىنىپ يېتىپ، شېرىن ئۇيقۇنىڭ لەززىتىنى سۈرمىگەنلىكتىن، ئىسسىققىنا تاماققا داخىل بولمىغانلىقتىن ئورۇقلاپ تېرىلىرى قورۇلۇپ قالدى.

× ×

ـ يىگىرمە سەككىزىنچى ئىيول، جۈمە، كۈن چۈشتىن ئېگىلگەن چاغ ئىدى.

— تاك، تاك، تاك... ئىشىك جىددىي چېكىلدى. بۈگۈنكى سۇ رايى توغرىسىدىكى مەلۇماتلار ئۇنىڭغا بىر ئاز تېنىۋېلىش پۇرسىتى بېرىشى كېرەك ئىدى. لېكىن ئۇنىڭغا ئاراملىق بولسۇن؟! ئۇيقۇ ئۇۋىچىسى كۆزىگە ئەمدىلا تور سالغان ئابدۇراخمان ئىشىك چەككۈچىنىڭ كىملىكىنى سوراشىنىمۇ ئۇنتۇپ، كارىۋاتتىن سەكرەپ تۇردى-دە، هويلىغا چىقتى. ئۇ ئائىلىسىدىن 30 نەچچە كىلومېتىر نېرىدىكى مۇجىدا توپتوغرا يىگىرمە سائەت كەلكۈن بىلەن ئېلىشىپ، تېخى يېرىم سائەت ئىلگىرىلا قايتىپ كەلگەنىدى. هاردۇق يەتكەن بولسا كېرەك، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، قەدەملىرى ئېغىرلىشىپ قالغانىدى.

— گۇرۇپپا باشلىقى كەلكۈن ... كۆۋرۈك ... ساغان كۆۋرۈكى... هويلىدا قارامتۇل بىر يىگىت هاسىراپ دۇدۇقلاپ تۇراتتى.

ئابدۇراخمان قوۋلاشمايدىغان بۇ تەرتىپسىز گەپلەردىن مۇددىئانى چۈشەندى-دە، گەپ سوراپ ئولتۇرماي ئۇدۇل ساغان كۆۋرۈكىگە كەلدى. گويا ئۈستىگىدە لاتقا چايقاپ ئاققان دوغاپتەك سۇ ئۆركىشى سېمونت كۆۋرۈككە تاقاشقانىدى. سۇ ھەدەپلا كۆۋرۈكنىڭ ئىككى بېقىنىغا رەتلىك تىزىلغان قورام تاشلارنى يالاپ كاۋاك ئېچىپ، «جان تومۇر»نى ئۈزۈۋېتىش ئۈچۈن يىلاندەك تىل سوزاتتى. تەبىئەتنىڭ كۆپ قېتىملىق ئۇشتۇمتۇت هۇجۇملىرى، تەقدىرنىڭ رەھىمسىز سىناقلىرىنى كۆرۈپ يۈرىكى توختىغان بۇ ئادەم ئەلپازىنى بۇزۇۋاتقان كەلكۈننىڭ ھەيۋىسىدىن ئانچە قورقۇپ قالمىدى. لېكىن سەگەكلەشتى. مۇبادا كۈتۈلمىگەن ئاپەت تۈپەيلىدىن «ئومۇرتقا» ئۈزۈلۈپ كېتىشتەك ۋەھىمە يۈز بېرىپ قالسا، ئىككىنچى بىر كۆۋرۈك ئۇياقتا تۇرسۇن يان يول سېلىشتىنمۇ ئېغىز ئاچقىلى بولمايتتى. ئۇ، ئون مىنۇت ئىچىدىلا خىزمەتداشلىرىنى جەم قىلىپ، بىر مەيدان جىددىي جەڭنى باشلىۋەتتى. ئالدى بىلەن تۆت هارۋا جىگدە شېخىنى سىم بىلەن چەمبەرچەس

تېڭىپ، توم چىگە ئارغامچا بىلەن مەھكەم
باغلىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىر ئۇچىنى
يىگىرمە توققۇز يىگىتكە تۇتقۇزۇپ سۇغا
تاشلىدى. ئارقان مۇسابىقىسىدا ئىككى
تەرەپ بىر پەس كۈچەپ تىلىشقاندىن كې-
يىن، ئاخىرىدا كۈچلۈك تەرەپ تارتىپ
كەتكەندەك، تەرسا دولقۇنلار يىگىتلەرنى
سۆرەپ كەتتى. ئارغامچا ئۇلارنىڭ قول-
لىرىنى شىلىپ، ئالقانلىرىدىن «جىرت -
جىرت» قان چىقىرىۋەتتى.

— يىگىتلەر، ھىممەت كۆرسىتىدىغان
سائەتلەر يېتىپ كەلدى، قېنى زاپاس كۈ-
چۈڭلارنى ئىشقا سېلىڭلار!— غەزەپ-
كە كەلگەن ئابدۇراخمان شۇنداق مۇراجىئەت قىلغىنىچە
گالغا تاقاشقۇدەك سۇغا سەكرەپ چۈشۈپ،
باغلانمىنى كۈچەپ تارتتى. ئارقىدىن
ئىككى يىگىت دولقۇنغا ئۆزىنى ئېتىپ،
ئۇنىڭغا ھەمدەم بولدى. ئۇ قاتمۇ قات
سىم بىلەن پۈكلەنگەن شاخ - شۇمبىلارنى
سۇ دەم تارتىپ كەتكەن كاۋاكقا جايلاش-
تۇرۇپ، ئۇنى قورام تاش بىلەن باسۇ-
رۇشقا كىرىشكەنىدى. ئۈچىنچى تاشنى شاخ
ئۈستىگە قويغىچە مۇدھىش دولقۇن ئۇنىڭ-
غا قاتتىق ئۇرۇلدى - دە، پۇتى تېيىلىپ
كەتتى. «ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك»
دېگەندەك شۇ چاغدا بەختكە قارشى دو-
مىلاپ چۈشكەن بىر قورام تاش ئابدۇ-
راخماننىڭ يوتىسىغا ئۇرۇلدى. شۇنىڭ
بىلەن تەڭ ئۇنىڭ غەيرىتى، كۈچ - ما-
دارى نەگىدۇر يوقالدى. چۈنكى تاش لى-
پىكىنى تىزىدىن چىقىرىۋەتكەنىدى. ئۇ
لېۋىنى چىشلەپ، كۈچىنىڭ بېرىچە زورۇ-
قۇپ باققان بولسىمۇ، بولالماي يىقىل-
دى... باشقىلار ئۇنى سۇدىن سۈزۈپ چە-
قىپ، مۇنەججىملەردىن ئاڭلىغان چارىلار،
بېشىدىن ئۆتكەن تەجرىبىلەر بويىچە
پەرۋىش قىلدى.

— ئابدۇراخمان ئۇكا، غەيرىتىڭىزگە
بارىكاللا، سىز بىر كومپارتىيە ئەزاسىغا
لايىق شەرەپلىك مەجبۇرىيەتنى، تاشيول
قاراۋۇلىغا مۇناسىپ مۇقەددەس بۇرچنى
ئادا قىلدىڭىز، - بىر پېشقەدەم ئىشچى
ئۇنىڭ لىپىكىنى سىلاپ تۇرۇپ، - ئەمە-
دى خاتىرجەم دەم ئېلىڭ، بىز چوقۇم
ئىرادىڭىزگە ۋارىسلىق قىلىمىز. خەيرى-
خاھلىق ئۇچقۇنى چاقناپ تۇرغان بىر
جۈپ كۆزى ئابدۇراخماننىڭ تامدەك تا-
تىرىپ كەتكەن جۈدەڭگۈ چىرايىغا تىكىل-
گەن پېشقەدەم ئىشچىنىڭ ئىللىق قوللىرى
تېۋىپلارنىڭ ئۇدۇمى بارمۇ نېمە؟ ئۇ
ئاغرىق ئازابىدىن بىردىنلا يەڭگىپ، پۇ-
تىنى بېسىۋالغان ھېلىقى تاشنى سۇغا
ئىرغىتىۋەتكەندەك بولدى ۋە ئورنىدىن
تۇرالايدىغانلىقىغا ئىشەندى. بۇ «ۋاي-
جان» غا سەۋەب بولغان ئىككى ھاپپال-
نىڭ خاسىيىتى بولۇپ، پېشقەدەم ئىشچى-
نىڭ شىپالىق ئالقانلىرىنىڭ ياردىمىدە
ئۇنىڭ لىپىكى جايىغا چۈشكەنىدى. ئاب-
دۇراخمان ئورنىدىن ئاستا تۇردى. ئۇنىڭ
جاسارىتى قايتىدىن ئۇرغۇپ، تومۇرلىرى-
دىكى ئىسسىق قېنى چەكسىز ئىشەنچ ۋە
ئۈمىدتەك قىزغىنلىق بىلەن ئۆزگەشلەپ
ئاقتى. شۇڭا «دەم ئېلىڭ» دېگەن سۆز
ئۇنى قاتتىق ئويغا سالدى. چۈنكى ئۇ
ئانچىكى ئىشلارغا دەم ئالىدىغان پۇرسەت-
پەرەستلەردىن روشەن پەرقلىنىدىغان ئالا-
ھىدە ئادەم ئىدى. يەتتە يىلنىڭ ئالدىدا
ئابدۇراخماننىڭ كەلكۈن بىلەن ئېلىشىپ
زەخىملەنگەن پۇتى لاۋىدەك سىيىپ، كې-
سىپ تاشلىنىش دەرىجىسىگە بېرىپ يەت-
كەندىمۇ، دوختۇرنىڭ شەرت - پەرھىزلى-

رىگە، قورقۇتۇشلىرىغا پەسەنت قىلماي، زاكىگوي ③ دوختۇرخانىسىدىن يوشۇرۇن قېچىپ چىقىپ، كەلكۈنگە قارشى ئالدىنقى سەپتە قاينامغا ئۆزىنى ئاتقانلىقى، كېيىن دوختۇرنىڭ پەرمانى، تەشكىلىنىڭ خەيرىخاھلىقى، ئاممىنىڭ نەسىھەتى بىلەن دوختۇرخانىدا 45 كۈن «نەزەربەنت» قىلىنىپ ساقايغانلىقىدەك تەسىرلىك بىر كارتىنا يول ئاسىرىغۇچىلارنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلگىنى يوق.

1987-، 1988 - يىلىنىڭ تومۇزلىرىمۇ تاشيول قاراۋۇللىرىغا نىسبەتەن ئاپەتلىك پەسىل بولدى. ئۇنىڭ شۇ چاغلاردا زەربىدارلارغا باش بولۇپ بىر قانچە قېتىملىق جەڭدە يارىتقان تۆھپىلىرى شەرەپ خاتىرىسىدە ئالتۇندەك چاقناپ تۇرماقتا.

بارلىقىنى قاتناشنىڭ راۋانلىقىغا بېغىشلىۋەتكەن بۇ كىشىنىڭ نەزەرى يىراقلارغا تاشلاندى. ئىنسانىنىڭ ھاياتلىق رىشتىنى يۇرەككە چېتىپ تۇرغان ئارتېرىيە تومۇرىدەك، جەنۇبتىكى سەككىز شەھەر، قىرىقتىن كۆپرەك ناھىيىنى گۈزەل ئاستانە - ئۈرۈمچىگە باغلاپ تۇرغان بۇ ئۇزۇن لىنىيە ئۇنىڭ كۆز گۆھىرى، جېنى ئىدى. بۇ قەيسەر قاراۋۇل يىگىرمە تۆت يىلنىڭ مابەينىدە قاچان بۇ پوزىتسىيەدىن ئايرىلىپ باققان؟!

ئۇ، ئۇچاستىكا مەسئۇللىرىنىڭ غەمخورلۇقى، ئاممىنىڭ كۆيۈنۈش، ئاۋايلاش يۈزىسىدىكى دەۋەتلىرىگە ئۇزرە ئېيتىپ يەنە سۇغا چۈشتى. تېخىمۇ ئۆلغىيىۋاتقان كەلكۈن سۈيى ئەپسانىلاردىكى ئوقيا، نەيزە كار قىلماي يېتىدىغان تۆمۈر ساۋۇت، پولات دۇبۇلغا بىلەن نىقابلانغان ياۋ لەشكەرلىرىدەك ئۆزلۈكسىز ھۇجۇم قىلىپ كېلەتتى. ئۇلار قوش چاڭگا تىزغاندەك قەۋەت - قەۋەت شاخ - شۇمبا تىزىپ، ئۇنى قورام تاشلار بىلەن ئۈستى - ئۈستىلەپ باسۇرۇپ مۇستەھكەم توساق ھاسىل قىلىپ، ئاخىرى كەلكۈننىڭ تاجاۋۇزىدىن غالىب كەلدى.

× ×

ئارىدىن بىر قانچە ھەپتە ئۆتۈپ، دەريا - ئېقىنلاردىكى بەكباش سۇلار پەسكويغا چۈشكەندە، تاشيول قاراۋۇللىرىنىڭ ھەممىسى مەجلىسخانىغا جەم بولدى. بۈگۈنكى يىغىندا كەلكۈنگە قارشى جەڭدە ئالاھىدە نەتىجە ياراتقان ئۆلگىلەر باھالانماقچى ئىدى. يىغىلىشتىكى مەقسەت - مۇددىئا، باھالاش شەرتلىرى ئىزاھلانغاندىن كېيىن نامزات كۆرسىتىشكە ئىجازەت بېرىلىۋىدى، ھەممەيلەن ئالدىن كېلىشىپ قويغاندەكلا ئابدۇراخماننىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىشتى:

— يولداش ئابدۇراخمان كەلكۈنگە قارشى تۇرۇشتا ھەم قوماندان ھەم ئەسكەر بولۇپ، جاپادا ئالدىدا تۇردى، يارىلانغاندىمۇ سەپتىن قايتمىدى...

— تۆت ئاي داۋامىدا ئۇ بىرەر كېچە خاتىرجەم كۆز يۇمۇپ، بىرەر يەكشەنبە بەھوزۇر دەم ئالغىنى يوق...

— 120 كۈن ئىچىدە ئۇنىڭ كىيىملىرىدىن لاي، پۇت - قوللىرىدىن جاراھەت ئۆكسىمىدى...

— يولداشلار، بولدى- بەس،- دېدى ئابدۇراخمان تاقەتسىزلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ،- ئېيتقانلىرىڭلار بەك چېكىدىن ئېشىپ كەتتى. بىزدە «يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس، چېڭى چىقسىمۇ دېڭى چىقماس» دېگەن بىر ھېكمەت بار. كۆپچىلىكنىڭ ئەقىل - پاراسىتى، ئورتاق

رىشچانلىقى بولمىغىنىدا مەندەك بىر بى-
چارە شەخس نېمە قىلالايتتى؟! شۇڭا نە-
تىجە ۋە مۇۋەپپەقىيەتلەر كۆپچىلىككە مەن-
سۇپ. مېنىڭچە، ئەھەد ئۇستامنىڭ تۆھپى-
سى ھەممىمىزنىڭكىدىن ئۇستۇن تۇرىدۇ. ئۇ،
ئالتە پاي چاقنى كېچە-كۈندۈز ئايلاندۇرۇپ،
ئادەم يۆتكەش، شاخ-شۇمبا، تاش توشۇش،
يېمەك-ئىچمەك يەتكۈزۈپ بېرىش قا-
تارلىق ئىشلاردا ھەقىقەتەن بىر «زاپاس
ئارقا سەپ» لىك رولىنى ئوينىدى.
53 ياشقا بېرىپ قالغان بىر ئادەمنىڭ بۇن-
داق زور ھىممەت كۆرسىتىشى ماڭا ۋەباش-
قا يولداشلارغا پۈتمەس-تۈگىمەس ئىل-
ھام. ئۇنى باھالىساق ئەڭ دۇرۇس ئىش
قىلغان بولىمىز.

— ياق، مەن قوشۇلمايمەن،- دېدى ئە-
ھەد ئۇستام ئېتىراز بىلدۈرۈپ،- ھەرقان-
داق ئىشتا تەدبىر ئەمەلىي ئىشلەي-
دىغان بىر باشلامچى بولمىسا نەتىجىدىن
ئېغىز ئاچقىلى بولمايدۇ.

— توغرا، ئابدۇراخمان دەل شۇنداق
ئادەم، ئۇنىڭدەك جاپا-مۇشەققەتنى مەن-
سىتمەيدىغان، ئۇن-تىنسىز باش چۆكۈ-
رۈپ ئىشلەيدىغان خالىس نىيەت ئادەمنى
باھالىماي...

— مەن قارشى،- دېدى ئابدۇراخمان
گەپنىڭ بېلىگە ئۇرۇپ، كۆپچىلىك كۆ-
زۈڭلارنى چوڭراق ئېچىپ، نەزەرىڭلارنى
كەڭرەك تاشلاڭلار، مەن سىلەرنىڭ ھەق-
قانى، ئادىل ئىش قىلىدىغانلىقىڭلارغا ئى-
شىنىمەن،- ئۇ يېزىلغان خاتىرىنى يىرتىپ
ئېلىپ، ئىختىيارىدىن تاشقىرى بىر خىل

رەت قىلىش كۈچىنىڭ تۈرتكىسىدە قەغەز-
نى يۈز پارە قىلىپ تاشلىۋەتتى. ئۇ ھېچ-
قاچان بۇ كۈنكىدەك قاتتىق تېرىكىپ باق-
مىغان بولۇپ، ئاچچىقتىن يۈزلىرى قىزى-
رىپ، كالپۇكلىرى تىترەپ كەتكەنىدى.
ئاشۇنداق مۇنازىرىلەردىن كېيىن ئاب-
دۇراخماننىڭ رەت قىلىشى نەتىجىسىدە
ئەھەد ئۇستام «كەلكۈنگە قارشى تۇرۇش-
تىكى ئىلغار شەخس» دېگەن شەرەپكە نا-
ئىل بولدى. لېكىن ئۇستامنىڭ كۆڭلىچە-
ۋىن يۇتۇۋالغاندەك بىر خىل غەشلىك ئى-
چىدە قالدى.

× ×

ئۇچقۇر يىللارنىڭ يۈگۈرۈك قەدىمىگە
ئەگىشىپ، ئابدۇراخماننىڭ تۆھپە تارازى-
سىدىكى نەتىجىلىرىنىڭ ۋەزنى ئېغىرلى-
شىپ، كىشىلەر قەلبىدىكى ئورنى، ھۆرمىتى
بارغانچە ئېشىپ باردى. تەشكىل ۋە ئاممىي
ئۇنىڭ مەرتىۋىسىنى كۆتۈرۈپ شان-شە-
رەپ ئاتا قىلغاندا، ئۇ مەغرۇرلۇق-قا-
نائەتچانلىقتىن ساقلىنىپ، كەمتەر-ئېھ-
تىياتچانلىقنى، ئىجتىھاتنى دوست تۇتتى.
ئۇ، باش ئوچاستىكا بويىچە بەش يىل ئۇ-
دا ئىلغار ئىشلەپچىقارغۇچى، مىللەتلەر
ئىتتىپاقلىقىدىكى ئىلغار شەخس، ئەمگەك
نەمۇنىچىسى ۋە بۇ يىل ۋىلايەتنىڭ قىات-
ناش سىستېمىسى بويىچە مىللەتلەر ئىتتى-
پاقلىقىدىكى ئىلغار شەخس بولۇپ باھا-
لاندى. بىراق ئۇ، ئۆزىنى ھامان بۇ باھا-
غا مۇناسىپ ئەمەس، دەپ قاراپ «ئازغىنا
نەتىجىلىرىم تەشكىلنىڭ ۋە ئاممىنىڭ ماڭا
قىلغان ئىشەنچىسى، غەمخورلۇقىغا قاي-

تۇرغان جاۋابىم» دېدى. ئۇنىڭ بۇ مەردانە سۆزلىرى يۈكسەك مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى ۋە بۇرچ تۇيغۇسىغا سەممىي قەلبىنىڭ ئىنكاسىدۇر.

× ×

بۇ يىل ئىيۇلنىڭ ئاخىرىدا ئۇنى ئامەت پەرىسى يوقلاپ كەلدى. ئۇنىڭغا قاتناش سىستېمىسىدىكى يەتتە تۆھپىكار بىلەن بىللە جاھاننىڭ بۇ چېتىدىن شىمالىدىكى ئۈرۈمچى، غۇلجا، كۈيتۇن، شىخەنزە، تۇرپاندەك گۈللىنىۋاتقان شەھەرلەرگە بېرىپ، دۇنيانى بىلىش، نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىشتەك سائادەتتىن بەھرىمەن بولىدىغان ئەڭ ياخشى كۈنلەر يېتىپ كەلدى. خوتەننىڭ چېگرىسىدىن چىقىپ باقمىغان ئابدۇراخمان بۇنداق غەنىمەتتىن ئەلۋەتتە خۇشال بولۇشى كېرەك ئىدى. ئۇ كۆڭلىدە تەشكىلگە مەرتەم - مەرتەم رەھمەت ئېيتىمۇ ئانچە ئېچىلىپ - يېيىلىپ كەتمىدى. جاھاندا ئاشۇنداق ئالىيجاناب «ئەخمەق» لەرمۇ بولىدۇ. ئۇ بىر تەرەپتىن ئۆزىنى يەنىلا «بۇنداق شەرەپتىن بەھرىمەن بولۇش سالاھىيىتىم يوق» دەپ قارىسا، يەنە بىر تەرەپتىن تاشيولدىن ئىبارەت ئىجىل - ئىناق ئائىلىدىن ئايرىلغۇسى كەلمىدى. شۇڭا ئۇ ساياھەتكە بارماسلىق توغرىسىدا تەلەپ قويدى. لېكىن ئۇ ئاخىرقى ھېسابتا تەشكىل بىلەن تەڭ بولالمىدى.

ئابدۇراخمان ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ، كۆپكۆك ئاسمان دېڭىزىدا يەلكەندەك ئۈزۈپ يۈرگەن ئاق بۇلۇتلار تۈپىدىن ھالقىپ ئۆتكەندە، دولقۇنلانغان ھېسسىياتىنى باسالماي قالدى. ئۇ ئۈرۈمچىنىڭ ھەيۋەتلىك بىنالار بىلەن قاپلىنىپ گۈل - چېچەكلەرگە پۈركەنگەن گۈزەل رەستىلىرىنى، ئاجايىپ سېھىرىي كۈچكە ئىگە شىنجاڭ خەلق سارىيىنى، خەلق باغچىسى ۋە باشقا زاۋۇت - فابرىكىلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلغاندا، ئۆزىنى كىچىككىنە بىر سارايدىن پايانى يوق ئالەمگە چىققاندەك، تىمتاس ماكاندىن يېقىملىق شاۋقۇن - سۈرەنلىرى بىلەن كۆڭۈلدە ھەۋەس قوزغىتىدىغان مۆجىزاتلار دۇنياسىغا بېرىپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ئۇنىڭ قىزىقىپ كۆرگەنلىرى ۋە زېھىن سېلىپ ئاڭلىغانلىرى قەلبخاتىرىسىگە نەقىشلەندى. باش ئوچاستكا سىياسىي يېتەكچىسى ئۇنى «ۋاقىتتىن ئەنسىرىمەي كۆپرەك ئايلىنىڭ، كۆپ كۆرۈپ، كۆپ ئۆگىنىڭ» دېگەنىدى. بىراق تاشيولدىكى كۆڭۈلگە يېقىن جەڭگاھلار، كۈلكە - چاقچاقلار بىلەن ۋاقتىنى ئۆتكۈزىدىغان خۇش چىرايلار، يۇرت - ماكان ۋە ئائىلىنى سېغىنىش ئىنتىزارلىقى ئۇنى 19 كۈندىلا كۆمىنغا قايتۇرۇپ كەلدى. ئۇنىڭ تاقىتى شۇنچىلىك بولسا نېمە دېگۈلۈك؟! باشقىلار بۇنىڭدىن ئەجەبلەنگەن بولسىمۇ، ۋۇجۇدىدا كۈچلۈك غايىۋى روھ، ئىجتىمائىي ئەخلاق قارىشى ۋە يۈكسەك كىشىلىك قىممەت قارىشى چاقناپ تۇرغان يېگىنچە بىر ئادەمنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا قايىللىق ھېسسىياتلىرى بىلەن تىزىلغان گۈلدەستىلەرنى تەقدىم قىلىشتى.

1992 - يىل، سېنتەبىر

①②③ كوما ناھىيىسىدىكى يەر ناملىرى.

نەسرلەر

ئىككى نەسر

ئايگۈل روزى

سۆيگۈ ساداسى

جانانىم مەن ساڭا مەكتۇپ يېزىۋاتىمەن، دەرمانسىز قوللىرىم ئىختىيارسىز تىترەپ، ئويچان كۆزلىرىم ۋىسال ئارزۇسىدا ياش تۆكۈۋاتىدۇ . يۈرەك قەپىزىمدىن ۋولقان كەبى ئېتىلىپ چىقىۋاتقان سۆيگۈ دولقۇنلىرى مېنى ئايرىلىشنىڭ چىدىغۇسىز ئازابلىرى بىلەن قوشۇپ قىيناۋاتىدۇ .

قەھرىتان قىش .

غاز قانىتىدەك ئاپئاق چۈشۈۋاتقان مامۇق قارلار دېرىزەمنى چېكىپ، كائىناتقا سېخىلىق بىلەن ئاق لېچەك يايماقتا . قولۇمدا قەلەم، ئۈستەل ئۈستىدە قەغەز . مەكتۇپ مۇھەببەت تېمىسىدىن ئېگىلىپ، تەبىئەت ھۆسنىگە كۆچتى .

دېرىزىنىڭ نېرىسىدا سەن بىلەن بىر چاغلاردا ساپ سۆيگۈ سىرلىرىنى پىچىرلاشقان باغلار، سۈزۈك بۇلاق بويىدىكى بىرىنىگە چىرمىشىپ كەتكەن مەجنۇنتاللار تولەك ئىچىدە مۇڭداش بولۇپ ئاپئاق لىباسقا پۈركىنىپتۇ .

مەن باھار پەسلىدە مۇنبەت تۇپراققا گۈل - گىياھ تېرىغاندەك مانا ئاپئاق قەغەز ئۈستىگە پاك قەلبىمنىڭ يارقىن سىماسىنى سىزماقتىمەن . ئىشقى پىراقتا كۆيۈۋاتقان قەلەم تۇلپارىم ئاق دالالاردا تاغ سۇلىرى شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان چىمەنلىكتە چاپماقتا ، مەكتۇپ داۋاملاشماقتا ، يۈرىكىم تېپىرلىماقتا ...

ئاھ سۆيۈملۈكۈم ، ئېيتقىنا مۇراد گۈلىستانىغا قانداق كىرسەم بولار ؟

ساھىبقىرانلار سارىيىدا تۇرۇپ ، ھۆر-غىلمانلار قاتارى ياسىنىپ - تارىنىپ ھېكمەت ئىلاھىدىن قانات ئېلىپ ، ئەرىشتە پەرۋاز قىلىپ بېھىش ھوزۇرىدىن قانغۇدەك سۈمۈرۈپ ، بۇلبۇل مىسالى شادۇخەندان ئۇرۇپ ، ئاشىقلارنىڭ پىرى بولۇپ كىرەيمۇ ؟

يا بولمىسا جاھان ئارا گۈلزار كېزىپ، ۋىجدانىمنىڭ ياڭراق خىتابىنى ئەلگە ئاڭلىتىپ ۋە ياكى يېغىۋاتقان قاردەك بىغۇبار ، پاك قەلبىمنى سوۋغا سۈپىتىدە گۈلدەستە قىلىپ ، سۆيگۈ مۇقامىمنى ئۈزۈرمىسىز چېلىپ كىرەيمۇ ؟ !

تولۇنئايدەك خۇشچىراي ئېچىپ ، ئىنتىزارلىق تۇيغۇسىدا ۋىسال ئىزدەپ، كۆكسۈمنى خۇشبۇي ھىدقا تولدۇرۇپ كىرەمدىمەن ؟

ھىجران شارابىدا مەست - مۇستەغرىق بولۇپ كىرەمدىمەن - يە ؟ !

ياق ، ياق ! سەۋرىلىكىم ، ئۇلۇغۋار ئارزۇلار يولىدىكى ئىگىلمەس - سۇنماس ئىرادىلەر ، چاقنىغان دىللاردىكى پىراق چۇقانلىرى مۇشۇنىڭ بىلەنلا كۇپايە تاپماس ؟ !

دۇرۇس مۇددىئا گۈلىستانىغا ئىجادىم كۆيچىسى بولغان مەڭگۈلۈك ھەم ئوتلۇق

مۇھەببىتىڭنى غەزەل بىلىپ ، يۈرەك تارىمنى زەخمەك قىلىپ ، تەپەككۇر قۇشلىرىمنى ئەركىن ئۇچۇرۇپ سۆيگۈ ساداسىنى ھايات دېڭىزىنىڭ شاۋقۇنلىرى بىلەن قوشۇپ جاراڭلىق سىمفونىيە قىلىپ ياڭرىتاي، ئۇنىڭ «ساما يولى» غا ئاڭلانغۇدەك جەزبىلىك، مۇڭلۇق كۈيلىرى ئىلكىدە ياشلىق ئېتىقادىمدىن غەيرەتلىنىپ ، ئىرىك قەدەملەر بىلەن تەبەسسۇم قىلىپ كىرەي .

شۇنىڭ ئۈچۈنكى ھىجران ئازابىدا تۆكۈلگەن ساپ ھەم قىممەتلىك ياشلارنىڭ دىدارلىششقا بىرەر قېتىممۇ پۇرسەت نېسىپ بولماي ۋاتقان ئوتلۇق كۆزلەرنىڭ كۇندۇزلىرى روزىغارى تۆۋمە، تۈندە ئۇيقۇدىن بىدار ئاي، كۈنلەرنى مۇھەببەتنىڭ ئاشۇ ئېزىلمەڭگۈ ناخشىسى بىلەن، جانسىز قەلەم ۋە ئاجىز تىل بىلەن ئىپادە قىلىپ تۈگىتىش مۇمكىنمۇ؟!

نېچۈنكى ئۇچۇشقا تەلپۈنۈۋاتقان قىران بۈركۈتتەك سەۋرى قامەت تېنىم، سەبىي قەلبىم ھىجران ئوتىدا پۇچىلانماقتا.

— ئەي، ئىنسان، كۈلۈۋاتامسەن؟

بولدى، كۈلمە ئاشىقلىق گۇناھ ئەمەسقۇ؟

يۈرىكىم كۆيمەكتە، كۆزۈم ۋىسال كۈنلىرىگە ئىنتىزارلىق بىلەن تىكىلمەكتە. ۋۇجۇدۇم ساپ ۋىجدان ئوتىدا ئۆرتەنمەكتە... قۇلىقىم تۇۋىدە مىسلىسىز نازۇك ھەم گۈزەل، تەڭداشسىز سېھرىي كۈچكە ئىگە ئەڭ ئېسىل، ئەڭ مۇقەددەس، يېقىملىق بىر كۈي يەنى «سۆيگۈ ساداسى» كۈچلۈك تەسىر بىلەن يېنىك ياڭرىماقتا!!

شەبنەم روھى

باھاردا ئالتۇن قۇياشنىڭ نۇرلىرى ئانا زېمىننى قىزىللىققا پۈركىگەندە شەرقتىن كېلىۋاتقان لېۋەن تاڭ شامالللارمەڭزىمگە سۆيۈپ، گۈزەللىك ئىلاھى چېچەك چاچلىرىمنى مېھرىي بىلەن سىلاپ، كۈيچى بۇلبۇللار مۇڭلۇق ناخشىسى بىلەن يۈرەك ھېسلىرىمنى ئويغىتىپ مېنى گۈلباغقا ئېلىپ كىردى.

ۋاھ، نېمە دېگەن ياخشى!

بۈگۈن سەھەردىكى گۈل سەيلىسى ماڭا ئادەتتىن تاشقىرى كۆڭۈللۈك تۇيۇلدى. مەن چەكسىز بەخت ئىچىدە كۈلۈمسىرەپ، ھاياجان بىلەن گۈللەرنىڭ ھەر بىر ياپراق، ھەر بىر غۇنچە، ھەتتا قات - قاتلىرىغىچە زوقلىنىپ تەپەككۇر كۆزلىرىمنى يۈگۈرتۈشكە باشلىدىم...

راست، ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ باھار پەسلىدە بوستان چاچلىرىنى كوكۇلا ئۆرۈپ، يارىشىملىق دوپپىلار بىلەن چېكىسىگە گۈل قىستۇرۇۋالىدىغان ئادىتى بار ئەمەسمىدى؟

مەنمۇ دەل شۇنداق قىلماقچى بولۇپ چىرايلىق ئېچىلغان بىر تال قىزىلگۈلنى ئۈزۈۋشۇمغىلا ئىككى تامچە سۈزۈك شەبنەم گۈل بەرگىلىرى ئارىسىدىن سىرغىپ چۈشتى. كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە بولغان ۋاقىتتا تۇپراققا سىڭىپ كەتتى. مەن ھەيرانلىق ھەم ئەجەبلىنىش تۇيغۇسى بىلەن شەبنەمگە نىدا قىلدىم:

— ئەي گۈزەللىك گۈلشەنىنىڭ گۈلى، ئالەمچە خىسلەتنىڭ ئىگىسى شەبنەم! سەن كېچىچە گۈل قاتلىرىنى يۇيۇپ، نۇر - زىيا تۆكۈپ گۈلنى كۆز قاماشتۇرغۇدەك جەزىبىدار قىلدىڭ! مانا ئەمدى زېمىن باغرىغا تۆكۈلۈپ، تۇپراقنىڭ چاڭقاش - تەشنا-

لىقلىرىنى قاندۇردۇڭ! دېمەك سەن گۈزەل
لىك ئۈچۈن ئاپىرىدە بولۇپ گۈزەللىك يولىدا قۇربان بولدۇڭ!

بۇ نېمە دېگەن ئالىيجاناب خىسلەت-ھە!

ئاھ، شەبنەم، مەن سېنىڭ روھىڭدىن مېۋە ئانىسى چېچەكنى كۆردۈم. جىسمىڭدىن قەدىردان ئۇستازىمنىڭ ئىز ئاسارى يوقالغان ياشلىق باھارىنى تاپتىم. شەبنەم!

سەن چۈشكەن يەردىن غۇنچىدە لەيلىقازاقلارنىڭ ئۈنگەنلىكىنى ئۆز ئەقلىم بىلەن ئېنىق بايقىدىم. سېنىڭدە يىلتىزخىس
.

لىتنى بارلىقىنى سەزدىم!

ئېھ، قاشتېشىدەك سۈزۈك شەبنەم، سەن ئاشۇ سۈزۈكلۈكۈڭ بىلەن ساپلىق ۋە پاكلىقنىڭ سىمۋولى! جىمغۇرلۇقۇڭ بىلەن تىنچلىقنىڭ شاھىدى! گەرچە سېنىڭ كۆرۈنگەن ئۆمرۈڭ تولىمۇ قىسقا بولسىمۇ سەن ئۇنى ناھايىتى مەنىلىك ئۆتكۈزدۈڭ!

شەبنەم-سەن نامسىز قەھرىمان! مەن سېنى ئۆمرۈم بويى مىسلىسىز نازاكەت ۋە گۈزەللىكنىڭ جەسۇر كۆيچىسى سۈپىتىدە مەدھىيلەيمەن. سېنىڭ روھىڭ بىلەن توختاۋسىز ئالغا باسىمەن!

ئىككى ئەسىر

ئالىم مەتنۇرى

ئەرۋاھ

مەن ئەزرائىل بىلەن كۆپ تالاشمايلا ئۇنىڭ تەكلىپىگە قوشۇلدۇم. چۈنكى مەن بۇ پانىي دۇنيادا يامغۇردىن بەھرى ئالالىمىغان يالغۇز توغراقتەك يەككە-يېگانە ھالدا ئۆزۈم سۆيگەن قىزنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشەلمەي ئۆتتۈم.

— ھازىدارلار مېنى قەبرىستانلىققا ئېلىپ مېڭىشتى. ھازىدارلارنىڭ قوشاق قېتىپ ئۆكسۈپ يىغلاشلىرى مېنىڭ مۇز بولۇپ قاتقان يۈرىكىمنى ئىللىتالمىدى، مەن يەنە بىر دۇنياغا كەلدىم. بۇ يەردە دەرەخ بار، يا پىرىقى يوق. گۈل ئورنىدا يانتاق ئۆسكەن، ئۇلار مېنى يەرلىكىمگە قويۇپ قايتىپ كېتىشتى. مەن قەبرىدە تىناتىنىق خىياللىرىم بىلەن تىنچقىنا ياتقىنىمدا ھا-

ياتلىقىمدا ۋىسالىغا يېتەلمىگەن ئاشۇ قىز گۈلدەستە تۇتقان ھالدا قەبرە بېشىمغا كەلدى. ئۇ، ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ بىر ھازا يىغلىدى. ئۇنىڭ تۆككەن ئىسسىق ياشلىرى مېنىڭ قاتقان مۇسكۇللىرىمنى يۇمشاتتى. مەن كېپەنلىكىمنى يىرتتىم. مېنىڭ چىقىپ كەلگىنىمنى كۆرگەن قىز ئالدى-كەينىگە قارىماي قاچتى، مەنمۇ قاچتىم. مەن كۆردىن قېچىپ، ئۇ مەندىن قېچىپ ئىككىمىز توختىماي قاچتۇق.

— ئېسىت!.. ئېسىت!..

كىشىلەر شۇنىڭدىن بېرى مېنى «ئەرۋاھ» دەپ ئاتاشتى. ئەمما، مەن ئەرۋاھ ئەمەس، بەلكى مۇھەببەت ئىگىسىدىم.

خميا للمردم

مەن ئۆرۈك گۈللىگەندە سىنى مۇنـداق
تەسەۋۋۇر قىلدىم: چىرايلىق باغ، هەممە
ياق ئاپـئاق ئۆرۈك گۈلـلىرىگە تولۇپ
كەتكـەن، چېچـەكلەردىـن تـاج كىيىشىپ
يازدا بېرىدىغان شېرىن مېۋىسىدىن بىشاـ
رەت بېرىپ تۇرغان ئۆرۈك دەرىخى ئارىـ
سىدىن گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ يوقاپ، مۆكۈـ
مۆكۈلەڭ ئويناۋاتسەن. مانا، هەر ئىكـ
كىلىمىز بىر ـ بىرىمىزگە روبىـرو كېلىپ
ئۆزئارا تۇتۇلۇپ قېلىشتۇق. ئارقىدىنلا
ئۆرۈك دەرىخىگە يۆلىنىپ قاقاقلاپ كۈـ
لۈشتۇق. كۈلكىمىز زۇمرەتتەك كۆپـكـۆك
ئاسماندىن ئەكس سادا قايتۇرۇپ پۈتۈن
باغنى تىترىتىۋەتتى. باغ قەلـبىمىزدىكى
پاكلىقتىن ئۇرغۇغان كۈلكىمىزنى قۇتلۇقـ
لاپ بىزنى چېچەك بەرگىـلىرى ئىچىدە
قالدۇردى. مەن مۇشۇنداق خاسىيەتـلىك
كۈندە ساڭا چىن سۆيگۈمنى ئىـزهار قىلـ
دىم. سەن قىزىلگۈلنىمۇ خىجىل قىلىدىغان
قىزىرىشىڭ بىلەن مېنى شادلىق دېڭىزىغا
چۆمدۈردۈڭ... ئەمەلىيەتتە، سەن مېنىڭ
تەلىپىمنى رەت قىلغانىدىڭ.

مەن ئۆرۈكلەر مەي باغلاپ پىشقاندا
سىنى مۇنـداق تەسەۋۋۇر قىلـغانىـدىم...
ئاپئاق ئايدىڭ كېچە، يۇلـتۇزلار ئۆرۈك
يوپۇرمىقى ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋېلىپ پاك
هېسلار مەۋجىدە سوققان بىر جۈپ يۈرەكـ
نىڭ تىترىشىنى تاماشا قىلماقتا.

مەن سىنى ئۇزۇندىن بۇيان جۇدالـىق
ئوتىدا ئۆرتەنگەن باغرىمغا چىڭ باستىم.
سىنىڭ ماڭا يېپىشقىلىرىڭدىن پۈتۈن بەـ
دىنىم لەرزىگە كېلىپ چەكسىز هارارەت
تارقىتىپ دۈپۈلـدەپ سوقۇۋاتـقان يۈرىـ
كىڭ بىلەن مېنىڭ يۈرىكىم قوشۇلۇپ ئىنكـ

كىمىزدە بىر تاللا يۈرەك قالغاندەك، بىرـ
بىرىمىزدىن ئايرىلىپ كەتسەك ياشىيالـ
مايدىغاندەك قېنىشماي تۇردۇق... بىراق،
سەن مۇرەڭگە تەككەن قوللىرىمنى سىلكىپ
چۈشۈرۈۋەتكەنىدىڭ.

مەن ئۆرۈك يوپۇرمىقى سارغىيىپ، تەـ
رەپ ـ تەرەپكە تۆكۈلۈشكە باشلىغانـدا
سىنى مۇنداق تەسەۋۋۇر قىلدىم:

ئالدىمىزدا ساپـسېرىق ئالتۇن تەگـ
كىلەردىن پاياندا سېلىنغان، ئۇپۇقـقا
تۇتاشقان يول.

بىز قول تۇتىشىپ ئەتىكى باهارنى
كۆزلەپ، تۇنجى ئۇچراشقان باغدەك باغ
بەرپا قىلىش ئۈچۈن كېتىۋاتىمىز. ئەتـ
راپنى كۈز يوپۇرماقلىرى قاپلىغان، قەلـ
بىمىزدە باهار تۇيغۇسى...

مەن ئاشۇ يولدا قەدەملىرىمنى تەستە
يۆتكەپ مېنى ئۇچۇرۇپ كېتىشكە ئۇرۇنـ
غان كۈز شامىللىرىغا قارشى قەددىمنى
سەل ئېگىپ شۇنداق غېرىب، بىچارەهالدا
يالغۇز كېتىۋاتىمەن...

مەن ئۆرۈك دەرىخىدە بىر تالـمۇ يوـ
پۇرماق قالمىغان قاپـقارا سۈرلۈك بۇـ
لۇتلار جاهانـنى ئىلـكىگە ئالـغان قىش
كۈنىدە سىنى مۇنداق تەسەۋۋۇر قىلدىم...

... ئىللىققىنا ئازادە ئۆي، بىزبىرتىمـ
كى جۇدۇن ـ چاپقۇنلارغا پەرۋا قىلـماي
كېلەچەك ئۈچۈن تاتـلىق چۈش كۆرۈۋاتـ
قان نەۋرىمىزنىڭ ئىللىق تەبەسسۇملىرىـ
غا زوقلىنىپ مۇهەببەتـلىك كۆز بىـلەن
بىر ـ بىرىمىزگە مەنىـلىك قاراپ كۈلۈـ
شۈپ بۆشۈك تەۋرەتكەچ ئۆز ئىزلىرىمىزـ
نىڭ تېخىمۇ يارقىن چاقنىـشى ئۈچۈن
تىرىشىۋاتىمىز...

بىراق، مەن يەنىلا يالغۇز ئاشۇ قىشنىڭ ئۇزۇن ھەم سوغۇق كۈنلىرى قولىرىمنى ھورداپ ئۇۋۇلىغاچ ۋىسالىغا يېتەلمىگەن ئاشۇ قىزنىڭ ئاچچىق ئەسلىمىلىرىنى سول قولۇمدا، ئوڭ قولۇمدا يەنە شۇ قىزغا مۇھەببەت خېتى يېزىۋاتىمەن.

ئەمەلىيەتتە مەن يالغۇز ئەمەس ئىدىم، مېنىڭ تاتلىق خىياللىرىم يەنىلا مېنى ئەتىكى چىرايلىق باھار كۈنلىرىنى پەرۋاز قىلدۇرۇۋاتاتتى...

يۇرۇڭقاش كۆيلىرى

ئابدۇرشت ئىلى

1

— يۇرۇڭقاش ئانا، قارا، قولۇمدىكىنى نېمە؟

— كۆل.

— ياق! سەن تاپالمىدىڭ، ئوبدان قارا، سەن ئۇنى تونۇيسەن.

— ھە بىلدىم ئوغلۇم، سەن تىلسىماتنىڭ سېھرىي ئاچقۇچى يوشۇرۇنغان سېھىرلىك كۆلنى ئۇزۇۋاپسەن. ئەمما ئوغلۇم بۇ قۇدرەتنى ساڭا كىم بەردى؟

— سەن بەردىڭ ئانا!

ئانام ئىپتىخار بىلەن يارىكاللا ئېيتىپ مەگزىمگە سۆيۈپ قويدى.

2

— يۇرۇڭقاش ئانا سېنى سۆيدۇم، ماڭا سۆيگۈ بەردىڭ، ئەمما بىر نەرسىنىڭ ئىشقىدا كۆيۈۋاتىمەن ... مېنى كۆيدۇرگەن نېمىدۇر؟

— ئاڭلاپ تۇر ئوغلۇم، سەن ئىجاد ئىشقىدا كۆيۈۋاتىسەن ... ئاخىر بىر كۈلگە ئايلىنىسەن... شۇ چاغدا مەن سېنى باغرىمغا باسىمەن. كۆزۈمدىكى ئۈمىد چىلىۋىسكە ئىشەن!

3

— ئەي ساخاۋەتلىك يۇرۇڭقاش ئانا، مەن ئۇنى بۇگۈنمۇ كۆتۈۋاتىمەن. بىر نەچچە رەت ئالدانىدىم. نېمىشقىكىن، سەن نىڭ ئۇنى كۆتۈشىمنى تىلەيسەن. ئۇنىڭ ھىجرىدە ئازابلىنىپ، مۇھەببەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىدىن گۇمانلىنىۋاتىمەن...

— ئوغلۇم سەن تېخى كىچىك، ئاستا ـ ئاستا ھەممىنى چۈشىنىسەن. كۈتۈش مۇھەببەتنى يارىتىدۇ. يەنىلا كۈت!!!

4

مەن شائىر. قولۇمدىكى ئاپئاق بەتلىك چوڭ قامۇس... ئۇنىڭ ئۇزاققا سوزۇلغان قۇرلىرى مېنىڭ كەلگۈسىمنى چاقىرماقتا... ئۇ ھامان بىر كۈن پۈتىدۇ. ئۇ پۈتكىچە چاچ ـ ساقاللىرىم ئاپئاق قاردەك ئاقىرىپ كېتىشى مۇمكىن.

مەن يېزىق ئۈستىلىگە قونۇپ، بىردەم سايراپ، بىردەم ناخشا ئىجاد قىلىۋاتقان بۇلبۇل... سوغۇق شامال لىرىك ئاۋازىمنى ئاڭلاپ ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى ...

مەن شائىر!!!

ئابلىكىم مەخسۇم

مەن مۇقەددەس ئادەم

مەن نېمە ئادەممۇ ياكى پەرىشتە،
يۇرەككە يول ئېلىپ ياشاۋاتىمەن.
بىلمەن تەختىم بار چوقۇم ئەرىشتە،
ئۇچۇشقا بىر گىلەم ياساۋاتىمەن.

1

تىترىتىپ بەستىمنى غەلىتە خىيال،
قارىچۇقۇم شارابقا تولدۇرۇلغان جام،
ئۆرلەشكە كۆپ قېتىم ئىزدىدىم ئامال،
يىقىلدىم يېتەلمەي مەنزىلگە تامام.

قۇياشقا بەچچە رەت باقتىم تەلمۈرۈپ،
ئوينايتتىم ئاينىمۇ كۆزۈم ئىچىدە.
ھەسرەتلىك چۈشلەرگە كەتتىم بۆلۈنۈپ،
يۇلتۇزلار تەۋرەتكەن ئەللەي ئەۋجىدە.

ئارزۇلار، ئارمانلار ھالسىز، قاناتسىز،
كۈڭگىلىق ئىچىدە سىرلارغا ئەسىر.
كېلىۋەر كەچمىشلەر يەنە سۇباتسىز،
ياسايمەن بىركۈنى ئەرىشتە قەسىر.

2

ھەسەسلەر قەلبىمدە قوزغىغاچ گۇمان،
يىغامتى ئاختۇرۇپ كۆلكەمنى تاپتىم.
ئۇشبۇدەم رەقىبلەر ئەجەب پەرىشان،
چۈنكى مەن كېپەننى يىرتىپلا قاچتىم.

مانامەن بۇجايدا مۇقەددەس ئادەم،
مەندە بار پەرىشتە كەبى بىر سۈپەت.
ئۇچمەن چەكسىزلىك ئىچىدە بۇدەم،
ھەسرەتتە قالمىدۇ ئەزرائىل ئەيەت.

ھەۋەسلىك بىقىشتا تەكرىمۇ بىر رەت،
پېقىرنى قامۇسقا يازىدۇ دەرھال.
نۇر سەپەر قۇياشتەك ئەرىشكە بۇ بەت،
بىلسەڭ شەيتانغا غەلىتە بۇ ھال.

مەمەت ئابلا باقى

توختاپ قالغان كۈيلەشتىن كاككۇك

توختاپ قالغان سايراشتىن كاككۇك،
سۈكۈناتتا چىمەن ۋە باغلار.
ياپراق تىترەر، كۆزلىرىدە ياش،
پەرىشاندۇر دەريا ۋە تاغلار.

مۇڭ ئىچىدە كۆكتە ئىمرە ئاي،
دېرىزىگە تۆكەر نۇرىنى.
كۆزنەكتىكى يالغۇز بىر سايە،
مىدىرلاتماس مىسكىن بويىنى.

نازۇك قولى تۇتقان قىزىلگۈل،
كۆزلىرىدە لىغىرلايدۇ ياش.
تېنى قاتقان، يۈزى تاتارغان،
قىز يۈرىكى گويا مۇزلۇق تاش.

مىسكىن كۆزى قادالغان ئۇنىڭ،
بەرگىلىرى سولاشقان گۈلگە.
ئەكىس ئېتەر شۇ گۈل يۈزىدە،
قىز يۈرىكى ئالدانغان كېچە.

يېڭى زامان خەلق قوشاقلىرى

بىغىڭىزدا ئەن يېدىم،
ئۈجمە بىلەن خوندەكنى؛
تۇغقانىمىكىن پەرىشتە،
سىزدەك ئۇماق - پوندەكنى.

ئېرىق سۈيى ئۇلغايدى،
ئېگىز لەپ قوياي قاشنى.
ئېرىقتا سىزگە ئەۋەتتىم،
كۆزۈمدىن ئاققان ياشنى.

شاخقا قونامدۇ يەرگىمۇ،
ئاسمانىدىكى غازىڭىز.
يۈرىكىمگە ئوت ياقتى،
ئۆز خۇلقىڭىز - نازىڭىز.

قاراقاشتا ئات ئەرزان،
قوي بىلەن كالا قىممەت.
يارىم كەلدى گۈل قىسىپ،
كوچىغا بېرىپ زىننەت.

داستىخاننى تولدۇردۇم،
نازۇ نېمەت ساڭزىغا.
نان ياقسىڭىز يىششىدۇ،
يۈرىكىمنىڭ ئاغزىغا.

ئاتۇشلۇقنىڭ مانتىسى،
بىر تەخسىدە ئالتىسى.
بىزنى خەقتىن يوشۇرغان،
قېرى سۆگەتنىڭ دالدىسى.

بوران دەيمۇ، شامالمۇ،
تاغدىن چۈشكەن كەلكۈننى.
گۈل - چېچەككە ئوخشاتتىم،
يۈزىڭدىكى سەپكۈننى،

قومۇش بىلەن توقۇدۇم،
گۈل چىقىرىپ بوزنى،

بىر ئىچىپلا ساقايدىم،
يارىم بەرگەن دورىنى.

× ×

ئەنجۈرۈمنىڭ شىخىغا،
ئىرەپ قويدۇم ئاچىنى.
يارىم دەپ يۈرۈپتىمەن،
مۆرىمەس بىر گاچىنى.

ئەنجۈر غازىڭى كەڭكەن،
ياڭاقنىڭ ئاڭا تەڭكەن.
قارىسايدىن يار تۇتسام،
كۆڭلى سۈيۈق سەتەڭكەن.

جاڭگالدىكى كىيىكلەر،
پانالىدى يۇلغۇننى؛
سەنلا خۇش قىلالايسەن،
مەندەك كۆڭلى سۇلغۇننى.

ئالدىدا شامال كېلىپ،
كەينىدىن تۇمان كەلدى.
خەت يازسام جاۋابىڭ يوق،
كۆڭلۈمگە گۇمان كەلدى.

پاختا كەلسە ئېتىشۇەر،
يۈك كەلسىمۇ ئېتىشۇەر.
ئەمدى ماڭا ساقلىماي،
ئۆز يولۇڭغا كېتىشۇەر.

قىشلاپ يېڭى ئۆي سالدىم،
سېمونت بىلەن سۇۋۇتاي.
سېنىڭ تۈزلۈق كېپىڭنى،
قاچانلىققا ئۇنۇتاي.

× ×

ئۇ تەرەپتىن ئەگىمەك،
بۇ تەرەپتىن ئەگىمەك.

چاقچاق قىلغان كېپىمگە،
بۇنچە ئاسان تەگمەڭىز.

تۇخۇم بىلەن قايماقتا،
قىلدىم بوگۇن ناشتىلىق.
تېگىپتىمەن كۆڭلۈڭگە،
قىلىمەن دەپ ياخشىلىق.

قورقىندىكەن شوپۇرلار،
بوران بىلەن تۇماندىن.
ئايرىلغانغا مىڭ پۇشمان.
قۇرۇق گەپتىن - گۇماندىن.

ئەسلى يۇرتىڭىز قۇچى،
ئۆزىڭىز سەتەڭ نوچى.
مەندىن قىچىپ تاپقىنىڭىز،
يانچۇقى قۇرۇق پوچى.

ئۈستەڭدە كۆرۈپ مۇزنى،
چاپان كىيدىم ياختىلىق،
چېشىڭىزغا تەگسەمۇ،
كۆڭلۈمدە يوق ساختىلىق.

ئورۇق پاقلىنىم بارىتتى،
قوناق بېرىپ سەمرىتتىم.
يالغان گەپكە ئىشىنىپ،
دىلىڭىزنى رەنجىتتىم.

بۇ يىل ئەجەب ئوخشاپتۇ،
يېڭى سوزتلۇق پاختىڭىز.
يوقمۇ مېنى ئىزلەشكە،
بىر يەكشەنبە ۋاقتىڭىز.
× ×
ئۆزۈپ يەيدۇ پاقلانلار،
تالنىڭ يۇمران ئۇچىنى.

چۆرگىلىمەن ھەر كېچە،
ھاردىم ماڭغان كوچىنى.

چوڭ ئۆستەڭدە كۆۋرۈك يوق،
ئۆتەلمىدىم ئۇ قاتقا.
ئايلىنارمەن قاچانمۇ،
قانىتى بار قۇشقاچقا.

بىرىنى بىرى قوغلاپ،
كەپتىرىم ئۇنلەپ تۇرسا.
مېنى كۆيدۈرگەن خېنىم.
يېنىمدا سۆزلەپ تۇرسا.

× ×

كەپتەرلەر چوقۇپ يەيدۇ،
تام سۇۋىغان سېغىزنى.
سىزگە ئاتاپ ساقلىدىم،
ئۆزۈم بىلەن مېغىزنى.

ئەجەب ئوبدان كەلدىڭىز،
چىقارماي نىشان - شەپە.
ئاستىڭىزغا مەن سالاي،
ئالتە قات تاۋار كۆرپە.

تېۋىنىپ گۈلقەنت بۇيرىدى،
مەيدەم ئاغرىيدۇ دېسەم.
ئۆتمەيدىكەن كېلىمدىن،
گۈلقەنتنى يالغۇز يېسەم.

قوشۇلمىدى رىشقىمىز،
تەتۈر مىكىنى پېشانەم.
سىزگە دوپپا ئەۋەتتىم.
تىرىكلىكتىن نىشانەم.

سامساققىمۇ ئەي قىلاي،
پىيازغىمۇ ئەي قىلاي.
مېنى يوقلاپ كەلسىڭىز،
ئالتە تەخسە سەي قىلاي.

سىزنىڭ ئېتىڭىز ئۈمەر،
مېنىڭمۇ ئېتىم قەمەر.
جۈپتەك دېدى خەق بىزنى،
يېشىمىزمۇ باراۋەر.

كۈن ئېگىلدى كەچ بولدى.
شاخ ئېگىلدى پەس بولدى.
سىزگە كۆڭلۈم ئىشقىنى،
ئىزهار قىلماق تەس بولدى.

تۆمۈرچى ئۇستام يۇمشاتتى.
ئوتقا سېلىپ تۆمۈرنى.
ئۆتكۈزەمدىمەن يالغۇز،
ئالتە كۈنلۈك ئۆمۈرنى.

مېنىڭ يارىم ساتىراش،
ئىشى بەكمۇ ئالەمراش.
كۈن ئۆتەركەن مەنسىز.
ئەر كىشى بولسا ياۋاش.

چىرىغى يوق قازداققا،
شامنى ياقسام يورۇيدۇ.
مېنى يوقلاپ كەلسىڭىز،
كۆز ياشلىرىم قورۇيدۇ.

كۆك شوخلا، قىزىل شوخلا،
يارنى هەر كۈنى يوقلا.
تۈننى قانداق تاڭ ئاتقۇزار.
سېنىڭدەك ئاشنىسى يوقلا.

× ×

تۈگمەنگە بېرىپ قالساڭ،
خەقكە بەرمە نۆۋەتنى.
ئىككى ئېغىز ياخشى گەپ،
يۇيىدۇ ئاداۋەتنى.

ئۇ ئېغىلدا ئالا قوي،
بۇ ئېغىلدا قارا قوي،
هەممە گەپنى تۈگەتمە،
يېرىمىنى چالا قوي.

ئاخشام يوقاپ كەتكىنى،
قايسىڭلارنىڭ چاقىقى؟
كىمنى كۆرسە هېجىيىدۇ،
ئەر كىشىنىڭ ئاخمىقى.

ئەمەت ئاكام نامراتتى،
بېيىپ قالدى قوي بىلەن.
ساراڭ يىگىت ساۋۇتمۇ،
جىنىپ قالدى توي بىلەن.

ئوقۇپ بەرگۈچىلەر: قاراقاش ناهىيەسىدىن: **شاه مۇهەممەت، ئابدۇخېلىل ئاخۇن، ئابلىمىت قارى، رېهىم راۋاب، مۇهەممەت پەلەك قاتارلىقلار.**

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **مۇهەممەتئىمىن قۇربان.**

نان ۋە قۇرئان

(چۆچەك)

بۇرۇن مەلۇم بىر يېزىدا بىر مۇدەررىس ئۆتكەن بولۇپ، ئىلىم - ھېكمەتتە كامالەتكە يەتكەن، ئۆزىنىڭ چوڭقۇر بىلىمى بىلەن كۆپنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر ئىكەن. ئۇنىڭ تالىپلىرى ئىچىدە خانزادە، بەگزادىلەردىن تارتىپ كەمبەغەل يېتىم - يېسىرلارنىڭ پەرزەنتلىرىمۇ بار ئىكەن. مۇدەررىس تالىپلىرىغا دائىم «بىلىم — تۈگىمەس بىر كان، ئۇنى ھەر قانچە قازسىمۇ ئازلاپ كەتمەيدۇ. كىمنىڭ قانچىلىك قېزىپ پايدىلىنىشى شۇ كىشىنىڭ ئىجتىھات بىلەن ئەجىر سىڭدۇرۇشىگە باغلىق. ئىزدەنگۈچىلەرنىڭ ئۈمىدى ھەرگىز يەردە قالمايدۇ» دەپ تالىپلىرىنى ئۆگىنىشكە ئۈندەيدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە باي ئائىلىلەردىن كېلىپ چىققان تالىپلار بىلەن ئاددىي پۇقرا ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان تالىپلار ئوتتۇرىسىدا تالاش - تارتىش يۈز بېرىپتۇ. ئۇلار «ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ مۇھىم نەرسە نېمە؟» دېگەن مەسىلە ئۈستىدە بەس-مۇنازىرە قىلىشىپتۇ. مۇدەررىس ئۆز تالىپلىرىنىڭ مۇنازىرىسىگە قىزىقىپ قاراپ ئولتۇرۇپتۇ.

خانزادە، بەگزادە تالىپلار «ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ مۇھىم نەرسە — «قۇرئانى كەرىم»، ئۇ ئاللاتائالانىڭ ۋەھىيسى ئارقىلىق بەندىلەرنى ئاگاھ ۋە دانا بولۇشقا ئۈندەيدۇ» - دېيىشىپتۇ.

كەمبەغەل تالىپلار بولسا «قۇرئانمۇ مۇھىم، يەنە ئىنسان ئۈچۈن ئاش - نان تېخىمۇ مۇھىم. ئادەم ئوزۇقلىنىپ ھايات تۇرغاندىلا ئاندىن ئىلىم - ھېكمەت ئۆگەنگىلى بولىدۇ»-دەپتۇ.

مۇدەررىس بۇلارنىڭ بەس - مۇنازىرە ئارقىلىق بىر - بىرسىنى قايىل قىلالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، باي تالىپلارغا باش بولغان خەلپەتنى بىر ھوجرىغا، كەمبەغەل تالىپلارغا باش بولغان خەلپەتنى يەنە بىر ھوجرىغا سولاپ قويۇپتۇ. ئاندىن باي خەلپەتنىڭ ئالدىغا قۇرئان ۋە ھەدىسنى قويۇپ توختىماي ئوقۇشقا بۇيرۇپتۇ. كەمبەغەل خەلپەتنىڭ ئالدىغا بولسا بىر تەۋەڭ نان بىلەن قۇرئان ۋە بىر مۇنچە كىتابلارنى قويۇپ ئوقۇشقا بۇيرۇپتۇ. خەلپەتلەر بۇ ئىشنىڭ سىرىنى ھېچبىر چۈشىنەلمەي ھەر قايسىسى ئۆز ئىشىغا مەشغۇل بولۇشۇپتۇ.

باي خەلپەت كېچە - كۈندۈز كىتاب ئوقۇپتۇ. لېكىن قۇرئاندىن بىر نەچچە پارە ئوقۇمايلا ئۇنى ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇق قىيناشقا باشلاپتۇ. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئۇ ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇق دەستىدىن جېنى ھەلقۇمىغا يېتىپ، ئالدىدىكى قۇرئاننىمۇ ئۇنتۇپتۇ. كەمبەغەل خەلپەت بولسا ۋاقتى - ۋاقتىدا ئوزۇقلىنىپ، ئىلگىرى ئۆگەنگەنلىرىنى تەكرارلاپ، قۇرئانى كەرىمدىن يادلىغان ئايەتلەرنى قىرائەت قىلىپ، بىلىمىنى پىششىقلاپتۇ.

ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن مۇدەررىس تالىپلارنى يىغىپ ئىككى خەلپەتنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا باشلاپ بېرىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— سىلەر ئىنسان ئۈچۈن ناھايىتى مۇھىم بولغان نەرسە ئۈستىدە تالاش - تارتىش قىلىپ بىر پىكىرگە كېلەلمىدىڭلار، بۇنى سىلەرنىڭ خەلپەتلىرىڭلار ئۆز كەچۈرمىشلىرى ئارقىلىق يېشىپ بېرىدۇ.

(ئاخىرى 96-بەتتە)

ئەقلىيە سۆزلەر

ئاباي قۇنانباي ئوغلى

(1891 — يىلى)

يەتتىنچى سۆز

كىچىك بالىمۇ ئانىدىن تۇغۇلغاندا ئىككى تۈرلۈك مىجەز بىلەن تۇغۇلىدۇ: بىرسى — يېيىشەم، ئىچىشەم، ئۇخلىسام دەپ تۇغۇلىدۇ. بۇ تەننىڭ خۇمارى، بۇلار بولمىسا، تەن جانغا مېھمانخانا بولالمايدۇ ھەم ئۆزىمۇ ئۆسمەيدۇ، قۇۋۋەت تاپالمايدۇ. يەنە بىرسى — بىلسەم ئىكەن دېمەكلىكتۇر، نېمە كۆرسە شۇنىڭغا تەلپۈنۈپ، نېمە ۋال - ۋۇل ئەتكەن بولسا ئۇنىڭغا قىزىقىپ، ئاغزىغا سېلىپ، تەمىنى تېتىپ كۆرۈپ، تامىقىغا، يۈزىگە تەگكۈزۈپ كۆرۈپ؛ سۇناي - كاناي بولسا ئاۋازىغا قىزىقىپ، ئۇنىڭدىن چوڭراق بولغاندا، ئىت قاۋىسىمۇ، مال چۇرقىراشسىمۇ، بىرسى كۈلسىمۇ، بىرسى يىغلىسىمۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ: «ئۇ نېمە؟ بۇ نېمە؟» دەپ، «ئۇ نېمىشقا ئۇنداق قىلىدۇ؟»، «بۇ نېمىشقا بۇنداق قىلىدۇ؟» دەپ كۆزى كۆرگەن، قۇلىقى ئاڭلىغاننىڭ ھەممىسىنى سوراپ ئارام تاپمايدۇ. بۇنىڭ ھەممىسى: بىلسەم ئىكەن، كۆرسەم ئىكەن، ئۆگەنسەم ئىكەن، دېگەن جاننىڭ خۇمارىدۇر.

دۇنيانىڭ كۆرۈنگەن ھەم كۆرۈنمىگەن سىرىنى تولۇق قىلىپ، ئەڭ بولمىغاندا بىرلەپ بولسىمۇ بىلمىسە ئادەمگەرچىلىككە لايىق بولالمايدۇ. ئۇنى بىلمىگەندىن كېيىن، ئۇ جان ئادەم جېنى ئەمەس، ھايۋان جېنى بولىدۇ. ئەزەلدە ئاللاتائالا ھايۋان جېنىدىن ئادەم جېنىنى ئارتۇق قىلىپ ياراتقان، بىلسەم دېيىش شۇنىڭ تەسىرى. ئۇ، قۇۋۋىتى يەتمىگەن، ھېسسى تولمىغان، ئېسىگە كەلمىگەن ياش بالىلىق. كۈندىكى، «بۇ نېمە؟ ئۇ نېمە؟» دەپ بىر نەرسىنى سوراپ بىلسەم ئىكەن دەپ يۈرگەندە، ئۇيقۇ، تاماقمۇ يادىمىزدىن چىقىپ كېتىدىغان. خۇمارىمىزنى، چوڭ بولغاندىن كېيىن ئەقىل كىرگەندە ئورنىنى تېپىپ ئىزلىنىپ، ئادىمىنى تېپىپ سوراشتۇرۇپ، ئىلىم تاپقانلارنىڭ يولىغا نېمىشقا چۈشمەيمىز ئىكەن؟

شۇ، ئىلگىرى بېسىپ، ئىلگىرى بېشىمىزنى تېخىمۇ ئىلگىرى باستۇرۇشقا خۇمارى بولۇپ يىغقان خەزىنىمىزنى كۆپەيتىشىمىز كېرەك. بۇ جاننىڭ ئوزۇقى ئىدى، جان تەندىن ئارتۇق ئىدى، تەننى جانغا بويسۇندۇرۇش كېرەك ئىدى. ياق، بىز ئۇنداق قىلمىدۇق. ئۇزاقتىن بېرى ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىپ، قاغىدەك قاقىلدىشىپ، ئاۋۇلدىكى (مەھەللىدىكى) ئىپلاسلىقتىن ئۇزاپ كېتەلمىدۇق، جان بىزنى كىچىك ۋاقتىمىزدا بېلەپ (ئىدارە قىلىپ) يۈرگەنىكەن. چوڭ بولۇپ كۈچ كىرگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا بويسۇنمىدۇق، جاننى تەنگە بويسۇندۇردۇق، ھېچنەرسىگە كۆڭۈلنىڭ كۆزى بىلەن قارىمىدۇق، كۆڭۈل گۇۋاھلىق بېرىپ تۇرسا ئىشەنمىدۇق. كۆز كۆرگەن نەرسىنىڭ تېشىنى كۆرگەندىلا ئىشەندۇق. سىرىنى

قانداق بولۇدىكىن دەپ، كۆڭۈلگە كەلتۈرمىدۇق. ئۇنى بىلمىگەن كىشىنىڭ نېمىسى كېـ
تېپتۇ، دەيمىز؟ بىرسى كۆرگىنىنى ئېيتسىمۇ ئۇقمايىمىز. بىرسى ئەقىل كۆرسەتسە:«ئۆز
بىلگىنىڭ ئۆزۈڭگە، ئۆز بىلگىنىم ئۆزۈمگە»، «كىشى ئەقلىي بىلەن باي بولغۇچى، ئۆز
ئەقلىڭ بىلەن گاداي بول» دېگەن ئەمەسمۇ، دەيمىز. «ھەخۇدا كىمدىن كىم ئارتۇق!»
دەيمىز. ئارتۇقلۇقىنى بىلمەيمىز، ئېيتىپ تۇرسا ئۇقمايىمىز.

دىلىمىزگە يورۇق چۈشمەيدۇ: «كۆڭۈلگە ئىشىنىش يوق. قۇرۇق كۆز بىلەن كۆر-
گەن ھايۋان—مالدىن بىزنىڭ نېمىمىز ئارتۇق؟ تېخى باللىق چېغىمىزدا ياخشى ئە-
كەنمىز. بىلسەكمۇ، بىلمىسەكمۇ «بىلسەك ئىكەن» دېگەن ئادەمنىڭ بالىسى ئىكەنمىز.
ئەمدى بۇ كۈندە—ھايۋاندىنمۇ يامان بىز. ھايۋان بىلمەيدۇ، بىلمەن دەپمۇ تالاش-
مايدۇ. بىز ھېچنەرسە بىلمەيمىز، بىزمۇ بىلمەيمىز دەپ نادانلىقىمىزنى بىلمەلىككە تېـ
گىشمەي، تالاشقاندىمۇ ئۆلە - تىرىلىشىمىزگە باقماي، گۆرەن تومۇرنىمىزنى كۆپۈ-
رۈپ كېتىمىز.

سەككىزىنچى سۆز

بۇ ئەقىلنى كىم ئۆگىنىدۇ؟ نەسىھەتنى كىم ئاڭلايدۇ؟ بىرسى بولۇس، بىرسى قازى:
ئۇلارنىڭ ئەقىل ئۆگىنەي، نەسىھەتنى ئاڭلاي دېگەن ئويى بولسا، ئۇ مەنسەپكەساي-
لىنىپمۇ يۈرمەس ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىمۇ ، بىز ئالدىنقى قاتاردىكى ئادەملەر، ئۆزى-
مىز باشقىلارغا ئۈلگە بولۇپ، ئەقىل ئۆگىتىمىز دەپ سايلاندى. ئۆزلىرى تۈزۈلۈپ
يەتكەن، ئەمدى ئەلنى تۈزەشلا قالغان. ئۇ نېمە ئۈچۈن ئاڭلىسۇنھەم ئاڭلاي دېسىمۇ
قولى تېگەمدۇ؟ بېشىدا ئۆزىگە چۈشلۈق ئىشى بار؛ ئۇلۇغىمىز ئالدىدا ئەيىبلىك بو-
لۇپ قالىمىزمىكىن، ئەلدىكى بۇزۇقلىرىمىزنى، يا بولمىسا خەلقىمىزنى بۇزۇپ ئالى-
مىزمىكىن، ياكى چىقىم تارتىپ قېلىپ، چىقىمنىڭ ئورنىنى تولدۇرالماي قالىمىزمى-
كىن؟ - دەپ ئېپىنگە قاراپ: بىرسىنى يەتكۈزەي، بىرسىنى قۇتۇلدۇراي دېگەن ئەمگە-
كىنىڭ ھەممىسى بېشىدا قولى تەگمىگەنلىك بولىدۇ.

بايلار، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدە بىر كۈن بولسىمۇ، بېشىغا دۆلەت قونۇپ، دۇنيا-
نىڭ يېرىمى بېشىدا تۇرىدۇ. ئۆزىدە يوقنى مال بىلەن سېتىپ ئالىدۇ. كۆڭۈللىرى
كۆكتە، كۆزلىرى ئاسماندا، ھالاللىق، ھاراملىق، ئەقىل، ئىلىم ھېچنەرسە مالدىن
قىممەت ئەمەس، دەيدۇ. مال بولسا، خۇدايىتا ئالانمۇ پارا بېرىپ ئالداشقا بولىدۇ
دەيدۇ. ئۇنىڭ دىنى، خۇدايى، ئەقلىي، يۇرتى، بىلىمى، ئۇيات - نومۇسى، يېقىنى —
ھەممىسى مال. سۆزنى قانداق ئۇقسۇن، ھەم ئۇقاي دېسىمۇ، چولى تېگەمدۇ؟ ساغماق،
تويغۇزماق، سودىسىنى قىلماق، كۆزەتكۈزمەك، باقتۇرماق، ئوغرى - بۆرى، قىش، بو-
ران - شىۋىرغان شۇلاردىن ساقلانماق، ئۇلارنى ساقلاشقا ئادەم تاپماق، ئۇلارنىڭ
ھەممىسىنى جايلاشتۇرۇپ، ئايغىنى يىغىپ ئەپكېلىپ، ماختىنىشقا يەتكۈزۈشى
قاچان؟ قولى تەگمەيدۇ. ئەمدى ئوغرى - زالىم، يالغانچى-
شاللاقچىنىڭ ئۆزلىرىمۇ ئاڭلىمايدۇ. ئانچە - مۇنچە ئىچى تال - تال، تېشى
پال - پال قوي تېرىسى يېپىنغانلارمۇ كۈننى كۆرەلمەي يۈرىدۇ. ئۇلار ئانداق بولۇپ

تۇزغاندا بىلىم، ئىلىمنى نېمە قىلىسۇن؟ يەنە ئىلىم، بىلىم كەمبەغەلگە كېرىكى يوق-
تەكلا: «بىزنى نېمە قىلاتتىڭ، ئاۋۇ سۆز ئۇقتىدەكلەرگە ئېيت!» دەيدۇ. ئۇنىڭ باشقا
بىلەن ئىشى يوق. ئاۋۇ ئالدىدىكى ئۇچىگە ئوخشاش بولغان جانىنىڭ ئۆيىدە ھېچبىر
قايغۇسى - مۇڭى بولمىسا كېرەك.

× × ×

1892 - يىلى

ئونىنچى سۆز

بىر مۇنچىلار خۇدادىن بالا تىلەيدۇ. ئۇ، بالىنى نېمە قىلىدۇ؟ «ئۆلسەم ئىزىمنى
بېسىپ قالسۇن» دەيدۇ. «كەينىمدىن قۇرئان ئوقىسۇن» دەيدۇ، «قېرىغان ۋاقتىمدا باق-
سۇن» دەيدۇ. بۇنىڭدىن باشقا تىلىكى بارمۇ؟ بالا ئىزىمنى بېسىپ قالسۇن دېگەن قان-
داق سۆز؟ ئۆزۈڭدىن قالغان مال ئىگىسىز قالامدىكىن دەمسەن؟ قالغان دۇنيانىڭ غې-
مىنى سەن يېمەكچىمىدىڭ؟ ئۆلۈپ كېتىپ بارغىنىڭدا، باشقىلاردىن قىزغىنىپ ئېيتقى-
نىڭمۇ؟ باشقىلارغا قىيمايدىغان سېنىڭ نېمە قىلغان ئارتۇقچە ئىشىڭ بار ئىدى؟ بالى-
نىڭ ياخشىسى — قىزىق، يامىنى — كۆيۈك، بالىنىڭ قانداق بولاردىنى بىلىپسۇرىدىڭ؟
دۇنيادا ئۆزۈڭنىڭ كۆرگەن خورلۇقۇڭ ئازمۇ؟ ئۆزۈڭنىڭ قىلغان ئىشتالىقىڭ ئاز بول-
دىمۇ؟ ئەمدى بىر بالا تۇغدۇرۇپ، ئۇنىمۇ ئىت قىلىشقا، ئۇنىڭغىمۇ خورلۇق كۆرسىتىشكە
نېمانچە خۇمارى بولدۇڭ؟

بالام كەينىمدىن قۇرئان ئوقۇسۇن دېسەڭ: تىرىكلىكىڭدە ئۆزۈڭنىڭ ياخشىلىق
قىلغان كىشىلىرىڭ نۇرغۇن بولسا، كىم ساڭا قۇرئان ئوقۇمايدۇ؟ ئەگەردە يامانلىقنى
كۆپ قىلغان بولساڭ، بالاڭنىڭ ئوقۇغان قۇرئانى سېنى نەگە يەتكۈزەلەيدۇ؟ تىرىك-
لىكتە ئۆزۈڭ قىلمىغان ئىشنى، ئۆلگەندىن كېيىن بالاڭ ئىشلەپ بېرەلەمدۇ؟ ئاخىرەت
ئۈچۈن بالا تىلىگىنىڭ، بالام كىچىك چېغىدا ئۆلسۇن دېگىنىڭ، ئەگەردە چوڭ بولسۇن
دېسەڭ، ئۆزى چوڭ بولۇپ، ئاتا - ئانىسىنى قىلىتاقتىن قۇتۇلدۇرغۇدەك بالا قازاقتىن
تۇغۇلامدىكەن؟ ئۇنداق بالىنى ساڭا ئوخشاش ئاتا سېنىڭ ئېلىڭگە ئوخشاش ئەل بې-
قىپ، تەربىيىلەپ ئۆستۈرەلەمەكچىمۇ؟

قېرىغاندا باقسۇن دېسەڭ: ئۇمۇ ئىككى تايىن بىر سۆز. ئاۋۋەلى ئۆزۈڭ كۈچۈڭدىن
قالغۇدەك قېرىلىققا يېتەلەمسەن، يوقمۇ؟ ئىككىنچى، بالاڭ رەھىمدىللىك بولۇپ، باققۇدەك
بولۇپ تۇغۇلامدۇ، يوقمۇ؟ ئۈچىنچى، مېلىڭ بولسا، كىم باقمايدۇ؟ مېلىڭ بولمىسا، نە-
دىكى يېتەرلىك بېقىش بولىدۇ؟ بالاڭنىڭ ئوقەت گۈزەر بولۇشى، بەدخەج بولۇشى —
ئۇمۇ ئىككى تايىن. خۇش، خۇدا يەتتە ئالا بالا بەردى، ئۇنى ئۆزۈڭ تەربىيىلەشنى بى-
لەمسەن؟ بىلمەيسەن. بۇرۇنقى ئۆز گۇناھىڭنى ئۆزۈڭ تارتىشنى ئاز دەپ بالاڭنىڭ گۇ-
ناھىغا شېرىك بولۇسەن، ئاۋۋال بالاڭنى ئۆزۈڭ ئالدايسەن: «مانا بۇنى بېرىمەن،
مانا ئۇنى بېرىمەن» دەپ، دەسلەپ بالاڭنى ئالدىغىنىڭغا بىر مەنا بولۇسەن؛ كېيىن
بالاڭ ئالدامچى بولۇپ چىقسا كىمدىن كۆرۈسەن؟ «تىللا» دەپ بىرنى تىللىتىپ، «بۇ
كاپىر قېپىق، مۇشۇنىڭغا تەگمەڭلار!» دەپ ئۇنى ئۆستۈرۈپ، بەڭباشلىققا ئۆگىتىپ

قويۇپ، مەكتەپكە بەرگەندە موللىنىڭ ئەڭ ئەرزىنىنى ئىزلەپ، «خەت تونۇسا بولدى» دەپ، «قوۋ، غەر بول» دەپ، «پالانچىنىڭ بالىسى سېنى سىرتىڭدىن سېتىپ كېتىدۇ» دەپ تىرىك جانغا ئىشەندۈرمەي، يات مىجەز قىلىپ بەرگەن تەلىماتىڭ شۇمۇ؟ مۇشۇ بالىدىن ياخشىلىق كۈتەمسىنا؟

يەنە، مال تىلەيسىلەر، نېمە كېرەك قىلاي دەپ تىلەيسىلەر؟ ئاۋۋال خۇدادىن تىلەمسەن؟ خۇدا ساڭا بەردى، بەرگىنىنى ئالمايسەن. خۇدايىنتا ئالا ساڭا ئەمگەك قىلىپ مال تاپقۇدەك قۇۋۋەت بەردى. ئۇ قۇۋۋەتنى هالال كەسىپ قىلىدىغان ئورۇنغا سەرپ قىلمايسەن. ئۇ قۇۋۋەتنىڭ ئورنىنى تېپىپ سەرپ قىلغۇدەك ئىلىم بەردى. ئۇنى ئوقۇمايسەن، ئۇ، ئىلىمنى ئوقۇساڭ ئۇققۇدەك ئەقىل بەردى، نەگە قىلدۇەتكىنىڭنى كىم بىلىدۇ؟ ... ئېرىنمەي ئەمگەك قىلسا، ئۈمىدسىزلەنمەي ئىزلىسە، يولىنى تېپىپ ئىشلىسە كىم باي بولمايدۇ؟ ئۇنىڭ ساڭا كېرىكى يوق، سەن بىرىدىن قورقۇتۇپ ئالساڭ، بىرىدىن يالۋۇرۇپ ئالساڭ، بىرىدىن ئالداپ ئالساڭ، بولغىنى ئىزلىگىنىڭ شۇ.

بۇ خۇدادىن سورىغان ئەمەس. بۇ ئابرويىنى، نومۇسىنى سېتىپ، كىشىنى بۇلىغانلىق، تىلەمچىلىك. خوش، شۇنداق قىلىپ، ئەقىل ھەم مال تاپتىڭ، باي بولدۇڭ، ئەمدى شۇ مالنى سەرپ قىلىپ ئىلىم ئېلىش كېرەك. ئۆزۈڭ تاپالمىساڭ، بالاڭ تاپسۇن، ئىلىمسىز دۇنيامۇ يوق، ئاخىرەتمۇ يوق. ئىلىمسىز ئوقۇغان ناماز، تۇتقان روزا، قىلغان ھەج ھېچبىر ئىبادەت ئورنىغا ئۆتمەيدۇ، ھېچبىر قازاق كۆرمىدىمكى: مالنى ئىتلىق بىلەن تاپسىمۇ، ئادەمگەرچىلىك بىلەن تاپسىمۇ، ئادەمگەرچىلىك بىلەن سەرپ قىلغان، ھەممىسى ئىتلىق بىلەن تاپىدۇ، ئىتلىق بىلەن يوقىتىدۇ. ئەمگەك كۆيۈكى، خاپىلىقى شۇ ئۆچتىن باشقا ئۆزىدە ھېچنەرسە قالمايدۇ. بارىدا «بايمەن» دەپ ماختىنىدۇ، كەمبەغەل بولۇپ قالغاندا «ئىلگىرى مەنمۇ ماللىق بولغانىدىم» دەپ ماختىنىدۇ. پېقىرلىشىپ كەتكەندىن كېيىن، يەنە خەيرچىلىككە چۈشىدۇ.

× × ×

1893 ـ يىلى

ئون بەشىنچى سۆز

ئەقىللىق ئادەم بىلەن ئەقىلسىز ئادەمنىڭ مىنىڭ بىلىشىمچە بىر بەلگىلىك پەرقىنى كۆردۈم. بىرىنچى، بەندە ئادەم بولۇپ يارىتىلغاندىن كېيىن، دۇنيادا بىر نەرسىگە قىزىقماي يۈرەلمەيدۇ؛ شۇ قىزىققان نەرسىسىنى ئىزلىگەن مەزگىلى ئۆمرىنىڭ ئەڭ قىزىق ۋاقتى بولۇپ، ئېسىدە قالىدۇ. شۇ چاغدا ئېسى بار ئادەم ئورۇنلۇق ئىشقا قىزىقىپ، خۇمارى بولۇپ ئىزلەيدىكەندە، كېيىنكى كۈندە ئاڭلىغان قۇلاق، ئويلىغان كۆڭۈل خۇشال بولغۇدەك بولىدىكەن. بۇ، ئۆتكەن ئۆمرى ئۈچۈن پۇشايمان قىلمايدىكەن.

ئېسى يوق ئادەم ئورۇنلۇق ئىش تاپالماي، نېمە توغرا كەلسە شۇنى قىلىپ، مەنىسىز، قىممىتى يوق نەرسىگە قىزىقىپ، شۇنىڭغا خۇمارى بولۇپ، ئۆمرىنىڭ قىزىق، قىممەتلىك مەزگىلىنى ئىتخورلۇق بىلەن ئۆتكۈزۈپ ئالىدىكەندە، كۈنلەرنىڭ كۈنىدە پۇشايمان قىلغان بىلەن پايدا قىلمايدىكەن. ياشلىقىدا بۇ قىزىقنىڭ كەينىدىن يەنە

بىر قىزىقنى تېپىپ، ئالىدىغان ئادەمگە ئوخشاپ، ياشلىقى تۈگمەيدىغان، كۈچىدىن قالمايدىغاندەك قىلىپ يۈرۈپ، بىر قىزىقنى ئاياغلاشتۇرمايلا، ئۈگىلىرى قېتىپ، كۈچ-قۇۋۋىتىدىن ئايرىلىپ، ئىككىنچى تىلەككە غەيرەت قىلىشقا يارىماي قالىدىكەن.

ئىككىنچى، ھەربىر نەرسىگە قىزىقماقلىق، ئۇ ئۆزى ئادەمگە ئارمان پەيدا قىلىدىغان نەرسىكەن، ھەر بىر ئارمان ئۆزىگە بىر دەرد بولىدىكەن. ھەر تۈرلۈك ئارمان قىلغان نەرسىگە يەتكەندە ياكى مانا يېتىمەن، ئەنە يېتىمەن دەپ يېتەر-يەتمەس بولۇپ يۈرگەندە، بىر تۈرلۈك مەست بولۇش پەيدا بولىدىكەن. ھەر بىر مەست بولۇشى، ئۆزىدە مەغرۇرلۇق پەيدا قىلىپ، ئەقلىنىڭ (كۆڭلىنىڭ) كۆزىنى توساپ ئېلىپ، ئەتراپتىكى قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزىنى ئېچىپ، «ئاۋۇنى قارا، ئاۋۇنى قارا» دېگۈزۈپ، ئۆزىنى سېتىپ قويىدىغان نەرسىكەن. شۇ چاغدا ئەسلىدىكى ئادەملەر ھوشىدىن كېتىپ قالماي، ئەقلىدىن ئاداشماي، ئۆزىنى سىنا تىماي ئىزلىنىدىكەن، ئېسى يوق ئادەملەر ئىگەر توقۇمىنى تاشلاپ، بېشىدىكى بۆكى چۈشۈپ قالسىمۇ، چاپاننىڭ ئېتەكلىرى پالاقلاپ، ئاتنىڭ ساغرىسىنى يېپىپ كەتكىنى بىلەلمۇ ئىشى يوق، ئىككى كۆزى ئاسماندا، ساراڭ ئادەمگە ئوخشاش چېپىشنىلا بىلىدىكەن، - شۇنى كۆردۈم.

ئەگەردە ئەسلىدە ئادەملەرنىڭ قاتارىدا بولغۇڭ كەلسە كۈندە بىر قېتىم، بولمىسا ھەپتىدە بىر قېتىم، ئەڭ بولمىغاندا ئايدا بىر قېتىم ئۆزۈڭدىن ئۆزۈڭ ھېساب ئال. شۇ ھېساب ئالغاننىڭ بىرىسىدىكى ئۆمۈرنى قانداق ئۆتكۈزدىڭكىن، يا بىلىم ئېلىشقا، يا ئاخىرەتكە، يا دۇنياغا يارىغۇدەك، كېيىنكى كۈندە پۇشايمان قىلمىغۇدەك قىلىپ ئۆتكۈزەرسەنمۇ؟ ياكى بولمىسا، نېمە قىلىپ ئۆتكۈزگىنىڭنى ئۆزۈڭمۇ بىلمەي قاپسەنغۇ؟

ئون يەتتىنچى سۆز

غەيرەت، ئەقىل، يۈرەك- ئۈچى، ئۆز خىزمەتلىرىنى ئېيتىشىپ ئولتۇرۇپ ئىلمىغا دەۋا قىلىشىپتۇ. غەيرەت ئېيتىدىكەن: ئەي ئىلىم ئۆزۈڭ بىلىسەن دۇنيادا ھېچبىر نەرسە مېنىڭسىز كامالەتكە يەتمەيدۇ. ئاۋۋالى سەن ئىلىم ئۆزۈڭنىمۇ بىلىش ئۈچۈن ئېرىنمەي، زېرىكمەي ئىزلەپ يۈرۈپ، ئۈگىنىپ بۇرۇنغا كەلتۈرۈش مېنىڭ ئىشىم. خۇدايىمغا مەخپۇل بولغۇدەك ئىبادەتنى ئېرىنمەي، زېرىكمەي قىلىپ، بۇرۇنغا كەلتۈرۈشمۇ مېنىڭ ئىشىم. دۇنيادا تۇرۇشقا لايىق ھۈنەر، مال، ئابروي، مەنسەپلەرنىمۇ ئەمگەكسىز تېپىشقا بولمايدۇ، ئورۇنسىز، يارىماس ئىشلاردىن ئۆزىنى ساقلايدىغان، گۇناھكارلىقتىن، كۆرسە خۇمار يېنىكلىكتىن، نەپسى شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان، ئاداشقان يولدىن ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇپ ئالىدىغان مەن ئەمەسمۇ؟ مۇشۇ ئىككىسى مېنىڭ بىلەن نېمىشقا تالىشىدۇ؟ — دەپتۇ.

ئەقىل ئېيتىپتۇ: دۇنيادا، ئاخىرەتتە نېمە كېرەكلىكىنى، نېمە پايدىلىق، نېمە زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان مەن. سېنىڭ سۆزۈڭنى ئۇقىدىغان مەن! مېنىڭسىز پايدىنى ئىزلىمەيدىكەن، زىياندىن قاچالمايدىكەن، ئىلىمنى ئۇقۇپ، ئۈگىنىپ ئالالماي-

دىكەن، مۇشۇ ئىككىسى مېنىڭ بىلەن نېمىشقا تالىشىدۇ؟ مېنىڭسىز ئۆزلىرى نېمىگە يارايدىكىن؟ دەپتىمىش.

ئاندىن كېيىن يۈرەك دېگۈدەك: مەن ئادەم تېنىنىڭ پادىشاھىمەن، قان مېنىڭدىن تارايدۇ. جان مەندە جايلاشقان، مەنسىز تېرىكلىك يوق، يۇمشاق چۈشەكتە، ئىسسىق ئۆيدە قورسىقىمنى توق ياتقان ئادەمنى، چۈشەكسىز كەمبەغەلنىڭ مۇزلاپ يۈرگەن كىيىمسىزنىڭ، تامىقى يوق ئاچنىڭ ھال-ئەھۋالى قانداق بولۇۋاتىدىكىن دەپ ئويلىتىپ، ئىچىنى ئاغرىتىپ، ئۇنى ياتقان ئورنىدا بىئارام قىلغان مەن. چوڭدىن ئويالدۇرۇپ، كىچىككە رەھىم قىلدۇرىدىغان مەن. لېكىن مېنى پاكىز، ساپ ساقلىمايدۇ، ئاخىرىدا مېنى خار قىلىدۇ، مەن ساپ بولسام، ئادەم بالىسىنى ئالدىمايمەن؛ ياخشىلىققا ئېزىلىپ ئېرىيدىغان مەن، يامانلىقتىن سەسكىنىپ، تېپىرلاپ كېتىدىغان مەن، ئادالەت، ئىنساپ، ئۇيات، رەھىم، مېھرىبانلىق دەيدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مەندىن چىقىدۇ. مەنسىز بۇلارنىڭ كۆرگەن كۈنى نېمە بولماقچى؟ مۇشۇ ئىككىسى نېمىشقا تالىشىدۇ؟ دەپتىمىش.

شۇ چاغدا ئىلىم، بۇ ئۈچىلىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ دەپتىمىش: ھوي، غەيرەت! سېنىڭ ئېيتقىنىڭنىڭ ھەممىسى راست؛ ئۇ ئېيتقانلىرىڭدىن باشقا نۇرغۇن ئىشلىرىڭنىڭ بارلىقىمۇ راست. سەنسىز بولمايدىغىنىمۇ راست. لېكىن جابدۇقۇڭغا قاراپ، قاتتىقلىقىڭمۇ نۇرغۇن، قائىدەڭمۇ تولا، لېكىن، زىيىنىڭمۇ تولا، بەزى ۋاقىتتا ياخشىلىقنى مەھكەم تۇتۇپ، بەزىدە يامانلىقنى مەھكەم تۇتۇپ ئالىسەن، شۇ ئىشىڭ يامان، دەپتىمىش.

ھوي، ئەقىل! سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭنىڭ ھەممىسى راست، سەنسىز ھېچنەرسە تېپىلمايدىغانلىقىمۇ راست، ياراتقان خۇدانىمۇ سەن تونۇتىسەن. يارالغان ئىككى دۇنيانىڭ ئەھۋالىنى سەن بىلىسەن، لېكىن شۇنىڭ بىلەن تۇرمايسەن. ئامالمۇ، ھىيلىمۇ سېنىڭدىن چىقىدۇ. ياخشى بىلەن يامانىنىڭ ئىككىلىسىنىڭلا يولىنى، ئىشەنگىنىنى سەن؛ ئىككىسىنىڭ ئىزلىگىنىنى تېپىپ بېرىپ يۈرگەن سەن. شۇ ئىشىڭ يامان، دەپتىمىش. سەن ئۈچىڭنىڭ بېشىنى قوشماق، مېنىڭ ئىشىم دەپتىمىش، لېكىن شۇندا بىلگۈچى ئەمرى قىلغۇچى يۈرەك بولسا بولىدۇ، ئەقىل سەن نەچچە قىلىقسەن. يۈرەك سېنىڭ ئۇ دېگىنىڭگە ماڭمايدۇ. ئېيتقان ياخشىلىقىڭغا جان دىلى بىلەن خۇمارى بولىدۇ. ماقۇل دېمەك تۇرماق، خۇشال بولىدۇ، ئېيتقان يامانلىقىڭغا ئەگەشمەيدۇ. ئەگەشمەك تۇرماق، سەسكىنىپ ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىدۇ.

غەيرەت سېنىڭ قۇرالىڭ تولا، كۈچۈڭ نۇرغۇن، سېنىڭمۇ ئىختىيارىڭغا قويۇپ بەرمەيدۇ، ئورۇنلۇق ئىشقا كۈچۈڭنى ئاياتقۇزمايدۇ. ئورۇنسىز يەرگە قولۇڭنى بوشاتمايدۇ، مۇشۇ ئۈچىڭلار بېشىڭلارنى قوشۇڭلار، ئاراڭلاردىن بىلىكنى يۈرەككە بېرىڭلار، دەپ ئۇقتۇرۇپ ئېيتقۇچىنىڭ ئېيتى ئىلىم ئىكەن. مۇشۇ ئۈچى بىر ئادەمدە بولۇپ، مېنىڭ ئېيتقىنىمدەك بولسا، باشقان ئىمىدنى كۆزگە سۈرتكۈدەك خاسىيەتلىك ئادەم شۇ، ئۈچىڭ ئالا بولسىڭ، مەن يۈرەكنى ياقلايمەن، خۇدانى تونۇغان قەلبىڭنى پاك تۇت، خۇدايىڭ ئالا قەلبىڭگە ھەر دائىم قارايدۇ، دەپ كىتابىنىڭ ئېيتقان سۆزى مۇشۇ — دەپتىمىش.

ئون سەككىزىنچى سۆز

ئادەم بالىسىغا تازا، پاكىز، سىپايە كىيىنىپ، ئۇ كىيىمىنى بۇلغاپ، ئىپلاس قىلىپ كىيمەي، پاكىز كىيمەك — ھەممىسى دۇرۇست ئىش. لېكىن ئۆز دۆلىتىدىن ئارتۇق كىيىنمەكلىك ياكى كىيىمى ئارتۇق بولمىسىمۇ، ئۆز كۆڭلىدە ئارتۇق كۆرۈپ، سىلاپ-سىيپاپ كېتىش ماختانچۇقنىڭ (ياسانچۇقنىڭ) ئىشى. ماختانچۇقنىڭ ئىككى تۈرلۈك قىلىقى بولىدۇ: بىرى، ئۆز كۆزىنى، ئەزالىرىنى، مېڭىش-تۇرۇشىنى، قاش-قاپىقىنى قولى بىلەن تۈزەشتۈرۈپ، چىمەلتىكىنى كېرىپ، قولىنى تاغاق قىلىپ، ئاۋارە بولماق. يەنە بىرى، ئېتىنى، كىيىمىنى «ئايران ئىچكۈزىدىغىنىم» دەپ، شۇنىڭ ئارقىسىدا سىپايى، يۇقۇملۇق يىگىت ئاتانماقچى، ئۆزىدىن ئىلگىرىكىلەرگە يارامسۇق بولۇپ، ئۆزى بىلەن تەڭلىرىنىڭ ئىچىنى ئاددىتىپ، ئۆزىدىن تۆۋەندىكىلەرنى: «ئەتتەك دۇنيا، مۇشۇلارنىڭ ئېتىدەك ئات مىنىپ، كىيىمىدەك كىيىم كىيگەنىنىڭ نېمە ئارمىنى بار!» دېگۈزۈشنى ئويلىماقلىق.

بۇنىڭ ھەممىسى مەسخىرىلىك، ئەخمەقلىق، بۇنى ئادەم بالىسى ھېچقاچان ئويلىمىسۇن، ئەگەردە بۇ ئويغا كىرىپ قالسا، يېنىپ ئادەم بولماق قىيىن ئىش. ماختانچۇقلۇقنى: مانا شۇنداق كاج، گەدەنكەش نېمىدىن قېچىڭلار دېگەن سۆزگە ئوخشىتىمەن. تۆۋەندە ئادەم بالىسى، ئادەم بالىسىدىن ئەقىل، ئىلىم، ئۇيات خۇلۇق دېگەن نەرسىلەر بىلەن پەرق قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا نەرسىلەر بىلەن ماختىنىش ئەخمەقچىلىق.

ئون توققۇزىنچى سۆز

ئادەم ئاتا-ئانىدىن تۇغۇلغاندا ئەسلىك بولمايدۇ؛ ئاڭلاپ، كۆرۈپ، تۇتۇپ، تېتىپ، ئەسكەرتسە، دۇنيادىكى ياخشىنى، ياماننى تونۇپ، شۇلاردىن ئالغان مەلۇماتى كۆپەيگەندىلا بىلىملىك ئادەم بولىدۇ. ئەسلىك ئادەملەرنىڭلا سۆزلىرىنى ئەسكىرىپ يۈرگەن كىشى، ئۆزىمۇ ئەسلىك ئادەم بولىدۇ، يالغۇز ئەسلىك بولۇشنىڭ ئۆزىلا ئىشقا يارىمايدۇ، شۇ ئەسلىكلىكى بىلەن ئاڭلاپ بىلگەن، ياخشى نەرسىلەرنى ئىشلىسە، يامان دېگەن نەرسىلەردىن ساقلانسا، شۇ چاغدا ئىشقا يارايدۇ. شۇ چاغدا ئادەم دېسە بولىدۇ، مۇنداق سۆزنى ئاڭلىغاندا: چالۋاقاپ، بۇزۇقلۇق بىلەن ياكى روھسىزلىنىپ، بوشاڭلىق بىلەن ئاڭلىسا ياكى ئاڭلىغان جايىدا ياندۇرۇپ سوراپ ئۇقاي دەپ كۆڭۈل بەرمىسە ياكى شۇ يەردە سۆزنىڭ راستلىقىغا كۆزى يەتسىمۇ، ئۇ يەردىن چىققاندىن كېيىن، ئۆز ئەكسىگە تارتىپ كەتسە، ئاڭلىغان، ئاڭلىمىغانىنىڭ نېمە كېرىكى بار؟ «مانا شۇنداق سۆز ئۇقمايدىغان ئەلگە (خەلققە) سۆز قىلغۇچە، ئۆز ئۆڭىنى تونۇيدىغان چوشقىنى باققىنىڭ ياخشى» دەپ بىر ھاكىم ئېيتقانىكەن. بۇمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش بولىدۇ.

[illegible] 1894 - يىلى [illegible]

يىگىرمىنچى سۆز

تەقدىرنىڭ پەرمانىنى بىلىسىلەر، ئۆزگەرمەيدۇ. ئۇ تەقدىرمۇ ئادەم بىلەن يارىتىلغان نەرسە. بەندىدە زېرىكىش دېگەن بىر ئىش بار. ئۇنى ئادەم ئۆزى تاپقان ئەمەس. ئەگەر ئۇنىڭغا بىر يولۇقسا ئادەم بالىسىنىڭ قۇتۇلىقى قىيىن (تەس). غەيرەت قىلىپ، سىلكىپ تاشلاپ كەتسەڭمۇ، ئاخىرىدا يەنە كېلىپ يېڭىدۇ. ئەقلىي تولۇق، پىكىرى ئوچۇق ئادەم بالىسى مۇشۇ ئادەم بالىسىنىڭ زېرىكمەيدىغان نەرسىسى بارمىكىن؟ ئاماقتىنمۇ، ئويۇندىنمۇ، كۈلكىدىنمۇ، ماختانچاقلىقتىنمۇ، تەكەببۇرلۇقتىنمۇ، تويدىنمۇ، تالاشتىنمۇ، خوتۇندىنمۇ ئازدۇر - كۆپتۇر كۆڭلى قايتىدۇ، دەيدۇ. چۈنكى ھەممىسىنىڭ ئەيىبىنى (كەمچىلىكىنى)، پانىي ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ بىلىدۇ، ئاندىن كېيىن كۆڭۈل سوۋۇشقا باشلايدۇ، دۇنيا بىر قېلىپتا تۇرمايدۇ؛ ئادەمنىڭ قىۋۋىتى، ئۆمرى بىر قېلىپتا تۇرمايدۇ؛ ھەر بىر مەخلۇققا خۇدايىتائالا بىر قېلىپتا تۇرماقنى بەرگەن ئەمەس. ئۇنداق بولسا كۆڭۈل قانداق بىر قېلىپتا تۇرالايدۇ.

مانا مۇشۇ زېرىكىش دېگەن، ھەر نەرسىنى كۆرەي دېگەن، كوپنى كۆرگەن، تەمىنى تېتىغان، قىممىتىنى، پانىي ئىكەنلىكىنى بىلگەن پىكىرلىك ئادەمدىن چىقىدۇ. ئۆمۈرنىڭ شۇنچىلىك پانىي ئىكەنلىكىنى، دۇنيانىڭ ھەر بىر قىزىقىنىڭ ئاخىرى قىسقا ئىكەنلىكىنى كۆرگەنلەر، بىلگەنلەر تىرىكچىلىكتىنمۇ زېرىكسە بولىدۇ. بۇنداق بولغاندىن كېيىن ئەخمەقلىق، قايغۇسىزلىقمۇ بىر غەنىمەت ئىكەن دەپ ئويلايمەن.

1951 - يىلى نەشر قىلىنغان «قازاق ئېلي» ژۇرنىلىدىن

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر تۇرسۇن

(بېشى 88 - بەتتە)

— مەن، - دەپتۇ كەمبەغەل خەلپەت، - ئەقلىمگە كەلگەندىن تارتىپ ئادەم ئۈچۈن ئاش، ناندىن مۇھىم نەرسە يوقلۇقىنى سەزگەن. يېشىم چوڭ بولغانسېرى ئۆزەم ئىشلەپ ئۆز جېنىمنى بېقىش ئارقىلىق ئاش - ناننىڭ قەدرىگە تېخىمۇ يەتتىم. شۇڭا ئاش - ناننى قۇرئانى كەرىم بىلەن ئوخشاش مۇھىم دەپ قارايمەن، - دەپتۇ.

— مەن، - دەپتۇ باي خەلپەت پاھايىتى زەئىپ ھالدا، - كىچىكىمدىن تارتىپ ئۆزەم ئىشلەپ، ئۆز قولۇم بىلەن تائام يەپ باقمىغان، ماڭا ھەمىشە زورلاپ تائام يېگۈزەتتى. بۇ قېتىم بىر نەچچە كۈن ئاچ قورساق كىتاب ئوقۇش ئارقىلىق بىلدىمكى: پەقەت ئادەمنىڭ قورسىقى توق، تېنى ساق بولسىلا ئاندىن خاتىرجەم بىلىم ئېلىش ئىمكانىيىتى بولىدىكەن. مەنمۇ ئاش - ناننىڭ مۇھىملىقىغا قايىل بولدۇم، - دەپتۇ.

ئىككى تەرەپ بولۇپ مۇنازىرە قىلىشقان تالىپلار ئۇستازىنىڭ دانا تەدبىرىدىن مەمنۇن بولۇشۇپ ئۆز ئارا ئىناق ئۆتۈپتۇ.

تورپلاپ رەتلىگۈچى: مەتنۇرى توختى

خوتەن شەھەر ئىچىدە تۇرۇشلۇق ئاپتورلار مائارىپنى قوللاش نەمۇنىچىسى كېرەم ئىمىننى يوقلىدى

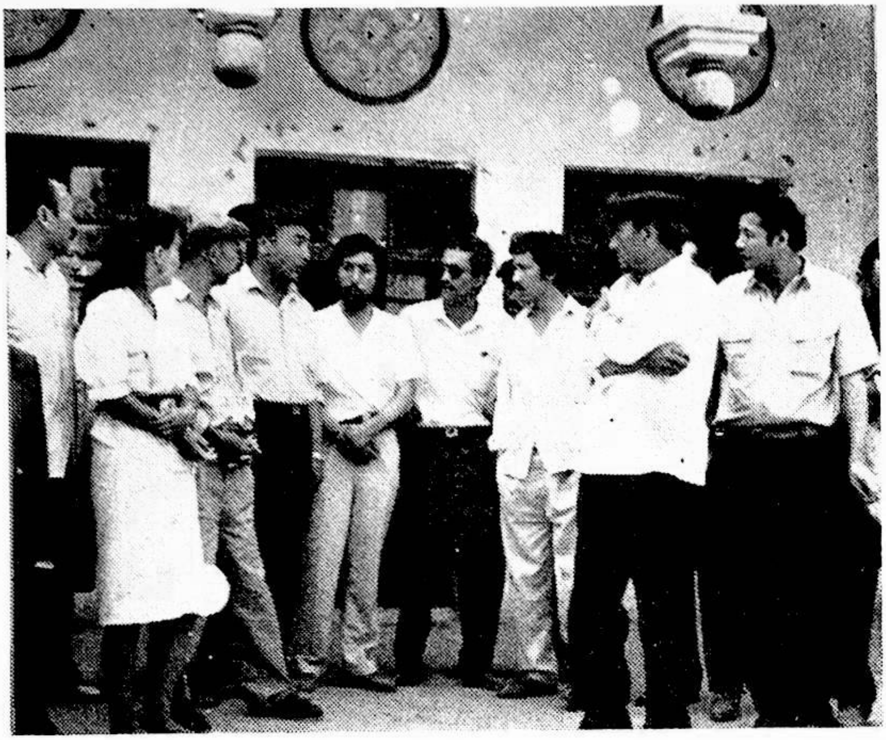

كېرەم ئىمىن ئاپتورلارغا ئۆزىنىڭ ئىگىلىك تىكلەش، بېيىش ۋە نامراتلارنى يۆلەش تەجرىبىلىرىنى سۆزلىمەكتە.

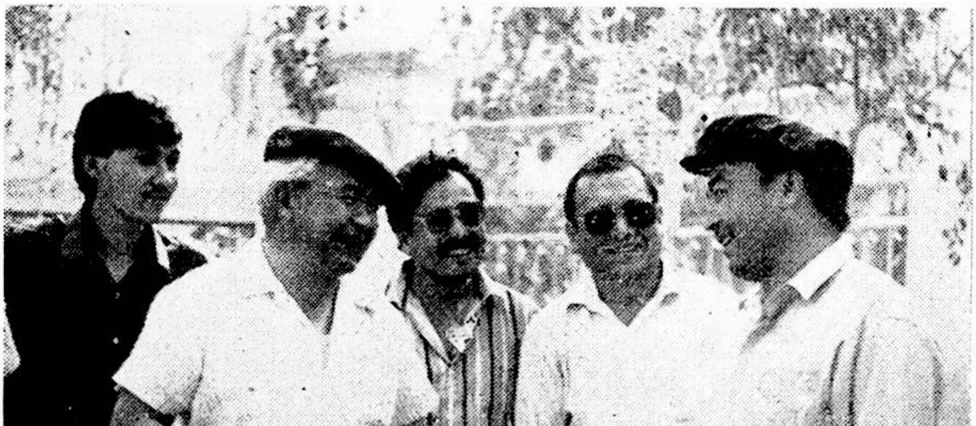

كېرەم ئىمىن ئاپتورلار بىلەن سۆھبەتتە.

(سىدىق قاۋۇز فوتوسى)

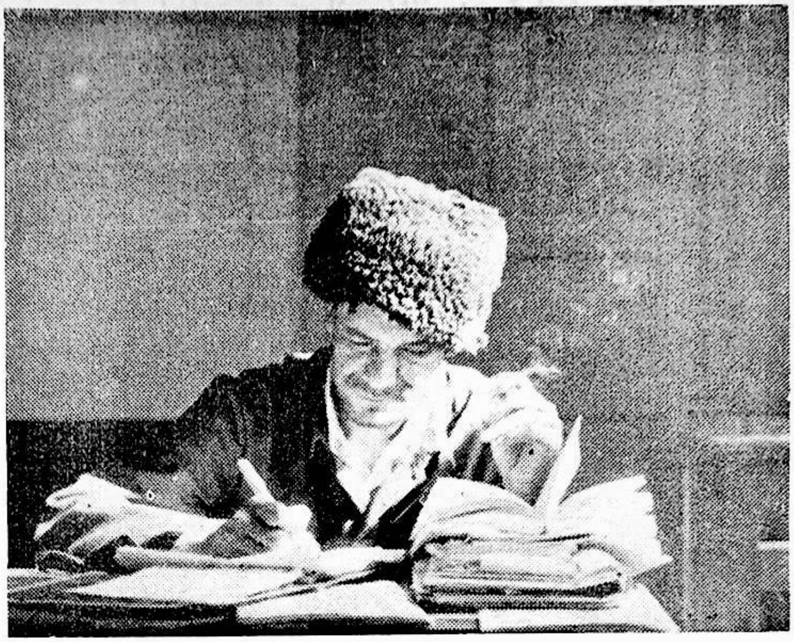

يازغۇچى مەمتىمىن ئابدۇۋەلى ئىجادىيەت ئۈستىدە

新 玉 文 艺 يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

1993 年 第一期（双月刊）
编辑：《新玉文艺》编辑部
出版：和田行署文化处
喀什日报社印刷厂印
发行：和田地区邮电局
订阅：全国各地邮电局
印张：787×1092.1/16,6.25 张
国内外统一刊号：
ISSN 1002 — 929X
CN 65—1088/1
代 号：58 — 26

1993 - يىل 1 - سان (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى
خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى تارقىتىدۇ
مەملىكەت بويىچە ھەر قايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ
فورماتى: 787×1092 مم، 1/16 6.25 تاۋاق
مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى:
ISSN 1002 — 929X
CN 65 — 1088/1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 26 - 58

电话： 23792
定价：0.60 元

تېلېفون نومۇرى: 23792
باھاسى: 0.60 يۈەن